

Sahibi ve Sorumlusu
TMMOB
Şehir Plancılar Odası
adına
M. Remzi SÖNMEZ

Yayın Kurulu
Erhan DEMİRDİZEN
Umut DUYAR
Nihal EKİN
Funda ERKAL
Nilgün GÖRER
Serdar KARADUMAN
Oya Deniz KOÇGİL
Gülten KUBİN
M. Remzi SÖNMEZ
Dilek YILDIZ

Yayın Kurulu Sekreteri
Serdar KARADUMAN

Yayın Yeri
Meşrutiyet Cad. 46/3
Yenişehir /Ankara
Tel-Fax: 432 43 08 -09

Gönderilen yazılar yayınlanırsın ya da
yayınlanmasın lade edilmez.
Gönderilen yazılarda gerektiğinde
yayın kurulu kısaltma yapabilir. Özgün
derleme ve yazılarda fikir ve görüşler
yazara, çeviriden doğacak sorumluluk
ise çevirene aittir.
Kaynak gösterilerek çoğaltılabilir.

ABONE

Her sayı: 50.000 TL
Öğrencilere %50 indirim
Yurtdışına %100 artışı
Üyelere Bedelsiz

Reklam Ücretleri
Arka kapak 20.000.000 TL
Kapak içleri 15.000.000 TL
İç sayfa (Tekrenk) 7.000.000 TL

Tasarım-Baskı
Armoni LTD. ŞTİ.
232 19 15 ANKARA

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	2
Odamızın Kuruluşunun 25. Yılında Başkanlar Söyleşisi.....	3
Şehir Planlama "Mimarlık Mühendislik Üzerine Sürülen Bir Krema Değildir" (ya da Şehir Plancıları Odası Üzerine) Yazısını 25. Yıl Sonra Yeniden Okurken İlhan TEKELİ	10
Kurumsallaşma: Şehir Planlamanın Son 15 yılı Çalışmaları: Şehir Plancıları Odası'nın Gelecek 5 Yılı Esaf TURAK	22
Bir "Tutsak Mesleği" Olmayan Plancılık İçin Bülent TANIK.....	28
Kent Planı, Kent Planlama Sürecinde Misafir Sanatçı Değildir Gülten KUBİN	30
ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Eğitim Programları Işığında "Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler" Yüksek Lisans Programının Oluşumu Melih ERSOY	28
Siyasi ve İdari Yapının Kent Planlamasına ve Kent Planına Etkileri Ruşen KELEŞ	40
"Afiş"ye Afiş... Berker ERTUNA	48
Ankara'da Atatürk Bulvarı Üzerine Projelendirilen Katlı Kavşakların Mantığına Bir Bakış Hülagü KAPLAN.....	49
18. Dünya Şehircilik Günü'nün Ardından Cengiz TÜRKSOY - Mehmet ÇUBUK Söyleşisi	58
Türkiye'de Konut ve Yerleşim Sorunları Sempozyumu Kenan ÖZDEMİR	61
Örgütlenmiş bir ad: TEOMAN ÖZTÜRK Bülent TANIK	63
Meslekte 25. Yıl Ödüülleri.....	64

SUNUŞ

*"Mütevâzi, fiziki bünyeli bir Türkiye bizim hakikat olabilecek bir rüyamızdır. Bunu sağlayabilecek olan ise: Yeni, çalışkan mütevâzi, bilgili ve olgun, idealist, paraya esir olmayan PLANCILARDIR."**

Esat Turak 1954 yılında kaleme aldığı yazısını böyle bitiriyor. Kentleşme sorunlarına ilişkin politika üretme zorunluluğu 1950'li yılların ortasında Ernst Reuter'in Siyasal Bilgiler Fakültesi'ndeki çalışmalarıyla statüsünü hazırladığı İskan ve Şehircilik Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin ve ODTÜ'nün kurulma gerekçelerini oluşturdu.

Şehir ve bölge planlama eğitimi 1962 yılında yüksek lisans ve 1964 yılında lisans düzeyinde başladı. Şehir planlama mesleğinin kurumsallaşması ve meslek alanının tescil edilmesine yönelik 1967 yılındaki girişim, 1969 yılında TMMOB ŞPMMO'nun tüzel kişilik kazanması ile bir aşama kaydetti.

Evet bugün 2000'i aşkın farklı alanlarda uzmanlaşmış şehir plancısının meslek örgütü, TMMOB Şehir Plancıları Odası 25 yaşında. Meslek örgütülüğünde çeyrek yüzyılı arkasına alan Odamız, kentleşme alanında tek yetkili meslek odası ve aynı zamanda kentli insiyatifinin bir parçası olarak Türkiye'nin kentleşme problemleri karşısında gündem oluşturma, müdahale etme ve alternatif üretme sorumluluğunu taşıyor.

Uzunca bir aradan sonra yayın hayatına dönen PLANLAMA Dergisi'nin dosya konusunu da, meslek belleğini oluşturma ve meslek örgütülüğünün 25. yılından hareketle şehir planlama mesleği ve eğitiminin değerlendirmesine yönelik olarak "ŞEHİR PLANCILARI ODASI'NIN KURULUŞUNUN 25.YILI" olarak belirledik.

Dosya konusu, Şehir Plancıları Odası'nın 25 yıl değerlendirmesi ve gelinen nokta, kentleşmemizin 25 yıllık serüveni ve mesleğe farklı mesleklerden bakışlar olmak üzere üç ana gruptan oluşuyor. Bunların dışında güncel tartışmaların yer aldığı bir bölüm de dergimizde yer alıyor.

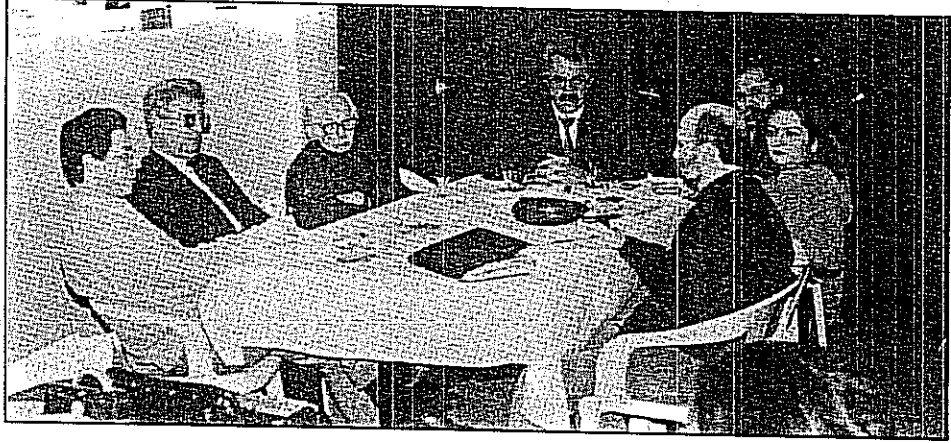
Odamızın kolektif çabalarla zenginleşmesi gereken tartışma platformu olan PLANLAMA DERGİSİ'nin önümüzdeki dosya konusunun seçimi için Odamızın tüm şube, il, işyeri temsilcileri ve üyelerini bu ortak çabanın oluşturulmasına katkı sunmaya çağırıyoruz.

YAYIN KURULU

* TURAK, E. (1954) "Modern Şehir Plancılarının Yetiştirilmesi", MÜHENDİSLİK, Türk Yüksek Mühendisler Birliği Dergisi, sayı: 83, sayfa: 36-45

25. YIL

ODAMIZIN KURULUŞUNUN 25. YILINDA BAŞKANLAR SÖYLEŞİSİ

20 Kasım 1994 tarihinde Oda merkezinde yapılan söyleşi, yayın kurulunca bant çözümleri yapıp, özetlenerek yayına hazırlanmıştır.

Bülent TANIK: Odamızın kuruluşunun 25. yılı nedeniyle düzenlediğimiz, bir anlamda kapalı olan açık oturuma hoş geldiniz.

25 yıllık Şehir Planlama Mimar ve Mühendisler Odası, sonradan yaptığımız değişiklikle Şehir Plancıları Odası'nın bugüne kadarki kurumsallaşmasında başkanlık sorumluluğunu taşıyan değerli meslektaşlarımız sayın Esat Turak, Orol Ataman, Öznur Özer, Senihi Kitapçı, Cengiz Türksöy, Remzi Sönmez aramızdalar. Ayrıca, Selman Ergüden ve İrem Acaroğlu dönemlerinin genel

sekreterliğini kuruluş yıllarında üstlenmiş Sayın Sedvan Teber de aramızda bulunuyor-

Önce, TMMOE bünyesindeki Mimarlar Odası'na kayıtlı şehir plancıları'nın ayrı bir kurumsal yapıya kavuştuğu 60'lı yılların sonundan başlıyoruz.

Esat TURAK: Önce bütün arkadaşlarıma böyle bir oturuma katıldıkları için teşekkür ederim. Sevindirici olan, o zamanlar birkaç kişi ile kurulan Odanın şimdi bini aşkın üyesinin olması.

Daha önceleri de söz ettiğim gibi, 1952'de şehircilik ihtisası yaptığım Amerika'dan döndükten sonra burada farklı bir tip şehir plancılarının yetişmesi gereği üzerinde ciddi bir şekilde durmuştuk o zamanlar. Ülkemizdeki olanakların kısıtlı oluşu yüzünden yurtdışından şehircilik eğitimi almış olan birkaç kişi vardı. Kısa bir süre içinde belli bir sayıda şehir

plancısının yetişmesi gerekiyordu. O dönemde ODTÜ'de Şehir ve Bölge Planlama Bölümü kuruldu ve 4 yıl içinde iyice yerleşti. Mimarlar Odası bizi çok iyi karşılamıştı. Anlayış gösteriyordu ve faaliyetlerinde şehir plancılarını ilgilendiren konularda bizden katkı istiyordu, ilişkilerimiz çok iyi idi. Fakat mesleğin gelişmesi açısından böyle bir Odanın kurulmasının zorunlu olduğu kanatına vardık. Mimarlar Odası yine anlayış içinde bunu destekledi ve biz bir girişimde bulunduk. İlk tepkiler mimarlardan gelmedi. Diğer meslek odalarından, özellikle Harita Mühendisleri Odası'ndan tepki aldık. Onlar bu sahayı kendileriyle ilişkili görüyorlardı. Tepkiler, görünüşte "siz şehir plancısı değilsiniz, mühendis-mimar değilsiniz. Burası mühendis ve mimar odalarıdır. Onun için bu Oda çerçevesinde olamaz. Bu ayrı bir teşekkül olur." şeklindeydi. Bunun üzerinde ısrar edildi ve sonunda Danıştaya gidildi. Bizim vurguladığımız nokta o dönemin, mesleklerin ihtisaslaşmaya gittiği ve yeni mesleklerin oluştuğu bir dönem olduğuydu. Sonuçta Danıştayın kararı doğrultusunda Oda kuruldu. Kısa bir süre sonra Genel Kurul Toplantısı yapıldı ve yönetim kurulu oluşturuldu. Bu görevi biran önce genç arkadaşlara devretmek üzere kabul ettik. İlk

toplantıda, başlangıç döneminde öncelikli yapılması gereken işler üzerinde durduk. En önemli sorunlardan biri meslek ayırımının nasıl olacağı ve şimdye kadar şehir planlama faaliyetlerinde bulunmuş, bir nevi meslekte yetişmiş olan çok değerli arkadaşların statülerinin ne olacağı konusu idi. Bu konuda Mimarlar Odası ile beraber çözüm üretmeyi öngörmüştük. İlerde, şehir planlama eğitimi almayanlara bu mesleği yapma olanağı verilmeyecekti. Düşüncemiz bu arkadaşların yüksek lisans eğitimi yolu ile uzmanlaşmalarını desteklemek için özel izin ve burslar sağlamaktı. Meslek ayırımı konusunda, Baran İdil ve ben, küçük bir komisyon olarak ayrıntılı bir rapor hazırladık. O sırada 12 Mart oldu, ortalık karıştı üniversitelerdeki toplantıları yapamaz olduk. Odalar etkilerini kaybettiler. O zamana kadar tüm ilgili kurumlarda odaların sözü geçiyordu.

Bülent TANIK: Odanın tüzüğünün hazırlanıp TMMOB Genel Kurulu'na götürülüş süreci nasıl gelişti? Seçilmiş kurucu müteşebbis heyetinden seçimi Genel Kurul sonucu oluşan yönetime nasıl geçtik?

Esat TURAK: Benin hatırladığım kadarıyla, 69-71 arasında Danıştay davası oldu. 70'in sonlarında ya da 71'in başlarında davanın sonuçlanmamasıyla tüzük hazırlandı ve 71'de yapılan Genel Kurul'a sunuldu. Ardından 12 Mart geldi.

O zamanki düşüncemiz, belli bir dönem için daha önce şehir planlama yapmış mimarları özel üye olarak kabul etmek ve şehircilik eğitimi yapmalarını desteklemektir. Sonradan İmar Yasasında yapılan değişiklikle, planlama ile ilgili kurumlarda çalışanlara bu mesleği yürütme yetkisi tanındı. Bu Mimarlar Odası ile kurmamız zorunlu olan işbirliğini önledi. Oda yetkilerinin kullanılmasında bazı sorunlar yarıttı.

Bülent TANIK: Teşekkür ederiz. Şimdi birinci başkanımıza bıraktığı yerden ikinci başkanımız Sayın Orol Ataman'a söz hakkı veriyoruz.

Sayın Ataman hem Mimarlar Odası'nın hem de Şehir Plancıları Odası'nın yöneticiliğinin getirdiği sorumluluğu yıllar yılı omuzunda taşıyan meslektaşlarımızdansınız. Odamızın kuruluş mücadelesi, bugün geldiği yer, Mimarlar Odası ile ilişkiler, mesleki formasyonun toplumda kabul edilme süreci ağırlıklı olmak üzere kuruluşumuzu, belleğimizi tazeleme dileğimizi yerine getirmenizi istiyoruz.

Orol ATAMAN: Teşekkürler. Ben ikinci değil üçüncü başkanım. Arada İrem Acaroğlu var. Ben aslında Odaya iki dönem başkanlık yaptım. Birincisi 73 yıllındaydı. Daha sonra sizinle beraber 77 yılında yönetim kurulunda çalıştık. Tabii ikisi çok farklı dönemlerdi.

İlk kuruluş için Esat Hocanın söylediklerine fazla ilave edecek birşey yok. Aslında o dönemde Mimarlar Odası öyle bir ihtisaslaşmaya olumlu baktı.

Esat Bey'in, İrem Acaroğlu'nun kuruluş sancılarını çekip, derleyip toparladıkları ve artık 100-150 üyelik bir Oda haline geldiği dönemde ben yeni nesilden biri olarak Odayı teslim aldım.

73-74 yılı iki açıdan çok sancılı bir dönemdi. Birincisi kendi iç ilişkilerimiz açısından. 100-150 üye vardı. Herkes aidatlarını çok muntazam ödedikleri zaman bile hiçbir gelir oluşmuyordu. Bununla ne bir yer tutmamızın ne de doğru dürüst bir bürokrasiyi oluşturacak kadrolar istihdam etmemizin olanağı vardı. Benim başkanlığına yaptığım ve Sedvan Teber'in Genel Sekreter olduğu 73-74 dönemini Sedvan'ın ve benim bond çantalarımızdan ibaret bir Oda olarak geçirdik. Kendi amatör gayretlerimizle orda burda toplantılara katılıp, çoğu zaman kişisel görüşlerimizi Odanın görüşleri biçiminde yansıtarak geçirdiğimiz bir dönem olarak anımsıyorum. Mimarlar

Odasından bir masa ve part-ti-me bir sekreter almamızla kurumsallaşma çalışmalarımız başlamıştır. İkincisi o sıralar TMMOB'un farklı mücadele veriyor olmasıydı. Teoman Öztürk'ün TMMOB başkanı seçildiği dönemde, AP'den Kastamonu milletvekili Sabri Keskın ve 6 arkadaşı kamuda çalışan mühendis ve mimarların TMMOB'a kayıt zorunluluğunu kaldırmak amaçlı bir kanun teklifi vermişlerdi.

Bu konuyu görüşmek üzere 4-5 aylık bir çalışmanın sonucu olan 15-20 sayfalık bir dosya hazırlayarak dönem Cumhurbaskanı Cevdet Sunay ile görüşmeye gittik. Görüşmeden önce Cumhurbaskanı'na hitap biçimleri konusunda, konuşmanın düzeni konusunda sıkı sıkı tembih ettikler. Ama Sunay'ın soru sormasıyla için ciddiyeleti kayboldu.

Anlattıklarımızın hiçbirini anlamamıştı. Sonuçta bize şöyle bir özet yaptı: "Çocuklar siz yarım saatten beri konuştunuz ama kusura bakmayın ben bu dediklerinizin hiçbirini anlamadım. Ama mühendis ve mimarları çok severim. Akıllı adamlardır. Onun için siz ne diyorsanız doğrudur. Prinsip olarak doğrudur. Mademki veto etmemen istiyorsunuz, öyle yapacağım. Ama bana bu koca dosyayı bırakmayın. Ne okumaya vaktim var ne de okursam bundan birşey çıkartabilirim. Bana tek sayfalık bir özet getirin."

Benzer bir başka anı Süleyman Demirel'le yaşandı. Mesleğin ve ülkenin çıkarlarına aykırı davrandığı, Amerika'ya teslim olduğu gerekçesiyle İnşaat Mühendis Odası ihraç etmeye karar verildi ve onur kuruluyla sevk edildi. Biz bu gerçekleri ona iletmişiz bize sordu: "Siz beni politikadan atabiliyor musunuz?" "Hayır" dedik. "Biz sizi mühendis mesleğinden men edeceğiz." "Ben çoktan bıraktım müh. mesleğini onun için hiçbir önemi yok" dedi. İşin ilginç tarafı o zaman bize bunu söylemiş olmasına rağmen şimdi en çok mühendis olmasıyla övünüyor.

Bülent TANIK: 73-74 döneminden bazı makaleler hatırlıyorum. Cumhurbaskanının kontenjan senatörü S. Altan'ın bir yazısı vardı. Mühendis ve mimar topluluğunun bütünlüğünü parçalayıcı etkisi olacak, kamu çalışanı mühendis ve mimarların örgüt dışına atılmalarını getirecek bu tasarının yanlış olduğunu; senatör olarak veto etmekten yana olduklarını anlatan bir yazıydı. Bu tabi Sunay'ın konudan uzak olmasına karşılık, köşkün konuya yaklaşımı, 73 yılındaki meclisin önyargılı yaklaşımları dışında, kurumsal olarak TMMOB'un gerekliliği ve bütünlüğünün önemini kavramış bir Cumhurbaskanlığı Sekreteryası imajını vermişti.

Oral ATAMAN: O dönemdeki çalışmalarımızda TMMOB olarak

işlediğimiz ana tema buydu. Birincisi TMMOB bütün odalarıyla, mühendis ve mimarlar camiasını kapsayan örgütsel yapısıyla korunmalıdır. İkincisi TMMOB, içindeki mesleklerdeki tüm çalışma alanlarını kapsayan ve bu alanların her etabında görev alan örgüt üyesi, kamu personeli, serbest ya da ücretli çalışan tüm üyelerin faaliyet alanını kapsamak zorunda olan ve bunların herbirine ilişkin kural koyma yetkisinde olan bir kuruluştur.

Bu konuyu ağırlıklı olarak işledik ve parti gruplarında ve Cumhurbaskanlığı Genel Sekreterliğinde yeterince anlaşıldı. Sonuçta bu yasa senatodan geçmedi.

Bülent TANIK: Teşekkürler. Sayın Ataman. Belki Sedvan Teber'de o yıllara ilişkin birşeyler söyleyebiliriz.

Sedvan TEBER: Ben biraz daha geriye gideyim. Öğrencilik yıllarımdan bahsedeyim. 68 hareketlerinin bu odaların aktif yapılanmalarında büyük katkısı vardır. O zamana kadar İstanbul'da olan yönetim Ankara'daki yeni mezunların etkisiyle buraya kaydı. Çok iyi hatırlıyorum, Mimarlar Odası'nın ODTÜ Mimarlık Fakültesi öğrencileri ile ilişkisi çok yoğundu. Dergi vb. aktivitelerde uğraşacak, zamanı olan işgücünü ODTÜ öğrencileri arasında buldular. Hülagü, Hüseyin, Akın Atauz o dönemde Mimarlar Odasında aktif görevler alıyorlardı. O sıralar şehircilikten mezun 15-20 kişi vardı. Oda kurulurken de 70-75 üye toplanabilmişti. Ancak 72-73' de üye sayımız 90 civarına ulaştı. 70'li yıllarda İller Bankası'nın ücret yönetmeliği değişmişti. Yapılacak işler biraz daha tanımlanmıştı. Krema bildirisi ellerde dolaşıyordu, bir parça heyecan vardı, ama tabandan gelen bir baskı olmadığı için kurumsallaşmanın gereği hissedilse bile bu aşamaya gelinmiyordu. İnsanları odaya çekecek, aidatları toparlayacak, komisyonlar kurup çalışacak bir yapı kurmak çok zordu. O sırada biz bu görevi talip olduk. Son 5-6 sene içinde mezun olan bütün plancıları tanyordum. Zaten plancı yetiştiren ODTÜ vardı, 1-2 de yurtdışından gelenler vardı. Kaç tane adamımız olduğunu düşünüyorum. Kemal Sarp, Ayşe Sarp bir yerlere gitmişler. İller Bankasında 5-6 kişi vardı. Etibank'da, Karayollarında çalışan 1-2 kişi vardı. Bakanlıkta 5-6, Turizm Bakanlığında 1-2 plan üyemiz vardı. Mimarlar Odası'nda bir yer bulduk.

Okulun dışında bir yönetimin oluşması amacıyla genel kurula gidildi. O dönemde çekişmeler yoktu. İşler heveslisine ihale edildi. Odanın gayretleri ile periyodik toplantılar yapıldık. Tabandan gelen etkiler kişisel ve azdı. Belli bir yerimiz olmadı için plancıları kaydet-

mek için ayaklarına gidiyorduk. Hatta Ayşe Sayın'ı MEB önünde arabanın üstünde kaydettik. Çünkü orada yakalamıştık. Böyle bir dönemden geçtik. Başka neler söyleyebilirim bilmiyorum.

Bülent TANIK: Teşekkürler Sedvan. Ocak 76'da mezun olur olmaz odaya kayıt olup ilk genel kurula politize olmuş bir grup olarak yönetimi almıştık. O sıra Genel sekreterlik görevini Zekai Akay üstlenmişti. Fevzi ile Adana'ya gidişimizde, yolda gazetelerden Zekai Akay'ın Bahçelievler son durakta 20 kişilik faşist MHP'li bir grup tarafından saldırıya uğradığını ve hayatının tehlikede olduğunu öğrendik. Apar topar geri döndük. Zekai'nin bir gün içinde iyileştiğini sevinerek öğrendik ama Odanın tüm belgeleri çalınmıştı. Herşeye sıfırdan başlandı.

2. dönem başkanımız İrem Acaroğlu ve arkasından Öznur Özer'in sabırlı, mütevazı, küçük konuları çözmekteki bireysel kararlılığı, disiplinli yönetim dönemleri vardı.

Öznur ÖZER: Teşekkür ederim. 1980 yılında başlayıp 12 Eylül hareketine kadar süren kısa bir dönemim var. Çok sancılı bir dönemdi. Odayı polisler basardı, kontrol ederlerdi. Odadaki çalışma süresini başkanlık dönemiyle kısıtlamak istemiyordum. Anektodlardan bahsediyordum. Genç arkadaşlar o dönemde neler yaptığımızı bilirler diye bir iki anımı anlatmak istiyorum.

O zamanlar odamızı fizikçilerle paylaşıyorduk. Ben tüm vaktimi odada geçiriyordum. Hem sekreterlik hem temizlik işlerini yapıyordum. Ama yine de mutlu bir dönemdi. İlk bülteni basışımızda teker kolu çevirdim. Üstüm başım mürekkep olmuştu. Aslında çok kötü bir baskıydı ama bu bizim ilk bültenimizdi. Bütçemiz çok kısıtlıydı. Ben sürekli çantamda makbuzla dolaşır kimi yakalarsam para toplamaya çalışırdım.

Bülent arkadaşımızın bahsettiği mesleki haklar konusu aslında benim yönetimi gelişimin bir nedenidir. O sıra D.S.1'de çalışıyordum. Özel büro açmayı düşünmemiştim. Meslek etliğiyle çok yakından ilgilieniyordum. O dönem Ehliyet Belgesi Yönetmeliği vardı. İmar İskan Bakanlığı Mimar ve Şehircileri aynı kategoride ele alıp 2 yıl planlama ile ilgili kamu kuruluşunda veya A-B sınıfı bir büroda çalışmadan planlama yetkisi vermiyordu. Bu konuda Nimet Kalkay'la birlikte İmar İskan Bakanı'na dilekçe verdik. Bireysel bir girişimdi ama Odadan bağımsız değildi. Sonunda 2 yıl koşulu 76 yılında kalktı.

Kanunda çalışanların da sorunları vardı. Yan ödemeler kararnameyi yayınladığından DSİ'den birini çağırıp mimar kadrosuna geçmemizi önerdiler. Şehirci olarak yan ödemelerden çok kaybediyorduk. Bu sorun köklü bir çözüm gerektiriyordu. Bazi girişimlerimiz oldu. Selman Ergüden zamanında başlayan çalışmalar İtilen Kemal Sarp zamanına kadar devam etti. O zaman ki Devlet Personel Dairesi Başkanı Selçuk Kantarcıoğlu bu konuda bize yardımcı oldu. Refet Efim'in de yardımıyla 10.10.1983'de 657 sayılı kanunun gerekleri yerine getirilerek şehir ve bölge plancıları da teknik hizmetler sınıfına alınmış oldular.

Bülent TANIK: Peki şöyle bir şey sorabilir miyim? Son derece caydırıcı özülük hakları ile ilgili konularda daha çok yönetici becerisi ve ilişki izleme gayreti ile ürün elde edilmesi gibi bir dönem yaşanmış. Acaba şehir plancıları bu konuyu kitlesel olarak sahiplenip, zorladılar mı?

Öznur ÖZER: Demin anlattıklarım Oda bünyesindeki çalışmalardı. Odanın resmi kuruluşlarla olan ilişkileri kapsamında düşünülmesi gerekir.

Bülent TANIK: Öyle de. Kitlesellik yönü az gibi görünüyor. Yaygın bir taban desteğinden çok, bir grubun önderliğinde yürütülen çalışmalar gibi.

Öznur ÖZER: Ben detaylara girmedim ama TMMOB'un da yazıları vardı. Turizm Bakanlığında dava açanlar olmuştu. Odaya gelen şikayetler vardı. Çalışanların sıkıntılarını odaya aktarıp çözüm bekledikleri dönemlerdi. Taban çok sessiz değildi. Odanın sıkıntısı vardı.

Sedvan TEBER: Bu kurumdan kuruma değişiyordu. Turizm Bakanlığında İller Bankasında, Karayollarından farklı uygulamalar vardı.

Bülent TANIK: Teşekkürler. Öznur'un yönetimi bıraktığı dönemin hemen arkasından 12 Eylül süreci yaşandı. Bu dönemin anılarını aktaracak Kemal Sarp aramızda yok. Tüm sivil toplum gruplarının baskı altına alındığı ve bu anlamda örgütlü mücadelelerin geriletildiği bir dönem yaşandı ve uzunca bir süre hem TMMOB, hem Şehir Plancıları Odası genç kuşakların kendisini yenileme şansını yeterince soluyamadı. Eski kadrolar, 1980-85 döneminde zoraki yüklenilmiş bir sorumluluk aldılar ve pasif bir direnme mücadelesi ortaya koydular. Keşke o dönemin örgüt başkanları burada bulunup aktarsalardı. Ama, en azından o dönemde TMMOB'da yöneticilik yapmış birisi olarak, genel yapının bütününe yansıdığını gördüğümü ve bizim Odanın da va-

rolü mücadelesinin, en azından kurumsal yapıyı terk etmemek anlamında sürdüğünü belirtmek isterim. Bu dönemin kabuğunu kuran atılım Senihi Kitapçı'nın başkanlığı döneminde oldu. Genç bir kuşağın, Odaya daha bağımsız, daha özerk bir kimlik kazandırdı dönemiydi. Odamızı yeni bir kuşağın getirdiği olgunluk çağına taşıyan kitleleşme sürecini nasıl yaşadığımızı bize Sayın Kitapçı'nın aktaracağını sanıyorum.

Senihi KİTAPÇI: Şimdi bizim yönetimde olduğumuz dönemin yakın olması nedeniyle, olup bitenin belleklerde olması nedeniyle; ben pek tarihçe anlatır gibi konuşmak istemiyorum. Biraz daha analitik yaklaşarak, bizden öncesini ve bizden sonrasını nasıl gördüğümü anlatmaya çalışacağım.

Geçmişe bakmak problemli bir konudur. İnsanlar iki tarzda bakarlar geçmişe. Birincisi, geleceğe ilişkin kaygıların arttığı bir dönemde geçmişe özelele bakmak. Bu, çok yararlı değildir. İkinci bakış tarzı ise, geleceğe ilişkin dersler çıkarmak için geçmiş eleştirilerek ele almak. Bu, geçmişteki eksiklikleri, yanlışlıkları, birikimi çıkarıp, onların üzerine birşeyler koyma avantajı sağlar. Dilerim ki, 25. yıl dolayısıyla yaptığımız tartışmalar böyle bir bakışa oturabilir.

Toplantıyı düzenleyen arkadaşların toplantı öncesi okunan metinlere dile getirdikleri bazı sorulara açarak ilerlemek istiyorum. Şimdi Mimarlar Odası'ndan ayrılma nedeni gibi bir konumuz var. Ayrılmamak gibi bir şey olamaz zaten. Bunlar iki farklı meslek disiplini... Nasıl Mimarlar Odası varsa Şehir Plancılar Odası diye bir kuruluş olmak zorunda idi. Bu bir ayrılma değil, varolmanın doğal biçimiydi. Fakat, Mimarlar Odası ile Şehir Plancılar Odası arasında çıkan birtakım sorunlar var, uzun süre de sürececeği benziyor. Bu mesleklerin kendi doğasından değil, Türkiye'deki mesleklerden bağımsız yapay bir alandaki sıkışmalarından kaynaklanmaktadır. İmar Planı denen, aslında şehir planlığı açısından baktığımızda hiç de anlamı olmayan, ama sadece geçim kapısı olarak gördüğümüz alanda tikanıklık var. İki Oda arasındaki var olma tartışmalarının bu alandaki pastanın paylaşılmasından kaynaklandığını bilirse, doğru rotayı bulabiliriz. Dolayısıyla, Oda neden kuruldu, nasıl kuruldu veya kurulmaması mıydı tartışmaları gereksiz kalır.

Bülent TANIK: Böyle bir soru olmadı yalnız.

Senihi KİTAPÇI: Sorunun başında vardı. Oda içinde bu görüşleri savunanlar da var.

Bülent TANIK: TMMOB'da ayrı bir meslek varsa yeterince olgunluğa kavuşursa oda kurulur diye emredici bir hüküm taşıyor zaten. Şehir Plancılığının da ayrı bir meslek olduğunu yadsıyan yok.

Senihi KİTAPÇI: Yadsımadan değil, iki meslek aynı örgüt içinde bulunursa daha iyi olur diye savunanlar var. Her TMMOB Genel Kurulunda, yeni bir oda kurulurken, büyük oda-küçük oda, mesleki alanların ayrılığı gibi tartışmalar olur. Bu basit bir tartışma. Bu noktada durmamak gerekiyor.

Bizim Mimarlar Odası'yla aramızdaki sorun sadece İmar Yasası ya da İmar Düzeni dediğimiz çok öznel bir alandan kaynaklanmaktadır. Böyle baktığımız zaman rotamızı daha doğru çizebiliriz. Yani, İmar Yasası ve benzeri yasalarla sınırlanmış olan kentsel rantların 2 boyutlu paftalar üzerinde dağıtılması diye bileceğimiz sistemin kent planlığının bütünü olmadığını düşüncesiyle baktığımızda, Odamın duracağı zemin açısından daha sağlam yerler bulma şansımız olabilir. İşte burada mesleğin tanımını yapmak gündeme geliyor.

Burada Odaların aşması gereken, kimi yerde avantaj kimi yerde dezavantaj olan, temel bir sorun üye yapısıdır. Serbest meslek faaliyeti yapanlar, bürokratlar (meslekle ilgili bir iş yapan veya yapmayan), akademisyenler, serbest meslek bürolarında ücretli çalışanlar, işsizler ve tümüyle meslekten kopmuş olanlar var. Böyle bir kompozisyon içinde, Odamın gündemi içinde, mesleğin tanımını yapmak da zor. Bunu çözecek birtakım yöntemler geliştirilebilir, yasal düzenlemeler yapılabilir. Ayrışmayı ya da bir arada kalmayı savunanlar olabilir. Bu konuda dikkat çekmesi gereken bir konu var. Serbest çalışan mimarlar, Oda dışında bir örgütlenme ihtiyacı duymuşlar, çeşitli örgütlenme arayışları içindeler. Bundan nasıl sonuçlar çıkarılabilir, bilmiyorum. Ama bugün bu tartışmaya hazırlıklı olmak, Şehir Plancılar Odası açısından bir avantaj olabilir.

Bu sorunları çözebilmek için, mesleğin tanımını işte bu noktada yapmak gerekiyor. Soruları daha büyük sormak, planlama alanına ilişkin önermelerin, her boyutu ile bu Oda'da geliştirilmesi bir başlangıç olabilir.

Odamızın diğer odalardan farklı olarak bir paket sorunu daha var. Lisans dışı eğitim yöntemleriyle Oda üyeliğini kazanma gibi bir problemimiz var. Oda tarihi boyunca üyelerle ilişki tarzı önemli bir problem olmuş. Bu yönetimle ilgili bir sorun, Odamın bütününe kapsamıyor, ama dolaylı olarak üyeleri de etkiliyor.

1968 kabarışının ardından bizim Odanın ve diğer odaların kuruluşu v.b. şeylerle birlikte bir demokrasiler Tarzı Oda yönetimi ile üyeler arasındaki ilişkiye damgasını vurmuş. Bunun izleri uzun yıllar sürmüştür, sürüyor belki de. Paralelinde ahab-çavuş varı bir ilişki biçimi olmuş. Odamın yıllar boyunca çok az insanla kurulup geliştireceği, üye sayısının artmaması nedeniyle, bu kurumlaşmanın önündeki engellerden bir tanesi olarak süregelmiş. Ve bizler de her zaman rastlıyoruz. Yine dernekçi tarzın bir versiyonu olarak kastlaşma, ekip tarzı gibi bir yaklaşım var. Odada görev almanın yöntemi nedir? Nasıl bir ilişki sistemi kurulabilir? Bu anlamda son iki Genel Kurulda verilen önerge vardı. Genel kurul seçim amaçlı bir toplantıdan uzaklaştırılmamalı, Odamın düzenlediği, iki yılda bir yapılan, planlamaya ilişkin savların tartışıldığı bir Planlama Kongresi düzenlenmelidir. Genel Kurul bu etkinliklerle bütünleştiği takdirde, orada tezleri ile var olanların, bunları programlara, planlara taşıması olanların Oda yönetimi ile ilişkilermeleri ve Oda yönetiminin, ahab-çavuş ilişkileri dışında, bu temelde bir beraberlik üzerine şekillenmesi, kurumlaşmanın bir adımı olabilecekti.

Temel sorunlarımızdan bir tanesi de, Odamın toplumla olan ilişkileri. Bu da, Şehir Plancılar Odası'nın kendi alanına sahip çıkmasıyla mümkün. Türkiye'de kentle, planlamaya ilgili alanlar ben-den sorulur, bu konuda ilk ve son sözü söyleyecek meslek kuruluşu benim, bu konularda mutlaka benim görüşüm alınmalıdır, benim kararım sorulmalıdır, kararına uyulmalıdır. Bu tarzın diğer çevrelere, güçlere kabul ettirilmesi, TMMOB içerisinde de bir yaklaşım problemi. Bu yapıldığı takdirde, Odamın halkla ilişkiler konusunda önünde yollar açılacaktır. Konulara sahip çıkma konusunda geçmişte iyi deneyimler de var.

Örneğin boğaz geçişleri sorunu var. İlk boğaz köprüsü yapılırken, bu girişleri TMMOB ve TMMOB içinde de Mimarlar Odası adına yansıtıldı diye görülse de, en azından Mimarlık dergilerinin geçmişi incelendiğinde, bu konulardaki temel tezleri oluşturanlar arasında şehir plancılarının olduğu görünmektedir. O dönemde söylenen sözler vardı, savlar vardı, tarih aslında şehir plancılarını ve TMMOB'u haklı çıkarırdı. Fakat topluma yansıtılan mesajlarda, bugünkü genç kuşaklara baktığımızda, TMMOB, şehir plancılarını, mimarları o günlerde sanki yanlış şeyleri savunmuşlardı. Sanki deminki tezleri getiren Süleyman Demirel v.b. tümüyle haklıymış gibi bir izlenim var. Yani tarihten bir kopuş yaşadığı bu noktada. Bu tezleri kimler savunuyordu. Bugün kimler inkar ediyor? Geçen yerel seçimlerden önce bir TV programında, Doğan Taşdelen, 1970'ler de ki Boğaz Köprüsü tartışmalarını sahiplendi! "Biz geçmişte boğaz köprüsünün yapılmasına karşı çıkmıştık ne kadar yanlış şeyler düşünmüşüz. Aslında köprü faydalı". Yani bu insan kendini bir yere koyuyor, bu konuya sahip çıkıyor, sanki solculuğun bir tarzıymış gibi görünüyor. TMMOB, Mimarlar Odası, Şehir Plancılar Odası geçmişte verdiği mücadelelerin peşini sürdüremiyor, o konulardaki haklı tezlerini topluma tekrar sunma istekliliği, çabası, yaklaşımı değil. Geçmişte kit olanaklarla yaratılan etkinlikler şimdi yaratılmıyor. Bu da alana sahip çıkma dürtüsünün güçlü olmasıyla ilgili.

Odalar mesleki alana ilişkin konularda halktan yana tavır koymalı. Burada halk derken, örgütsüz, mazlum, haksızlığa uğrayan en geniş halk yığınlarını kastediyorum. Özellikle bugün İmar sisteminde yaptığımız her planda, kentteki geniş yığınların bir çok haklarının yek olduğunu görüyoruz. Çıkan her İmar yasası, her uygulama, her belediye, yerel yönetim, merkezi yönetim yatırımı böyle sonuçlar doğuruyor. Meslek Odası, mesleğin varlığını ve saygınlığını koruyabilmek için, meslek alanındaki tüm süreçlerde, oluşacak sorunların farkında ve bilincinde olmayan, ancak uygulama sonrasında zararı görüp, algılayabilen toplum kesimlerine, öncü olarak, onların uğrayacakları zararları anlatan, haksızlıkları engellemeye çalışan, mücadele eden, adeta toplum avukatlığını mesleki disiplin alanından yapan bir konumda olmalı, yığınlarla bağ kurmalıdır. Ben bunu kitleleşme olarak algılamıyorum. Biz kitle örgütü değil, meslek örgütüüz. İyi meslek örgütü olabilmeyin yolu, ülkenin ve yığınların sorunlarına sahip çıkabilmekten geçer.

Bütün bunları yapabilmeyin yöntemlerinden bir tanesi, Odamın kurumlaşma sürecini, kendisinin kurumlaşma gerekliliğini doğru ve tutarlı biçimde yapabilmeyinden geçiyor. Belki bizim dönemimizde temelde ele almaya çalıştığımız şeyler bunlardı. Bizden önceki dönemlerde, Odamın gelirleriyle yapılamadığı saviydi. Biz o dönemde olağanüstü bir gelir yaratmadık.

Üyelerin aidat ödemesi yumurta-tavuk hikayesi... Yönetim bir şey yapmadığı için üyeler aidat ödemiyor, üyeler aidat ödemediği için yönetim bir şey yapamıyor. Bu tekerleme mantığı hiç bir şeyi çözmez. Üyelerin isteğe bağlı olarak aidat vermesi gibi bir beklenti olamaz. Üye olmak o aidatı tahahüt etmek anlamına gelir. Genel Kurul yönetime gelen kişilere fiil bir görev verir. Bu, Odamın alacaklarını tahsil et görevidir.

Sorunu şöyle koyuyorum: Yönetim Kurulu, bütçesinin ve Genel Kurulda sunduğu programın takipçisi, devamcısı olursa, üyelerden gereken destek ve kaynak oluşmaktadır. Yani kaynak sıkıntısı aslında suni bir durumdur. Yönetimin bunu aşma konusundaki istekliliği sorunu çözecektir. En azından bizim deneyimimiz bunu gösterdi, Odamın bütün hizmetleri için gerekli olan donanımın ulaşmasının yolu ekstra kaynaklar değildi. Tamamen Odamın kaynakları ile yapıldı bu hizmet-

ler. Bugün, her odanın bunu yapabilecek potansiyeli var. Yani 5-10 milyar lira üyelerinden aidat alabilecek odalar var TMMOB içerisinde.

Bu noktadan bakarsak kurumlaşma esas olmalıdır. Dolayısıyla bunu gerçekleştirecek odaların da, oda yönetiminin de, kurumlaşmayı, alana sahip çıkmayı hedef alan, bu konuda isteği ve programı olan insanlardan oluşması gerekir. Ama oda yönetimine gelecek insanların, odayı bu anlamda bir konuma getirme konusunda bir programları, genel kurula sunulan ve onaylanan programa sahip çıkma konusundaki çaba ve azimleri olması gerektiği ile bağlantılı olarak sorunlar görülmektedir. Bunun yapılması için de çok iyi bir potansiyelimiz var. 25 yıllık pratik, yani sıfır noktasından-çantadan-odaya dönüşme sürecini yaşamış kurum olarak bizi şanslı bir kurumda gösteriyor.

Bülent TANIK: Teşekkür ederim sayın Kitapçı. Gençliğimizi ve heyecanınızı koruduğunuzu görüyorum. Birkaç takıldığım noktaya açıklık getirmek istiyorum.

Dar bir ekiple çalışmayı hiçbir yönetici istemez; ben şehir plancıları arasında böyle bir ahabap-çavuş grubunun yapıyı ele geçirip oradan ayrılmaması gibi bir dönemin yaşadığını sanmıyorum. Bana göre, Odamızı bugüne kadar getiren herkesin kendi çapında motive edebildiği arkadaşlarıyla birlikte oluşturduğu saygıdeğer bir süreç yaşamış vaziyette.

Nevzat UĞUREL: Kemal Sarp Dönemi Odanın 25 yıllık tarihinde üç'te birden fazla bir zamana tekabül ediyor. Oda, en büyük kurumsallaşma dönemini Kemal Sarp döneminde yaşadı.

1980 sonrası örgütlü ya da siyasi yapıların tasfiye edildiği bir dönem. İlk yönetim de aslında çoğu zorlama insanlardan, zorla görevle davet edilen insanlardan oluşan bir yönetim. Yani, bir grubun Odaya sahip çıkması ve o grup içerisinde yönetimin oluşması durumu söz konusu değil. Tam tersine Oda sahipsiz kalmış.

Eğer Senihi Kitapçı'nın ahabap-çavuş ilişkileri dediği yönetimler bu yönetimlere, doğrudur, ahabap-çavuş ilişkileri ile olmuştur.

Bu dönemde, TMMOB'a bağlı odalar içerisinde üye sayısına göre en geniş katılımı sağlayan odalardan biri Şehir Plancıları Odası idi. Bu anlamda, bence kurumsallaşma o dönemde başladı.

Aynı zamanda, o dönem, gerek 12 Eylül gerekse 12 Eylül sonrası dönem mesleğimizde, TMMOB'la ilgili yasaların yönetmeliklerin hızla değiştirildiği dönemdir.

Bizim dönemimiz aynı zamanda bütün bunlarla mücadele ederek geçti. Yine aynı dönem, odanın kendine ait bir mekan, profesyonel sekreteri ve yayın kurulu, ayrıca birçok komisyonları ve örgütlenmesinin gerçekleştiği dönemdir. Bütün bunlar kurumsallaşmanın başladığını göstermektedir.

Bülent TANIK: Nevzat Uğurel'e, Kemal Sarp dönemini eksik değerlendirmelerden kurtardı için teşekkür ederiz. Şehir plancılarının bir çeşit uluslaşma süreci içerisinde ahabap-çavuş, kast grupları bazı sorumlulukları, aynı zamanda ürün, kısmen hâlâ aşmadığımız gibi bir nesnel durumu sayın Kitapçı'ya katılarak saptayabilmiz. Kastların varlığı, aynı zamanda başka alt örgütlerin, sosyal çevirilerin varlığı, bir üst örgütülüğün oluşmasında, bir potada enerjilerinin toplanması bağlamında avantaj olmak durumunda. Odanın kurumsallaşmasına ulaşmada umarız bu alt çevirilerin varlığı bir geçiş süreci ve Odayı olgunlaştırma süreci açısından işlevler yüklenmiş. Şimdi bu noktada, Sayın Cengiz Türksoy, bize yakın dönem deneyimleriyle ilgili, kendi gözlemlerini öne çıkararak, sorunları aktarırsa sevineceğiz.

Cengiz TÜRKSOY: Benim konuşmamın temel belirleyeni geçen 25 yıl üzerine yapılan konuşmaları da bir miktar değerlendirme olacak. Anları aktarmaktan, sonuçları ortaya kaymaktan çok, biraz nedenlerine inmek istiyorum.

Şimdi baktığımızda Türkiye Cumhuriyeti Devletinde bir tuhaftık var. Bu yaşamın çok alanında gözleniyor, ama meslek alanımız açısından çok daha çarpıcı bir özelliği var. Şimdi altı üniversitemizde şehir planlama eğitim yapan bölüm var. Bunu devlet kuruyor ve bu eğitimi devlet yapıyor. Ama, devleti yönetenlerin politikalarının belirleyenlerine baktığımızda, gerçekte devletin yapısını da belirleyen temel ideolojinin plan karşıtı olduğunu görüyoruz. İlk bakışta burada bir paradoks var gibi görünüyor. Eğer planlamayı "kent planlaması" değil de "imar planlama -79 yıldır süregelen - olarak alırsanız, o zaman hiçte bir paradoks yok. Çünkü imar planı, plan karşıtı ideolojinin belirlediği devlet yapısı için bir gereksinimi karşılıyor.

Şimdi bir anımı aktarmak istiyorum. Ben devlet memurluğuna başlarken, giriş sınavına mimar olarak alındım. Ben bu sinava girmem dediğim halde, komisyonu başkanı "sen Mimarlık Fakültesi mezunusun ve devlet memuru olmak istiyorsan bu sinava gireceksin" dedi. Enteresandır, bu sınavı geçtim, en yüksek puanı alarak.

Devletin planlamaya bakışı ile demokrasiye bakışı arasında bir ilinti var. Demokratik devlet örgütlenmesi, demokratik devletin gerektirdiği demokratik toplumsal örgütlenme her zaman bastırılıyor.

Devletin demokratikleşmeye değil, bunun daha öncesinde toplumun demokrasi talebi olmasını diye baştan bir tavır var. Yani aslında demokrasi talebi var da bu karşılanmıyor değil. Demokrasi talebinin olması için toplumda demokratik yapılanmanın olması gerekiyor. Bu örgütlenme bu yüzden bastırılıyor diye düşünüyorum.

TMMOB içindeki örgütüllükler de aynı. Deminden beri anlatılan anılarda, Oda örgütülüğünün geldiği aşama açısından hiç bir küçümsenemeyecek bir süreç yaşamışız. Ama bu kendi içimizde, sadece oda örgütülüğü olarak baktığımızda böyle. Ama genel olarak örgütüllük anlamında baktığımızda, çok yükselmiş bir noktada değiliz. Yani, toplumda meslek örgütü olarak (mekan) planlama, kentleşme adına söz söyleyebilecek tek demokratik meslek kuruluşu olma kimliğini henüz kazanmış değiliz. Örgütümüz açısından temel açmaz budur. Ama karamsar değilim; bu aşılacaktır.

Çok kategorik olacak ama, şimdi 1970-1980, 1980-1990 ve 1990 sonrası dönem diye ayıracağım bu örgütlenmeler sorununu. 1970-1980 dönemi, -Senihi Bey gibi düşünüyorum-dernekçilik dönemiydi. Yalnızca Şehir Plancıları Odası açısından değil, TMMOB içindeki bütün örgütler açısından durum böyle. Meslek örgütü olmanın ötesinde bir yaklaşım var. 1980-1990 dönemi ise varlığı sürdürme çabası olarak adlandırılabilir. 1990 sonrası ise, meslek örgütü niteliğinin pekiştirilmesi olarak görüyorum.

Türkiye'de Faşizmin 12 Mart ve faşizmin 12 Eylül dönemini yaşadık. Bu dönemler, Türkiye'deki bütün örgütlenmelere dramatik etkilerde bulunmuştur. Konuşmacılar, odanın ilk kuruluş günlerini anlatırken, 1969-1971 süreci ve hemen ardından 12 Mart'tan söz ediyorlar. Sonra bir 10 yıl alıyoruz. 1978-79'larda üye sayısı 200'leri bulmuş. 12 Eylül darbesi oluyor. Darbenin savuşturulması sorunu var.

Bütün bunların içinde en başa dönüyorum şimdi. Planlamaya tavırlı olan bir devletin içinde planlama mesleğini yapmaya çalışanların örgütüsünüz. Şimdi, bağlantılı başka bir konuya geçeceğim. TMMOB içindeki öteki mesleklerden temel bir ayrılığımız var. Planlama esas olarak bir kamu hizmeti. Kamu bu hizmet uzmanlaşmış insan eli ile yapacak. Bu uzmanlar da bizleriz. Bizler bu hizmeti yapmaya çalışırken, gerçekten planlama yapmaya olanak tanımıyor; planlamaya karşı olma noktasından hareket ediyor. Yapılan imar planı... Senihi Bey'in söylediği gibi, sorun imar planı olarak konulunca pastadan kimin pay alacağı gündeme geliyor. Şehir plancılarının olmadığı dönemde emaneten mimarlar yapmış bu işi. Şimdi diyoruz ki, "birakın artık, sizin işiniz değil bu, şehir plancılarının işi". Buna karşı diyorlar ki, "şehir planlama disiplinlerarası bir etkinliktir". Meslek disiplinler arası olamaz; disiplinlerarası olan yapılan işler. Kent planlama işi disiplinlerarası olur; ama şehir planlığı mesleği disiplinlerarası olamaz. Şehir planlama, şehir plancısının işidir. Bunun mücadelesinin verildiği dönem yoğun olarak 1990 sonrasıdır.

Burada "kent planlama"dan söz ediyoruz. Kent planlama adına, devlet imar planı yapıyor/yaptırıyorsa, bu büyük oranda devletin sorunudur, benim sorunumdur. Eğer devlet imar planı eşitlik kent planlama diyorsa, imar planı işi de şehir plancısının işidir. İmar planının yapımı için de disiplinlerarası bir çalışma gerekmiyor. Biz iki yıllık yönetimde bulunduğumuz dönemde, imar planı yerine gerçekten kent planlamanın yasallaştırılmasını talep ettik. Bu konuda hiç adım atılmadı. Çünkü devletin kent planlama gibi bir talebi, beklentisi, isteği yok. Biz buna rağmen, kent planlamanın devlet tarafından kabul edilmesinin mücadelesinin vermek durumundayız. Mimarlar Odası'nın bunu henüz algılamadığını görüyoruz.

Son zamanlarda, Bayındırlık Bakanlığınca İmar Yasasının revizyonu gündemde. Biz buna hazırlıklı olmak durumundayız. Kent planmayı bir imar kanunu ile gerçekleştirmenin mümkün olmadığı noktasından hareketle, yalnız İmar Yasası değil, diğer yasalar konusunda da net görüşü olmalıdır odanın. Ve bu görüşün kamuoyuna mal edilmesi ve kitlesel biçimde savunulması için olanca çabayı harcamak durumundayız. Bunu hem TMMOB içinde hem de dışında yapabiliriz. Basınla ilişkiler kurarak yapabiliriz. Ancak böyle çabalarla kamuoyuna meslek örgütü kimliğimizi kabul ettirebiliriz.

Başka konularda da görüş bildirmeliyiz. Örneğin savaş bizi birçok yönü ile ilgilendiriyor. Ama sadece meslek alanı ile sınırlananız dahi ilgilendiriyor. Örneğin, göç... Diyarbakır'ın nüfusu iki yılda üç katına çıkıyor ise, bu Şehir Plancıları Odası'nın sorunudur.

Çok kısaca meslek adamlarının özlük hakları konusunda da konuşacağım. En başta söylediğim devletin tuhafılığı burada da görülmüyor. Siz şimdi şehir plancısı yetiştiriyorsunuz. Sonra, teknik eleman, vasiyle bunları devlet memuru olarak alıyorsunuz. Sonra gene bir yasal düzenleme yapılıyor bir tarihte; insanların özlük haklarını iyileştirme vaatli bir kararname çıkarıyorsunuz devlet olarak. Orada görüyoruz. TMMOB içindeki 21 meslek mensubu bir tarafta şehir plancıları, teknik eleman olarak başka bir tarafta. Böyle bir uygulamaya devletin hakkı yok, mantıksızlığı savunmaya da hakkı yok. Yapılan uyarılardan sonra düzenleneceği söyleniyor; düzenlemede aynı durumun sürdüğünü görüyorsunuz. Bunun mücadelesini yapmak meslek odası olmanın doğrudan gereğidir.

Bülent TANIK: Teşekkürler, Cengiz Türksöy. Şimdi mevcut başkanımız Sayın Remzi Sönmez'e sözü aktarıyorum. Yeni döneme ilişkin ve bundan sonrasına yönelik bizi aydınlatırsanız seviniriz.

Remzi SÖNMEZ: Teşekkür ederim. Biz burada Odamızın ne kadar kurumsallaşabildiğini tartışık daha çok. Ben oldukça kurumsallaşmış bir oda olduğumuzu söyleyebilirim. Profesyonel bir yapıya kavuşmuşuz. Ben bu nedenle bütün geçmişteki yöneticilere teşekkür etmek istiyorum. Oda, çeyrek yüzyıllık gelişimi boyunca birbirinden farklı dönemler yaşamış. Ben daha çok ülke koşullarının getirdiği, kopmalar olmuş. Ancak Odamızın bütün bu süreçte belli bir toplumsal çizgiyi gerek görüşler olarak gerekse kurumsallaşma yönünde sürdürdüğünü

izleyebiliyoruz.

Şehir Planlama bir meslek olarak ortaya çıkması sonra ve bu mesleğin bir uygulama alanı olması nedeniyle Şehir Plancıları Odası TMMOB içinde ayrı bir Oda olarak kurulmuş. Bu odanın kuruluşunda ortaya konulan ilkeler, bu meslek alanını ayırırken, aynı zamanda da mesleğin pratiğinin, yani bugünkü imar planlama düzeninin değişmesi yönünde taleplerini ortaya koymuş, 25 yıl boyunca bu yönde sürekli çaba harcanmıştır. Zaman zaman bu amaçtan da uzaklaşmalar kopmalar olmuş olabilir yani mesleki sorunlardan kopuş olabilir. Belli dönemlerde, ülke koşullarının bağlı olarak bu amacın birincil sorun olarak ortaya konulmaması söz konusu olabilir. İmar planı pratiğinin değişmesi yönünde Oda çaba harcamış, ama ülke pratiği değişmemiş. Şehir plancıları bunu istiyorlardı, ama, bunun değişmesi yönünde devlet yönetiminde yeterince istem oluşmamıştır. Bence bugünkü uzmanlık ayrımı sorunlarının temelinde de bir ölçüde bu değişikliğin gerçekleşmemesi yatıyor. Çünkü bu pratik değişmiş olsaydı, planlama mesleği pratikle belki daha fazla çalışacak ve bu alanda da başka mesleklerle olan uzmanlık ayrımı sorunları olmayabilecekti.

Bu sorun, bizim dönemimize kadar gelmiş. Çalışma programımıza baktığımız zaman, burada geçmişe ilişkin konuşulan konularla benzer içeriğe sahip olduğunu görüyoruz. Çalışma programımızda 1. nokta Şehir Plancıları Odası'nın kurumsallaşması. Maddi koşullara, katılma, Şehir Plancılarının nitelik ve nicelik olarak gelişmesine bağlı. Odamızın kurumsallaşması devam edecektir bu bir süreçtir.

İkinci önemli nokta ise kent ve bölge planlamasının kurumsallaşması. Kurumsallaşmasında, en basit biçimde uzmanlık ayrımı ile, başka odalarla olan ilişkiler ile pratiğe yansıyor. Bunun da ötesinde, kurumsallaşma, bazı yasal düzenlemelere müdahale etme noktasına kadar giden çalışmalarına da içine almaktadır. Diğer bütün mesleklerde olduğu gibi şehir planlama mesleği eğitimle elde edilir. Artık usta-çırak ilişkisi içinde meslek edinmenin kabul edilemeyeceğini hep söylüyoruz. Bu yönde Odamız çalışmaları yapıyor şimdi bunların yeniden gözden geçirilerek müellif yönetmelik ya da imarla ilgili yasalarna yansıtılması söz konusu.

Bu konuda, Odanın daha önceden başlayan çalışmalarını, sürdürüyoruz. 2000'e yakın üye potansiyeli olan ve üyelerinin katılım isteminin var olduğu Odamızda dar grup yaklaşımı ile çalışıldığı doğru değildir. Artık ahbap-çavuş ilişkisi içinde iş yürütmek söz konusu olamaz; profesyonel yapıda bu ilişkileri götürmek zorundayız. Buna uygun bir örgütlenmemiz de var. 2 tane şubemiz, birçok yerde il temsilcilerimiz ve işyeri temsilcilerimizle kurumsal olarak ilişkilerimizi sürdürüyoruz. Şimdiki yönetimimizin üstlendiği bir misyon da üyelerimiz ile bariyerli şekilde çalışmaktır. Bunu sağlamanın dışında, üniversitelerle ilişki kurmanın da görevlerimiz arasında idi. Öğrencilerle işbirliği içindeyiz. Birçok kurumla diyalog içinde çalışıyoruz. Çalışma raporumuzda sözü edilen birçok komisyon kurulmuş ve çalışmaya başlamış durumda. Bunun somut sonuçlarını da almaya başladık birçok komisyonumuzun raporları ortaya çıktı ve bunları gerekli yerlere iletiyoruz.

Kamu çalışanlarının sorunlarıyla ilgili bir noktaya değinmek istiyoruz. 418 daha sonra da 527 sayılı kararnameyle Şehir Plancılarının (B) grubu sayılmasıyla, ilgili konuda Odamız öteden beri bir çalışma içinde olmuş, birçok kurumla ilişki kurulmuş ve sağlıklı dokümanlar elde edilmiştir. Biz bunu daha kitlesel bir eyleme dönüştürmek istedik; imza kampanyası düzenledik. 300'e yakın imza TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu'na iletildi. Ayrıca bu konudaki değişiklik için bir kanunname taslağı hazırlandı. TBMM İttik.

Odamızın girişimleriyle bazı arkadaşlarımız kişisel dava açtılar. Bu konudaki davalar halen sürmekte.

Odanın kendi içinde ve planlama alanında kurumsallaşma sorunlarının dışında, meslek alanına ilişkin kamuoyu oluşturma eksikliği gündeme getirildi. Bu doğru, ancak birdenbire değişimin zorluklarını yaşıyoruz. Tabii bu yönde belli adımlar atılıyor. Görüşlerimizi ve politikalarımızı kamu oyuna yansıtma gücünü çekiyoruz. Bu güçlükleri

aşmak için gerek basınla gerek diğer kuruluşlarla ilişki kurduk. Görüşlerimizin kamuoyuna yansıtılması için giderek artan bir çaba sarfediyoruz.

Ancak genede olumlu noktalara geldiğimizi söyleyemem.

Konuşmamı burada bitirerek, daha çok eski başkanların görüşlerini almakla fayda görüyorum. Teşekkür ederim.

Bülent TANIK: Başkanım teşekkürler. Hızlı bir ikinci tur yapalım. Evet hocam, varılan noktadan sonra sizin yol gösterici, ışık tutacak görüşlerinizi alalım.

Esat TURAK: Görüşlerim yol gösterir mi bilmiyorum ama kısa birşey söylemek istiyorum: Yapılan bütün açıklamalarda gerçek payı vardı.

Ağırılık farklı yönlerde olabilir ve zamanla bu değişebilir. Fakat bunlar mesleğin ve odanın temel konuları, bir bütün olarak ele almak gerekiyor. Burada bir pasta dağılımı meselesi olduğu belirtildi. Bir meslek odası alana sahip çıkmalıdır. Pastaya ne kadar sahip çıkarsak mesleğede o kadar sahip çıkabiliriz.

Edindiğim uzun tecrübe sonunda oluşmuş çeşitli görüşlerim var. Uzun zamandır bunları açıklamadığım için arkadaşlarım zaman zaman beni tenkit ediyor. Meslektaş ve eşdost çevresinde bu görüşlerimi zaman zaman aktarmakla beraber, mesleki toplantılarda ve Odada bunu ihmal ettim. Bu yaştan sonra bu konuda olabilirsem daha aktif olmayı düşünüyorum. Yıllarca söyleniyor senelerce söyleniyor, bazılar 15-20 sene 30 sene sonra gerçekleşiyor. Birçoğu ise dikkate alınmıyor. Genel olarak devletin tuhaf tutumundan bahsediliyor. Sadece devletin değil bizimle ilgili bütün çevrelerin tutumu tuhaf. Söylüyorsunuz, konuşuluyor, seminerler yapılıyor 20-30 bazen 40 sene sonra aynı fikirler tekrar geliyor. Bakıyorsunuz hemen hemen hiçbirşey yapılmamış. Tabii her zaman yeni birşeyler söylemek şart değil. Çok evvel söylemiş ve bugünde geçerliliğini koruyan şeyler var.

Ama bunları tekrarlamak yetmiyor. Bu bir şikayet değil sonuç olarak şunu söyleyeceğim, Remzi birtakım şeyler söyledi.

Nasıl yapılacağı çok önemli. Bizim birçok başarısızlıklarımızı nasıl yapacağımızı sağlam bir şekilde ortaya kaymadığımızdan veya herkesin bunu bilmemesinden kaynaklanıyor. Bu nedenle ben şöyle bir yol izlemeyi düşünüyorum ve bunu bir yöntem olarak bu konuda düşünceleri olan meslekteki kişilere öneriyorum.

Kurumsallaşma esnek bir şekilde yorumlanabilecek geniş bir kavram. Bundan sonra kurumsallaşmayı biraz geliştirmeliyiz. Bir organizasyon belli bir ölçüde kadar eş-dost ilişkisiyle yürüyebilir ve bu doğru olabilir. Ama büyüdükçe enformal durumdaki bürokratikleşmeye geçiş zorunluluğu vardır. Bu yönde hayli ilerleme kaydedilmiş durumda. Şahsen ilk fırsatta odanın ne yapmayı düşündüğünü öğrenmek ve fikirlerini iletmek istiyorum. Bunun içerisinde tabiki Türkiye'deki planlamanın kurumsallaşması, mekanizmaların nasıl kurulması gerektiği olacak. Tabii biz yetki sahibi değiliz. Ama planlamada genel bir itanıklık var ve hepimizin söyleyebileceği şeyler var. Odayı meslek grubu olarak harekete geçirebiliriz. Ne kadar etkin oluruz ayrı mesele. Şimdi benim dediğim ve herkesin yapmasını istediğim yol şu. Bu şekilde oda yöneticilerine ve amaçlarımıza yardımcı oluruz. Gerek mesleki özlük konularında gerekse bizimle ilgili diğer konularda Türkiye'de artık İller Bankası, gibi kurumlar kuruluyor. İmar İskan Bakanlığı gibi kurum yok. Öngördüğümüz geniş kapsamlı yerel örgütlenmesi bulunan bölge planlama gerçekleşmedi. 1958'lerde bölge planlama kurulduğunda Türkiye'nin en önemli konusu idi.

Sistemi gayet ciddi olarak kurmuş, neler yapacağımızı belirlemiş ne nasıl kurulacağını nasıl geliştirileceğini belirlemiştik. Bir dönem Türkiye'de yoktum. Döndüğüm bütün bu çalışmaların bir kenara itildiğini, bölge planlama fonksiyonunun DPT'ye yüklenildiğini gördüm. O noktada bölge planlama ölmüştü. Şimdi planlama nasıl olmalı, ne içerir onu belirlemeliyiz. İmar planını küçümsemeyelim, çünkü şehir planlamasının somutlaşmış sonucudur ve onun önemli bir "imar" kelimesinin içeriğini çoğumuz bilmiyoruz. "Development" teriminde dahil olmak üzere çok geniş kapsamlıdır.

Eğitim konusunda da bugünkü Şehir Planlama eğitimi yeterli mi sorusu karşımıza çıkıyor. Şehir planlama bölümünü ben kurdum ve programını ben hazırladım. Şimdi programda bazı hataları görüyorum. Ayrıca bütün koşullar değişmiş. Bugün bu program ciddi bir şekilde tekrar ele alınmalıdır. Önemli bir konu olduğu için söylüyorum, kentlerde belki bundan 500 sene sonraki nesillerin yaşayacağı ortamlar da temel oluşturmakla görevliyiz. Yaptığımız imar planı sonuç olarak bunu içeriyor. Ama plan yapılıyor ve uygulama aşamasında planının görevi bitiyor. Oluşturulmuş birçok araçlar var ama uygulama sorunu çözülemiyor. Tesis ve alt yapı projeleri ile bunların inşaatını yapıyor. İller Bankasına bakın, harita yapıyor İmar Planı yapıyor, altyapı planları yapıyor. Fakat İmar Planlarını uygulama konusunda belediyelere teknik ve mali yardım sağlanmıyor. Oysa bu bugün şehirlerimizin biçimlenmesinde, oluşmasında en önemli sorunlardan biri. Birçok araçlar oluşturulmuş. Bu çalışma sırasında planlamada kullanılan hukuki, mali ve diğer araçları inceledik. O kadar çok araç var ki; ama çoğu dağın ne siz bilirsiniz ne ben bilirim. Belediyeler hiç bilmez bilse de nasıl uygulayacağını bilmez. Mesela imar affı yasasının çok doğru tarafları vardı. Gerçeği kabul ediyor

ve onu bir yerde kesip atıyor çok iyi düşünülmüş, hızlı bir çalışma. Fakat gelgelim onu uygulayacak kimse yok. İller Bankası yada başka devlet kurumları belediyelere gerekli yardım sağlamadı. Tabii olayın mali boyutu var mesala diyoruz ki 18. maddede uygulansın. Fakat uygulamak için belediyelere yardımda bulunulmuyor. İller Bankasında veya başka bir yerde imar planı uygulama genel müdürlüğü kurulabilir. Bütün bu konuları onlar ele alabilir. Bugün İller Bankası harita için, imar planı için belediyelere fon ayrılabiliyor. Yarı uygulama içinde böyle bir fon oluşturabilir. Belediyeler sonradan bunun parasını karşılayabilir. İlk başta bunu yapmak gerekir.

Esat TURAK: Bu konuya çok yönlü bakmalıyız. Zaten bu bizim mesleğin özelliği. Şu konuya geri dönüyorum, şimdi ben ne yapacağım. İlk fırsatta Remzi ile oturup onların programlarını, neler düşündüklerini anlamaya çalışacağım. Nasıl yapmayı düşünüyorlar. Ondan sonra ben de Remzi'nin oluşturduğu çerçeve içinde düşüncelerimi bildireceğim ve bundan sonra o yönde çalışmalar yapılmasını ümit edeceğim. Teşekkür ederim.

Bülent TANIK: Söz Oral Ataman'da...

Oral ATAMAN: Pekçok arkadaşımız meslek örgütü niteliğinin pekiştirilmesinden bahsetti. Doğrusu, meslek örgütü niteliğinin pekiştirilmesi için, mesleğin uygulanıyor olması lazım. Uygulanmadığı bir durumda meslek örgütü niteliğinin pekiştirilmesinde çok büyük zorluklar var.

Türkiyemizde, odamız şehir ve bölge plancıları içinde barındırıyor. Onun için bu ülkede bölge planlama ve kent planlamanın uygulanması lazım. Bunu tam olarak sağlamadan ne bunun kurumsallaşmasında ne de mesleki örgüt niteliğinin pekiştirilmesinde başarılı olabiliriz.

Ben, şimdi Mimarlar Odası Genel Sekreteri sıfatımı da kullanarak çok açık ifade ederim ki; Türkiye'de kent ve bölge planlama eylemi bütünüyle Şehir Plancıları Odası'nın insiyatifindedir. Mimarlar Odası'nın bu konuda hiçbir hak iddia etme durumu yoktur. Bu kesin. Biz oda olarak da yol istikamet planını biraz fazlaca benimsenmiş ve bunun içinde kaybolmuş bir adayız. Bunu açık olarak koymak lazım ki; bu eleştirilerden bir yerlere varalım. Tabii bunda çeşitli faktörler var. Örneğin, Türkiye'de ilk şehir ve bölge planlama bölümünün bir mimarlık fakültesi içinde kurulmuş olmasının da bunda etkisi var. Şehir ve bölge planlama bölümü, İktisat fakültesinde kurulmuş olsaydı, belki bambaşka gelişirdi. Ama, mimarlık fakültesi içinde gelme ve de öğretim üyelerinin büyük bir çoğunluğunun mimar kökenli olması sonucu, çizgiye ve tasarıma gereğinden fazla ağırlık verdik. Geçtiğimiz 25 yıl içerisinde yol istikamet planlarını oldukça da benimsenmiş bir biçimde. "İşte canım İller Bankası ihale ediyor, biz de alıp bunu yapıyoruz dedik. Şimdi Cengiz arkadaşımız söyledi; "biz bunu değiştirmek için talep ettik, kent planlama yapmak için, bölge planı... falan". Ama, bunu böyle, oraya buraya yazı yazmak, "bu bizim işimiz değil, kamu yapısın" demekle olmaz. Biz bunu ciddi talep etmedik. Biz, başka, ciddi talep ettiğimiz şeyleri koparmayı bildik. Mesela, bir boğaz köprüsü, bir özel okullar kapatılınsın mücadelesini verdik mi? Bu konuyu çok öne çıkarmadan İmar Bakanlığı'nın daha sonra da Bayındırlık Bakanlığı'nin bizi zorladığı o ehliyet yönetmeliğine karşı çıkıp tümüyle reddettiler mi biz?

Bizi zorladıkları o yol istikamet planına "Yapmıyoruz bunu yapmak kaynak israf dır" dedik mi? Hiçbir uzmanlık gerektirmez. Bunları yapmak için 4 yıl şehir planlama eğitimi yapmak gerekmez. Ben, kendim yüzlerce yaptım. Şu kadarlık bir kağıda eskiz çizdikten sonra Fahri Üreten'e veririm. Fahri Üreten de bunu herkesten iyi yapar. Fahri Üreten'in de bu konuda hiçbir eğitimi yoktur. Ben bunu kasıtlı olarak abartıyorum. Yani, bu yaptığımız iş, yani imar planlığı Türkiye'de kent planlama eyleminin varlığını göstermez.

Türkiye'de 25 yıllık geçişimizde rağmen maalesef ne doğru dürüst bir bölge planlama ne de kent planlama yapılmaktadır. Tamam biz de bunun için mücadele vermişizdir ama, çok ağırlıklı bir mücadele değildir bu. Bunu vermede de ne meslek örgütü niteliğimizi tam olarak pekiştirebiliriz ne de buralarda ciddi mevzilere ulaşabiliriz. Birincisi bu.

İkinci boyutu.. Sadece, Şehir Plancıları değil, Mimarlar Odası Genel Sekreteri olduğumdan beri pek çok oda şu anda benimle bu tür bir temas içerisinde. Tasarım bir bütündür ve ihtisas alanları kompartımanları içerisinde sen bana karışma, ben sana karışmayım ile birşey yapamaz. Herkes birbirine karışacaktır. Önemli olan, nerede, nasıl karıştığımız ve kimin nerede, ne derecede sorumlu olduğunun ciddi bir biçimde saptanmasıdır.

Elbetteki, kent plancısı kenti planlarken, oraya çizmesede dahi kentsel tasarım ölçeğinde kendi kafaslarında o sokakları canlandıracaktır, yükseklik verirken o yapıları canlandıracaktır. Peyzajcı bunları düşünür, düşünmeden yapamaz. Aynı şekilde, mimar binayı planlarken bahçesinde düşünecektir, yoldan ne kadar çekileceğini, içindeki mobilyaların nasıl yerleşeceğini de düşünecektir. Ama herkesin işi farklıdır. Kent plancısı kenti planlayacak, mimar yapıyı tasarlayacaktır ama bahçesinde de nereye çim, nereye ağaç dikileceğini de düşünecektir. Ondan sonra, hangi ağacın dikileceğini, hangi çimin dikileceğini onun detay planını elbetteki peyzaja düşünecektir. Binanın iç tefrisini elbetteki mimar düşünecektir, ama onun iç dizaynını; ne ile nasıl dizayn edileceğini pencerenin, kapının, sofranın detaylarını tabii ki iç mimar düşünecektir. Onun ihtisas alanına girecektir. Ama,

"benim ihtisas alanıma giriyor, senin bunu düşürken daha yasak" deniyorsa böyle tasarın olmaz. Bir yere de varılmaz.

Benim gayri resmi olarak önerim şudur: Kendi aramızda, odalar arasındaki bu sorunu çözmek TMMOB çatısı altındaki 22 oda ile bu sorunu çözmek çok zordur. Biz, tasarımla ilgilenen, şehir plancıları, mimarlar, iç mimarlar, peyzaj mimarları, kentsel tasarımcılar bir araya gelip formal veya informal bir "tasarımcılar birliği" gibi bir üst örgüt, yahut biraraya gelmişlik sağlayıp bunu kendi aramızda tartışarak, konuşarak, düşünmeye sınırlı eylemi koymayarak, herkesin ciddi sorumluluklarını ve bunların birbirleriyle çakışma, kesişme noktalarını belirleyecek ciddi çalışmalar yapmalıyız. Bunu, sektirci tutumlarla, bu işi TMMOB toplantılarında çözeriz diyerek hiç bir yere varamayız, çözemeyiz.

Bundan, ikinci konuya hemen geçeceğim. Alana sahip çıkma. Senihî arkadaş boğaz köprüsü örneğini verdi, çok doğru. Onun için bunları, belirli günleri, zamamlam da bahane adlederek bu tür olaylara dönmekte ve geçmişimizi doğru irdeleyip geleceğe doğru yön vermek te yarar var.

Odamızın kurumsallaşması konusunda da birkaç söz söyleyip kapatmak isterim.

Aslında; bence şu anda, ylanız Şehir Plancıları Odası değil, Mimarlar Odası da, TMMOB de dahil tüm örgütümüz halen öğrenci derneği yönetimi biçiminde yönetiliyor. Hiçbirisi kurumsallaşmamış çünkü kurumsallaşma için bambaşka ölçütler olması gerekir. Hala, güncel yaşamı, ve toplanan para harcama oraya denk düşüştüğü sürece bir yaptığımız iş yerindedir düşüncesi ile bu odaları, kurumları yönetmeye devam etlik. Örgütlerin önceden belirlenmiş bir programın, bu çalışma programının uygulanmasına ilişkin bir bütçesinin olması ve program - bütçe tekniğinin ciddi bir biçimde işletildiği bir çalışma anlayışının olması gerekir. Bunu sağlamadığımız sürece tam bir öğrenci derneği yönetimi devam etmektedir.

Öznur ÖZER: Teşekkür ederim. Hiç imar planı yapmadım. Adı bölge planı olmasa da, bölge planı yaklaşımı ile yapılmış bir tek çevre düzeni planı yaptım. Tabii grup çalışmasıydı, uygulama şansını bulamayan bir plandı. Ben şöyle düşünüyorum: hastasına teşhis koyupta tedavi edemeyen bir doktor olabilir mi? Kentler hasta, bizler teşhis koyuyorduz ama tedavi edecek araçlarımızı planlama adına geliştiremiyoruz. Bir doktor eğer, en azından mesleğinde birşeyler yapabiliyorsa, o imkan veriliyorsa kendi adına başarılı olabilir. Ama, bize o imkan hiç verilmedi ki, ya da biz hiç almadık. Yani, hasta kentlerin teşhisini yapıyorsunuz, nedenini de biliyorsunuz, ama siz bunu tedavi yöntemlerini de bulabilirsiniz ama tedavi edebilecek konumda değilsiniz. Planlama bugüne kadar, bu ülkede kurumsallaştırılmak istenilmediği için, biz mesleğimizi yapamayan kitleyiz. Kaldı ki, yeni gelişmeleri de izleyemez hale geldik.

Örnek vermek istiyorum. Çevre ile planlamanın birbirinden ayrılmaz bir bütün olduğu bellidir. Bu alanda, ülkemiz de kendi planlama mesleğini yapamayan mesleki kitlenin değil yeni gelişmeleri izlemek, eski planlama bilgilerini daha hayata geçiremediğini görüyorum. Halbuki dünya da, çevre standartlarının, mühendisliktin gelen standartlarının planlama ile nasıl bağdaştırılacağına araştırılır hale geldiğini görebiliyorsunuz. GAP idaresini, örneğin güvenlik tarafından son verilen proje, "sürdürülebilir kalkınma" planlamanın bulacağı biçimi konusunda, dışarıdan talepler olmadıkça, biz kendi adımıza niye geliştiremiyoruz. Çünkü, daha planlamayı kurumsallaştırmış değiliz. Dolayısı ile şu anda, meslek adına maalesef geri bir konumda olduğumuzu kabul etmemiz gerekiyor. Ama, ne yapabiliriz. İlk önce, mesleki kitle olarak odanın da çatısı altında oturup yeniden tartışmalıyız. Mezuniyetinden başlayarak bu alan da "şehir planlama yok", hepimizin söylediği şeyler. İmar mevzuatı da yenileniyor. İmar sözcüğünü, Sayın Esat TURAK'ın bahsettiği anlamda, yani "development" gibi de alsak, bugünkü imar planları Oral Bey'in de söylediği gibi yol istikamet planının dışında şeyler... Yeni İmar mevzuatına getirilecek olan yeni birtakım araçları, planlama yaklaşımını mutlaka bizim kendi mesleğimize sahip çıkararak geliştirmemiz gerekiyor.

Oda kurulu 25 yıl oldu, hala hep aynı şeyler söyleniyorsa biz çok gerideyiz. Fırsatlardan yeterince yararlanamadık mı? Yani, iki sene bir büroda çalıştıpta ehliyet belgesini almak yerine, o süreyi kısaltıyoruz ama, plan yapamıyorsun ki; adam senin plan yapma yetkini yıllardır engellemiş politik bir tavır içerisinde... Asıl önemli olan bu!... Onun için oda çatısı altında bu hevesimizi hiç yitirmedik, senelerdir aynı şeyleri söylüyoruz. Ama, biraz daha kendimizi geliştiren, dünyayı yakalayabilen, kabul ettirmek için daha baskıcı olabilen; bu tür gelişmeleri sağlamamız gerekiyor. Dedğim gibi bu konuda, ben çevre adına her zaman üstlenmeye hazırım. Oda çatısı altında sanıyorum bu gelişmeleri sağlamamız gerekiyor.

BÜLENT TANIK: Teşekkür ederim. Senihî söz sende.

Senihî KİTAPÇI: Ben herkesin kurumsallaşmayı yanlış anladığı kanalindeyim. Bahsettiğimiz herhalde kurumsallaşmak. Bu çok söylendiği ölçüde anlamını yitiriyor. Her şey yerine kullanılan bir anahtar sözcüğe dönüşüyor. Bence olayı yeniden tanımlamak gerekiyor. Meslek Odası olmanın koşulu politik olmaktır. İktidarı paylaşım düşüncesinin Odada olması gerekir.

Yani oda olarak yönetme ve yasama erkine talip olmak. Örneğin planlama alanında meslek odasının İller Bankası ve Bayındırlık ba-

kanlığına eşdeğer bir güç olarak algılamak gerekir. Sayın Orol Ataman'ın belirttiği gibi dilekçeciliğin ötesinde bir yaklaşım sunmamız gerekiyor. İç işleyişte ise tutarlı önemli. Ahabab-çavuş ilişkisi derken kastım buydu. Bu kuşkusuz aşıldı. Bunu ben 25 yılı kapsayacak biçimde kendimde dahil olmak üzere söyledim. Oda üyelerine tartışmasız bir şekilde aynı kuralı uygulamalı. Ya da odada bir komisyona oluşturuluyorsa her zaman yönetimin aklına gelenleri çağırılmamalı bu duruma ilişkin mekanizmalar tanımlamak çalışmak gerekli 25 yıllık pratiği içerisinde böyle işleyişler var.

Bilinçli bir öz eleştiri mekanizmasının Oda içinde yürütülmesi gerekiyor. Kendi kendimizi eleştirmekten kaçmamamız gerekiyor. Sorunları geçmişe yükleyerek kaçmak yerine bunlar Odanın ve bizim problemlerimizdir deyip onları bilinçli olarak açığa çıkarmak gerekiyor. Kesinlikle birden fazla standart olmamalı. Bu bir arkadaşla konuşurken gündeme geldi. 1990 yılında Ankara Belediyesinin özel halk otobüs sayısını arttırmaya yönelik bir projesi vardı. Karayalçın gelince kaldıracakız sözü vermesine rağmen - Oda olarak yaptığımız bir çalışmayla bunun sakıncalarını, halka yansıyan maliyetini kapsamlı bir çalışmayla basına duyurduk ve TMMOB'ye de İlettik. Kent için toplu taşıma hizmetlerinin özelleştirilmesinin sakıncalarını ve Ankara'ya maliyetini anlattık. O dönemde TMMOB'den gelen yanıt "Aramızı bozma, belediye başkanı iyi bir başkan" yanıtı oldu. Sonrada 1-2 ay önce Ankara Belediye Başkanı'nın basına bir demeci olmuş kentçi otobüs sistemlerini özelleştireceğiz diye. TMMOB'den geçenlerde bir telefon geldi bir bu komisyona oluşturacağız, elindeki malzemeyi getir dediler. Şimdi bu çifte standart beni rahatsız ediyor, toplumda rahatsız oluyor. TMMOB bu konuda bir kampanya yapsa insanlar-aptal değil Aziz Nesin'in dediği gibi- 12 Eylül'den bu yana özel otobüsler var, bunu eleştiren yok, TMMOB'den bir tepki gelmemiş, Melih Gökçek dedi diye tepki gösteriyorsun. Bunun etkisi ve inandırıcılığı olmaz. Bu türden yaklaşımları bizim Odamız içerisinde bulundurmamamız gerekiyor.

Oda yönetimi döneminde yaşadığımız en büyük sıkıntı kurumculuğun Oda pratiği ve üyeleri ile ilişkisinde ön plana çıkması idi. Oda yönetimi döneminizde pekçok kuruma hiç dosthane olmayan ilişkilerimiz oldu. Onları yargıya verdik, kavga ettik. Pek çok kurumun tepkisi "Şehir Plancıları Odası'nın işi yok mu? Neden bizimle uğraşıyor?" oldu. Bunu kimler mi dedi? Ankara Büyükşehir İmar Dairesi, Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreteri, Turizm Bakanlığı Daire Başkanları, Ankara bayındırlık İl Müdürlüğü, Altındağ Belediye Başkanı, EGO Genel Müdürü, Kaş, Kalkan belediye Başkanları, Kent Koop. Genel Başkanı vs. Bir akademisyen üyemiz, Kültür Bakanlığında meslektaşlarımızın çalıştığı bir daire, yani herkes Şehir Plancıları Odası'nın kendi alanlarıyla ilgili müdahaleleri yapmasını yadırgıyor. Üyelerimiz kurumlarında yapmakta oldukları işle özdeşleşerek mesleğe genel bakışı, Odanın süreçlere girmesini, Odanın yönetimi paylaşma iddiasını tepkiyle karşılıyorlar. Bunlar Odanın önünde aşması gereken sorunlardır. Saniyorum 70'li yıllarda bu tür sorunlar yoktu ancak yıllarda yaşanan çifte standartlığında etkisi ile bu duruma geldik.

Karşımızda yeni dönem yeni bir hukuk yaratma, derlenip toplanma bu derslerden yararlanma anlamında birşeyler yapma dönemi olarak görünüyor. Oda hiç kimseyi uymamak, görüş İletmek için değil bu alan benden sorular, bu yapılan yanlışlar, bu meslek adına, meslek odası olarak, bu konumun uzmanları olarak görüşümüz budur, ve bu uygulanmalıdır görüşlerini bu anlamda İletmelidir. Bu durum gerçekten gerek halktan olsun gerek farklı çevrelerden olsun olumlu tepki topluyor.

Odanın toplumla kurması gereken ilişki sadece 2000 kişinin gücü ile sınırlanmayıp yüzbinlerin, milyonların desteği ve sempatisi ile hareket etmesini gerektiriyor. Ancak bu biçimde birilerinin karşısına gildiğinde İktidarı paylaşma şansı doğuyor.

25 yıllık pratikten çıkarabileceğimiz en temel dersler olarak bunları görüyorum.

Bülent TANIK; Teşekkürler sayın Kitapçı, buyrun sayın Türksöy.

Cengiz TÜRKSOY. Şu ana kadar yapılan konuşmalardan İki konuda daha İyimser bir noktaya geldim. Birincisi bence Şehir Plancıları Odası rüştünü İspat etmiştir. İkincisi ise toplumumuzda meslek kendisi kabul ettirmiştir.

Hafızamı zorluyorum, geçmiş yıllarda örneğin Dünya Şehirçilik Günü kutlamalarında dikkate alınmayan, kıyasından köşesinden İçinde bulunduğumuz ortamlarda bizede söz hakkı verilirse mutlu olduğumuz günlerden bugünlere geldik. Bugün artık Şehir Plancıları Odası neden katılıyor ya da katılmıyor gibi tartışmalar yapılıyor. Bu önce Oda örgütülüğünün rüştünü İspalladığı olarak kabul edilmelidir. Ayrıca Senihi'nin belirttiği gibi birileri niye Oda bizimle uğraşiyor diye soruyorsa bu da aynı anlamda yorumlanabilir.

İkincisi ise meslek kendini İspatlamıştır. Fakat bizim İle değil bugün Türkiye kentlerinin İçinde yaşadığı sorunlar yüzünden meslek kendini kabul ettirdi diye düşünüyordum. En sıradan insanlar bile plansızlık yüzünden kentlerin bu halde olduğunu söyleyebiliyor. Bunuda kent plancılarının mutlaka İşlevlendirilmesi görüşleri izliyor. Oysa ben şehir planlama bölümüne girdiğinde bölüm hiç tanınmıyordu. Şehir Plancıları diye ayrı bir meslek olduğunun farkında artık insanlar.

Kentleşme dahil her sorunun bir çözüm var Türkiye'de diye düşünüyorum. Öneriler yıllardır söyleniyor. Ancak İşin uzmanlarınca getirilen öneriler kamuoyuna mal edilmiş değil. Kİtleselleşmiş güç haline getirilmiş değil. Fakat çelikten yapılmış yapılar ancak kamuoyuna mal edilmiş, kitleselleşmiş fikirler İle kılınabilir. Köktenci bir İktidarı değişikliğini beklenerek yerine, çözüm ortaya koyacak onu uygulamayan yapıları teşhir edelim.

Bundan sonra İzlenecek Oda politikası oda örgütüllükleri için genellemelerden uzak, çok somut önerilerle sorunlara yaklaşmak olmalı. Sözümdü ortaya koyup çözüme kitlesel destek sağlamak gerekli yerel yönetimlerin yeniden yapılandırılması ve demokratikleştirilmesi anlamında da çözümlerin yerel platformlarda tartışılması ve çözüm önerilerinin İtellelere kabul ettirip kitleselleşmek gerekli. Bunu sağlamak için bizimde böyle çalışmanın gerekiyor.

TMMOB - sağlık ve dış İpolitikası hariç- her konuda uzmanlığı bünyesinde barındıran bir örgütüllük. Ancak atıl durumda. Çünkü hep genelleyerek konuşuluyor. Şehir Planlama Odası olarak ayrıntılara boğulmadan ancak somut çözüm önerileri ve bu önerilerin kamuoyuna mal edilmesi İle politikalarımızı belirlemeliyiz.

Bülent TANIK; Teşekkürler, sayın Türksöy buyrun sayın Başkan.

Remzi SÖNMEZ; Mimarlar Odası kentleşme İle ilgili söz söyleme hakkına sahip mi? Bu konuda Mimarlar Odası'nın tepki göstermek yerine kendi özelleştirmeyi yapmamız daha anlamlı olur, bu konuya bizim sahip çıkmamız gerekiyor ancak Mimarlar Odası böyle bir şey yapıyor, diye eleştiremeyiz. Önemli olan bu konularda TMMOB İçinde Şehir Plancıları Odası yetkilidir ve bu konulara da sahip çıkmamız gerekiyor.

Acaba Şehir Plancıları Odası olarak İmar plancılığını benimseydiğimizizi söyledi, Orol bey. Buna katılmıyorum. Şehir Plancıları Odası bu süreci sürekli eleştirmiştir. Ancak bu konuda yetkili Oda olması nedeni İle düzenlemeler yapmak ve görüş oluşturmak durumu İle karşı karşıya kalmıştır. Bunun dışında Oda olarak İmar planlama karşısına koyacağımız planlama sistemini normatif olarak belirleyip onun meşruiyetini sağlamamız gerekiyor. Aslında bu kaba çizgileri İle ve genel İpolitik hedefler bellidir. Yani sürecin tamamını kapsayan uygulamayı da kapsayan karar verme süreci dışında da etkin olduğu bir planlama. Bunu sadece tanımlamak değil, bunu gerçekleştirmek için gerekli kamuoyu desteğini sağlamak ve en azından kendi üyelerimiz arasında bu mutabakatı sağlamak gerekiyor.

Şimdi tasarımı İle ilgili odalar bir bütün olarak bir birlik kurabilir mi? Eğer mimarlık mesleğine odak noktasına koyarsak bu mümkün görünüyor. Tasarımla ilgili oda Mimarlar Odası ve peyzajlar, İçmimarlar ve şehir plancıları bir araya gelebilir. Ancak başka Odaları ya da Şehir Plancıları Odasını böyle bir birliğin merkeze koyarsak farklı bir tablo çıkar, farklı odaları odağa koyarsak farklı. Bunun için karmaşık sistemler benimsemek yerine TMMOB bütünlüğü İçinde buna bir çözüm bulmak gerekiyor. TMMOB'a bağlı 22 oda var, uzmanlıklar arttıkça daha da olacak. Ancak derinlemesine uzmanlık arttıkça süreç parçalanıyor ve birbirine yabancılaşan meslekler ortaya çıkıyor. Pratikte bunun sonuçları açıkça çıkmıyor, meslektaş mesleğine yabancılaşıyor. Bu konuda TMMOB bir de çalışma başlatmış durumda. Odalar arası uzmanlık ayrımı çalışması, tamamlanarak genel bir yönetmelikle sorunu çözecek diye düşünüyorum.

Bunu Odanın İşlevi üzerine Senihi'nin söylemi İle İktidarı paylaşma gereği konuşuldu. Orol Bey'de belirtti. Yani kendi planlama normlarımızı, standartlarımızı ve anlayışımızı ortaya koymalıyız. Koşulları dikkate alarak dayatmalıyız. Bu görüşe katılıyorum. Şu anda yönetici olduğum için bunun da zor olduğunu görüyorum. Bunun meşruiyetini sağlamak gerekli. Öncelikle üyeler daha sonra ilgili kurumlara bunu kabul ettirmek gerekir. Bunu zorlamalıyız.

Mesleki Deneyim bu paralele bu standart ve normlarla anlamlı olacak diye düşünüyorum. Katılan başkanlara teşekkür ederek, konuşmamı bitiriyorum.

Bülent TANIK; Değerli başkanlarımız, değerli meslektaşlar. İki noktayı İşaret ederek oturumu bitirmek İstiyorum. Siyasi partilerin siyasi hegemonyası dışında, siyasi özerkliği koruyarak plancıların ve Odanın politikleşmesi, İpolitikaya ışık tutması gerekiyor. Odamızın özerkliğinde zedeleyecek çifte standart anlamına gelecek davranışları hiçbir plancı onaylamaz, diye düşünüyorum. Bu konuda TMMOB'un ve Odamızın göreceli olarak en az çamur sıçramış yapılar olduğunu düşünüyorum.

Mesleki pratiğin çok var olmadığı doğru. Meslek pratik İsteddiğimiz kalitede yok ancak onu geliştirmeye çalışıyoruz. Eğitim kurumları pratik İmar planlama yaklaşımının dışında daha zengin standart, norm, bilimsel veri üretirken, bir yanda da Oda olarak İpolitik düzeye daha zengin ve daha etkili daha yaygın siyasi güç üretme ve kentlerin oluşumuna bu güçlerin nasıl katkıda bulunacağı daha önemli bir hale geldi. Biz varız ve Odalarımızda olacak.

Hepimize kendi adımıza ve yaygın kurulu adına teşekkür ediyorum. 50. yılda buluşmak umuduyla.

ŞEHİR PLANLAMA "MİMARLIK MÜHENDİSLİK ÜZERİNE SÜRÜLEN BİR KREMA DEĞİLDİR" (YA DA ŞEHİR PLANCILARI ODASI ÜZERİNE) YAZISINI 25 YIL SONRA YENİDEN OKURKEN

25. YIL

İlhan TEKELİ

İlhan Tekeli, 1960 yılında İTÜ İnşaat Mühendisliği Bölümü'nden mezun oldu. 1964'te ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü ve 1966'da University of Pennsylvania, Regional Science'den yüksek lisans derecesi; 1968'de İTÜ Mimarlık Fakültesi'nde doktora, 1973'te ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde doçentlik ve 1979'da aynı bölümden profesörlük derecesi aldı. Halen ODTÜ, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde öğretim üyesidir.

Şehir Plancıları Odası'nın kuruluşunun 25'inci yılında mesleğimizin üzerinde yeniden düşündüğümüz bu günlerde 25 yıl önce yazdığım bu yazı yeniden gündeme geldi. Oda şimdiye kadar yayınlanmamış bu yazıyı belki bir kaç noktada kısaltma yaparak ya da yapmadan ilk kez yayınlıyor.

Bu yazının şimdiye kadar yayınlanmamış olması, hazırlanma amacından kaynaklanıyor. Bu yazı Şehir Plancıları Odası'nın kurulması için TMMOB genel kurulunda yapılacak savunmaya esas olmak için hazırlanmıştır. O nedenle de Şehir Plancıları Odası'nın kuruluşuna karşı çıkanlara yanıt vermeğe çalışan bir metindir. Bu yanıt vermeğe çalışırken polemikçi bir söylem oluşturmaktan çok bilme dayanan bir söylem kurulmaya çalışılıyor.

Bir meslek kuruluşunun mücadelesinin söylemini kurmaya çalışan bu metin 25 yıl sonra yeni bir anlam kazanıyor. Şehir Plancıları Odası kurulmuş ve topluma kendini belli ölçülerde kabul ettirmiş bulunuyor. Kuşkusuz bu metnin kuruluşun tarihî bakımından belli bir önemi var. Ama sanıyorum ki bu metnin yayınlanması sadece nostaljik nedenlere dayanmıyor. İki bakımdan güncel anlamı vardır. Bunlardan birincisi bu yazının Şehir Plancıları Odasını savunurken, şehir planlama pratiğinin Türkiye'de ne yönde gelişmesi gerektiği konusunda da bazı ölçütler getirmesidir. Bunlar Türkiye'de son 25 yıldaki şehir planlama pratiğinin değerlendirilmesinde kullanılabilir. İkincisi belki de daha sıcak bir konudur. 25 yıl önce oda kurulurken, esas savunma mimarlar odasına karşı şehir planlama alanının mimarlık alanından farklı olduğu gösterilerek yapılmıştır. Oda kurulmuştur, 25 yıl geçmiştir, hâlâ iki oda arasında işbölümünün nasıl yapılacağı konusunda bir uzlaşma gerçekleşmemiştir. Bu nedenle de bu yazı belli bir güncelliğe sahiptir.

25 yıl sonra, yazdığım bu yazıyı okuduğumda iki konu dikkatimi çekti. Bunlardan birincisi genel olarak dilin çok eskimiş olmasıdır. İkincisi ise planlama alanında Türkçe kelimelerin bulunmaması ya da yerleşmemiş olmasıdır. Örneğin o günlerde tasarım kelimesi ya yokmuş ya da yerleşmemiş, "design" kelimesini kullanmak zorunda kalmışım.

Şehir planlamasının mimarlıktan ayrı bir alan olarak savunulmasında modernist bir çizgi, önceden kestirici sosyal bilimlere bir inanç, kenti kendi iç bütünlüğü ve büyüme kuralları olan bir birim olarak görüş ve çok yönlü akılcı planlamanın üstünlüğüne inanç görülmektedir.

Şehir planlamanın savunulmasında, ayrı bir disiplin olarak örgütlenmesinin gerekliliğinin gösterilmesinde, değişik yollara başvurulmuştur. Bunlar üç grupta toplanabilir. Bunlardan birincisi, mimarların hakimiyetinde gelişmiş olan planlama pratiğinin yetersizliğidir. Yazı bunu gösterebilmek için söylemini önce şehir planlama ile İmar planlama kavramlarını yeniden tanımlayarak kurmaktadır. İmar planlamayı mimarlık hünerleriyle varolan başarısızlıkla özdeşleştirmekte, buna karşılık şehir planlamayı bir çözüm olarak ortaya koymakta ve bu planın yapılmasının sadece mimarlık hünerleriyle gerçekleştirilemeyeceği üzerinde durulmaktadır.

Şehir plancılarının varlık nedeninin temellendirilmesinde başvurulan ikinci gerekçe, plancılara yüklenen bir misyon anlayışı olmuştur. Kamu yararını koruyan, arsa spekülasyonuna karşı çıkan bir plancı tipi önerilmektedir. Bir kent plancısının böyle bir işlev yüklenmesinin savunulması ise siyasal ve ahlaksal nedenlere değil, kentsel ekoloji bilgisine dayandırılmaktadır. Mimarlardan farklı olarak kent formunun oluşmasına ilişkin kuramsal bilgiye sahip olan şehir plancısının arsa rantlarını toplumsal çıkar açısından doğru olan yere çökelteceğine inanılmaktadır.

Üçüncü gerekçeyi ise bir toplumun değişmesine paralel olarak mesleklerin örgütlenmesindeki gelişmenin sosyolojik yasaları oluşturmaktadır. Mimarlar Odası'ndan Şehir Plancıları Odası'nın ayrılmasının sosyal gelişmenin paralelinde doğal olarak ortaya çıkan uzmanlaşmanın bir örneği olarak sunulmaktadır. Şehir Plancıları Odasının kurulmasının engellenmesi böyle doğal bir gelişmenin engellenmesi olarak ortaya konulmaktadır.

Geliştirilen söylem bakımından en kritik olan husus, mimarlık eğitiminin kent planlamasının gerektirdiği hünerleri veremeyeceğinin, kent planlaması faaliyetinin çok disiplinli olarak örgütlenmesinde bir ayrıcalığının olmaya çağının gösterilmesidir. Dördüncü grubu oluşturan bu gerekçeler bir kaç ögeden oluşmaktadır. Bunun için öncelikle kent planlamasının çok disiplinli, çok yönlü bir faaliyet olmasının gerekçeleri kurulmaktadır. Bu çok yönlü faaliyet içinde sentez, planlama ve tasarım kavramları farklılaştırılmaktadır. Sentezin önemi ön plana çıkarılmakta, bu yolla planlamanın değil sosyal bilimlerin önemi vurgulanmaktadır. Bu alanda mimarların iddialarını sınırlamak için sosyal bilim ve coğrafya alanında bu yıllarda yaşanan kantitatif devrimin önemi üzerinde durulmaktadır.

Ayrıca, mimarlık tasarımı ile kentsel tasarımın farklılıkları üzerine geliştirilen saptamalara dayanılarak iki alanın farklı tasarım hünerleri gerektirdiği belirtilmektedir.

Böyle bir söylemin geliştirilmesi odanın kurulmasında oynanan dil oyununun kazanılması için yeterli olmuştur. Ama Türkiye'deki planlama pratiğini etkilemesi açısından aynı iyimser yorumu yapmak zordur. Zaten böyle bir sonuca sadece meslek çevrelerini etkilemeye dönük bir söylemden ummak yersizdir.

İlhan Tekeli'ningiriş yazısında da belirttiği gibi 25 yıl önce (nisan 1969) kaleme alınan bu yazının güncelliği sürmektedir.

Yayın Kurulu, Şehir Plancıları Odasının Kurumsallaşmasının 25. yılı gündemli özel bir sayıyı yayına hazırlarken bu yazıyı dosya bölümünde yayınlamayı uygun görmüştür.

ŞEHİR PLANLAMA "MİMARLIK MÜHENDİSLİK ÜZERİNE SÜRÜLEN BİR KREMA DEĞİLDİR"

(ya da Şehir Plancıları Odası üzerine)

yazısını n 25 yıl sonra yeniden okurken

Ülkemizde şehir planlamasına sosyal bilim içeriğinin katılması ve şehir planlamasını, mimarlık hünerleri içinde kalmaya zorlayan İmar Planı anlayışının değiştirilmesi için 1956'lardan beri çaba harcanıyor. Türkiye'de şehir plancılarının belirli bir sayıyı aşmış olması bu çabayı fikri seviyeden kurumsal düzeye getirmiş ve çatışma Şehir Plancıları Odası'nın kurulmasında kristalleşmiştir.

Bu yazıda bu çatışma nedeniyle mimarlık hünerlerinin şehir planlamasındaki rolü hakkında ileri sürülen öneriler, şehir planlamasının evrimi ve tanımlanmasına göre test edilmektedir.

Şehir planlamanın, sentez, design ve planlama kavramlarının farklarından yararlanarak yapılan tanımında, sentez ve planlama için mimarlık hünerlerinin yeterli olmadığı belirtilmekte, ayrıca şehrsel design ve mimarlık design arasındaki farklılıklar gösterilerek, Mimarlık hünerlerine sahip bir kimsenin şehir planlama eğitiminde diğer üniversite mezunlarına göre bir üstünlük taşımadığı anlatılmaktadır.

I) ŞEHİR PLANLAMASINDA UYGULANACAK YÖNTEMLERLE İLGİLİ FİKİR AYRILIKLARI (MİMAR- ŞEHİR PLANCISI) ÇATIŞMASI

Ülkemizde şehirleşme hızla artarken, şehirlerimizin büyüklükleri metropol eşiklerini aşarken, ve bu olguların çözümlenemeyen sorunlarının yarattığı tampon müesseseler (gecekonduklar vb.) devam ederken, şehir planlamasını "İmar Planı" yapmak kabul eden ve bu konudaki tekellerini sürdürmek isteyen bir grup mimar ile şehir planlamaya sosyal bilimler içeriğini, yeni planlama tekniklerini getirmeye çalışan bir grup şehir plancısının çatışmaları 1956'lardan beri, değişik görünümle kazanarak devam ediyor.

Ülkemizde şehir planlama eğitiminin halen yalnız ODTÜ'de yapılmakta oluşu dolayısıyla, okul bağlılıklarına dayanan bir çatışma olarak gösterilmek istenmesine rağmen, esas çatışma bir formasyon çatışması olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu çatışmada edindikleri imtiyazları, Odalar Birliği Kanununu dar çerçeveler içinde yorumlayarak, korumak isteyenler, şehir planlama

hünerlerinin ancak mimar ve mühendis formasyonu üzerine edinebileceği görüşünü savunmuşlardır.¹ Bu tip bir savunma, mevcut bir müesseseyi yapıdan imtiyazlarını korumak için yararlanmayı hedef almakla beraber, formasyonlar arasındaki çatışmanın özünü de belirtmektedir. TMM Odalar Birliğini dar anlamda mimar ve mühendislere üstünlük izafe etmeğe çalışan bir Lonca, gedik anlayışı içinde ele alan, ülkenin yararı ne olursa olsun kanun maddelerini günün ve bilimin şartları içinde değil de dar hukuk kâğıtları içinde yorumlayan görüşlerin, tutucu özelliklerine işaret ettikten sonra konunun özüne geçelim.

Türkiye'de şehir planlamasında mimarının yeri hakkında söylenen sözler ve tartışmalar yeni değildir. Prof. Fehmi Yavuz² 1950'lerin Schuster raporunu oldukça erken tarihlerde Türkçeye çevirdi. Bu raporda mimarın diğer disiplinler üzerinde bir üstünlüğü olmadığı açık olarak ifade ediliyordu.

Mimarlar Odası da Bildiri 1960³da bu hususu aşağıdaki alıntılardan görüleceği üzere açıkca kabul etmektedir.

"Bu yönden memleketimizin tanıdığı, şehir planları ve bilhassa imar faaliyeti içinde belki sadece Ankara'nın ele alınışı hariç şehircilik ismine hak kazanan çalışmalar azdır. Diğerleri gayesiz, bilgisiz, gerçekleşme imkanı olmayan, zevksiz ve özellikle son imar isimli tatbikatta olduğu gibi çok pahalı bir süsleme çabasından ileri geçmemiştir." 4

"Halihazırda Türkiye'de doğrudan doğruya bu sahada öğretim yapan bir müessese yoktur. Sadece mimarlık okullarında şehircilik kürsüleri ve Siyasal Bilgiler Fakültesinde de bir İskan ve Şehircilik Enstitüsü vardır. Bu enstitü ve kürsüler şehirci yetiştirmekle değil, bu sahada muayyen bir bilgi vermekle görevlidir. Bu bakımdan öğretimleri bağlı oldukları okulun gayelerine göre ayarlanmakta, mecburen tek taraflı kalmaktadır. Ancak, şehircilikte mimarların oynadığı rolün önemi ve bu sahada Türkiye'de yüklendikleri sorumluluğun ağırlığı göz önünde tutulmalıdır. Bu bakımdan mimarlık okullarındaki şehircilik eğitiminin oldukça ileri, ciddi ve geniş olması gerekirdi. Maalesef durumun böyle olmadığını görüyoruz.

Mamafih mimarlık formasyonu veren müesseselerde şehircilik alanında köklü bir devrim yapılsa bile, bunun yeterli olacağını sanamak gerekir. Bir kere şehircilik ve plancılığın mimarların inhisarında kalması muhakkak tehlikeler gösterir. Pek çok cephesi olan bu meselelerde birçok bilgi kolundan gelme plancıya ihtiyaç olacaktır. Mimarlık, coğrafya veya sosyoloji hukuk veya iktisat veya mühendislik kollarından gelen, şehircilik ve plancılık ihtisası yapmış eleman ekipleri bu sorunlarda yardımcı olacaktır.

Bu bakımlardan bu sahada ilerleme ve ihtisas sağlayabilecek bir okula kuvvetle ihtiyaç

Ülkemizde şehir planlama eğitiminin halen yalnız ODTÜ'de yapılmakta oluşu dolayısıyla, okul bağlılıklarına dayanan bir çatışma olarak gösterilmek istenmesine rağmen, esas çatışma bir formasyon çatışması olarak ortaya çıkmaktadır.

*Mimarlık
hünerlerine
sahip bir
kimsenin şehir
planlama
eğitiminde diğer
üniversite
mezunlarına
göre bir üstünlük
taşımadığı
anlatılmaktadır.*

vardır."

Birleşmiş milletler uzmanı Ch.Abrahms 1954'te Türk hükümetine sunduğu raporda bu ihtiyaca öyle işaret etmişti. "Üzünü vericidir ki bu doğru tavsiyeden hareket edilerek kurulan ODTÜ* geçmiş iktidarın yanlış tutumuyla gayesinden bu kadar uzaklaşmış olsun."5

"Kurulacak ihtisas okulunun her koldan gelecek talebeye hitabeder bir tedrisatı olmalıdır."6

Şehir Plancıları Odasının kurulması hakkında Mimarlar Odası'nın 1967 yılındaki görüşü ise şöyle idi:⁷

"Hızlı şehirleşmenin yarattığı gecekondu sorunu, çözümü bulunamaz hale gelirken, bir yanda da şehir planlama işleri, araştırma ve esasa bağlanmayan isabetsiz kararlarla çıkmaza sokulmaktadır. Türkiye'nin geleceği yönünden, bu derece önemli ve kamuyu çok yakından ilgilendiren konunun Şehir Plancıları Odası'nca ele alınmasında ve Odalar Birliği bünyesi içinde görev ve sorumluluğun kendilerine tesliminde büyük fayda vardır. Odalar Birliği kanununun bir amacı da Türkiye'de ihtisaslaşmanın gelişmesi ve yaygınlaşmasıdır."

"Mimarlar Odası'nın 3000'e yaklaşan üyeleri arasında şehir plancılarının meseleyi bütün ağırlığı ile ortaya koymaları çok güç olduğu gibi, ortaya çıkacak görüşün özel olarak o konu ile ilgili meslek odasınınca savunulması daha etkili olacaktır".

Şehir plancılarının belirli bir sayıya ulaşarak, Şehir Plancıları Odası'nın kurulma olanakları belirlediği, mimarî proje bürolarının yan geliri olan imar planı yapma faaliyetlerinin etkileneyeceği şüphelerinin abartıldığı 1969 da ise Mimarlar Odasının görüşü şöyle değişti.

"Bir şehir planlaması işleminin gerçekleştirilmesi, bir ekibin bir arada çalışması ile mümkündür. Bu ekiple çalışanların hepsi şehirci adını alırlar ise de; görev, ihtisas ve iştiğal konuları ayırdır Bir Şehircini görev, ihtisas iştiğal konusu bir coğrafyacı şehircininkinden farklıdır. Mimar şehirci dışında kalanlar, gerekli ihtisas ve iştiğal konuları ile ilgili verileri toplamak, bunların genel sentezini yapmakla görevli ve sorumludurlar. İşte bu genel sentezi, fizikî sentez ve planlama haline getirmek mimarlık formasyonuna, (bina programlaması fonksiyon ayrımları, bina büyüklüğü, vb gibi) sahip olmakla yani mimar şehirci olmakla mümkündür.

Mimari okullarının verdiği eğitime göre de her düz mimar şehircilik yeteneğine sahip olarak mezun olmaktadır. (Tabii bu konu ile iştiğal ederek ihtisasını daha da geliştirmek ve tecrübe kazanmak bu yeteneği arttırmaktadır.)

İşte bu gerçek esas alınarak, denebilirki:

* Şehir planlama eğitimi ODTÜ de bu bildirinin yazıldığı sırada başlamış bulunuyordu. Şehir planlama eğitimi 1961 yılında başlamıştır. İfade, şehir ve bölge planlamaya üniversite içinde verilen görece önem açısından bugün de doğruluğunu korumaktadır.

ekonomist, tarihçi, coğrafyacı, inşaat mühendisi, (vb) şehirciler ile mimar şehircilerin ihtisas ve iştiğal konuları arasında fark var, ve fakat düz mimar ile şehirci mimarın ihtisası arasında fark yoktur. Düz mimar bütün dünyada olduğu gibi her zaman iştiğal konusunu şehirciliğe yönltebilir."(8)

Mimarlar Odası'nın görüşleri arasındaki iç çelişkiler bir yana bırakılsa bile, ilerdeki bölümlerde çok açık hale geleceği gibi Mimarlar Odası'nın 1960 yılındaki görüşü çağdaş görüşlere yaklaşırken, 1969' daki görüşü 19. yüzyılın sonuna dönmektir.

Mimarlar Odası'nın şehircilik formasyonu için gerekli bilgileri kompartmanlara ayrılmış ve sentezini de bunların bir aritmetik toplamı olarak düşünen görüşü, belki de geometrik (n boyutlu) bir sentezin istendiği bu konuda mimarî yeteneklerin kifayetsiz olmadığına bir kanıttır.

Türkiye'de 1956'larda şehircilik konularına sosyal boyutları getiren çalışmalarla, bugün belirli bir sayıya ulaşan şehir plancılarının bu boyutları müesseseseleştirmeye yönelmiş çabalarının doğurduğu çatışmalar arasında menfaat içeriği bakımından önemli farklar vardır, dolayısıyla çatışmalar daha sertleşmektedir. Mimarlar Odası'nın görüş değiştirmesi bu açıdan da yorumlanabilir.

Şimdi son günlerde Mimarlar Odası görüşü altında ileri sürülen hipotezleri açık seçik halde sıralayarak bunların çağdaş şehircilik bilimi ve Türkiye'nin şehircilik sorunları açısından ne kadar geçerli olabileceğini inceleyelim.

H.1) Şehir planlaması fizikî bir plandır, veya şehir planlaması sonucunda yalnızca bir "imar plânına" ulaşır ve bu yeterlidir.

H.2) Her mimar, şehir planlama yeteneğine sahiptir.

H.3) Şehir planlama sentezini ancak mimar yapabilir.

H.4) Dört senelik mimarlık eğitimi her ölçekteki design konuları için yeterlidir.

H.5) Bir sosyal bilimler dalında üniversiteden mezun olmuş kişi 2 sene şehir plânlama eğitimi görse bile fizikî plan yapamaz, çünkü mimar olamaz.

H.6) Bir kişi beş sene şehir planlama eğitimi yapsa bile bir mimar serbest çalıştıgında biraz imar plânı yaparak daha iyi şehir plâncısı olur.

H.7) Türkiye'de şehircilik, mimarlık ve mühendislik formasyonu üzerine öğretildiğinde ancak bir mana ifade eder.

H.8) Şehir planlama çalışması bir ekip çalışması olsa bile ekip şefi mutlaka fizikî plâncı (mimar) olmalıdır.

H.9) Design' da ölçüklere göre ihtisaslaşma önemli değildir. Design tek tip bir hüneri gerektirir. Mimar da esas olarak bu design hünerini

*Şehir
planlamanın
sosyal
içeriğinin
boşaltılarak,
İmar planı
kapsamı
içinde
tutulması,*

elde etmiştir. (san'at vb yorumlar)

H.10) Planlama ve design kavramları arasında fark yoktur.

Bu hipotezler bir tek kişinin veya belirli bir raporun topyekûn olarak benimsediği görüşler değildir. Belirli bir görüş açısını temsil eden kişilerin en uç görüşlerini toplayan bir model olarak düşünmek gerekir. Özellikle Mimarlar Odası'nın XVinci genel kurul çalışmaları sırasında ifade edilmişlerdir.

Bu hipotezlerin doğruluğunun kabul edilmesi, bunun getirdiği belirli bir müesseseler düzeninde de ısrar etmek demek olmaktadır.

M:1-Türkiye'nin şehir plancıları ihtiyacı yetiştiren mimarlar içinden şehir plânlamada da çalışmayı isteyenler tarafından karşılanabilir.

M:2- Şehir planlaması ile ilgili görevleri mimarlar yönetmelidir. (Lütfi Silahtar'ın İstanbul Belediyesi İmar Müdürü olmasına Mimarlar Odası'nın karşı koyması)

M:3- Şehirleşmenin örgütlenmesi ancak mimar ve mühendislerin patronluğunda yürütülmelidir. (İmar ve İskân Bakanlığında tutum.)

M:4- Bugünkü şehircilik sorunlarını çözmekte imar planı yapmak yeterlidir. İmar planlarının bugünkü yapıma biçimi (mimari bürolara eksiltme ile ihale ve yahut yarışma) en iyi yoldur.

Odalar Birliği'nin sorunu mevcut kalıplara uydurarak çözümlenmeye çalışması şehir planlama sorumluluğuna, bu işi yüklenmek için eğitilenlerin değil şehir planlamasına komşu olduğunu ileri süren bir disiplinin mensuplarının sahip çıkmasına sebep olmaktadır. Bu ise konuyu esas içeriği mimar-şehirci çatışmasından mektepliX alaylı çatışmasının dar, fakat sonuçları her zaman belirli kalıplarına itiyor. Bu çatışmada şehir plancılarının haksızlığını ileri sürmek peşinden şu kabulü getirmektedir.

K. I. Şehir planlama eğitiminin olması yalnız bir şeydir. Mimarlık eğitimi yeterlidir.

Şehir planlama konusunda yukarıdaki hipotezleri ve onların doğurduğu müessesvi paralellerinin doğruluğunu kabul eden görüş, şimdiye kadar Türkiye'de uygulandı. Bu görüşlerin ne kadar geçerli olduğunu bugünkü şehir planlama uygulamalarını değerlendirerek görmeğe çalışalım.

II) TÜRKİYE'DEKİ ŞEHİR PLANLAMASI UYGULAMALARI

Bugün Türkiye'de şehir plânlaması faaliyetlerinin kapsamının daraltılarak "imar planı" kavramına indirgenmesi yoluyla şehir plânlama faaliyetleri mimari hünelerinin sınırları içinde tutulmaya çalışılmaktadır. Böylece şehir planlama, içeriğindeki, şehirleşme politikası, şehre adaptasyon, şehrsel yatırımların programlanması, altyapı dağılımı, gecekondular ve konut organizasyonu, landscape vb. leri gibi bir çok içeriğini kaybetmiş durumdadır.

Bu tutum şehir planlamayı Aydın Germen'in tabiri ile şöyle bir anlayışa itmektedir. "İmar

Planı" kavramı şehircilik mesleğini "Mühendisliğe", meşgalasını ise mevzuat ve hukuka yöneltmiştir."9 Aydın Germen'in 1958 yılındaki bu teşhisi bugün için de doğruluğunu koruyor.

Şehir planlamanın sosyal içeriğinin boşaltılarak, İmar planı kapsamı içinde tutulması, şehir planlamanın fiziki çözümlerini, belli bir organizmanın veya öngörülen bir organizasyonun formunu aramaktan çıkarmakta, mühendislik gereklilerini yerine getirerek iskana açılacak sahalara tesbiti haline getirmektedir. Böyle bir fiziki plan anlayışı için şehrin organizasyonel bir bütün olmasının unutulması gerekir. Böyle bir anlayışın varlığının ispatını süregelen "mevzii plan" uygulamaları ortaya koymaktadır. Şehir parçalarının, bir bina gibi yapımcının isteğine göre gerçekleştirilebileceğini kabul eden bu, anlayış devam etmekte, (10) en açık örneklerinden birini şehir planından bağımsız olarak tasdik edilen Boğaz Köprüsü ve çevre yolları güzergah planında vermektedir.

Şehir planlamanın ekolojik muhtevasının boşaltılması bugünkü (düzenin) sistemin rasyoneli ile tutarlıdır. Şehrsel gelişme yönünün bir mühendislik sorunu haline getirilmesi, arsa spekülasyonunun istenilen yerlerde meydana getirilmesinde önemli araç olmaktadır.

Hukuka yönelik ise bu istenilen noktada meydana getirilen arsa spekülasyonunu koruyucu bir mekanizma yaratmak ihtiyacından doğmaktadır.

Çok enteresandır ki Türkiye'de imar kontrolleri ve talimatnameleri ile binaların içindeki ebatların santimetre hassasiyetinde kontrolleri yapılmakta iken, hukukî aletlerin şehirlerin imarını sağlamakta başarıyla kullanılmadığını görüyoruz. Arsa spekülasyonu, (ülke için 20 yılda 400 milyar TL. lik arsa spekülasyonundan bahsedilmektedir) artık değerini kamuya dönüşü vb. konularında hukukî mevzuatımız yetersiz kalıyor. Serbest piyasa mekanizmasında yüzen değerlerin belirli noktalara çekültilmesi, (imar planı) ve hukukî mevzuat ile sağlanmış olmaktadır. Böylece şehir planlamanın sosyal ilimler muhtevasının boşaltılmasının bugünkü sosyal düzen bakımından önemli bir rasyoneli olduğunu gördük. Yapılan (imar plânları) mızdan hemen hemen hiç biri bugünkü halleriyle şehir ekolojisi bakımından sağlam bir analize dayanamaz.

Son 10 yıldır şehir planlamasına sosyal içeriğin katılması için yapılan çabaların sonucu imar plâni çalışmaları ile birlikte sosyal ve ekonomik verilerin toplanması bir âdet haline gelmiştir. Ama bu etüdlerin fizikî plâni etkilemesine önem verilmemekte, yerine getirilmesi gereken bir seremoni anlayışı içinde ele alınmaktadır.

Bir şehir planlama müsabakasının kolokyumunda (11) şehir plânlaması istenen işyerlerinin 350.000 kişilik bir nüfusu gerektirdiği, halbuki şehir nüfusu için yapılan projeksiyonların

230.000 kişi olduğu bu tutarsız verilerin dengersiz bir mesken ve işyeri dağılımına sebep olduğu belirtildiğinde, jürinin cevabı bunun design'i etkilemeyeceği olmuştur. Başka bir kolokyumda (12) misli fark etmesi olağan sayılmıştır.

Bu ifadeler yarışmalardan önce oldukça önemli kaynaklar ayrılarak yapılan araştırmaların bir süsten öteye gitmediğinin kanıtlarından sadece bir kağıdır.

Şehir planlama bir mimarlık ve mühendislik sorunu olarak ele alınmasına rağmen imar planları mühendislik teknolojisi bakımından da sağlam bir teste dayanamaz.

Halen şehirsiz ulaşırma çalışmasına dayanan tek bir imar planımız yok. Şehir yollarımız planlanırken, şehir trafiğinin bütününe olan etkileri düşünülmediği gibi inşaa imkânları ve alternatif maliyetleri de düşünülüyor. İşte meşhur boğaz köprüsü kararının verilmesine esas teşkil eden çalışmalar (13) İstanbul şehrini yok var sayıyor.

Daha hassas çalışmalar isteyen trafik sorunlarını bir yana bıraksak bile tekliflerin topoğrafya ile ne kadar uydukları, farklı jeolojik verilere karşı plânlama stratejilerinin ne olacağı bilinmiyor.

Herbiri bir mühendislik sorunu olan bütün alt yapı planları imar plâni hazırlandıktan sonra ona veri olarak hazırlanıyor, hepsinin bir arada çok yönlü olarak planlanması gereği unutuluyor.

Hiç bir imar planımızda maliyet boyutu düşünülüyor. Programlama çalışması yapılmıyor. Bu eksiklerin varlığının birçok nedeni var ama bu eksikliklerin devam ettirilmek istenmesinde bugünkü "imar plâni" yapıma düzenini sürdürme isteğinin önemli etkileri var. İmar planı yapmak bugün mimarî büroların devamını sağlayan önemli bir gelir kaynağıdır. Bunun için imar planı anlayışı da, kendi içinde de mimarın hünnerleri için de kalacak şekilde daraltılmıştır. Mimarî eğitimin ise, şehir planlaması bakımından ne kadar yeterli olduğunu Mimarlar Odası'nın 1960 bildirisinde gördük.

Şehir planlaması merkezden yapılan veya o şehrin dışından yapılan ve şehrin uyması gereken fizikî bir kalıp olarak düşünülüyor. Küçük belediyeler üzerinde merkezin vesayetini gerekli kılan birçok objektif nedenler olmakla beraber, bu sistemin "imar planı" yapmayı büyük merkezlerdeki mimarî büroların gelir kaynağı olmasını kuvvetlendirici etkisi olduğunu gözönünde tutmak gerekir.

Özellikle 100.000'den büyük şehirlerimizin imar planlarının yapılmasının yarışmaya çıkartılması da benzer şekilde merkezi özel büroları kuvvetlendirici bir etki yaratıyor. Hiç olmazsa büyük şehirlerimizde mahallinde çalışan planlama ekiplerinin hazırladığı uygulanmasını takip ettiği bir planlama sürecini zorlama imkânları varken yarışma düzeni bu fonksiyonların özel bürolarca merkezde (14)

görüldüğünü sağlıyor. Böylece yarışma düzeni şehir planlama fonksiyonlarının büyük şehirlerde konsantrasyonunu kışkırtıcı bir etki yaratıyor.

Bu şekilde yapılaşmış imar planı yapma biçimi ve ilişkiler sistemi ve iş bulma alışkanlıkları şehir planlama eğitiminde de etkilerini gösteriyor. İler Bankasına alışılan usulle imar planı yapacak şehir plancısı yetiştirmek amaç ediniliyor, veya bu tip plâncı yetiştirip, yetiştirmediğiyle bir eğitim müessesesinin değeri ölçülmeğe çalışılıyor. Böyle bir eğilim şehir planlama eğitiminden bu müesseseler düzeninin değiştirilmesi yönünde beklenen faydaları sınırlıyor.

Türkiye'de şehir planlama çalışmalarının oldukça eski tarihlerde (1924' ler) başlamasına rağmen halen şehir plânlarından (imar plâni) ne istendiğini bilmiyoruz. Bülent Gözen'in (15) sözleriyle "İller Bankası, bütün aleti kalemi ve boyası olan iki mimara bu işi ihale ediyor ve gelen renkli resimleri şehir planı zannediyoruz. Bu iki kişiyi 10 kişi 20 kişi yapıyoruz, aynı anlayışla, adına Büyük İstanbul Nâzım Plan Bürosu diyoruz ve bundan bir netice bekliyoruz." Şehir planlamayı böyle bir olgu olarak gören imar plancısı için gecekondü bölgesi imar planı üzerinde aynı renkte boyanacak bir lekeden veya fiziki karakteristiklerine göre ayrılmış birden fazla lekeden başka birşey değildir. Gecekondunun problemleri, bunun sosyal çözümlenmeleri ve sonuçlarına karşı imar plâncısı sağırdır. Gecekondü sorunu bir konut kalitesi veya ruhsat sorununun ötesinde, ekonomik kalkınma, sanayileşme, işgücü, şehirsiz toprak mülkiyeti, işsizlik, bir grubun şehre kaynaşması şehirle bütünleşmesi sorunu ve mevcut düzenin devamından bir politik ihsan aletidir. Şehir planlamada gecekondü çözümlerinin bütün bu boyutlara sağır olması düşünülemez, (imar planı) kavramı bu sağırlaşmayı sağlamaktadır.

Şehir planlamanın gerekli boyutları kazanması şehir planlama faaliyetini yürütecek mimarların iyi niyetine veya kapasitesinin sınırlarına bırakılmamalıdır. Bunun devamlı olarak zorlanması bu kabuğun ve bu alışkanlıkların kırılması gerekir.

Bu kavgayı bugünkü düzenden yapısal olarak faydaları olan mimarlar'dan beklemek yerine şehir plâncısı formasyonunda olanlardan beklemek daha doğaldır.

Bu mücadelenin organize edilmesinde Odalar Birliği'nin kanunî imkânları içinde kurulacak şehir plancıları odası önemli bir araç olabilir.

III: SOSYAL DEĞİŞME VE İHTİSASLAŞMA İÇİNDE ŞEHİR PLANLAMA:

Soruna genel olarak şehircilik bilimi açısından bakmadan önce bu ihtisaslaşma eğiliminin sosyal değişme süreci içinde nerede durduğunu bilmek yararlı olacaktır.

Sosyal gelişme iş bölümü ve ihtisaslaşmanın artmasının fonksiyonudur.

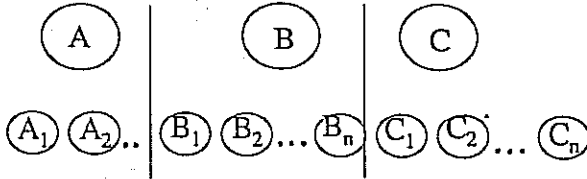
Bu bakımdan mimarlık okullarındaki şehircilik eğitiminin oldukça ileri, ciddi ve geniş olması gerekirdi. Maalesef durumun böyle olmadığını görüyoruz.

İhtisaslaşma sosyal gelişmenin hem sebep hem de sonucudur.

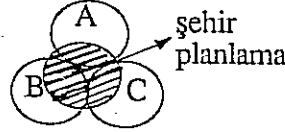
İş bölümü ve ihtisaslaşmanın artışı ile önemli koordinasyon ihtiyaçları da ortaya çıkmaktadır. Bu halde, düşey olarak ihtisaslara göre ayrılma yanısıra, bunları bağlayarak bütünleşmesini sağlayacak yeni yatay ihtisaslara doğması gerekmektedir. Çok yönlü veya "comprehensive" şehir planlaması bölge planlaması bu tip disiplinlerdir.

İşte yakın tarihe kadar mimari içinde sayılmış olan şehir planlama ihtisasının, mimariden ayrımında bir yatay disiplin olması dolayısıyla kavramsal güçlükler çıkmaktadır. Bugün birçok bakımdan konunun yanlış olarak düşünülmesi, mimari içinde bulunan bir şeyin ayrılması olarak düşünülmesinden doğmaktadır. Halbuki şehir planlamasının çeşitli disiplinleri birleştirilen bir karakteri vardır, mimariden aldığı parça kadar diğerlerinden de alarak bir yeni disiplin yaratmaktadır.

Mimarî Mühendislik bilimleri Sosyalbilimler

A'nın bölünerek yeni A1 ve A2 disiplinleri yaratması düşey ihtisaslaşma bunları birleştirecek entegre edecek disiplinler (yatay ihtisaslaşma)

Bu iki tip yatay ve düşey ihtisaslaşmanın farkının gözönüne alınması kavramsal karışıklıkları çözümlenmeye yeterlidir. Örneğin, elektrik mühendislerinden elektronik mühendislerinin ayrılması ve bir ihtisas odası kurması bir düşey ihtisaslaşma iken, Mimarlar Odasından Şehir Plancıları Odası'nın ayrılması bir yatay ihtisaslaşma olarak düşünülebilir.

IV- ZAMAN İÇİNDE ŞEHİR PLANLAMA ANLAYIŞI NE YÖNDE GELİŞTİ?:

Şehir planlaması anlayışı çeşitli sosyal değişmelerin etkisi ve bilimin gelişmesine paralel olarak bir evrim geçirmiştir. Yukarıda verilen hipotezleri bu gelişme içinde takip etmek dünyadaki gelişmede bu görüş sahiplerinin kaç sene geride kaldıklarını göstermesi bakımından ilginç olacaktır.

Burada bir şehircilik tarihi vermekten çok yukarıdaki hipotezleri test etmeğe yeterli bir evrim sırası verilecektir.

Şehirselleşmelerin düzenlenmesine ait kaideler, ve kültürel formlar oldukça eski

olmasına rağmen, şehirciliğin bir disiplin olarak ortaya çıkışı, endüstri devriminden sonra 19'uncu yüzyıldan itibaren başlar. Gerek şehirlerin hızlı büyümesi, teknolojik değişme, sosyal yapının değişmesi, şehirselleşmelerde ortaya çıkan problemler, değerlerin değişmesi, şehirlerin düzenlenmesini gerektirdi.

Amerika'daki (1893) Şikago Fuarıyla başlayan "Güzel Şehir" hareketi şehir planlamasının bir disiplin haline gelişinin başlangıcı sayılabilir. Bu devirde, şehir planlamasında, estetik ve mimari kuşaklar önem kazanır. Şehir planlamasından anlaşılan her şehirde, abidevi binalar, güzel parklar ve herkesin görebildiği yerlerde bahçe ve caddeler açmaktır. Böyle bir güzel şehir yaklaşımının Şikago'nun problemlerini çözmediği görüldü. Şikagonun gölün kenarlarına yakın sahalardaki yüksek yoğunluklu sefalet mahallelerinin (slum) problemlerine güzel şehir hareketinin sınırlı yaklaşımı tabii çözüm bulamadı.

Birinci cihan harbine kadar süren bu devrede şehir planlamasının ilk müesseseleşmelerini de görüyoruz. 1909 yılında ilk şehir planlaması dersi Harvard Üniversitesi programına konuldu. 1910 yılında İngiltere'de S. D. Adshead Liverpool Üniversitesinde şehir plancılığı okulunda şehircilik eğitimi başlatıldı. İlk meslek kuruluşu (Mimarlar, Mühendisler ve Kadastroculardan meydana gelen) Town Planning Institute, 1914'te İngiltere'de kurulmuş oldu. Bu dönemin en belirgin özelliği şehir planlama görevlerini genellikle mimarların yüklenmesi olmuştur.

Ama bu devrin şehirciliğinden çağımızı etkileyen fikirler bir mimardan değil bir "daktilo" ve "daktilo mucidi" Ebenezer Howard'dan çıktı. 16 Ebenezer Howard'ın bahçe şehir (1898) kavramında yalnız bir fiziki düzen araması değil bir sosyal düzen, bir yaşama biçimi araması görüyoruz. Bu devirde de böylece şehirciliğin mimariden kurtulma çabalarının nüvesi görülmektedir.

Birinci Dünya Savaşından sonra 1929 ekonomik krizine kadar uzanan "pratik şehir" hedefine yönelen dönemi ikinci devre sayabiliriz. Bu dönemde şehir planlaması mühendislik ve alt yapı hizmetlerine (köprüler, limanlar, yollar inşasına yönelmiştir) ve hukuki tedbirlere, zoning ve arazi kullanma planlamalarına yönelmiştir. New York Belediyesiince ilk şumullü zoning nizamnamesinin kabulü 1916'dır.

Bu dönemde şehir planlaması, peyzaj mimarisi "landscape architecture" ve mimarlık okullarında okutulmakta, bağımsız meslek sahibi şehircilere rastlanmamaktadır.

Bu devredeki şehir planlama anlayışının bizdeki imar planı kavramına paralel olduğu görülmektedir.

Ekonomik krizin, estetik ve pratik tedbirlerin yetersizliğini açığa çıkarmasının etkisi ile sosyal ve ekonomik düşünceler önem kazandı. Bu estetik ve mühendislik konularının önemlerinin kalkması şeklinde değil, şehir

planlamanın yeni bir boyut kazanması şeklinde oldu.

1929 ile İkinci Dünya Savaşı arasında kalan bu dönemde şehir planlamasında sosyal problemlere verilen önem artmıştır. Bunun sonucu olarak şehir planlaması ile merkezi hükümetler ilgilenmeye başlamıştır. Şehir planlaması okutan bölümler ve fakülteler yaygınlaşmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ise planlama faaliyetleri kapsamalarını genişletmiştir. Fiziki planların başarısı, ekonomik ve sosyal hedefler içinde ve ona uygunlukları ile ölçülmeye başlandı, dolayısıyla, fiziki, ekonomik ve sosyal planlamanın bütünleştiği "comprehensive" (çok yönlü) planlama kavramı ortaya çıktı. Çok yönlü planlama kavramı ile birlikte şehir planlama, disiplinler arası bir takım çalışması olmaya başlamış, bu takımda çeşitli mesleklerden kişiler yer almıştır.

Bu dönemde şehir planlaması eğitimi yapan kurumlar çoğalmış ve bunlardan birçoğu mimarlık fakültelerinden, farklı fakültelerde yer almış veya bağımsız hale gelmişlerdir.

Bir yandan şehir planlamanın kapsamına giren disiplinlerin sayıları artarken, diğer yandan kapsadığı alan büyümüştür. Şehir planlama kır ve şehir bütünlüğü dolayısıyla dar anlamdaki şehrsel sınırların dışına taşmış, fiziki planlamada bölge planı bu yöndeki bir gelişmenin sonucunda doğmuştur.

Bu gelişmeye paralel olarak, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sosyal bilimlerin hızla kantitatif hale gelmesinin etkisiyle, şehir planlama yaklaşımları da kantitatif hale gelmeye başladı. İkinci Dünya Savaşı sırasında gelişen eylem araştırması metodları, mekansal problemlerde etkilerini 1956'larda kurulan bölge ilminde, son yıllarda gelişen kantitatif coğrafyada göstermiştir.

Ülkemizde de yukarıdaki gelişmelerin etkileri görülmüş, çeşitli müesseseler kurulmuştur. Şehir ve bölge planlama eğitimi yapan bir okul, planlama teşkilatları vb. Ama diğer taraftan bir grup, meslek organizasyonları içindeki gelişmeleri önceki bölümlerde saydığımız, şehir planlama evriminde, 1920'lerin gerisine düşen hipotezlerle önlemeğe çalışıyor. Değişme şehir planlamanın mimariden ayrı bir ihtisas haline gelmesi yönündedir, ülkemizde de bu yöndeki değişmeyi hızlandırıcı müesseseler kurulmuştur, o halde evrim yönünün aksine gösterilen çabalar ancak kısa süreler için egellemeler yaratır, biriken gelişme bu engelleri ortadan kaldıracaktır.

V- ŞEHİR PLANI TANIMLAMALARI:

Bu bölümde çeşitli tarihlerde yapılmış formal şehir plânlaması tanımlarını vererek bunların evrimini ve müşterek noktalarını göstermeye çalışacağız.

Atina Charter'ının (1933) şehir plânlarını oturma, yer değiştirme, çalışma ve eğlence gibi dört ana fonksiyonu, bir araştırma sonucu incelendikten sonra ihtiyaçlara cevap verecek şekilde düzenlemek olarak, bir arazi kullanma

planı şeklindeki tanımı ile Candilis'in (17) deyişimiyle, analitik şehircilik adı altında bugün dahi izlediğimiz reçetesi olan bir şekilcilik yaratılıyordu.

Thomas Adams'ın 1935 (18) yılındaki tanımlaması ise şöyle idi: "Şehir ve Bölge plama ; şehirlerin sosyal ve ekonomik ihtiyaçları ile bir uygunluk içinde, şehirlerin düzenlenmesi ve büyümesinin yönlendirilmesini sağlayan bir ilim, sanat ve politika hareketidir."

James Ford'a göre (1936) (19) şehir planlama bir ilim olarak nedenleri (tarih, etiology) ve çevre ile insanın karşılıklı etkilerini inceler, bir tatbiki ilim olarak şartları, onların ortamını, ve eğilimlerini anlamada bu bulguların, ekonomik, sosyolojik, ve politik ilimler ile teknik dalların; istatistik, inşaat ve sağlık mühendisliği, mimarlık, peyzaj mimarisi ve diğer bilim dallarıyla sentezini yapar.

Bir sanat olarak şehrin designında düşündüğü değişiklikleri yapabilmek için, bu materyali kullanır, şehirlieri orgazine eder veya eğitir, hadiseleri yönlendirir, eğilimleri değiştirir.

A.I.P. (American Institute of Planners) (1946) gayesini bildiren cümlede, "Esas faaliyet sahası, şehrsel toplulukları, çevresi, bölgesi ve ülkesi ile birlikte gelişmesinin, arazi kullanmaları, arazi tasarrufları ve ilgili kaidelerle plânlanmasının seçmiştir. "diye ifade edilmiştir.

B. J. Collins (20) A.I.P.'nin başkanlık konuşmasında (1957) şehir plânlamayı "arazi kullanma ve yapının organizasyonunu sağlamak için şehrin ve kırın evrimini açıklama şeması" olarak tanımlıyor.

Elieel Saarinen (21) (1943) şehrin plânlaması ile yetinmeyip şehrin inşası kavramını da getiriyor. Bir topluluğun fiziki, sosyal kültürel, estetik bütün problemlerini inceleyerek onları uzun zaman içinde fiziki nizam haline getiren bir davranış tanımıyla, inşaa kavramını getiriyor.

"Yeni şehirler" (new towns) inşaa ve planlama bütünleşmesini böyle bir anlayışın örneği olarak kabul edebiliriz. Yalnız bu halde zaman süresi kısalmıştır.

Şehir planlama tanımlamalarını çoğaltmak kabil, son olarak iki Türk şehircisinin tariflerini verelim.

Gündüz Özdeş (22) (1962) 'e göre "şehircilik insanların refahı ve saadeti için çalışan bölge ve yurt plânlaması ile ilgili olarak fiziki, ekonomik, sosyal, teknik, tarihi, mâli, hukuki ve estetik şartlar arasında en uygun nizamı arayan bir faaliyettir."

Fehmi Yavuz'a (23) (1962) göre "Şehircilik, millî bir yerleşme ve kalkınma politikası çerçevesinde, muayyen ilmi metodlara göre yapıldığı araştırmalara dayanan plan, program ve projelerin hazırlanmasını ve bu maksatla

Bir kere şehircilik ve plancılığın mimarların inhisarında kalması muhakkak tehlikeler gösterir. Pek çok cephesi olan bu meselelerde birçok bilgi kolundan gelme plancıya ihtiyaç olacaktır.

girişilecek yapı faaliyetlerinin gerçekleşmesini kapsayan bir sanat ve çalışma alanıdır."

Yukarıda gördüğümüz şehir plânlaması tanımları yapıldıkları dönemdeki plânlama anlayışını aksettirmekte ve bir önceki bölümde gördüğümüz şehir planlamanın evrimine paralel bir değişme göstermektedir.

Bu tanımlamalar birbirlerinden şu bakımlardan farketmektedir.

1) Şehir plânlama çalışmasındaki ürünün ne olduğu (Sonuç olarak ne tip kararlar veriliyor)

2) Plânlanmanın ilgilendiği alanın büyüklüğü

3) Şehir plânlanmanın kapsadığı hünerlerin neler olduğu.

Bunların zaman içinde nasıl değiştiğini gördük, değişme eğilimi, şehir plânlama çalışmaları sonunda verilen kararların çeşitlerinin artması, çok yönlü olması, planlamanın ilgilendiği alanın büyümesi, şehir planlamanın kapsadığı hünerlerin artması (disiplinler arası) yönündedir. Değişme eğiliminin bu yönde olması şehir plânlanmanın yatay bir ihtisaslaşma olması ve entegrasyon fonksiyonu yüklenmesinden doğmaktadır. Böyle bir analiz şehir plânlanmanın gelecekteki kapsamının ne olacağı hakkında tahminler yapma imkânı verir.

Yukarıdaki tanımlamalar hangi elemana ağırlık verirse versin temelinde çözümlenmeye çalıştıkları bir çatışma görülmektedir. Bütün bu tanımlamalarda şehrin bir organizma olarak büyüdüğü ve kendi haline bırakıldığında meydana gelen şehirden daha iyi bir şehrin meydana getirilebileceği kabul edilmektedir. Diğer taraftan şehir planlacısının müdahaleleriyle bu kendiliğinden gelişme eğilimlerinin tamamen kontrol edilemeyeceği ve ideale ulaşamayacağı bulunmaktadır.

Bu halde şehir plânlaması, IDEAL ÇEVRE X GERÇEKTE GELİŞEN ÇEVRE arasındaki çatışmada (24) bir denge bulmaya çalışmaktadır. Bu çatışma başka bir şekilde şehirciliğin operasyonel kavramları arasında DESIGN X PLÂNLANMA arasında ortaya çıkıyor.

Böyle bir çatışmanın kabulü için başka bir grup hipotezin de kabulünü temelinde bulundurmaktadır.

* Fiziki çevrenin düzenlenmesi kişinin saadeti, sağlığı ve sistemin daha etkili olarak çalışmasını sağlar.

* Sosyal sistemin yapısı ve işleme biçimi ve sosyo-ekonomik organizasyon fiziki mekanı şekillendirir.

Fiziki çevre Sosyal sistem
Sosyal sistemi X Fiziki çevreyi etkiler şekillendirir

Böyle ikili karşıt ilişkileri bütün tanımların içeriğinde bulmak kabil. Bu karşıt ilişkilerin bir sentezinin yapılabileceği inancı şehir plânlanmanın varlığına imkân veriyor. Bu halde şehir plânlamayı bu anlamda bir sentez olarak düşünmek gerekir.

Bu temel çatışmanın diğer yüzlerden görünüşü

STATİK X DİNAMİK, SANAT X BİLİM yaklaşımlarının karşıtlığı şeklinde beliriyor.

Böylece kendi içinde tutarlı bir ikili tipleştirme ortaya çıkıyor.

IDEAL ÇEVRE	X	GERÇEKTE GELİŞEN ÇEVRE
DESIGN	X	PLÂNLANMA
Fiziki Çevre	x	Sosyal Sistem
Sosyal Sistemi	x	Fiziki Çevreyi
Etkiler	x	Şekillendirir
Statik	x	Dinamik
Sanat	x	Bilim

Bu iki tipi daha açıkça incelemeye çalışalım. Bir şehrin bir organizma olarak kendi başına büyümeye bırakılması halinde bir evrim geçirecek belirli bir forma kavuşacaktır. Bunun kaidelerinin neler olduğunun bulunması şehir planlamanın bilimsel yönünü teşkil edecektir.

Eğer kendiliğinden meydana gelen bu yapıdan memnun olursa idi, şehir planlaması yalnızca gelecekte şehrin nasıl gelişeceğini daha iyi tahmin etmeye yönelecekti.

Diğer taraftan eğer şehirleri teşkil eden ünitelerin ömürleri çok kısa veya şehirsiz üniteler masrafsız olarak bir anda kişilerin isteklerine göre değiştirilebilse idi, şehir planlama bir andaki design ve bunu toplumun değerleri ve yapısı içinde nasıl gerçekleştirebileceğine eğilecekti.

Böyle design ile plânlama arasında kopromiye gitme zorunluluğunda olan şehir planlama aşağıdaki nedenlerle, global ve makro olmak zorundadır.

* Şehir, bir kişi tarafından, toplum için design edilemeyecek kadar karmaşıktır. (Complex).

* Kişilerin yaşantılarına ait değerleri zaman içinde değişmektedir. (dalgalanma tipi)

* Toplumun ekonomik organizasyonu zaman içinde değişmektedir.

* Şehir planlaması 20 yıllık bir zaman süresi için yapıldığından geleceği tahmin etmek sürecinden kurtulamaz. (Eylem yarıçapına göre değil, ileriye görme yarı çapına göre planlama)

* Olgunun kompleksliği, 20 yıllık bir tahmin, ve değişimin karşılanması için zorunlu olan esneklik, ancak makro ölçekteki bir designi manalı yapmaktadır.

* Şehir kendisi makro bir eleman olarak bu tip bir designa imkan verir. Mikro ölçekteki ünitelerin designında geleceğin tahminine dayanılması çok zorlaşır, böyle olunca şehir planlamadaki gibi bir kompromi söz konusu olmaz, yalnız design, sorununun çözümlenmesi için yeterli olur. İşte şehir planlaması ile mimari arasındaki design hünerlerinin farklılaştırılması zorunluluğu, belirsizlik dereceleri ve ölçekleri arasındaki farklılıklar dolayısıyla ortaya çıkar.

...karşıt ilişkilerin bir sentezinin yapılabileceği inancı şehir plânlanmanın varlığına imkân veriyor. Bu halde şehir plânlamayı bu anlamda bir sentez olarak düşünmek gerekir.

Designın iki hedefi olacaktır, birinci hedefi tesirliliği, ikinci hedefi faydayı (utility) maksimize etmektir. Fayda "utility" analizi için şehirselleştirme çalışmaları değerlerinin neler olduğunun analizi gerekmektedir. Bu analizin bir normative içeriği olacaktır. Tesirlilik analizi ise başka anlamda normative bir içeriğe sahiptir. Bu halde designın kuvvetli bir normative içeriği olmakta, bu ise öngörülse "predictive" yaklaşımla bir çalışma ortaya çıkarmaktadır.

NORMATIVE X PREDICTIVE

Bu iki ayrı yaklaşımın sentezini şehir planlaması olarak yorumlamanız halinde, karşımıza bunlardan hangisinin ne oranda ağırlık kazandığı sorunu çıkmaktadır. Bu sorunun cevabı müesseseye yapısına ve planlama aletlerinin neler olduğuna bağlıdır. Planlama aletleri çoğaldıkça tesirlilikleri arttıkça normative yaklaşım önem kazanacak, planlama aletleri azaldıkça predictive ve yaklaşım önem kazanacaktır. Bu halde şehir planlamasında böyle bir sentez planlamanın hukuki boyutu ile birlikte ele alınmalıdır.

Şimdi böyle bir şehir planlaması tanımlamasına göre, şehir planlamasındaki gelişmenin yönünün ne olabileceğini görmeğe çalışalım.

Şehrin belirli bir zaman süresi sonu için planlanması hem normative hem predictive yaklaşımda devamlı olarak daha çok bilgiyi ve şehri daha iyi anlamayı gerekli kılmıştır. Ayrıca bunların karışımını etkileyen hukuki ve müessesel aletlerin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu tip bir ihtiyaç daha çok bilim ve hünerin şehir planlamasına girmesine ve disiplinler arası bir özellik kazanmasına sebep olmuştur. Diğer taraftan daha iyi tahmin edebilme, daha çok kontrol edebilme istekleri, şehir planlamadan, bölge ve ülke seviyesine açılmayı gerektirmektedir. Kontrolün artırılma istekleri ise şehir planlamadan umulan ürünleri, fiziki veya mekan çözümleri olmanın dışına çıkararak, çeşitli sosyal kurumların kontrolüne eğilinmesine sebep oldu.

Şehir planlama evrimi içinde parçacı (fragmental) mimari yaklaşımdan kurtulup şehrin bütünüyle ilgilenince, şehir planlamanın makro arazi kullanmaya ağırlık vermesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu şekilde mikro, statik (güzel şehir), gelecek nesillerin kendilerini düzenlemesini sınırlayan planlama anlayışı elenmiştir.

VI) ŞEHİR PLANLAMANIN ÇOK YÖNLÜ OLMASI VE ÇEŞİTLİ DİSİPLİNLERİN ROLÜ:

Önceki kısımda şehir planlamasının çok yönlü hale geldiğini gördük. Şimdi de birinci kısımda verilen hipotezlere uygun olarak şehir planlamada mimarlığa diğer, disiplinlere göre bir üstünlük tanınmanın gerekli olup olmadığını inceleyelim.

Gerek design gerek planlama için birçok disiplinlerden faydalanmanın zorunluluğunu gördük. Böylece planlama içinde çeşitli disiplinlerin varlığı planlamayı (n) boyutlu sokmuş ve sistem yaklaşımını gerekli kılmıştır. Sistem anlayışı ve kaçınılmaz (n) boyutun varlığının kabulü kavramsal olarak herhangi bir disipline öncelik tanımını ortadan kaldırır.

Bu önerimizi desteklemekte design, sentez ve planlama kavramlarının, birbirinden ayrı fakat tamamlayıcı şekilde kullanılması yararlı olacaktır. Üçlü terimler içinde senteze esas önem verilirken, planlama ve designa daha çok yardımcı roller düşmekte, veya en iyi şartlarda üçü de aynı önemde olma, bir anlamda üst üste düşme durumundadır. Toplumun iç çelişkilerinin varlığı bu üst üste gelişimi engellemektedir. Bunların gerçekçi bir sanat anlayışı içinde nasıl özdeşleşebileceğini ileride inceleyeceğiz.

G. Shuster (1948) komitesi de raporunda, planlama faaliyetlerini sentez ve design diye ikiye ayırmakta, designı senteze yardımcı kabul etmektedir. Shuster raporu designdan yalnız fiziki çizimi kastetmekte buna karşılık sentez yaratıcı bir faaliyet olarak görülmektedir. (Böyle bir sentez diğer designlardan, esas konusunun büyüklüğüyle fark edecektir. Komite tarafından tanımlandığı şekilde de design içinde sentez bulundurulur) Mamafî komite, bu sentezi design'dan çok bir idari fonksiyon olarak düşünüyor, ve planlama ekibinin başının design'da hünerli olmasının gerekmediğini fakat iyi design'ı takdir edecek kapasitenin olması gerektiğini kabul ediyor.(25)

Böylece Shuster raporunun ikili şemasında sentezin bizim anlayışımıza yakın olarak tanımlandığını görüyoruz.

Hans Blumenfeld (26) ise design ve planlama arasındaki ayrımı ve ilişkileri şöyle veriyor.

"Designda planlama gibi, bir hedefi veya hedefler cümlesini başarmak için gerekli aletlerin kombinasyonunun fikri olarak önceden kavranmasıdır. Burada hedef, fiziki çevrenin düzenlenmesi, design şehir veya kırsal formunun yaratılması olarak tanımlanmaktadır. Bu çevresel formun muhavesası ise yalnızca bu çevrede yaşayan toplumdaki kişinin hayatı olur."

Gerçekte kişi çevresini yalnızca veya esas olarak design ile değiştirmez. Bir yaylada veya ovada aşırı otlatma yapan çoban, veya bir yamaçta aşırı ekim yapan çiftçi toz bulutlarını design etmez. Otomobil yapan, satan ve kullanan, trafik sıkışıklıklarını ve havanın kirlenmesini design etmez, bunlar kendiliğinden meydana gelir. Plancının görevi insanların eylemlerinin sonuçlarının neler olabileceğini görebilme, bu eylemlerin insanların gayelerini gerçekleştirmede birbirini destekleyen değil fakat yardım eden şekilde gelişmesini sağlayan yönlendirmeleri yapmaktır.

Patric Geddes "beraber-görme" anlamında synopsis terimini kullanmıştır. Toplum yaşayışını tayin eden bütün faktörlerin karşılıklı etkilerini bir arada görerek belirtmeyi

Mimarlık, coğrafya veya sosyoloji hukuk veya iktisat veya mühendislik kollarından gelen, şehircilik ve plancılık ihtisası yapmış eleman ekipleri bu sorunlarda yardımcı olacaktır.

Şehrin esası geometrik olarak binaların düzenlendiği soyut mekan değildir, karşılıklı eylemde bulunma ile karakterize edilir.

kastetmiştir. Fakat Geddes'in terimi içine sentez ve design'ı bir arada görmeyi de sokmak kabil olur, içeriği yukarıda verilen planlamadan geniştir.

Böylece tanımladığımız sentez, planlama ve design hünelerinin, mimarlık hünelerine göre nerede durduğunu görelim.

Planlama yukarıdaki tanımı gereği sosyal ilim muhtevası çok olan bilimsel bir yaklaşımdır. Alışlagelen mimarlık eğitimi ve hünelerinin dışındadır.

Sentez hünelerinin de mimarlık hüneleri dışında olduğunu gördük. Sentez sorumluluğu belirli disiplinlerdeki kişilerin kendi hünelerini geliştirmesine bırakılmaz. Genel plançı tipini ve bunun eğitilmesi gereğine bu açıdan da bakmak gerekir.

Bu halde mimari hünelerin öncelik kazanması iddiası yalnız design üstünde kalıyor. Bu iddia ise şehir planlamasında design en önemli unsurdur ve mimarlık hüneleri içindedir kabullerinin yapılmasına bağlı kalıyor. Designın şehir planlamasında en önemli unsur olmadığını görmüştük, dolayısıyla bu iddia geçerliliğini otomatik olarak kaybediyor ise de bu konuda mimarlık hünelerinin rolünü gerçek yerine oturtmak için şehir planlamasındaki designın özelliklerini inceleyelim.

VI) ŞEHİR PLANLAMADAKİ DESIGN İLE MİMARLIKTAKİ DESIGN ARASINDAKİ FARKLAR:

"Güzel şehir" döneminde mimarlar ve peyzaj mimarları şehirlerin parçalarını birbirleriyle pek ilgileri olmayan şekilde design ettiler. Bu parçalar devamlı olarak küçüldü ve mimarın teker teker binaların designına indirgendi. (27) Bu tip yaklaşımlar devam etmekle beraber şehir designında yeni tutumlar görüyoruz.

"Team 10" da yeni-brutalistlerin iddiası bir kişinin ne kadar zengin olursa olsun bireysel kavramlarının bir şehrin yaratamayacağıdır. Smithson "kim bir kişi veya bir takım derinliğinde bir şehir varlığını düşünebilir" 28 diyor.

Bir nesil tarafından bir şehrin genel yapısına, bina ve mühendislik hizmetleri olarak yapılan katkı görelili olarak çok küçüktür, ve geliştirilecek saha ne kadar büyük olursa olsun yalnız başına düşünülemez, onun hem plastik hem de sosyal tesirliliği, mevcut ve yapılmakta olan diğerleriyle olan karşılıklı etkileri ile ölçülebilir.

Binalar, girişirlik ve servis sistemlerini kendilerini bağlayan, diğer binalarla karşılıklı olarak birbirlerini etkileme kapasitesine sahip olan parçalar olarak düşünülmalıdır.

"Team 10" 29ce yapılan teklif nazım plan ve ön planlamanın yeni komüniteyi yaratmadığı için kaldırılmasıdır.

"Perspekta" grubunun Giurgola (30) ise şehir designının bir binanın designından farklılığını şehir designının, şehirsiz ürünü doğuracak fiziki yapıyı design etmesi gereği dolayısıyla olduğunu söylüyor. Bu tip design

geçmişte, şehrin önemli kısımlarında, meydan, Liman, akropol ve benzeri alanların inşaa edilerek iş yerleri ve çalışma alanlarının yönlendirilmesi şeklinde olmuştur.

Şehrin bütün olarak imajını tasarlamak imkansızdır, içindeki görsel tecrübe insan ölçeğindedir, çok karmaşık hisleri aksettirir. Eğer biz şehirle olan ilişkimizi havadan gördüğümüz şekilde veya bir resim gibi görsel bir çok tecrübe serisine göre limitlersek, binalar organize edilmiş bir şemayı dolduran soyutlamalar olur. Şehrin esası geometrik olarak binaların düzenlendiği soyut mekan değildir, karşılıklı eylemde bulunma ile karakterize edilir. Otomobilin varlığı ile şehir çok daha büyük bir yapı disiplini gerektirir, hareket bir şehrin çerçevesi olabilirse de esası değildir.

Edmund Bacon (31) da benzer düşünceleri getiriyor. Şehir planının gücünün, otoritesinde değil fakat şehrin büyümesini ve mimari form ve ifadeyi etkileme gücü olan elemanlarda olduğunu söylüyor ve bu elemanları teşhise çalışıyor.

Bu design anlayışı, aynı andaki hareket sistemlerinin şehir yapısı ve designında organize edici kuvvet olduğu kavramını ortaya çıkarır. Designcının şehir formundaki etkisini büyültür.

Bu anlayışlar şehir designını topyekün olarak algılanabilen bir nesnenin designı ve inşaa edilmesi olmaktan çıkarıyor. Bir çeşit ekonomik planlamadaki Keynesci yaklaşıma dönüştürüyor. Şehir planlamasını şehir formunu etkileyecek kritik elemanları teşhis etmeye ve bunları mekan içinde sıralamaya indiriyor. Böyle bir yaklaşımın kontrolların çok zayıf olduğu bir müessesesevi düzenin sonucu olduğunu hatırd tutarak, bu tip bir design'ın bina ölçeğindeki mimari design hüneleriyle özdeşleşebileceğini ileri sürmek çok zor olacaktır.

Şehir designı ile mimari design arasındaki fark başlıca şu üç nedenle ortaya çıkıyor.

- * Algılama biçimindeki farklılıklar
- * Ölçekteki farklılıklar
- * Gerçekleştirmekte designcının kontrolündeki farklılıklar.

Şehir planlamada küçük parçaların planlamasına inildikçe, planlama, inşaat bütünleşmesi sağlandıkça bu farklar azalmakta, şehir designı hüneleri ile, mimari design hüneleri özdeşleşmekte, bu farklar artıkça ayrılmaktadır.

Kevin Lynch'e (32) göre şehrin algılanması şöyle olmaktadır. Mimari bir parça gibi şehirde, mekanda fakat vasi bir ölçekte ve uzun zaman süresi içinde algılanır. Dolayısıyla şehir designı temporal bir sanattır. Müzik ve diğer temporal sanatlarda olduğu gibi, fakat algılama nadiren kontrollu ve sınırlı sıraları kullanır. Çeşitli fırsatlarda ve çeşitli insanlar için bu algılama sırası tersine döner, kesilir, terkedilir, birinden diğerine atlar, çok değişik ışık ve hava şartlarında algılanır.

Şehirde her an bir gözün görebileceğinden bir kulağın işitebileceğinden çok şey vardır, de-

Şehirde her an bir gözün görebileceğinden bir kulağın işitebileceğinden çok şey vardır, devamlı olarak keşfedilmeyi bekler. Biz şehirde yalnız seyreden kişi değil, aynı zamanda diğer katılanlarla sahnede ve onun bir parçasıyızdır.

vamlı olarak keşfedilmeyi bekler.

Hiç birşey tek başına yaşanmaz. Fakat çevresiyle ona götüren hadiselerin sırasıyla, geçmişteki tecrübelerin anısıyla yaşanır tecrübe edinilir.

Şehirde hareketli elemanlar ve özel olarak insanlar ve onların faaliyetleri, duran fiziki kısımlar kadar önemlidir. Biz şehirde yalnız seyreden kişi değil, aynı zamanda diğer katılanlarla sahnede ve onun bir parçasıyızdır.

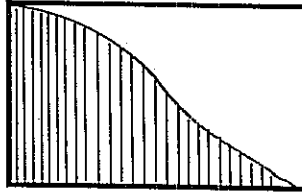
Genellikle, bizim şehir algılamamız devamlı değil daha çok kısmi, parçalı ve diğer ilgililerle karışmıştır.

Doxiadis'de Ekistiks'te (33) mikro ve makro ölçek ayırımına karşı hassastır. Doxiadis sınıflamasında mikro ölçeği inşaa edilmiş mekanlar arasında odadan mahalleye kadar, makro ölçeği ise şehirden, megalopolise kadar olarak tanımlıyor. Bu ayırımı algılamaya ve dolayısıyla design özelliklerine göre de yapmak kabildir. Söz konusu mekanın tümünün içinden bir noktadan algılanmasına dayanan bir ayırım yapılabilir ise de bu yeterli olmayacaktır, bunu tek tek elemanlarının algılanması ile tümü ifade edilemiyor ise diye tamamlamak gerekecektir.

Kültürel, politik ve teknolojik unsurların design etkilemesi bakımından micro ve makro ölçek şöyle fark ediyor.

Kültürel ve estetik yönler mikro ölçeklerdeki designlarda önemli iken, ölçek büyüdükçe önemini kaybeder. Politik unsurlar ise tersine, mikro ölçekte önemsiz iken ölçekler büyüdükçe önemi artar tayin edici hale gelir.

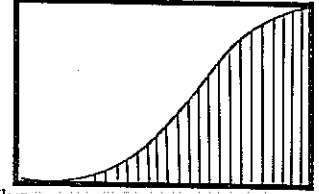
Kültürel

Mikro

Makro

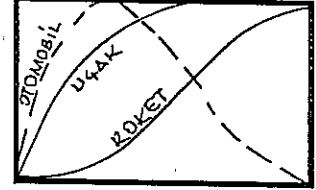
Politik

Mikro

Makro

Teknik

Mikro

Makro

Kanyak: C. Doxiadis

Teknik unsurların etkileri, söz konusu olan elemana göre ölçekler arasında farklılıklar gösterir, örneğin otomobil daha küçük mekanların designını etkilerken, uçak bu ölçekte etkisiz fakat daha büyük ölçeklerde etkili olur.

Ölçeğin büyümesiyle estetik unsurların designda önemini kaybettiğini gördük, mimarının bir sanat olduğu gerekçesiyle şehir plânlamasını da yapabileceğini savunan görüşler ölçek farklılıklarının düşünülmesinde kandırıcılığı kaybetmektedir.

Şehir designı ile mimari designın farklarını bir tiplendirme ile açıklayalım.

Görülmektedir ki şehrsel design hüneleri ile mimari design hüneleri arasında önemli yapısal farklılıklar vardır. Bunları düşünmeden, şehir designına uygulamaya çalışan mimarlık hünelerinin şehir planlama ya zarar vermesi beklenebilir. Bu halde ölçekler ve algılama şekillerinin değişikliklerinin design'da farklı ihtisaslaşmalar gerektirdiğinin kabulü gerekir. Industrial design, bina designı şehir designı böyle farklı ihtisas sahaslarını gösterir. Bunlar arasında bina designı mimarın hünelerine uygun olan ihtisas sahasıdır.

MİMARİ DESIGN

- Mikro
- Bitiren bir çözüm
- Kişinin seçmelerine yönelmiş (bir kişi derinliğinde)
- Bir noktadan statik olarak algılanabilme
- Statik elemanı algılama
- Bütünü algılama
- Bir anda algılama
- Designcının gerçekleştirme de kontrolü yüksek
- Tek ölçek (insan ölçeği)
- Politik boyut önemli değil
- Kültürel ve estetik kaygılar önemli
- Objeye yönelimli

ŞEHİR DESIGNI

- Makro
- Başlatan bir çözüm (doğurgan)
- Şehirdeki kişilerin hepsinin seçmelerine yönelmiş (Bir kişi veya takım derinliğinde değil)
- Hareket halinde algılama
- Hareketli elemanları algılama
- Parçalı algılama
- Zaman içinde algılama
- Gerçekleşmesi üzerinde designcının kontrolü az
- Birden fazla ölçek bir arada (insan, otomobil)
- Politik boyut tayin edici
- Kültürel ve estetik kaygılar daha az önemli
- Süreç, strateji, inşaa dinamiği yönelimli

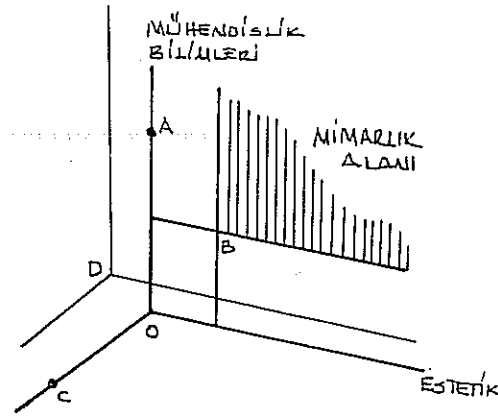
VII. ŞEHİR PLÂNLAMA EĞİTİMİ: HANGİ DİSİPLİNLER ÜZERİNE YAPILABİLİR

Shuster (1948) komitesi raporunda bu konuda açıkça vaziyet almış şehircilik eğitiminde mimari "back ground"u olanlara bir üstünlük tanımamıştır.

Şehir planlamanın ancak "düz-mimari" veya mühendislik üzerine öğrenildiğinde manalı olabileceği iddialarının şehirciliği mimarlık ve mühendislik üzerine sürülen bir krema olarak görmesinin ötesinde, şehircilik eğitimine aritmetik toplama tipli bir kavram ve zaman içinde değişmez bir sıra getirmektedir.

Gerçekte şehir plânlaması gibi (n) boyutlu bir hüner kompozisyonuna ulaşmanın bir tek izi değil birçok izi vardır.

Problemi basitleştirmek için üç boyutlu bir mekan alalım, bu mekanın bir eksenini mühendislik hünerlerini, bir eksenini estetik hünerleri, bir eksenini de sosyal ilimleri temsil etsin. Mühendis olan kimsenin hünerleri mühendislik eksenindeki bir A noktasını aşmıştır. Bir kimsenin hünerleri, Mühendislik ve Estetik hünerler düzlemlerinde hem de ordinat değerleri bir B noktasının üzerine çıktığında onu mimar olarak adlandırıyoruz. Bu halde Mimar, hünerleri bu alan için olan kişi demektir.

Sosyal ilimci ise hünerleri sosyal ilimler ekseninde C noktasını aşan kişidir.

Şehir plâncısı ile hünerleri üç boyutlu mekânda, her ekseninde en az D noktasının değerlerine eşit olan kişidir. O halde şehir plâncısı D noktasından üç eksenine de paralel çizilen yeni eksenler takımını tamamladığı mekânda pozitif değerlere sahip olan kişidir.

Böyle geometrik bir takdime göre şehir plânlama eğitimi ele aldığı kişiyi bu mekâna taşıyacaktır. Bunun için mimarlık düzleminde başlanabildiği gibi C, A noktalarından veya sıfır noktasından da başlanabilir.

SONUÇ:

Şehir plânlaması önceleri mimariden ayrılan bir ihtisas dalı olarak belirmesine rağmen, ihtisaslaşma şeklinin yatay bir ihtisaslaşma olması, şehrin boyutlarının artması ve şehir

içindeki hareketlilikteki, dolayısıyla algılama biçimindeki değişmeler şehir planlamanın mimarlıktan çok ayrı bir ihtisas olarak belirmesini gerektirmiştir.

Şehir plânlamasında yatay ihtisaslaşmanın gerektirdiği, disiplinler arası yaklaşım ihtiyacı ayrı bir şehir plânlama eğitim şeklini ortaya çıkarmıştır.

KAYNAKLAR:

- (1) XV ve XVI cı T.M.M.O.B. Genel Kurul toplantısının tutanakları. Ankara 1968, 1969.
- (2) Fehmi Yavuz. (çeviren): Şehircide Aranan Vasıflar. Hakkında İlgiliz Kralliyet Komisyonu Raporu. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1960.
- (3) Türk Mimarlar Odası Bildiri 1960 Yurdumuzda İmar çabaları: Ankara 1960
- (4) Bildiri 1960: Sayfa 7
- (5) Bildiri 1960: Sayfa 31
- (6) Bildiri 1960: Sayfa 33
- (7) Tuğrul Akçura, Nejat Ersin, Orhan Özgüner, Esat Turak, Ergun Unaran: "Şehir plâncıları odası kurulması ile ilgili Mimarlar Odası Görüşü Tasarısı" Mimarlar Odası Araştırma-Geliştirme-Dökümantasyon Merkezi, Kod. 401, 1967. ANKARA
- (8) Muhiittin Gürel, Ahmet Menderes, Baran İdil, Cemil Gerçek "Şehir plâncıları Mimar ve Mühendisleri Odası Kurulması ile ilgili Komisyon Raporu" Mart 1969 Mimarlar Odası. ANKARA
- (9) Aydın Germen: "Şehirciler ve Plânlar "Üçüncü İskân ve Şehircilik Haftası Konferansları. S.B.F. Ankara 1959
- (10) Demirtaş Ceyhan: Yağma Edilen Türkiye Habera Kitapevi Yayınları İstanbul 1968.
- (11) Sivas Şehir plânlaması yarışmasında I. Tekell'in sorularına verilen cevaplar.
- (12) Adana şehri İmar plâni yarışması ile ilgili olarak Esat Turak'ın sorularına Jürice verilen cevaplar.
- (13) De Luew Cather and Co: A Bosphorus Straight Bridge and Connecting Highway System Mayıs. 1956.
- (14) Tamer Gök: "Türkiye'de Şehir İmar planları yarışmaları" PAU konferansları. İlkbahar. 1969.
- (15) Bülent Gözen: 1. Millî Fiziki Plân semineri Sayfa. 337.
- (16) Ebenezer Howard: Garden cities of To-morrow editör. F.J. Osborn. M.I.T. Press 1965.
- (17) George Candilis: "Şehirsel Değişim" Mimarlık 1966 sayı 11.
- (18) Thomas Adams: Outline of Town and City Planning Russet Sage Foundation, New York 1935 s. 21.
- (19) James Forol: Slum and Housing Harvard University press. 1936. S. 490.
- (20) Lewis Keeble: Principles an Practice of Town and Country Planning. The Estates Gazette Limited, London 1964.
- (21) Eltel Saarinen: "The city. Its Growth. Its Decay, Its Futura: Reinhold Publishing Corp New York 1943.
- (22) Gündüz Özdeş: Şehirciliğe Giriş ve Toplum Mikyası İstanbul Teknik Üniversitesi 1962.
- (23) Fehmi Yavuz: Şehircilik Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara 1962.
- (24) H. Blumenfeld: The Modern Metropolis The M.I.T. Press. 1967.
- (25) G. Shuster: Komiter raporu Lewis Keeble Principles and Practive of Town and Country Planning den naklen.
- (26) H. Blumenfeld: "The Role of Design" Journal of the American Institute of Planners Eylül. 1967.
- (27) Morton Hoppenfeld: "The Role of Design in City Planning with Reference to Center-City Philadelphia" Journal of the American Institute of Planners, Mayıs 1960.
- (28) Team 10 Primer: Team 10 nin üyeleri, J.B. Bakema ve Aldovan Eyok (Hollanda), G. Candilis ve S. Woods (Fransa), A.P. Smithson ve John Voelker (İngiltere), J. Soltan (Polonya), Gier Grung (Norveç), Ralph Erskine (İsvetç), J. Coderch (İspanya)
- (29) Denise Scott Brown: "Team 10, Perspectia 10, and the Present State of Architectural Theory." Journal of the American Institute of Planners Ocak 1967.
- (30) D.S. Brown: İbid.
- (31) Edmund Bacon: The Design of Cities The Viking Press, New York 1967.
- (32) Kevin Lynch: The Image of The City, The M.I. T. Press 1960.
- (33) Constantinos. A. Doxiadis: "Ekistics and Regional Science" Regional Science Association Papers. Cilt X. 1963

şehrin boyutlarının artması ve şehir içindeki hareketlilikteki, dolayısıyla algılama biçimindeki değişmeler şehir planlamanın mimarlıktan çok ayrı bir ihtisas olarak belirmesini gerektirmiştir.

KURUMSALLAŞMA: ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMANIN SON 15 YILI ÇALIŞMALAR: ŞEHİR PLANCILARI ODASININ GELECEK 5 YILI

Esat TURAK

Esat Turak, 1949 yılında İTÜ Mimarlık Fakültesi'nden mezun oldu. 1952 yılında Harvard Üniversitesi'nden Şehir Planlama İsans ve 1956 yılında yüksek lisans derecesi aldı. ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nün kuruluş çalışmalarına katıldı ve ilk Bölüm Başkanı oldu. Halen Serbest Şehir Plancısı olarak çalışmaktadır.

Odanın kuruluşunun 10. yılındaki yazımda (1), 1958 ile 1980'nin başı arasında Türkiyede şehir ve bölge planlamanın kurumsallaşmasında atılan en önemli yeni adımlar üzerine durmuştum. Bunla sırasıyla İmar ve İskân Bakanlığının kurulması, önce ODTÜ'de sonra da diğer üniversitelerde şehir ve bölge planlama bölümlerinin açılması ve Şehir Plancıları Odasının kurulması idi. Bunların önemi 1933' te kurulup gelişen İller Bankası ve 1933 tarihli yapı ve yollar Kanununu yenileyen 1956 tarihli İmar kanunu ile birlikte, kurumsallaşmanın zorunlu beş temel ögesinden üçünü oluşturmalarında idi.

SON 15 YIL: KURUMSALLAŞMA-SINDA İLERLEME - GERİLEME-YENİLEME

Son on beş yıl içinde kurumsal yapıda yer bulan bazı önemli, olumlu ve olumsuz değişimler aşağıda, belli bir sıralama gözetilmeden, kısaca açıklanmıştır.(2)

Olumsuz değişimlerden bazıları alanımızda gerileme, hatta var olan bir temel kurumsallaşma ögesinin yok olması sonucunu vermiştir. Önce bu konu üzerinde durmak istiyorum. Çünkü hem odanın, kendisine verilen görevlerde başarılı, hem de üyeleri için uygun bir mesleki ortamın bir ölçüde alanımızda önerilip desteklenecek yeni, ilerici geliştirici kurumsallaşma adımlarına bağlıdır.

Kanımcı en önemli geri adım İmar ve İskan Bakanlığı ile ilgilidir, aşağıda bu bakanlığın kuruluşu, gelişmesi ve yok oluşu açıklanmıştır. Bu açıklamada, yeniden kuruluşta yol gösterici olabilecek bazı amaç yaklaşım görüş ve ilkelere de değinilecektir.

"Türkiye'de şehir planlama ve imar çalışmalarına yeni bir yön verme, bölge planlama çalışmalarına başlama ve yeter sayıda şehir ve bölge plancısı yetiştirme gereğini vurgulayan rapor, yazı, konuşma ve tartışmalar 1950'lerin ilk yıllarından başlayarak yoğunlaştı. Bunların kurumsallaşmaya yansımaları ise 1950'lerin sonlarına

doğru başladı.

Bu yönde ilk önemli adım 1958'de İmar ve İskân Bakanlığı'nın kurulmasıdır. Böyle bir kuruluşla, varolan ilgili örgütler çalışmalarında eşgüdüm sağlanmak üzere bir bakanlığa bağlanıyordu. Ayrıca bu birimlerin daha geniş olanaklarla yeniden örgütlenip kadrolaşarak gelişmelerine, yeni birimlerin oluşmasına ve merkez dışı örgütlenme ve çalışmalara kapı açılıyordu." (1)

Bakanlığın, temelde, o yılların dünyasında geliştirilmiş bulunan her kademedeki yersel planlama kavramı, kapsam, anlayış ve yaklaşımları ile tutarlı işlevlerle görevlendirilmesi ve bir devlet kurumu olarak örgütlenmesi öngörülmüştü o günlerde, hem işlevlerin tanım ve kapsamında hem de örgütlenme biçimindeki bazı eksikler plancı çevrelerince görülmüştü. Bununla beraber Bakanlık merkeze ek olarak bölge, alt bölge gerekli görülecek diğer yersel örgütlerini oluşturabilecek, merkezin ve bunların her kademesinin yükümlü ve yetkili olacağı işlevleri belirleyecekti. Gerçekten de kuruluşun ilk yıllarında ki çalışmalarda, bu ve bunlarla yakın ilişkili konulara ağırlık verildi. Bunlar farklı kademelerdeki yersel birimlerin belirlenmesi, bu birimler bazında veri üretecek araştırmaların programlanması ve diğer kademelerin örgütlenme süreçlerinin belirlenmesi, şehir ve bölge plancısı yetiştirme programlarının hazırlanması; ve bu programların uygulanmasını için dış teknik ve mali yardım sağlanması gibi konulardı.

Kuruluşta öngörülen ve bu hazırlık çalışmalarında saptanan anlayış ve programlar yönünde başlayan örgütlenme ve çalışmalar yararlı bazı ürünler verdi. Ancak bir süre sonra öngörülen sistem terkedildi, sistemsizlik egemen oldu.

Bu arada İmar ve İskan Bakanlığı zamanın kuruluşundaki dinamizmi devam ettiremedi. Kendini yenileyemedi. Yerel planlama ve geliştirmeye, yönlendirme, bütünleştirme ve denetleme yeteneğini yitirdi. Bir yandan hızlı şehirleşme, öte yandan Ba-

kanlığın etkisizleşmesi diğer nedenlerle, Türkiye'de şehir ve bölge planlama ve geliştirme alanındaki sorunlar yumağı büyüdü. (3) 1971'de üçüncü kalkınma planı hazırlanırken, o gün var olan yersel planlama-geliştirme düzeninin hem planlama alanında hem de Türkiye'de yer bulan önemi de görüşlere ayak uyduramayacağı saptandı. İlgili Özel İhtisas Komisyonu bu saptamayla tutarlı olarak Gerekli yeni yerleşme Alanları Planlama Geliştirme düzenini, esas ve ayrıntılarıyla belirleyip hazırlığı ön raporla plana yansıtılmasını önerdi. (3) Üçüncü plan çalışmaları askeri müdahale nedeniyle kesintiye uğadı. Böylece engellenen bu köktenci ve bütünleştirici yenilik hareketi aradan geçen 23 yıllık süre içinde tekrar gündeme gelmedi. Sözü edilen rapordaki önerilerin temelde geçerliklerinin koruduklarını düşünüyoruz. Bunların oluşturdukları sağlam sistematik içinde güncelleştirilerek geliştirilmelerinde yarar görüyoruz.

O günden bugüne yer bulan değişimlere ve bugünkü duruma bakarak söz konusu raporun, hazırlanışından beri uzun yıllar geçmiş olmasına karşın, değerlendirilmesinde yarar bulunan bir birikim olduğunu düşünüyoruz.

Aradan geçen süre içinde Türkiye'nin ve şehirlerinin yapısında önemli değişimler oldu. Planlama ve uygulamada bazı önemli yeni deneyimler görüldü. Bunların bir bölümü için sorumlu kurumlar oluştu. Bu deneyim ve kurumlardan bir bölümü bugün de devam ediyor. Ancak bunlar belli bir düzenin parçaları olarak oluşmadığı için de vamlılıkları ve gelecekteki kurumsal konumları belirsizdir. Öte yandan uygulamada kullanılabilirlik etkinliği potansiyeli bulunan önemli yasal, mali ve idari araçlar oluşturuldu. Ancak gerekli yeni bir düzenin kurulamamış olması bu araçların etkinliğini büyük ölçüde azaltmıştır. Bazen de bunlar yeni çelişkilere ve yetki - sorumluluk karmaşaları ya da boşluklarına sebep olmuştur. Bu yeni araçların hem birbiri ile hem de mevcut olanlarla bütünleşmesi sağlanamamıştır. Bunu sağlayacak yeni bir örgütlemeye gidilmesi gereği görmemezlikten gelinmiştir.

Bu olumsuzluklara karşın, üçüncü plandan sonraki dönemlerde söz konusu raporda önerilen yeni düzenin bazı öğeleri yönünde önemli ve yararlı deneyimler olmuştur. Çukurova ve GAP Kentsel Gelişme projeleri bunlardan ikisidir GAP Projesinin kendisi ise

bu alt projeye ek olarak, İmar ve İskân Bakanlığının kuruluş yıllarında programladığı bölge planlama-geliştirme düzeninin birçok boyutu kapsamı açısından önemli bir deneyimdir. Bu deneyimlerin çeşitli yönlerden değerlendirmesini yapmayacağız.

Bunların konumuz açısından, önemi, buldukları bölge içindeki kentlerin toplu olarak proje için tasarlanmış yeni ve özgün bir planlama-geliştirme düzeni içinde ele alınması; planlamalarında aynı teknik ve standartların kullanılmasının öngörülmüş olması; içinde buldukları bölgenin mevcut ve öngörülen yapısı ışığında ve genellikle yerinde, altyapı-ulaşım projeleri ile bütünleşmiş olarak planlanmalarıdır.

GAP deneyimi, ayrıca hem bölgenin hem de şehirlerin tüm planlama-geliştirmelerinden sorumlu, onlara mali ve teknik yardım sağlamakla yükümlü, onama ve denetleme yetkileri ile donatılmış bir devlet örgütüne yönetilmesi açısından önemlidir. Bir bakıma bu deneyim yerleşme alanlarının planlanması ve geliştirilmesi için bölgesel ve yerel devamlı kamu örgütleri öngörmemesine ve genel olarak sistemin uygulamasındaki olumsuzluklara karşın, güncelleştirmeyi düşündüğümüz üçüncü plan (ÖİK) ön raporunda önerilen yeni düzenin bazı öğelerinin bölge düzeyinde uygulanması niteliğindedir.

Bu deneyim ayrıca "Bölge Planlama Geliştirme" ve "Yerleşmeler Planlama-Geliştirme" düzenlerinin bütünleştirilmesi deneyimi olarak önemlidir. Üçüncü plan (ÖİK) önraporunun hazırlandığı dönemde bölge planlama işleri İmar ve İskan Bakanlığında fiilen koparılmış, sonuç olarak da bölge ve şehir planlama düzenlerinin bütünleşme gelişimi kesilmişti. Bu nedenle, önrapor bu iki yersel planlama öğesinin bütünlüğünü vurgulamış, fakat sadece etkili olacak yeni bir "yerleşmeler planlama-geliştirme düzeni" ve örgütlenmesi tasarlamış, bunu yaparken de bölge planlama ile olan bağlantıyı belirlemiştir.

Bu dönemin kurumsallaşma açısından önemli yasal düzenlemeleri Toplu Konut Kanunu, Yeni İmar Kanunu ile, İmar ve İskan Bakanlığını kaldırıp işlevlerinin bir bölümünü yeni adıyla Bayındırlık ve İskan Bakanlığına aktaran kanundur.

Toplu Konut zamanla bu gördüğümüz idarenin oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Bir yandan hızlı şehirleşme, öte yandan Bakanlığın etkisizleşmesi diğer nedenlerle, Türkiye'de şehir ve bölge planlama ve geliştirme alanındaki sorunlar yumağı büyüdü.

Yeni İmar Kanunu ise, Türkiye'de yeni bir yersel planlama düzenine olan gereksinimden habersizdir. Düzenlenmesi ve içeriğinde kanun hazırlama tekniği açısından yetersizlik şaşırtıcıdır. Değiştirmiş ve DPT'ye gerekli gördüğü hallerde bölge planı yapma ve yaptırma yetkisi vermiştir. Aslında DPT 1961'den beri bu yetkiyi fiilen kullanmıştır.

Bu yasanın etkisi aynen önemli hükümün belediye ve özel idarelere yerleşmelerin planlarını onama yetkisi verilmesidir. Bu yetki gerekli hazırlıklar yapıp mekanizmalar oluşturmadan verilmiştir. Yasa ve yönetmeliğe konulan sınırlı sayıdaki denetleyici hüküm ise işletilememiş, bir süre sonra fiilen terkedilmiştir.

Bugünkü ortamda belediyeler isterlerse tamamen keyfi ve hiç denetlenmeyen kararlarla plan ve plan değişikliği kararlarını onaylayabilmekte, başvuran herkesin arsası için noktasal nitelikte plan değişikliği yapabilmekte, yasal yetkisi olmayan kişilere yasal ve teknik nitelikten yoksun planlar ve değişiklik düzenlemeleri yaptırabilmektedir.

Öte yandan devlet, yasayla belediyelere verilmiş olan onama yetkisini gerekli gördüğü nedenlerle (bazen olumsuz yapılaşma uygulamalarına olanak vermek üzere) kendi üzerine almakta, bu tasarruflar zaman zaman yargı konusu olmaktadır.

Bugüne kadarki sonuçlarına bakarak, aklımıza yasanın bu haliyle neye yaradığını sormak gelmektedir. Verilecek cevabın ise "çok az şeye yaradığı, ayrıca da sorunları ağırlaştırdığı" şeklinde olacağını tahmin ediyorum.

Uzun yıllar İmar ve İskân Bakanlığının Türkiyedeki, çoğu İller Bankası kanalından, geçmiş olan, tüm plan ve değişiklikleri inceleyip karara bağlanmasının başaşağılamaz, ve genellikle işe yaramaz geciktirici bir şey olduğunu savundum. Bunun yerine varolan ve yeni mekanizmalarla, merkez dışı örgütlenmeyle hem belediye, yerel mesleki ve diğer kurumlar ile halkın planlama ve uygulama süreçlerine katkı ve denetimlerinin sağlanması yollarını aramanın doğru olduğunu anlatmaya çalıştım. Yasada bu yönde beklediğim gelişme gerçekleşmedi. Kullanılan süreçlerin değiştirilmesini ön gören hiç bir önemli hüküm getirmedi.

Öte yandan yasa, belediye ve mücavir alan köyleri arasındaki yetki çelişkilerinden, köylerin de birer yönetim birimi olarak yerleşim ve topraklarının kullanımında söz sahibi olma haklarının bulunduğunu görmemezlikten gelmeye devam etti.

Bugün bu hak belediyeler ve bu yasanın verdiği "gerek gördüğünde vesayet yetkisi ile devlet tarafından, deyim ağır kaçmazsa, gasçpedile bilmektedir. Köylerin planların yapımı, incelenmesi ve onanması süreçlerine ve uygulamasına katılması, belediyenin iyi niyetine bağlıdır. Belediyelerin bu iyiniyeti ne ölçüde kullandığı ise bilinmektedir. Ayrıca belediyece toplanan emlak vergisi paraları belediye kasasına girmekte, genellikle belediye hizmeti olarak geri gelmemektedir. Bu durumdaki pekçok köy kıyılarını, tarım alanlarını, huzurlarını gereğinden önce, kent belediyesi, sakinleri ve spekülâtörleri ile devlete kaptırmaktadır. Yeni bir yasal düzenleme gerektiren bu önemli konunun diğer boyutları üzerinde, burada durmayacağız.

Bir süre sonra, benzer yaklaşımla İmar ve İskan Bakanlığını yok etmek üzere çıkarılan yasa ise, hem yetki devrinin olumsuz sonuçlarını ağırlaştıracak hem de yersel planlamayı fiilen sahipsiz bırakacak bir kurumsal geri adım olmuştu. Daha önce belirtilen nedenlerle bu bakanlığın yenilenmesi zorunluysa ancak onun yok edilecek işlevlerinin bir bölümünün, bunların otuz yıl önceki sahibi olan başka bir bakanlığa yamanması ile devleti gerekli kapsam ve nitelikte yersel planlamayla ilgili sorumluluğundan ellerini yıkamış oluyordu. Kendisinden, aydınlatma, yönlendirme, yol gösterme, teşvik, uygulama için araç, teknik ve mali yardım bekleyen devlet belediyeleri sorun ve sorumlulukları ile başbaşa bırakıyordu.

Bugün özellikle planlama birimi ya da şehir plancısı bulunmayan belediyeler (ki çoğu bu durumdadır), Konudaki bilgisizlikler nedeniyle çok sayıdaki mevcut yasal, bir deyişle bilgileneleme nedeniyle yasal ve diğer düzenlemeler amaçlanan katkı ve etkinliği sağlayamamaktadır. Ayrıca yerel idarelerin yetkilileri ve diğer görevlileri bilmeden sorumlu, hatta suçlu duruma düşmektedir. Önümüzdeki dönem uygulamaya ağırlık verilecek, bunun içinde uygulamadan sorumlu bir devlet biriminin oluşturulması gereken bir dönemdir.

Bugüne kadarki sonuçlarına bakarak, aklımıza yasanın bu haliyle neye yaradığını sormak gelmektedir. Verilecek cevabın ise "çok az şeye yaradığı, ayrıca da sorunları ağırlaştırdığı" şeklinde olacağını tahmin ediyorum.

*Şehir
Plancıları Odası
bugün ulaştığı
üye sayısıyla,
daha dinamik
ve etkin
olabileceği yeni
bir çalışma
dönemi
öngörebilir*

GELECEK 5 YIL: ODANIN BAŞLICA GÖREVLERİ

Şehir Plancıları Odası bugün ulaştığı üye sayısıyla, daha dinamik ve etkin olabileceği yeni bir çalışma dönemi öngörebilir. Çalışmaların yöneleceği ana amaçlar açıktır:

● Türkiyede demokratik, laik, insan haklarına saygılı, ilerici sosyal devlet anlayışı içinde yaşam düzeyi ile sosyo kültürel gelişmişlik düzeyini yükseltecek, doğal ve yapay çevrenin korunması ve iyileştirilip güzelleştirilmesini gerçekleştirecek bir kamu düzeninin oluşturulmasına katkı.

● Yeni bir "Yersel Planlama-Geliştirme" düzeninin oluşmasına ve işleyişine, daha bilinçli ve duyarlı kamuoyu ile daha uygun bir mesleki çalışma ortamının oluşmasına katkı

● Oda yetkileri ile üyelerin mesleki - demokratik-ekonomik haklarının korunması. Üyelerin karşılaştıkları mesleki sorunların çözümüne katkı.

Birinci amaçla ilgili çalışmalar konularına göre: Tüm demokratik kitle örgütleri ile işbirliği, eşgüdüm ve dayanışma içinde; TMMOB ortak çalışması olarak; ya da odanın bireysel etkinliği olarak yürütülecektir. Dinamik nitelikleri ve çok çeşitli olmaları nedeniyle bu çalışmaların içerik, v.b. üzerinde durmayacağım. Bununla beraber; bu işler için odanın bir çalışma grubu oluşturmasını önerebiliriz. Bu grubu geliştireceği bir sistematik içinde ve bilimsel yaklaşımla, amaçlanan ulusal düzenin gerçekleştirilmesi için somut öneri ya da öneri alternatifleri üretebilir. Bunlar önce oda sonra TMMOB ve demokratik kitle görüşlerine, daha sonrada yasa v.b. önerilerine dönüştürülebilir. İyi yetişmiş bir Şehir ve Bölge Plancısı grubunun (uzatmamak için burada açıklamadığımız) nedenlerle bölgesel bir işlevi yüklenebilecek bir formasyona sahip olduğunu düşünüyorum.

İkinci amaçla ilgili çalışmalarda TMMOB ve ilgili odaları destek ve işbirliği gerekecektir. Çalışmalar ağırlıklı şehir plancıları üzerinde olacaktır.

Üçüncü amaç için hem TMMOB ile ortak hem de odaca bağımsız çalışmalar gerekecektir.

İkinci ve üçüncü gruptaki çalışmalarla il-

gili açıklama görüş ve bazen de öneriler aşağıda iki bölümde açıklanmıştır.

YENİ BİR YERSEL PLANLAMA - GELİŞTİRME DÜZENİNİN OLUŞMASINA KATKI

İlk koalisyon hükümetinin vadettiği yersel planlamadan sorumlu bakanlığın kurulmasının, aradan oldukça uzun bir süre geçmiş olmasına karşın gerçekleşmemiş olması üzücüdür. Bugünkü politik ortamda böyle bir oluşumu beklemek için ise aşırı iyimser olmak gerekir. Mesleki ortamımızı, bir ölçüde aydınlatabilecek yeni bir adımla, yeneden ve daha iyi örgütlenmiş, işlevleri daha iyi ve doğru tanımlanmış bir bakanlığın kurulmasının uzunca bir süre için rafa kaldırılmış olmasını kabullenmek zorundayız.

Şimdi odamızda beklenen, bu süreci kısaltmak için elinden gelen çabayı göstermesidir. Öte yandan rededilen kuruluş için hazırlanmış bulunan yasa tasarısı daha önce tanımladığımız yeni ve etkin bir düzenin oluşmasını öngörmemekte olup birçok yönden yetersizdir. Odanın bu tasarıyla ilgi olarak verdiği görüş de doyurucu olmamıştır.

Bugün odanınve odaya kayıtlı olsun ya da olmasın, tüm şehir ve bölge plancılarının güncel ve acil mesleki görevi kendi bakanlıkları sayılacak bu bakanlığın, yukarıda belirtilen yeni bir yaklaşımla, yeniden kurulması için çalışmaktır. Kamu kuruluşlarında çalışan plancılar ayrıca, kurumlarının bu konuda aktif katılımlarını sağlamak için ellerinden gelen çabayı göstermelidir.

Odanın bu görevi yerine getirmede izleyeceği sürecin aşamaları bellidir. Bunlar sırasıyla ilgili çevrelerde, yeni bir düzen kurma gereğinin benimsenmesi için, kamuoyu oluşturulması. Yeni bir düzenin tasarlanması. Bu düzenin en öncelikli temel ögesi olan yeni bakanlığın yapısının ayrıntılı olarak tasarlanması. Yeni düzenin kuruluş ve işleyişi için gerekli yeni yasaların çıkarılmasına katkı, bakanlığın bir an önce kurulması için gerekli tüm girişim ve kamuoyu oluşturma çalışmalarının yapılması.

Oluşturulacak özel birim, belirleyeceği yöntem ve hazırlayacağı programlarla, yukarıdaki süreçleri yürütecektir. Bu birimin ayrıca,

(*) Bu deyim "Bölge ve yerleşme alanları Planlama - geliştirme" deyimini ile eş anlamda olarak kullanılmıştır.

amaçlanan düzen ve bakanlık kuruluncaya kadarki ara dönemde mevcut mevzuat ve tasarıları da amaçlanan yeni düzen önünde iyileştirici görüşler ve öneriler oluşturması sonra da yeni düzenin işleyişini izleyerek, olumsuzlukları önleyen girişimlerde bulunması Oda üyeleri ve ilgili tüm çevrenin geniş katılımı ile yürütülecek olan bu çalışmalar için ayrıntılı yönlendirme açıklamaları bu yazının kapsamı dışında görülmüştür.

GÖREVLER, YETKİLER, MESLEKİ-EKONOMİK HAKLAR İÇİN KORUMA, GELİŞTİRME VE ÇÖZÜM ÇALIŞMALARI

Gelecek beş yıllık dönemde bu konularda etkin olabilmesi için odanın öncelikle, aşağıdaki soruları cevaplayan bir "Bilgilenme İzleme" sistemini oluşturması doğru olacaktır. Bunun için yapılacak çalışmanın somut ve pratik hedefi: var olan durumu saptayan; gerekli gelişmeleri, bunları sağlama yollarını ve elde edilen sonuçları özet olarak gösteren dinamik bir tablonun üretilmesi olacaktır. Gereken sayıda bilgisayar sayfasından oluşan bu tablo, oda şube ve temsilcilikleri ile üyelerinin de katkıları ile devamlı olarak güncel ve gelişmeleri her an kolayca izleme olanağı veren nitelikte olacaktır.

Tablonun Cevaplayacağı Sorular

Odanın görev ve yetkileri: Bugün odaya verilmiş yasal görevler ve yetkiler nelerdir? Hangi görevler ne etkinlikte yerine getiriliyor? Hangi yetkiler tam olarak kullanılıyor? Tüm görevleri gereken etkinlikte yerine getirmek ve tüm yetkileri kullanmak için neler yapılmalıdır? Hangi yeni görevler yüklenilmeli? Hangi yeni yetkiler istenmelidir? Bunlar nasıl elde edilecektir?

Üyelerin Mesleki Ekonomik Hakları: Bu haklar nelerdir? Bunların kullanılmasındaki kısıtlamalar nelerdir ve hangi kurumlarla ilgilidir? Hangi yeni haklar ve nasıl elde edilmelidir?

Üyelerin Mesleki Sorunları: Oda ilgisi ve katkısı bekleyen sorunlar nelerdir? Bunları hangi kurumlarla ilgilidir ve nasıl çözülebilir?

Bu tablodan Odanın ilgi alanındaki kont-

sel oluşumlar izleme mekanizması da yararlanabilir. Ancak bu mekanizmanın kullanımı için benzer nitelikte ayrı bir tablonun da üretilmesi gereklidir.

Bu iki tablonun ilk düzenlemelerinin kopyaları oda, şube, temsilci ve üyelerine iletir. Zaman zaman da güncellenen sayfaların kopyaları gönderilir. Bunlar ve faks olanağı sayesinde, oda ile bu üç organı arasındaki diyalog kolaylaşabilir, onların gelişmeleri izlemeleri, oda çalışmalarına katkıları ve ilgililerinin devamı sağlanabilir.

Yukardaki açıklama, önerilen çalışmanın tanımını kolaylaştıracak ve kısa bir zamanda başlamasına yardımcı olacak bir yaklaşımla hazırlanmıştır.

Aşağıda ise bu çerçeve içinde alınacak önemli ve öncelikli bazı konularda kısa açıklamalar yapılmıştır.

Mesleki Denetim kavramına, ülke koşulları ve mesleğin özellikleri çerçevesinde yeni bir tanım getirilmelidir. Amaç üyelerin mesleki ekonomik haklarının korunması ve kentlerin gerekli düzeyde şehir planlama hizmeti alabilmelerine katkı olmalı, kendisini boğulma durumuna getiren vergilere aynı nitelikte kendisini boğulma durumuna getiren vergilere aynı nitelikte bir yüküm eklenmesi değil. Bununla tutarlı olarak, denetleme işlevi daha çok, ilgili kurumları yasal koşullarına uyma ve üyelerin mesleki-ekonomik haklarını gözetmelerine yardımcı olacak çalışmalar olarak görülmelidir. Örneğin:

Etkin bir mekanizma kurulduktan sonra taviz vermeyen asgari ücret uygulaması. Bu arada, iş teklif ve ihalelerinde kesin olarak planlanacak alanın büyüklüğünü belirtilmesi ve işin tam ve açıklanımının yapılmasının sağlanması.

Kurumların, özellikle Belediyelerin, yasal yetkisi olmayanlara plan ve değişiklik yaptırmalarının ve özel şahıslarla yaptırılan bu çalışmaların onanmasının önlenmesi.

Belli büyüklükteki belediyelerin Şehir Plancısı çalışmalarını teşvik edilmesi ve bunları bulma konusunda yardımcı olmaları.

Plancının, Planın tamamlanmasına kadar gelecek dönemde ve ondan sonra belli bir süre için tam yetkili danışmanlık hizmeti vermesinin sağlanması. (Odaca saptanacak asgari

* Bugün bu konularda yeteri kadar bilgili olmadığımızı ve gelişmeleri izleyemediğimizi düşünüyorum.

Gelecek beş yıllık dönemde bu konularda etkin olabilmesi için odanın öncelikle, aşağıdaki soruları cevaplayan bir "Bilgilenme İzleme" sistemini oluşturması doğru olacaktır.

ücrete bu hizmetin karşılığı ayrıca eklenir).

İhale ve yarışma şartnamelerinin denetlenmesi. Mesleğin yetki alanına giren konulardaki yarışmalarda, jürinin oluşumu, koşullar, ödüller, işin tanımı ve diğer konularda denetleme; jüride şehir plancılarının gereken sayıda olmasını sağlama.

Önümüzdeki beş yıl içinde çözümü hedeflenecek önemli bir sorun 3194 sayılı İmar Kanunundan kaynaklanan, iki oda arası yetki tartışmasıdır. Kanımızca bu durum, kazanılmış hakları koruyup yetki düzenlemesini TMMOB yasanın koyduğu çevreveyi içeren madde metinlerine yer verilmiş olmasından kaynaklanmıştır. Oda kuruluşunda, zamanla böyle bir durumun ortaya çıkabileceği ön görülmüş, iki oda bu konuda ortak bir çalışma başlatmıştı. Askeri müdahale medeniyle bu çalışma kesildi. Tekrar ele alınmadı. Sorunun çözüm yolları vardır. yeniden başlatılacak iyi niyetli çabalarla çözüme ulaşılabileceğine inanıyorum.

Bugün, kendilerine olan ihtiyacın büyüklüğüne karşın, şehir plancılarının önemli bir bölümü başka işlerde çalışmaktadır. Bu onların mesleki-ekonomik doyumsuzluklarının bir göstergesidir. Gerçekte doyumsuzluk durumu mesleği sürdürenler içinde söz konusudur. Kamu kurumlarında çalışanların bir bölümünün eline geçen ücret yeterli değildir, devamlı iş güvenceleri yoktur. Serbest çalışanlar mesleğin özelliklerini dikkate almayan vergilerin yükü altında ezilmektedir. Ayrı bir yazıya konu olan geçici (peşin) vergi, hayat standardı esaslı, %21'i aşan vergi stopajı, ayrıca bu yıl toplanan mali denge ve net aktif vergileri bu grubun içinde bunaldıkları bir kıskaç olmaktadır. Ayrıca başta belediyeçiler olmak üzere, birçok kurumdaki uzun ödeme gecikmeleri, alınacak ücretin reel değerini yarıya kadar indirebilmektedir. Bunların sonucunda serbest bürolar çalışanlarına yeterli ücret verememekte ve bunların ödemelerini zamanında yapamamaktadır. Oda kısa bir zamanda mesleğin özellikleri dikkate alınarak bu konulardaki haksızlıkları ve hangi yönde değişiklik yapılması gerektiğini ortaya koyan ayrıntılı bir ön rapor hazırlamalıdır. Diğer odaların da önemli sorunlarla ilgili bu ön raporu, TMMOB düzeyindeki bir çalışmanın başlatılması ve kolaylaştırıcısı olabilir. TMMOB'den de uygun göreceği süreçlerle

durumun iyileştirmesi için gereken tüm girişimlerde eylemlerde bulunması beklenir. Kamu kurumlarında çalışanların ekonomik sorunlarını çözümünün ise büyük ölçüde, hem tüm emekçilerin hem de kendi grubunun hakları için sendikal birlik girişim ve eylem çalışmalarında yattığı açıktır. Yukarıda değindiğimiz mali sorunlar kümesi aynı zamanda meslekteki kaymaların başlıca nedenlerini oluşturmaktadır. Büyük ölçüde alandaki düzenin yetersizliğinden kaynaklanan diğer nedenler üzerinde bu yazıda durmayacağız.

Serbest çalışanların karşılaştığı bazı diğer önemli sorun grupları, iş dağıtım sistemi ve sözleşmelerin niteliği ile ilgilidir. Şehir Planlama, çoğunlukla kamuca finanse edilen hem de işin sahibi kamu olan bir toplum hizmetidir. Maliyeti çok büyük kentsel kamusal ve özel yatırımları kontrol eder. Yararlı bir çalışma gerektirir. Mesleğin bu ve diğer niteliklerini dikkate alan, diğer işlerde kullanılan farklı bir dağıtım sisteminin oluşturulması zorunludur. Öte yandan işle ilgili sözleşmeler, kurumlara göre az çok farklı, fakat önemli ölçüde tek taraflı niteliktedir. Yüklenicilerin çeşitli mesleki - ekonomik haklarının korunmasını, öngörmemekte, hatta bazı temel hukuka aykırı hükümler içermektedir. Odanın bu konuda da hemen çalışmalara başlayıp, durumu iyileştirici öneriler getirmesi ve bunların gerçekleşmesi için ilgili kurumlarla diyalog kurması gereklidir.

KAYNAKLAR VE NOTLAR

1. Turak, Esat. "Kurumsallaşmada 20 yıl ve ŞPMMO'nun oluşum ve çalışmalarına Genel bir bakış" ŞPMMO Bülteni 10. Yıl, Özel Sayısı, SS. 5-11.

2. Şehir ve Bölge Planlama alanında son 15 yıl içinde yer bulan gelişmelerin geniş kapsamlı bir anlatımı ve değerlendirmesi bu yazının amacı dışında görülmüştür. Düşünsel boyutun ve önerileri de içeren bu gelişmeler, sistemli olmasada, birçok yazıda ve toplantı konuşmasına başlangıçtan bu güne kadar yer bulan önemli gelişmelerin bir bölümünü kısaca açıklayan bir anlatım için Bkz: Kösebalaban, Erol, "60 yıllık süreç içinde İller Bankası İmar Planlama Dairesi çalışmalarının değerlendirilmesi" 2000'li yıllara Doğru Türkiye Kent Planlama semineri. 14-15 Ekim 1993. SS. 13-18. İller Bankası G.M. İmar Planlama Dairesi Başkanlığı, Ankara.

3. Üçüncü Beş yıllık kalkınma planı yerleşme alanları planlama özel ihtisas komisyonu ön raporu. TC. Başbakanlık DPT. Yayın No. DPT: 1088- ÖİK:109. 1971, Ankara

Önümüzdeki beş yıl içinde çözümü hedeflenecek önemli bir sorun 3194 sayılı İmar Kanunundan kaynaklanan, iki oda arası yetki tartışmasıdır.

Bülent Tanık 1976 yılında ODTU Şehir ve Bölge Planlama Bölümünü bitirdi. 1981-84 yılları arasında iki dönem TMMOB Başkanlığı yaptı. Halen ADA Gazete ve ADA (Kentliyim) Dergisi Genel Yayın Yönetmeliğini sürdürmektedir.

"Pazarlama düzeninin yatacağı teklifler, aslında hak etmedikleri halde, bir oranda saygıdeğer görünen uzman'lara yüksek maddi kazançlar sağlayabilir. Pazarlama uzmanları eski düzenin politikacıları, diğer mallar gibi kendi mesleki yeteneklerini de çıkarılarının artırılması yolunda kullanmakta bir sakınca görmezler.. bu ortam "tutsak meslekler"i yaratmıştır." (1)

Fehmi Hoca piyasa koşulları içinde plancılığın bir tutsak mesleği olduğunu, pazar yozlaştırmasının kamuda ve özelde çalışan teknik adamları, mimarları, plancıları nasıl zorladığını 1950'lere atıfta bulunarak 1980'lerde tartışıyor. TMMOB'nin kuruluşunun henüz birinci yılında, 11.12.1955'te İnşaat Mühendisleri Odasının, Mithat Niyazi Resvelioğlu'nun "parselledim satıyorum" kitabını tartışıp Onur Kurulu'na gönderişini belleklere çağırıyor...

Batının piyasa ekonomisi ile bütünleşmeye başlamasının daha 10. yılı dolmadan neler yazılmış neler...

Resvelioğlu kitabında, hem kamuda çalışan teknik elemanları hem de müteahhit gözül ile kamuya yaklaşıma çalışıyor. Ve diyor ki "Belediyelerde hele büyük şehirlerimizin belediyelerinde durum çok daha vahimdir. Burada bal tutmak ve parmak yalamak umumi kaidedir. Şehirlerimizi bugünkü garip kılığa sokan en kuvvetli amil de budur." (2)

Tartışılan, kuşkusuz, toplumu, doğal ve meslek ahlakını korumak için meslek adamı ve meslek kuruluşu duyarlılığı...

Bilim ve teknoloji insanlık tarihinin daha önceki evrelerinde yaşananın kat be kat üstünde hızlarda değişiyor, geliyor. Toplumsal üretim süreci ve işbölümü hergün yeni ayrışmalar yeni işbölümü konumlanmaları ortaya çıkıyor. Toplumsal gelişmenin her evresinde yepyeni ve değişik mesleklerin ortaya çıkması, bazılarının işlev yitirip yok olması ayrışıp, değişmesi gibi durumlar tüm sosyolojik kavramlar gibi mesleklerin de başlangıçlı ve bitimli

kavramlar olduğunu gösteriyor. Bu durum yeni işbölümü ve sosyal işlevlerin hemen hergün yeniden tanımlanmasını gerektiriyor. Yeni işbölümü sonucu ortaya çıkan yeni işlevlerin meslekleşme sürecini örgütlemek ve bunları toplum nezdinde kabul ettirme mücadelesi de ağırlıklı olarak mesleki örgütleri üstlendiği bir görev olarak belirliyor.

Modern mühendisliğin doğuşu için 19. yüzyıl sonları başlangıç sayılabilir. Ataları 18. yüzyılda Amerikanın kanal ve demiryolu projelerinde çalışan inşaat mühendisleri ve tekstil makineleri imalatı ya da metal dökümhanelerinde çalışmış olan makine mühendisleri, 19. yüzyıldaki sermaye birikiminin yoğunlaşp büyük şirketler olarak örgütlenmesi sonucu yeni nitelikler kazanır.

İşletmelerdeki bu büyüme, emek sürecinin ayrışmasını alabildiğine hızlandırır. Bu ayrışma sonucu ortaya çıkan parça işleri, birçok meslek gibi mühendisliğin de yeniden biçimlenmesini sağlar.

Mimarlık mesleği daha eski olmasına rağmen benzer bir süreç izler. 1450 yılları dolayında Floransa'lı Mimar Alberti" mimar bir sarayı, bir kiliseyi, mütevazî bir çiftlik evini olduğu gibi, bir kenti de tasarlayacak kadar komple bir tasarımcıdır." diyebiliyordu. O günlerde mimar bu tasarımın gerektirdiği her türlü mühendislik pratiğini de uğraş alanı içinde üstleniyordu. Benzer bir mühendislik - mimarlık pratiği Osmanlı'da, yöntem ve denetim işlerini de içine alacak biçimde, "hassa" mimarının etkinlik alanını tanımlıyordu.

Toplumsal gelişmenin her evresinde yepyeni ve değişik mesleklerin ortaya çıkması, bazılarının işlev yitirip yok olması ayrışıp, değişmesi gibi durumlar tüm sosyolojik kavramlar gibi mesleklerin de başlangıçlı ve bitimli kavramlar olduğunu gösteriyor.

(1) Fehmi Yavuz Kentel Topraklar Ülkemizde ve Başka Ülkelerde SBF Yayınları, No: 452, sf.147, 1980, Ankara
(2) Fehmi Yavuz, Age, sf 146.

Başlangıçta mimarın ya da mühendisin hakimiyetinde olan birçok işlevin bugün farklılaşmış uzmanlıklar olarak yeniden tanımlanması gerekiyor. Bu durum bilim ve tekniğin gelişmesi, sermayenin yoğunlaşp işletmelerin büyümesi sonucu ve üretimi arttırıcı yeni işbölümü konumlarının zorunla sonucu olarak ortaya çıkıyor. Bu süreç işi parçalayarak üretim sürecinin tamamının teknik-zihinsel etkinlik tarafından denetlenmesi sürecini zayıflatıyor. Mühendislik ve mimarlıkta sorumlu konumlara zorlanıyor.

Makinanın gelişmesi, üretimdeki fiziki insan gücünün artması nasıl insan gücünün üretim için önemini azalttı ise, sibernetiğin gelişmesi de üretim sürecindeki yönetim ve denetim işlevlerinin de yakın bir dönemde elden çıkacağına işaret ediyor. Bellekli ve irdeleme yapabilen makinalardaki hızlı gelişim ve makina gücü, insanın daha yaratıcı artık zamanlara kavuşması ve güvenç içinde yaşamasına yetecek üretimin alt yapısını da hızla hazırlıyor.

Ancak dünyanın bir yöresindeki gelişmişliğin çok ileri olması her yerde aynı gelişmişliği yazık ki sağlayamıyor. Sahiplik, ilişkilerde yayılmayı hızlı ve eş zamanlı kılıyor.

Türkiye'de en ilkel teknoloji ve işbölümü süreçleri ile yüksek teknolojilerin ve ileri bilgisayar donanımlarının kullanıldığı işletmeler birlikte görülebiliyor.

Türkiye'de mühendislik mimarlık uygulamaları 1927 ve 1938 tarihlerinde çıkarılan mühendislik ve mimarlık hakkında yasalarla düzenleme altına alınmaya çalışıldı. Bu yasalar, örgütlü mesleki eğitimin ve yetkisi belgelenmiş kişilerin alanda çalışabilmesinin önemini vurguluyordu.

Ancak mühendislik ve mimarlık alanına ilişkin en önemli adım, 1950'lerde faaliyet gösteren 9 meslek derneğinin katılımı ile ve Süleyman Kuranel ile Himmet Ölçmen isimli milletvekillerinin yasa önerilerinin birleştirilmesi sonucu kurulan TMMOB Türk Mühendisleri ve Mimar Odaları Birliği ile atıldı.

1954'te TMMOB'ni kuran yasa, imar gereksinimleri hızla artan ülkede mühendislik ve mimarlık mesleğinin gelişimini, en iyi, yine mühendis ve mi-

marların toplu örgütlülüğünün sağlayabileceğini vurguluyordu. Etkili üretken bir çalışma düzeni ve ülkenin genel çıkarlarının korunması için mühendis ve mimarların örgütlü danışmanlığının önemi de ayrıca belirtiliyordu.

Kurulduğu senede ülkede yaklaşık 5000 mühendis, mimar bulunan TMMOB'nin 10 ihtisas odası bulunuyordu.

TMMOB yasası mühendislik ve mimarlık alanındaki gelişmelerin hızını ve bilimsel yönünü gözetererek yeni oda kurma işlevini TMMOB'nin en geniş ve yetkili organı olan Genel Kurulu'na veriyordu.

1954 yasası, yerinden yönetim ilkesi esaslı bir yaklaşımla, alanı, en iyi mühendis ve mimarların topluca ve bütün olarak yer aldığı organa bırakıyordu.

Bu süreç bugün 21 odalı ve yaklaşık 250.000 üyeli TMMOB'nin oluşumunu hazırladı.

Mimarlık mesleğinin gelişen gereksinim ve birikimlere bağlı olarak yaşadığı ayrışma süreci Türkiye'nin 1950'ler sonrası hızlı kent büyümeleri ile birleşip şehirciliğin ayrı bir disiplin olarak örgütlenmesi gereksinmesini oluşturdu.

1956'larda başlayan tanımlanmış şehircilik eğitimi 1969'da şehir planlama mimar ve mühendisleri adı altında bir oda kurulması kararına yol açtı. O tarihe kadar Mimarlar Odasına geçici kaydı yapılan şehir plancıları, 1971'de yargı kararı ile bir kez daha tescil edilmesi gereken, kuruluş sürecini tamamladılar.

Daha 1950'lerde ipuçları gözlenebilen bozuk, çarpık, yoz şehirleşmenin bugün ulaştığı boyutlar ortada. Teknik elemanların, plancıların da süreçte hem sorumluluk hem de payları var. Ancak tek sorumlu olmadıkları ve korunmaya gereksinim duydukları da biliniyor. İşte bu noktada plancılığı tutsak mesleği olmaktan çıkarmak için Şehir Plancıları Odası, Türk Mühendisleri ve Mimar Odalar Birliği...

Teknik elemanların, plancıların da süreçte hem sorumluluk hem de payları var

İşte bu noktada plancılığı tutsak mesleği olmaktan çıkarmak için Şehir Plancıları Odası, Türk Mühendisleri ve Mimar Odalar Birliği...

18. Dünya Şehircilik Günü'nde Oda adına sunulan bildiriye Dosya Konumuz içerisinde yayınlıyoruz

Gülten Kubin ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümünden 1983'de Lisans, 1991'de yüksek lisans derecesini aldı. Halen Kent-Koop Araştırma Plan ve Poloje Değerlendirme Sekreterliği'nde birim müdürü olarak çalışmakta ve Şehir Plancıları Odası 18. Dönem Genel Sekreterliği görevini yürütmektedir.

Bugün, 18 Dünya Şehircilik Günü'nde sunacağım bu bildiriye, Türkiye'de kent planlaması ve kent planlama mesleğinin kurumsallaşmasının belli dönemler itibariyle özet bir değerlendirmesini yaptıktan sonra, ülkemizde bugüne kadar varolan planlama pratiğinde şehir plancısının görev, sorumluluk ve niteliklerinin ne olduğu ve ne olması gerektiği üzerinde duracağım. Bu değerlendirmeye esas olan dönemler;

1. Dönem:1923'ten, Türkiye'de kentleşme hızının artmaya başladığı 1940'lı yılların ilk yarısına kadar geçen süre,

2. Dönem: 1940'lı yılların ikinci yarısından, Türkiye'de kent planlama mesleğinin kurumsallaşma sürecinin başladığı 1960 yılına kadar geçen süre,

3. Dönem:1960 yılından imar planlarını onama yetkisinin yerel yönetimlere devredildiği 1980'li yıllara kadar geçen süre,

4. Dönem:1980'li yıllardan günümüzde kadar geçen süre olarak belirlenmiştir.

1. Dönem:(1923-1940) 1923'te Ankara'nın başkent seçilmesi ve ülkesel ölçekte merkezi karar ve kontrol işlevini yüklenmesi ile nüfusu hızla artmaya başlamış ve imara ilişkin pek çok sorun ortaya çıkmıştır. Bu nedenle 1930'lara kadar imara ve kent planlamasına ilişkin önemli yasal ve kurumsal düzenlemelerin asıl hedefi Ankara'nın sorunlarına yönelik olmuştur.

1930'lu yıllar, Türkiye'de kent planlaması ile ilgili kurumsal yapıda önemli gelişmelerin gerçekleştiği yıllardır. Ankara deneyiminden elde edilen birikim ile kent planlamasını ülke düzeyinde yaygınlaştırmak ve kent yönetimini yeniden şekillendirmek amacıyla çıkarılan Belediyeler Kanunu, Umumi Hıfzısıhha Kanunu ve Belediyeler Yapı ve Yollar Kanunu ile belediyelere plan yapma zorunluluğu yanında çok geniş bir görev alanı tanımlanmıştır.

Bu dönemde Ankara dışında imar uygulamaları kentlerin daha çok varolan dokularındaki modernleştirme uygulamalarıyla sınırlı kalmıştır. Bu durumu iki şekilde açıklamak mümkündür:

Birincisi; Ankara dışındaki kentlerde hızlı kentleşme olgusu henüz yaşanmamaktadır. İkincisi; yasalarla belediyelere çok geniş bir görev alanı tanımlanmasına karşın, kentin gelişme maliyetinin belediyelere yük getirmeden karşılanmasına olanak verecek düzenlemeler yapılmamıştır.

Belediyeler Kanunu ile Yapı ve Yollar Kanunu'nda kamu arsalarının belediyeye devrinde sağlanan bazı kolaylıklar, Yapı ve Yollar kanunu'nda altyapı katılım payları, ruhsat harçları ve hamur kaidesi ile ilgili hükümler, 1934 yılında çıkarılan ilk İstimlak Kanunu'nun kamulaştırma ve şerefiye ile ilgili hükümleri; belediyelerin kent içindeki değer artışlarını ve kentsel gelişmeyi kontrol etmeleri ve yeni yatırımları gerçekleştirmek üzere bu değer artışlarından pay almaları için bir araç olarak görülmemiştir. Bu düzenlemeler daha çok belediyelerin varolan dokudaki imar uygulamalarını bir ölçüde kolaylaştırmalarına yönelik olmuştur. 1933 yılında Belediyeler Bankası'nın kurulması da belediyelerin yatırım olanaklarını arttırmak için yeterince etkili olamamıştır.

1935'ten başlayarak kent planlamasında merkezi kurumların etkisini ve denetimini arttırmak ve kent planlarının yapımını belirli bir disiplin altına almak amacıyla yeni düzenlemeler yapılmış ve merkezi planlama büroları kurulmuştur. Bu düzenlemelerde bazıları;

- 1935 yılında harita ve altyapı projelerini yaptırma yetkisinin İçişleri Bakanlığı'na verilmesi,

- Aynı yıl İçişleri Bakanlığın bünyesinde Belediye İmar Heyetinin, Bayındırlık Bakanlığı bünyesinde Şehircilik Fen Heyetinin kurulması,

- 1939 yılında kent planlamasına ilişkin teknik görev ve yetkilerin İçişleri Bakanlığ'ından Bayındırlık Bakanlığ'ına devredilmesi,

- 1945'te belediyeler adına halihazır harita ve imar planlarını yapmak ve yaptırmakla görevlendirilen iller Bankası'nın kurulmasıdır.

Bu dönemde en önemli gelişmelerden biri 1936'da Bayındırlık Bakanlığı - Bayındırlık Meclisi ve Bakanlar Kurulu kararlarıyla yürürlüğe giren iki talimatnamede haritacılığa kent planlaması arasındaki uzmanlık ayrımının belirlenmesidir. Bu talimatnameler planlamayı harita mühendislerince değil mimarlarca yapılması gereken bir iş olarak tanımlamıştır. Talimatname, aynı zamanda teknik hükümleri ile bugünkü imar planlama sisteminin temelini oluşturmuştur.

Ülke düzeyinde çok sayıda yerleşmenin imar planlarının yapıldığı bu dönemde, kent

planlamasında bir yanda merkezi ve yerel planlama bürolarının, diğer yanda özel mimarlık ve müteahhit bürolarının yer aldığı ikili bir örgütlenme yapısı doğmuştur. Bu ikili yapının yanısıra, Ankara ve İstanbul gibi büyük kentler de dahil olmak üzere, bazı kentlerin planları yabancı plancılara yaptırılmıştır.

1923 - 1945 döneminde kent planlamasının kapsam olarak "yapı", "yol" ve "imar" kavramları ile özdeşleştiği bir fiziksel planlama anlayışı gelişmiştir. Belediye ve İmar Yasalarının kentsel arsa ve konuta ilişkin politika ve kaynak üretme araçları ile tamamlanmaması, henüz diğer kentlerde önemli boyutta olmamakla birlikte Ankara'da tehlike çanlarının çalmaya başlamasına yol açmıştır.

1930'lu yıllarda Ankara'da ilk gecekondu- ların ortaya çıkması, 1934 ve 1935'te özel girişimle gerçekleşen konut kooperatiflerinin imar planı sınırları dışında yer seçmesi plan dışı gelişmelerin ilk örnekleri olarak gündeme gelmiştir.

2. Dönem: (1940-1960) 1940'lı yılların ikinci yarısı ile 1960 yılı arasında yaşanan önemli toplumsal olgulardan biri, kırdan kente göçün artması ve özellikle 1950'li yıllarda hızlı bir kentleşme sürecine girilmesi, ikincisi tek partili yaşamdan çok partili yaşama geçişle birlikte, yöneticilerin popülist yaklaşımlarının plan uygulamalarında kendini daha fazla hissettirmeye başlamasıdır.

Bu dönemde kent planlamasında belediyelerin yetki ve görevlerinin merkezi yönetim birimlerine aktarılmasına ilişkin kurumsal düzenlemeler devam etmiştir. Bu yaklaşım, kent planlamasına hız ve etkinlik kazandıracak bir iş bölümü esasına dayanmadığı için, plan uygulamalarını daha da zor hale getiren bir yetki ve görev karmaşasına yol açmıştır.

Kentlerde yaşanan gelişmeler, bu yıllarda kent planlamasının ayrı bir bilimsel faaliyet alanı olarak algılanması gereğini ortaya koymuştur. Birleşmiş Milletler uzmanı Charles Abrams'ın 1954 yılında ülkemizde yaptığı incelemeden sonra hazırladığı raporda "Ankara'da bir mimarlık ve şehircilik okulunun kurulmasının zaruri bir ihtiyaç olduğu" belirtilmiştir. (1) Bu gereksinim doğrultusunda 1956 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi kurulmuştur.

Bir önceki dönemde Ankara'da ortaya çıkan plan dışı gelişmelerin toplumsal nedenlerine gözlerini kapayan kent planlama çevrelerinde, Belediye Yapı ve Yollar Kanunu ve Bayındırlık Bakanlığı talimatnameleriyle

biçimlenen imar anlayışı devam etmiştir. Bu anlayış, tüm kentte gelir düzeyleri ve talepleri aynı olan insanların yaşadığını ve gelecekteki 50 yıl için bunun aynı şekilde devam edeceğini varsaymaktadır.

1956 yılında çıkarılan 6785 sayılı İmar Kanunu da aynı anlayışın ürünüdür. Bu kanunun kent planlamasına ilişkin temel özellikleri şunlardır;

— Nüfusu 5000'den fazla olan belediyeler imar planı, 5000'den az olanlar yol istikamet planları yaptırmak zorundadır.

— Planların 50 yıllık nüfusa göre yapılması hükmü kaldırılmıştır.

— Belediyelere mücavir alanları denetleme yetkisi verilmiştir.

— İmar ve Yol İstikamet Planları "Nazım Plan" ve "Tatbikat Planı" olmak üzere iki kademelidir.

— İmar planları ile bunların tatbikat planlarını ve halihazır haritalarını uzmanlık konularına göre yüksek mimar, yüksek mühendis, mimar ve mühendisler hazırlayabileceklerdir.

Bu kanunun yürürlüğe girmesinden iki yıl sonra 1958'de çıkarılan bir kanun ile yurdun bölge, şehir, kasaba ve köylerinin harita ve imar planlarını hazırlamak ve hazırlatmak, imar için her türlü önlemi almak ve bunların uygulanmasını sağlamak amacıyla İmar ve İskan Bakanlığı kurulmuştur.

Bu kanunda geleneksel imarcılık anlayışı hüküm sürmekle birlikte, ilk kez bölge planlarından başlayarak köy ölçeğine varan imar planlama kademelenmesinden söz edilmektedir. Niteki, 1940 yılında Mithat Yenen tarafından Zonguldak Kömür Havzası için hazırlanan bölge planından sonra, Bakanlık ilk kez Doğu Marmara Bölgesi Ön Planını hazırlamaya başlamıştır.

3. Dönem (1960-1980) Hızlı kentleşme sorunlarının iyice hissedilmeye başladığı 1960'lı yıllar, ülkemizde kent planlamasının bir meslek olarak kurumsallaşması gereğinin daha fazla ertelenemeyecek bir zorunluluk haline geldiği yıllardır. Artık kent planlamasının mimarlık hünerleri ile ele alınacak bir konu değil, ayrı bir uzmanlık alanı olduğu düşüncesinin güçlenmesi 1960'ta İmar ve İskan Bakanlığı tarafından çıkarılan bir talimatnamede ifadesini bulmuştur.

Talimatnamenin "İmar planı işlerinde yetki sınırları" ile ilgili maddesinde, "şehir ve bölge planlaması konularında eğitim veren üniversite ve yüksek okullarda öğrenimlerini tamamlayarak şehir plancısı, bölge plancısı ve benzeri ünvanları almaya hak kazananlar imar planları ve yol istikamet planlarını yapmaya yetkilidirler" denilmektedir.

1960'lı yıllar, ülkemizde kent planlamasının bir meslek olarak kurumsallaşması gereğinin, daha fazla ertelenemeyecek bir zorunluluk haline geldiği yıllardır.

1961'de, ODTÜ'nün kuruluş amacına da uygun olarak Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nün açılmasıyla, kent planlama hünerlerine sahip kadroları yetiştirmek konusunda çok önemli bir adım daha atılmıştır.

1960'lı yıllarda, Türkiye'de bir yanda kent planlamasının gelişmesi ve kent planlama mesleğinin kurumsallaşması yönündeki çabalar sürerken, diğer yanda kentler plan dışı gelişmelerle biçimlenmeye, kent çevrelerinde gecekondu hakim görüntüler oluşturmaya başlamışlardır.

Aynı yıllarda, batı ülkelerinde kent planlamasında çok fazla geçerli olan modernist planlama anlayışının ürünü kapsamlı-akılcı planlama kavramı Türkiye'de de benimsenmiştir. Planlamayı imar planlamasının dar kapsamından çıkarıp fiziksel, sosyal, ekonomik verilerin birarada değerlendirilerek kentün bilineceğini varsayan ve bütününe hakim olmayı amaçlayan bu yaklaşımla yeni kurumsal düzenlemeler yapılmıştır.

Bunlarda ilki, 1960 yılında Türkiye'de ekonomik ve sosyal gelişmeleri sağlayıcı uzun ve kısa dönemli planları hazırlamak ve uygulanmasını sağlamakla görevlendirilen Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulmasıdır.

Yeni planlama anlayışını hayata geçirmek amaçlı diğer girişimler 1966 yılında İstanbul, 1968 yılında İzmir, 1969 yılında Ankara Nazım Plan Bürolarının kurulmasıdır. Bu bürolar İmar ve İskan Bakanlığı'na bağlı olmakla birlikte, metropoliten planlamanın 'yerinde plan yapma' anlayışıyla ele alınması açısından olumlu gelişmelerdir. Ancak, kapsamlı-akılcı planlama anlayışı Türkiye'nin hızlı kentleşme gerçekleriyle tutarlı olmamıştır. Bunun birkaç nedeni vardır.

Birincisi, Nazım plan Bürolarının gerekli verileri toplama, değerlendirme ve plan üretmeleri çok uzun zaman almıştır.

İkincisi, bu planlar kentleşme hızının gerçeklerine uygun bir esnek planlama anlayışı yerine, katı/durağan bir fiziksel planlama anlayışı ile üretilmiştir.

Bu koşullarda planı dışı emrivaki gelişmeler hızla devam etmiş ve kentlerde imarlı alanlar ve gecekondu alanları olmak üzere ikili yapı iyice belirginleşmiştir.

1960'ların sonunda kentleşme sorunlarına karşı yeni bir planlama yaklaşımı geliştirilmediği gibi, bazı çevrelerde kent planlama mesleğinin kurumsallaşması konusunda 1960'ların gerisine giden tutumlar da sergilenmeye başlamıştır. 1969 yılı kent plancılarının planlama alanında gerçek yerlerini alma çabalarının, gerek imar ve İskan Bakanlığı, gerekse de TMMOB'ne bağlı bazı odalarca engellendiği yıllar olmuştur.

1969 yılında, Bakanlık tarafından çıkarılan bir yönetmelikte imar planı işleri yapmak için bakanlıktan yeterlik belgesi alma koşulu getirilmiştir. Bu koşula göre, F grubu yeterlik belgesini hak edebilmek için, en az 2 yıl resmi kuruluşlarda veya özel şehircilik bürolarında çalışmış veya üniversite, akademi ve yüksek okullarda şehircilik öğretimi yapmış olmak gerekiyordu. Yönetmeliğin bu maddesi, çok haksız bir biçimde kent planlama eğitimi almış plancılara da uygulanmış, bu hata Şehir Plancıları Odası'nın ısrarlı girişimleri ile 1976'da düzeltilmiştir.(2)

1969 yılında kent planlama mesleğinin kurumsallaşması sürecinde çok önemli bir gelişme sağlanarak Şehir Plancıları Odası, kurulmuştur. TMMOB Yönetim Kurulu Kararı ile kurulan Şehir Plancıları Odası, aynı yıl TMMOB Genel Kurulu kararı ile kapatılmış, ancak şehir plancılarının açtıkları dava sonucu 1971'de Danıştay kararı ile tekrar faaliyete geçmiştir.

1970'lerin başında imar mevzuatı ve örgütlenmesinde iki önemli düzenleme yapılmıştır. Birincisi, özellikle metropoliten merkezlerde Bakanlıklar arası işbirliği ve eşgüdümü sağlamak üzere imar koordinasyon kurulunun kurulmasıdır. İkincisi, 1605 sayılı yasa ile yürürlükteki imar kanununda yapılan değişikliklerdir. Bu değişikliklerle deniz, göl ve nehir kıyılarındaki yapılaşmalara kısıtlamalar getirilmiş, ayrıca imar düzenlemelerinin sınırı il sınırlarına kadar genişletilmiştir. Belediye ve mücavir alan dışında imar düzenlemelerine ilişkin yetki valiliklere verilmiştir.

1970'li yıllar Türkiye'de siyasi gelişmelere paralel olarak, yerel yönetimlerde yeni arayışların ortaya çıktığı yıllardır. 1973 seçimlerinden sonra bazı belediyeler, merkezi yönetimin yerel yönetimleri mali yönden güçsüzleştirme ve vesayet yetkilerini aşırı ölçüde kullanma çabalarına karşı yeni bir belediyeçilik hareketi geliştirmişlerdir. Bu hareket demokratikleşme, üretme, kaynak yaratma, tüketiciyi koruma ve belediyeler arası işbirliğini geliştirme ilkelerine dayanmaktadır.

1970'li yılların ikinci yarısında, bazı belediyelerin kentsel gelişmeyi yönlendirmeye ve düşük gelir gruplarının konut gereksinimini karşılamaya yönelik öncü girişimleri ile kooperatif üst birlikleri kurulmuştur. Bunlar arasında, Ankara Batıkent ve İzmit Yeni Yerleşmeler projesi en çok bilinen girişimlerdir. Böylece ilk büyük toplu konut projeleri merkezi yönetimden önce belediyelerce başlatılmıştır.

Aynı dönemde Dünya'da gelişmeye

1969 yılı kent plancılarının planlama alanında gerçek yerlerini alma çabalarının, gerek imar ve İskan Bakanlığı, gerekse de TMMOB'ne bağlı bazı odalarca engellendiği yıllar olmuştur.

başlayan çevre hareketi Türkiye'ye de yansımış ve 1978'de 'Başbakanlık Çevre Örgütü' kurulmuştur.

1978 yılında kent plancılarının mesleki haklarına ilişkin elde edilen bir gelişme de resmi kurumlarda çalışan şehir ve bölge planlancılarının teknik hizmetliler sınıfında yer almaya hak kazanmalarıdır.

1979'da belediye ve sivil toplum örgütleri ilişkilerinin yeniden yapılması girişimlerinin bir uzantısı olarak da yorumlanabilecek bir yaklaşımla, Şehir Plancıları Odasının öncülüğünde "Belediyeler Planlama Hizmetleri Vakfı" kurulmuştur. Bu vakıf, belediyelere planlama ve uygulama çalışmaları sırasında teknik hizmet yardımıyla bulunmayı amaçlamaktadır.

1970'li yılların sonunda kentleşme göstergelerine baktığımızda tablo şudur:

- Türkiye'de yıllık nüfus artış hızı %2.5'tur.

- Kırdan kente göç hızla devam etmektedir.

-Türkiye nüfusunun yarısında yakını kentlerde yaşamaktadır.

- Kentli nüfus yılda %6.1 oranında artmaktadır.

- 1970'lerin sonunda kentlerin imarlı dokusunda yık-yap süreci büyük ölçüde tamamlanmıştır.

- Kentlerin %60'ı gecekondularla dolmuş, plan sınırları dışında mevzi planlı gelişmeler hızlanmıştır.

4. Dönem: 1980 Sonrası 1980'lerin ilk yarısında, konut sorununa ve kent planlamasına ilişkin konularda peşpeşe çıkarılan yasalarla yeni düzenlemeler yapılmıştır.

1981'de yürürlüğe giren Toplu Konut Yasası ile dar ve orta gelirli konut sahibi olması için merkezi yönetimin konut üretmesi amaçlanmıştır. Ancak yerel yönetimler bu yasanın ilgi alanı dışında bırakılmıştır. Ayrıca yasada tanımlanan hak sahipliği gelir ölçüsü dar gelirli ekonominin gücünü aşmaktadır. Bu iki nedenle yasanın amacı ülkenin gerçekleriyle tutarsız olmuştur.

1981'de çıkarılan iki yasayla, devlet gelirlerinden belediyelere pay ayrılmasını sağlayan düzenlemeler yapılmıştır.

Kentlerde plansız gelişmelerin peşinden sürüklenen yöneticiler, 1984'de çıkarılan 2981 sayılı yasayla bu kez, yalnız gecekonduları değil, kentteki tüm yasadışı yapıları meşrulaştırmıştır.

Aynı yıl, kent planlama ve uygulamada yetki düzenlemesi açısından olumlu bir adım atılarak 9.7.1984'de 3030 sayılı yasa

yürürlüğe girmiştir. Büyükşehir Belediyesi yönetimi hakkındaki yasa yerel yönetimler açısından üç önemli değişiklik getirmiştir.

Birincisi, metropoliten alanlarda anakent belediyesi ve ilçe belediyelerinden oluşan ikili bir sistem oluşturmuştur. İkincisi, imar planlarını onama konusunda tüm yetkileri yerel yönetimlere vermiştir. Üçüncüsü, devlet bütçesinden belediyelere verilen pay artırılmış ve emlak vergisini belediyelere bırakmıştır.

Ancak 1989 yerel seçimlerinin büyük bir farkla muhalif partilerce kazanılması sonunda, belediye mevzuatında bir değişiklik olmadığı halde çeşitli yollardan belediyelerin gelir kaynakları budanmış, yetki kullanımına kısıtlamalar getirilmiştir.

1985 yılında ise 3194 sayılı İmar Yasası yürürlüğe girmiştir. Bu yasa, kentlerin planlanmasında hakim olan, ancak kentsel gelişmeye olumlu bir katkısı olmayan imar planı anlayışının iflas etmiş olduğunu kabul eden, ancak devamında sakınca görmeyen, son 40 yıllık kentleşme deneyiminden ileriye dönük yeni bir yorum yapamayan anlayışın ürünüdür.

Yasada kent planlamaya ilişkin bir kavram ve kademelenme zenginliği vardır. Bölge planı, çevre düzeni planı, nazım imar planı ve uygulama imar planı kavramları, planlamada makro ölçekten mikroya doğru kademelenme esasının gereği olarak yasaya yansımıştır. Ancak "İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelik"te yer alan revizyon imar planı, mevzii imar planı ve imar planı değişikliği kavramları bir esnek planlama anlayışının ürünü olarak yorumlanamaz. Yönetmeliğe bu tanımların girmesi, o güne kadar varolan ve kentin tümüne ait her şeyin bilindiği, gelecek içinde kestirilebileceği varsayımına dayanan planlama anlayışının yetersizliğinin kabul edilmesidir. Bir başka deyişle, üzerinde her türlü yapılaşma koşulunun katı bir biçimde belirtildiği imar planlarının onandığı andan itibaren değişmeye de mahkum olduğunun bir ifadesidir.

YENİ YAKLAŞIMDA PLANCININ KONUMU

Bugün kentler homojen, istikrarlı, kestirilebilir davranış ve talepleri olan bireylerin oluşturduğu bir mekan değildir. Bu bireyleri ülkemiz kentlerinde ortak paydada buluşturan ve eyleme iten tek güdü, mülkiyet kavramı ve kentsel rantlardır. Bu güdü kentlerde fiziki planlama kararlarını değiştirme ya da tamamen dışında kalma süreçlerini geliştirmiştir. Bu başarılmıştır. da.

3194 Sayılı İmar Yasası 40 yıllık kentleşme deneyiminden ileriye dönük yeni bir yorum yapamayan anlayışın ürünüdür.

1980'lere kadar özel mülk sahibi, küçük girişimci, yapsatçı ve gecekondü sahiplerine bırakılan kentsel rantlara, 1980'lerden sonra büyük sermaye ve arsa mafyası da talip olmuştur. (3) Böylece yapsatçılıktan gecekondüya ve toplu konuta kadar uzanan süreçler oluşmuştur.

Peki, kentler bu süreçlerle gelişirken, kent plancısı nerededir, görevi, sorumluluğu, niteliği nedir?

Plancı bu sırada, kentlerde nüfus $\times m^2 = \text{şu}$ kadar konut, ticaret, eğitim, sağlık alanı gerekir gibi dört işlemlerle bir aritmetik hesapla imar planı yapmakta, değişik kullanımları ayrı yapı adaları halinde gösterip üzerlerine yapılaşma koşullarını yazmakta ve altına imza atıp sahibi idareye teslim etmektedir. Evet! Ülkemizde bugün varolan planlama pratiğinin gerçeği biraz abartarak budur.

İmar Yönetmeliğinin "müelliflerin görev ve sorumlulukları" bölümündeki bir maddeye göre; müelliflerden, iş sahibi idarenin, hazırlanan plan, proje veya bölümlerini istediği yerde aynen veya değiştirerek ve herhangi bir bedel ödemediği kulanma hakkına sahip olduğunu belirten noter tasitkli bir muvafakatname istenebilmektedir.

Bir başka maddeye göre ise, müellif ve müellif kuruluşları, planlama çalışmalarının yürütürken objektif, tarafsız davranmak, bilimsel ve teknik verilere göre hareket etmek zorundadır.

İmar planlarının diğer koşulları taşıdığı düşünsek bile bilimsel olduğu söylenebilir mi? İdare tarafından onanmış bir planın bütün bu nitelikleri taşıdığı kabul ediliyor ise, o halde o plan üzerinde yapılan her değişikliğin subjektif, ve tarafı olduğu ve bilimsel olmadığı kabul edilmelidir.

İmar mevzuatı son 30 yıldır yoğun olarak değiştirilmektedir. Kent plancıları bu değişiklikleri yaparken çıkış yollarını da göstermişlerdir. Yeni planlama anlayışında temel ilkelerde genel bir fikir birliği vardır. Bu, başlangıçta temel kararlar düzeyinde kalan, uygulamaya geçerken ayrıntılandırılan, ülkedeki yapı süreçlerinin özelliklerine duyarlı, sürekli, halkın katılımına açık, yerinden yönetilen bir planlama anlayışıdır.

Önemli olan bunun araçlarının neler olacağıdır. Plancılar bu planlama yaklaşımını yaşama geçirmek için yetki, kaynak ve sorumluluk istemektedirler. Bu istemleri somutlaştırmak için şunlar söylenebilir:

- Kent planlaması, makro ölçekten mikro ölçüğe kadar bu ölçeklerin doğasına uygun olan sorun tanımından uygulamaya kadar giden bir süreçtir. Plancı bu sürecin her aşamasında yer almalıdır.

- Bir büyük kent yönetimi anlayışıyla yeni-

den yapılanması gereken yerel yönetimler bünyesinde yeni planlama birimleri kurulmalıdır. Bu birimler kent ölçeğinde bütünsel planlama gerektiren konut, ulaşım, altyapı, çevre sorunları, kıyıların, tarihi ve doğal çevrelerin korunması gibi sorunlara karşı politikalar ve eylem programları oluşturmalıdır.

- Planlama birimlerinin bu programları hızla uygulayabilmesi için gerekli kaynağın toplandığı bağımsız bir fon oluşturulmalıdır.

- Bu fon, bir ölçüde merkezi ve yerel bütçeden aktarılan gelirlerden, ama daha büyük ölçüde kentin gelişmesinden, büyümesinden otomatik olarak kamuya döndürülen gelirlerden oluşmalıdır. Mevcut gelirlere ilave olarak, yeni mevzuat düzenlemeleriyle bu gelirlerin kaynakları şunlar olabilmelidir:

- Merkezi ve yerel yatırımlardan yararlanan ve vergiye konu olan, ancak bugün tamamı merkezi yönetime giden vergilerin belirli bir kısmı,

- Her yıl rayiç değerlere göre tesbit edilecek taşınmaz vergileri,

- Taşınmazların plan sınırları içinde ve dışında oluşuna göre oranları tesbit edilmek üzere, her el değiştirmesinde alınan paylar,

- Şerefiye gelirleri,

- Belediyelere gelir getirecek yatırım projeleri, vb.

Örnekleri daha da çoğaltılabilecek olan bu önerileri, hayal gücü geniş kent plancılarının gerçekleştirilemeyecek önerileri olarak görmemek gerekir. Bugün tamamen kişilere aktarılan kentsel rantların kamu tarafından yaratıldığı unutulmamalıdır. Kamu, kamu yararı adına, kamu gücünü kullanmalıdır. Bunun aksi, sonuçları ilibariyle plancıyla yöneticiyi, plancıyla halkı, yöneticiyle halkı karşı karşıya getiren ve çatıştıran imar planlama anlayışının devam etmesini kabul etmek demektir ki, bu gelecekte kentlerde mekansal adalet anaşisi yaratacak gelişmelere yol açacaktır.

Yukarıda önerilen yeni planlama anlayışında farklı disiplinlerin yer aldığı bir ekip çalışması vardır. Bu yaklaşımda kent plancısının rolüne gelince; kent plancısı bugünkü pratikte olduğu gibi, planlama sürecinin sadece bir noktasında görünen misafir sanatçı değildir artık. Kent plancısı interdisipliner niteliği ile, bu süreci baştan sona kurgulayan bir yönetmendir. Bu, planlamanın doğası gereği kent plancısının, İlhan Tekeli'nin deyişiyle utangaç olmayan talepleridir.

(1), (2), Ö. ÖZER; Z. AKAY; (1982), Kent Planlama Mesleğinin Kurumsallaşması ve Kent Planlarındaki Uygulanmadaki Konumu, TÜRKİYE BİRİNCİ ŞEHİRCİLİK KONGRESİ, 2. Kitap, S. 465,406, ODTÜ, ANKARA

(3), İ. TEKELİ; (1991), Türkiye'de Kentsel Rantların Bölüşümünde Yeni Bir Aşama, KENT PLANLAMASI KONUŞMALARI, S. 1974,175, TMMOB Mimarlar Odası, ANKARA

(4), İ. TEKELİ, (1994), Şehir Plancısının Utangaç Olmayan Talepleri, 18. DÜNYA ŞEHİRCİLİK GÜNÜ

*Kent plancısı
interdisipliner
niteliği ile,
planlama
sürecini
baştan sona
kurgulayan
bir
yönetmendir.*

ODTÜ Şehir Bölge Planlama Bölümü Eğitim Programları Işığında, "Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler"

Yüksek Lisans Programının Oluşumu.

Melih ERSOY

Şehir Plancıları Odası tarafından benden istenilen yazı, 1993-1994 eğitim yılında öğrenci kabul etmeye başlayan ve ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama ile Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümlerinin ortak programı olan, Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler yüksek lisans programı konusunda, dergi okuyucularını bilgilendirilmesi ve bu çerçevede, kuruluşundan bu yana Bölümümüz eğitim programlarının genel bir değerlendirmesinin yapılması idi. Ancak, Bölümümüzün geçmiş eğitim programlarının ayrıntılı bir değerlendirmesi çok daha kapsamlı bir çalışmayı gerektireceğinden, bu yazının ana temasının, "neden böyle bir yeni programa gerek duyulduğu" konusuna çekilerek bölümümüzün kuruluş yıllarından bu yana önerilen ve/veya uygulanan eğitim programlarının, bu tema çerçevesinde değerlendirilmesinin daha anlamlı olacağını belirttim. Bu nedenle, makalem yukarıda belirtilen tema ile sınırlı tutulmuştur.

Bilindiği gibi, ülkemizde özel bir eğitim dalı olarak kent ve bölge planlamanın gerekliliği ilk kez 1951 yılında yabancı uzmanlar tarafından belirtiliyor. Birleşmiş Milletler tarafından, hükümete konut ve planlama konularında danışmanlık yapmak üzere gönderilen uzman C.Abrams o yıllarda Türkiye'de toplam plancı sayısının alu, mimarlık bölümü, sayısının ise iki olduğunu açıkladıktan sonra Ankara'da öncelikle mimarlık ve planlama - kent, köy ve bölge ölçeklerinde-konularında eğitim verecek bir üniversitenin kurulmasının hızla büyüyen kentsel sorunlara çözüm bulunmasında ilk önemli adım olacağını vurgulamaktadır. (Abrams, 1966). ODTÜ, bu çerçevede 1956 yılında kurulmuş, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü ise ancak 1961 yılında öğrenci kabul etmeye başlamıştır. İlk yıl toplam öğrenci sayısı 14, öğretim elemanı sayısı ise üç kişidir. 1968 yılından başlayarak yüksek lisans düzeyinde Bölge Planlaması eğitimine geçilmiş ve 1993 yılına dek yüksek lisans düzeyinde yeni bir girişimde bulunulmamıştır.

1961-1968 yıllarını kapsayan sürede bölümümüzde uygulanan eğitim programlarında temel vurgu, fiziksel planlama veya

daha da dar anlamı ile imar planlama üzerinde olmuştur. Şehir planlama disiplininin tek boyuta, fiziksel planlama boyutuna indirgeyen bu yaklaşımın gerekçeleri, bölüm öğretim üyesi kadrosunun ağırlıklı olarak mimar kökenli şehir plancılarından oluşması kadar, ülke düzeyine şehir plancılarına yönelik beklentinin imar planı yapmak ile sınırlı kalmasında da aranmalıdır.

1968-1971 dönemi, tüm batı ülkelerinde olduğu gibi, ülkemizde de gençlik eylemlerinin başını çektiği ve varolan düzenin yoğun biçimde eleştirildiği çalkantılı yılları kapsar. Toplumun tüm yapı ve kurumlarına yöneltilen bu eleştirilerin bölümümüzde verilen eğitimi etkilememesi beklenemezdi. Bu dönemde, özellikle öğrenci kesimi, toplumbilimsel içerikten yoksun, ülke sorunlarını veri alan imar planlama anlayışına karşı tavır almış ve bölüm programının bu çerçevede değiştirilmesi yönünde çaba harcamıştır. Bu baskılar sonucunda, stüdyo derslerinin yükü azaltılmış, "sosyal içerikli" derslerle "niceliksel yaklaşımlar"ı vurgulayan derslerin sayıları arttırılmıştır. Yapılan değişikliklerle, bir yanda, birbirinden farklı ve ilişkileri kurulmamış çok sayıda ders ile, diğer yanda, sentez işlevini yerine getiremeyen stüdyo derslerinin yanyana sürdürüldüğü bir yapılanmaya gidilmiştir. Toplumbilimlere daha yakın, çok sayıda konuya yakınlığı olan, uzmanlaşma düzeyi çok düşük genel plancıların yetiştirildiği bir döneme girilmiştir. 1976 yılında yapılan bir ankete verilen yanıtlarda, bölüm mezunlarının ortak görüşü şöyle özelenmektedir:

"ODTÜ'de verilen şehir planlama eğitimi bizlere, sorunlara sezgisel düzeyde genel bir bakış açısı kazandırmış, geliştirdiği dünya görüşü, anlayışımızı ve çalışma bilincimizi belirlemede etkili olmuştur. Ancak, özellikle mesleğimizi ilgilendiren ayrıntılara inememek, mekan boyutunu yeterli düzeyde konuyla bütünleştirememek, meslekle ilgili teknikleri kullanamamak, temel sorunumuzdur. Konuyu sezgisel düzeyde algılama ise, diğer mesleklerden gelen mezunlarca da kısa sürede kazanılmakta ve plancı olarak bizlerin ayrıcalığı kalmamaktadır" (Ersoy, 1976).

Melih Ersoy O.D.T.Ü Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden 1971'de Lisans, Columbia Üniversitesi'nde yüksek lisans ve O.D.T.Ü.Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde doktora derecelerini aldı. Prof. Dr. Melih Ersoy halen O.D.T.Ü. Çevre ve Bölge Planlama Bölümü'nde öğretim üyesi ve aynı zamanda Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Anabilim dalı başkanıdır.

Ankara'da öncelikle mimarlık ve planlama - kent, köy ve bölge ölçeklerinde-konularında eğitim verecek bir üniversitenin kurulmasının hızla büyüyen kentsel sorunlara çözüm bulunmasında ilk önemli adım olacağı vurgulanmaktadır

Benzer bir değerlendirme 1978 yılında bölüm öğrencileri arasında yapılan bir ankette (Bademli, Kalköy: 1978) de dile getirilmiştir. Uygulanan eğitim programına ilişkin olarak öğrencilerin yakındığı üç temel sorun, stüdyoların sentez aracı olma işlevini yerine getirememesi, dersler arasındaki ilişkilerin yetersizliği ve uzmanlaşmaya olanak verilmesi olarak sıralanmaktadır.

Özetle, bu dönemde, bir önceki dönemin aşırı mimarlık vurgulu "genel plancı" üreten eğitim modelinin, yerini, vurgunun toplum-bilimlere kaydığı, daha radikal ancak, yine "genel plancı"lar üreten bir modele bıraktığını görüyoruz.

Bağımsız bir meslek olarak kendisini toplumda benimsetemeyen kent planlıları, bu eksikliğin nedenini, meslek içinde uzmanlaşmanın yeterli düzeyde sağlanamamasına bağlama eğiliminde olmuşlardır. Nitekim, 1970'li yıllarda hazırlanan tüm eğitim programı önerilerinde vurgu, "genel plancı" formasyonu üzerine öğrencilerin belirli bir dalda uzmanlaşmasına olanak tanımak, diğer bir deyişle, "bir konuda uzmanlaşmış genel plancı yetiştirmek" üzerinedir.

İlhan Tekeli İTÜ için hazırladığı ve ODTÜ'de verilen şehir ve bölge planlama eğitimini değerlendirdiği yazısında şu görüşlere yer vermektedir: "Şehir planlamanın çevredeki yeniden yorumlanmasından farklı olarak, herhangi bir disiplin üzerine alınan ihtisaslaşma olmadığı, kendi başına bir disiplin olduğu, bu disiplin içinde ihtisaslaşmaların olacağı kabulü yapılmalıdır. Bu seçme ülkemizde şehir planlama konusundaki ihtisaslaşmayı hızlandıracak ve şehir planlama disiplininin hızla gelişmesini sağlayacaktır... şehir planlama eğitimi, tek bir ihtisas olarak bir genel şehir planlama eğitimi, şeklinde değil, şehir planlama içinde ihtisaslaşmaya imkan verecek şekilde yapılmalıdır" (Tekeli, 1970:21-22).

Bu temel sorunu vurgulayarak, bölümümüzde 1970'li yıllarda hazırlanan ancak, hiç birisi yaşama geçirilememiş program önerilerine kısaca değinmek istiyorum.

Murat Balamir, Melih Ersoy ve Argun Evyapan (Balamir, Ersoy, Evyapan:1976) tarafından hazırlanan ve 1976 Mayıs ayında teksir olarak bölüm öğrencisi ve öğretim elemanlarına dağıtılan "ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölüm Politikası ve Eğitim Programı Taslağı"nda ayrıntılı bir eğitim programı önerisine yer verilmiştir. Öneride ikişer yıllık iki dönemden oluşan lisans eğitimi ile bunu

izleyen yine iki yıllık bir yüksek lisans eğitimini kapsayan bir model önerilmektedir. Buna göre, birinci iki yıllık dönem, planlama konusunda girişin yapıldığı, "genel plancı" için yeterli bir bilgi birikimi ve sağlam bir temel oluşturulmasını hedefleyen, ikinci dönemde öğrencinin seçeceği uzmanlaşma kanallarına ilişkin asgari bilgilenmenin sağlanacağı dönem olarak düşünülmektedir. İkinci iki yıllık dönem, "sınırlı da olsa, şehir planlama geneli içinde uzmanlaşma"nın amaçlandığı bir aşamayı kapsamaktadır. Bu dönemde öğrencilere stüdyolarda ikili bir seçme olanağı verilmektedir. Buna göre, öğrenciler ve planlama stüdyolarına ya da kentsel tasarım stüdyolarına devam edebileceklerdir. Benzer bir seçime derslerde de yapılacaktır. Öğrenciler ya, "A Grubu" denilen kalitatif kanal içindeki ders gruplarından (dizilerinden) seçme yapacaklar, ya da, "B Grubu" diye adlandırılan kantitatif kanaldaki ders dizileri içinden seçme yapacaklardır. Özetle bir yandan yıllar itibarıyla üç aşama bir yandan ve bununla birlikte konular itibarıyla üç kanatlı bir uzmanlaşma modeli önerilmektedir.

Modelin üçüncü aşamasını, asgari iki yıllık lisans üstü eğitim oluşturmaktadır. Öneride, yüksel lisans eğitiminin, lisans eğitiminden niteliksel bir ayırım taşımayan, onun eksikliklerini tamamlayan bir aşama olmaktan çok, lisans eğitiminin ikinci döneminde girişi yapılan uzmanlaşma alanlarında derinleşilen ve özgün katkı yapılan bir evre olması beklenilmektedir.

Özetle, öneride üç aşamalı bir model öngörülmekte ve ikinci dönemden başlayarak uzmanlaşmanın vurgulanması gereğinin altı çizilmektedir.

Bu programı hazırlayan öğretim üyelerinden Murat Balamir, 1978 yılında düzenlenen "Planlama Eğitim Programını Geliştirme Seminerleri"nde uzmanlaşma konusunda şu görüşleri ileri sürmekteydi: "Türkiye'de yakın gelecekte, nitelik ve becerilerde farklılaşmış planlılara gereksinim belirlenecektir. Bu sadece gerçekleşme olasılığı yüksek bir durum değil, aynı zamanda istenen ve zaman içinde daha erkene alınması için çaba göstermeye değer bir durumdur... Bu gereksiniminin ağırlığını mekansal planlamanın (ölçek ayrımları yanısıra) farklı sosyal bilimlerle derinlik kazanmış türleri ve sosyal planlama ya da sosyal mühendislik dalları oluşturacaktır... Bu gereksinmeyi karşılayacak kadroların planlama eğitiminden geçmeleri zorunludur." (Bademli, Akışık, 1979:56)

1970'li dönemde, bir önceki dönemin aşırı mimarlık vurgulu "genel plancı" üreten eğitim modelinin, yerine; vurgunun toplum bilimlere kaydığı, daha radikal, ancak yeni "genel plan" cılar üreten bir modele bıraktığını görüyoruz.

Mimarlık Fakültesi Öğrenci Derneği tarafından hazırlanan Şubat 1979 tarihli tekdışirde (Mimarlık Fakültesi Öğrenci Derneği 1979), genel olarak eğitim ve özelde Şehir Planlama Bölümü'nün eğitim programına ilişkin değerlendirmeler yapılmakta ve bir de öneri sunulmaktadır. Önerilen modelin "herkesin üzerinde anlaşığı gibi nüve ve uzmanlaşma programlarından oluşacağı" belirtildikten sonra, temel ağırlığın nüve programda olması ve uzmanlaşma programının bunun bir devamı olarak düşünülmesi gerektiğı vurgulanmaktadır. Yine, iki yıllık dönemler benimsenmekte ve uzmanlaşmanın vurgulandığı ikinci dönemin, bir yandan, genel nitelikte plancı yetiştirilme gereksinimini tümüyle göz ardı edilmesine yol açmaması dilerirken, diğer yandan, bu aşamanın yüksek lisans eğitimi yapacak olan öğrenciler için bir hazırlık dönemi niteliğı taşıması gerektiğini de vurgulamaktadır.

İlhan Tekeli, 1980 yılında yayınlanan "ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Programının Yeniden Düzenlenmesi Üzerine Düşünceler" adlı uzun makalesine giriş yazısında, son yıllarda bölüm programına ilişkin olarak yapılan toplantı ve seminerlerle belirli bir birikim sağlandığını belirttikten sonra, "artık beklenen somut öneriler ve üzerinde tartışılacak bir programdır" saptamasını yaparak ayrıntılı bir öneride bulunmaktadır.

Tekeli, önerisinde uzmanlaşmaya ilişkin olarak şu saptamaya yer vermektedir: "Bugün artık ODTÜ Şehir ve Bölge Planlaması eğitiminde tanımı belirsiz bir genel plancı yetiştirilmesinden, genel plancı formasyonu ile birlikte bir konuda uzmanlaşmış plancı yetiştirmeye geçilmelidir" (Tekeli, 1980:26).

Tekeli'nin önerdiği modelde eğitim programı üç aşamalı olarak düşünülmüştür. İlk iki sınıfta öğrencilere genel formasyon dersleri verilecek, üçüncü ve dördüncü yıllarda ise öğrenciler belirli alanlarda (1.Kantitatif, 2. Sosyal Bilim-Yönetim, 3. Tasarım) hünerlerini geliştirmeye yönlendirileceklerdir. Öneride, 3 ve 4. sınıflarda alınacak seçmeli dersler birbirinden bağımsız tek tek derslerden çok önerilen ders dizileri (bilgisayar çizgisi ekonomi çizgisi, sosyal (bilim çizgisi yönetim-bilim çizgisi, konut çizgisi, ulaşım çizgisi vb.) arasında yapılacaktır.

Önerilen programın üçüncü aşamasını, lisans sonrası eğitim dönemi oluşturmaktadır. Bu aşamada, konulara, göre uzmanlaşma hedef alınmaktadır. Özetle, üç aşamalı programın temel yaklaşımı, en alt aşamada "genel

plancı" için gerekli birikimin sağlanması, en üst aşamada ise "uzmanlaşmış plancı"ların eğitilmesi biçimindedir.

Özetle, 1980 li yılların başına gelindiğinde, ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama bölümünün gerek öğretim elemanlarının ve gerekse de öğrencilerinin üzerinde ortaklaşa anlaşıkları modelin, üç aşamalı bir eğitim programı olduğu söylenebilir. Öğrencilere ilk iki yılı kapsayan birinci aşamada, genel plancı formasyonunun sağlanmasına yönelik bir eğitim paketi verilecek, bunu izleyen ikinci iki yıllık dönem, belirli bir dalda derinleşmeye başlangıç olabilecek uzmanlaşma aşamasına geçişe hazırlayacak ve nihayet yüksek lisans programı ile bu süreç tamamlanmış olacaktır.

Yukarıda belirtildiğı gibi, üzerinde geniş bir uzlaşmanın sağlandığı böyle bir programın bölümümüzde 15 yıl sonra uygulanmaya konulmasında ağırlıklı olarak bölüm dışı dinamiklerin etkili olduğu bilinmektedir. 12 Eylül darbesi ve onun en birincil kurumları arasında yer alan YÖK dönemi ülkemizde tüm kurum ve örgüt ve kişilerde olduğu gibi bölümümüzün dinamikleri de etkilemiştir. Yeni eğitim programı arayışları ancak 1980'lerin sonlarına doğru gündeme gelebilmiştir. Bölümümüzün bu dönemde eğitim programlarına ilişkin olarak tek etkin çabası, YÖK tarafından ülke düzeyinde tüm planlama bölümlerinde oluşturulmaya çalışılan tek tip ders programına karşı direnmek ve uygulamakta olan programı elden geldiğı ölçüde korumaya çalışmak olmuştur.

Özetle, 12 Eylül rejimi ve onun uzatısı olan YÖK uygulaması, bölümümüzün 15 yıl önce uygulamaya koyup bugün önemli bir deneyim birikimine sahip olabileceğı eğitim programının yaşama geçirilememesinin en birincil sorumlusu olmuştur.

1993-1994 eğitim yılında öğrenci almaya başlayan Kentsel Politika ve Yerel Yönetimler yüksel lisans programı ile Şehir ve Bölge Planlama Bölümünün 1994-1995 akademik yılında uygulamaya koyduğu yeni lisans programları kökleri 1970'li yıllarda yapılan tartışmalara dek uzamaktadır. Dolayısı ile bu gelişmeleri anlık kararların değil, uzun bir tarihsel oluşumun ürünleri olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır. Önerilen ortak program, her disiplini gerek bireyler düzeyinde, gerekse de bölüm ve fakülteler düzeyinde kendi kurumsal ve yasalarla belirlenmiş sınırları içine hapsedme şeklinde gelişen YÖK politikalarına karşı gelişen bilinçli tavrın bir ürünü olarak ortaya

"Türkiye'de yakın gelecekte, nitelik ve becerilerde farklılaşmış plançılara gereksinim belirginleşecektir."

çıkıştır.

1991-1992 eğitim yılı boyunca sürdürülen yüksek lisans programı tartışmalarında ağırlık, belirli alanlarda uzmanlaşmanın vurgulanacağı programlar oluşturulması düşüncesi etrafında yoğunlaştı. Bu akademik yılda sık sık toplanan bölüm kurulu, yüksek lisans programının yeniden düzenlenmesi için geliştirilen değişik model ve somut program önerileri üzerinde uzun tartışmalar yapıldı. Kentsel Politika planlaması program önerisi bu tartışmalarda biçimlendi ve olgunlaştı. Programın bölümler arası olması, değişik disiplinlerden öğrenci kabul etmesi, mezunların şehir plançılarının hak ve yetkilerinden yararlanmalarını önlemek v.b. nedenler, programın Sosyal Bilimler Enstitüsüne bağlı bir ana bilim dalı olarak örgütlenmesi düşüncesini güçlendirdi. Bölüm düzeyinde yapılan tartışmalar olgunlaştıktan sonra öneri 1993 yılı başında Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölüm kurullarında tartışıldı. Her iki bölümün bölüm kurullarınca benimsenen taslağın yaşama geçirilmesi için her iki bölüm başkanının hazırladığı ortak protokol ile Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel Kuruluna iletildi. Enstitü Genel Kurulunun yeni ana bilim dalının kuruluşun onaylanmasından sonra, aynı yılın yaz aylarında konu Üniversite Senatosuna getirildi. Üniversite Senatosu programın ana bilim dalı olarak YÖK'e önerilmesinden önce daha ayrıntılı tartışmaların yapılması gereğinden hareket ederek, programın öncelikle, 1993-1994 akademik yılında Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü bünyesinde denenmesi görüşünü benimsedi. Bu nedenle, 1993-1994 eğitim yılında programa kabul edilen ilk öğrenciler, bu çerçevede eğitimlerine başlamış oldular. 1993 yılı güz aylarında Üniversite Senatosunda yeni program önerisi ayrıntılı olarak tartışıldı. Bir kaç oturumla yapılan görüşmeler sonunda, programın, aynı dönemde getirilen Yerel Yönetimler Ana Bilim dalı önerisi ile birlikte ele alınarak, tek bir ana bilim dalı olarak örgütlenmesi görüşü benimsendi. Bu çerçevede, Kentsel Politika ve Yerel Yönetimler Ana Bilim Dalı olarak yeniden yapılan düzenleme Üniversite Senatosu'nun 8.2.1994, ve YÖK'ün 25.2.1994 tarihli kararları ile eğitimine başlamış oldu.

Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Ana Bilim dalı içinde, yüksek lisans düzeyinde, vurguları farklı iki programda eğitim verilmektedir. Bunlar, 1) Kentsel Politika Planlaması ve 2) Yerel Yönetimler yüksek lisans programlarıdır.

Ülkemizdeki eğitim sistemine bakıldığında hiçbir üniversitede yerel yönetimler alanında lisans eğitimi verilmediği görülecektir. Yerel yönetim siyaset bilimi ve kamu yönetimi alanında lisans eğitimi verilen bölümlerde sınırlı bir biçimde ele alınıp işlenen bir konudur.

Varolan eğitim düzeni içinde öğrenciler yerel yönetimler alanında uzmanlaşma olanağı bulamamaktadırlar. Üniversite eğitimini tamamlayan öğrenciler kendilerini daha yeterli hissettikleri, üniversitede uzmanlaştıkları alanda iş olanakları aradıklarından doğal olarak yerel yönetimlere yönelmemektedirler. Bu anlamda talebin olmaması yerel yönetimlerin nitelikli personel temin etmelerini güçleştirmektedir.

Yukarıda da anlatıldığı gibi, ülkemizde kentleşmenin bugün ulaştığı boyutlar, salt bir meslek eğitiminin sınırlı program ve süreci içinde kapsanamayacak denli karmaşık ve kapsamlı bir yapı oluşturmaktadır. Artık, salt kendi disiplinlerinin görece dar çerçevesi içinde yetişmiş elemanlar yanı sıra, farklı disiplinlerin ortaklaşa geliştirip oluşumuna katkıda bulunacağı yeni ortak programlarda eğitilmiş birden fazla disiplinin bilgisini sentezleyebilen yeni bir uzman kesime gereksinim duyulmaktadır. Kenti bir toplumsal, ekonomik, politik ve kültürel bütün olarak kavrayabilmek, farklı ve yeni bir eğitim sürecini zorunlu kılmaktadır.

Bu saptamalara dayalı olarak, kent planlamasına yanı sıra politik süreçlere hakim, plan uygulamasının denetimini yapabilen, ademi merkezileşen bir yönetim yapısında kentsel süreçleri hukuki, mali, idari boyutlarıyla da tasarımıyla yönlendirebilen uzmanlara olan gereksinim artmaktadır.

Kentsel Politika Planlaması programında zorunlu dersler planlama stüdyolarıdır. Bu programda stüdyolar, tüm diğer derslerde kazanılan kuramsal bilgi birikimlerinin belirlenen stüdyo konusu özelinde yoğunlaştığı, sentez edildiği ve meslek pratiğine dönüştürüldüğü, kısacası, tüm programın etrafında döndüğü bir odak niteliğindedir. Yerel yönetimler programının zorunlu dersleri ise, Yerel Yönetimler ve Kamu Yönetiminde Kuram ve Uygulama adlı derslerdir. İki programdan öğrencilerin yararlanabilecekleri seçmeli dersler şunlardır: Yerel Yönetimlerde Güncel sorunlar, Kent Planlama Kuram ve Pratiği, Kent ve Kentleşme, Kamu Ekonomisi - Yerel Yönetimler Maliyesi, Kentleşmenin Yasal ve Yönetimsel Analizi, Planlama Kuramları, Politika Tasarımı ve

Yerel yönetim siyaset bilimi ve kamu yönetimi alanında lisans eğitimi verilen bölümlerde sınırlı bir biçimde ele alınıp işlenen bir konudur.

odtü

Sosyal Bilimler Enstitüsü

orta doğu teknik üniversitesi

kentsel politika planlaması ve yerel yönetimler ana bilim dalı

Şehir ve Bölge Planlama Bölümü ile Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Ortak Programı

amaç ve gerekçe

Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Yüksek Lisans Programından geçen ana bilim dalının ana bilim dalıdır. Kentsel politika, kentleşme hukuku, kentsel kamu ekonomisi, kentsel politika analizi ve kentsel proje üretimi alanlarında uzmanlaşmış elemanlar yetiştirir.

Yerel yönetimlerin etkinliği ülke ekonomisinde önemli bir yer tutmaktadır. Buna karşın yerel yönetimler

etkinlikleri personel ve mali kaynak temini gibi iki temel sorunla karşı karşıyadırlar. Gerek yeni kaynak yaratmak, gerekse hizmetin kalitesini yükselterek çağdaş teknolojiyi kullanabilmek, nitelikli personel istihdamını gerektirmektedir.

Diğer yandan, bilimsel kentleşmenin bu gün üstünlüğü tartışılır, zayıf bir meslek eğitiminin önemi program ve süresi içinde kısıtlanamaz, ancak denli kamuyak ve kapsamlı bir yapı olmaktadır. Anık, farklı

şepilerin ortaklaşa geliştirilip oluşturmaya katılacak buluncu yeni ortak programlarda eğitim, benden fazla disiplin bilgisi sentezleyebilen, kendi planlaması ve yerel yönetimlere katılan politik süreçlere hakim, plan uygulamasının denetimini yapabilen; adem-i merkezleşen bir yönetim yapısında kentsel sürecin hukuki, mali, idari boyutlarıyla da tasarlatabilecek yöneticilerle uzmanlara gereksinimi artmaktadır.

ders programları

kentsel politika planlaması programı

birinci yıl / birinci dönem

ADM 521	Yerel Yönetim ve İmar Hukuku	0-0-3
RP 511	Planlama Kuramı	0-0-3
UPL 515	Kent Planlama Kuramı ve Pratiği	0-0-3
ADM 503	Kamu Yönetiminde Kuram ve Uygulama	0-0-3
UPL 521	Yerel Yönetimler	0-0-3
CP 495	Kentsel Politika Analizi	0-0-3
CP 452	Politika Tasarımı ve Değerlendirilmesi	0-0-3
UPL 531	Kent ve Kentleşme	0-0-3
UPL 517	Kamu Ekonomisi ve Yerel Yönetim Maliyesi	0-0-3
ADM 523	Kentleşmenin Yasal ve Yönetimsel Analizi	0-0-3

yerel yönetimler programı

birinci yıl / birinci dönem

UPL 521	Yerel Yönetimler	0-0-3
ADM 503	Kamu Yönetiminde Kuram ve Uygulama	0-0-3
UPL 523	Yerel Yönetimlerde Güncel Sorunlar	0-0-3
UPL 515	Kent Planlama Kuramı ve Pratiği	0-0-3
UPL 521	Kent ve Kentleşme	0-0-3
UPL 517	Kamu Ekonomisi ve Yerel Yönetim Maliyesi	0-0-3
UPL 513	Kentsel İşletme ve Proje Yönetimi	0-0-3
ADM 523	Kentleşmenin Yasal ve Yönetimsel Analizi	0-0-3

ikinci dönem

ISS 501	Arastırma Yöntemleri	0-0-3
---------	----------------------	-------

UPL 513	Kentsel İşletme ve Proje Yönetimi	0-0-3
---------	-----------------------------------	-------

ikinci dönem

UPL 524	Karşılaştırmalı Yerel Yönetimler	0-0-3
UPL 516	Metropolitan Alanlarda Güncel Sorunlar	0-0-3
ADM 550	Karar Verme ve Uygulama Süreci	0-0-3
ADM 500	Publik Psikoloji	0-0-3
ADM 550	Kamu Yönetimi Kuramları	0-0-3

ikinci yıl / birinci dönem

UPL 511	Kentsel Politika Planlama Stüdyosu I	0-0-0
UPL 509	Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Testi	Kreditsiz
UPL 600	Başarısız Çözümler	Kreditsiz

UPL 524	Karşılaştırmalı Yerel Yönetimler	0-0-3
UPL 516	Metropolitan Alanlarda Güncel Sorunlar	0-0-3
ADM 512	Kamu Hizmetlerinin Alternatif Sunum Biçimleri ve Yerel Yönetimler	0-0-3

ikinci yıl / birinci dönem

UPL 509	Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Testi	Kreditsiz
UPL 600	Başarısız Çözümler	Kreditsiz

akademik kadro ve ilgi alanları

Erihan ACAR, Öğretim Görevlisi, B.Arch., Massachusetts Institute of Technology, M.Arch., ODTÜ. *Metalsel planlama, konut araştırmaları ve tarih.*

Süleyman AKSOY, Doç. Dr., Lisans, Ankara Üniversitesi, M.P.A., Ph.D., University of Southern California. *Kamu yönetimi, personel yönetimi ve denetim.*

Selife ATIK, Yardımcı Öğr. Gör., B.C.P., M.R.P., ODTÜ. *Kentsel proje yönetimi, arsa politikası ve yönetimi, belediye mühendisliği.*

Gülhan BERKMAN, Yrd. Doç. Dr., B.S., M.R.P., Ph.D., ODTÜ. *Planlama ekonomisi, kamu malları fiyatları, refah düzeyi.*

Melik ERSOY, Prof. Dr., B.C.P., ODTÜ, M.C.P., Columbia University, Ph.D., ODTÜ. *Kent ekonomisi, kentsel politika, kırsal kalkınma.*

Koray GÖYMEN, Doç. Dr., B.S., ODTÜ, Ph.D., Leeds University. *Metropolitan Alan Yönetimi, kamu kurumları ve politikaları.*

Ruşen KELEÇ, Prof. Dr., Lisans, Ph.D., Ankara Üniversitesi. *Kentsel politika, kentleşme ve konut politikası, yerel yönetimler, kentleşme ve çevre sorunları.*

H. Çelebi KESKİNOĞLU, Yrd. Doç. Dr., B.C.P., M.S., Ph.D., ODTÜ. *Kentsel politika, bölgesel örgütlenmenin politik boyutları, kırsal planlama.*

Aykut POLATOĞLU, Doç. Dr., Lisans, Ankara Üniversitesi, M.P.A., Ph.D., New York University. *Kamu yönetimi, iletişim, örgütsel davranış, bölge yönetimi.*

Göncay ŞAYLAN, Prof. Dr., Lisans, Ankara Üniversitesi, M.A., University of Arizona, Ph.D., Ankara Üniversitesi. *Türk siyasal yapısı, siyasal kuram, Tenk ŞENGÜL, Arş. Görevlisi, B.C.P., M.S., ODTÜ. Yerel yönetim politikaları, kentsel sosyal hareketler.*

İhan TEKELİ, Prof. Dr., Y.A.Ü. İTÜ, M.C.P., ODTÜ, M.A., Regional Science, University of Pennsylvania, Dr. İTÜ. *Bölgesel kalkınma, makro coğrafya, ekonomik tarih, sanayi yer seçimi, rasyonel karar verme.*

Emine TEKİNBAŞ, Yardımcı Öğr. Gör., İller Bankası, B.C.P., ODTÜ. *Yerel yönetim maliyesi ve mali politikalar.*

Balıs TEKİNBAŞ, Yardımcı Öğr. Gör., (Beykentlik ve İktisat Bakanlığı), B.C.P., ODTÜ. *İmar hukuku ve belediye kanunu.*

Nebahat TOKATLI, Öğretim Görevlisi, Dr., B.C.P., M.C.P., ODTÜ, Ph.D., Rutgers University. *Planlama Kuramı, politika tasarımı ve değerlendirilmesi, kentsel emek pazarları.*

Yılmaz ÜSTÜNER, Yrd. Doç. Dr., B.A., M.S., Ph.D., ODTÜ. *Kamu yönetim kuramı, örgüt kuramı, kamu yönetimi bilimsel uygulamaları.*

Değerlendirmesi, Kentsel İşletme ve Proje Yönetimi, Karar Verme ve Uzlaşma Süreci, Politik Psikoloji, Kamu Yönetimi Kuramları, Yerel Yönetimler ve İmar Hukuku, Karşılaştırmalı Yerel Yönetimler, Yerel Yönetimler ve Özelleştirme, Metropolitan Alanlarda Güncel Sorunlar. Program kapsamında yer alan bu derslerde merkezi ve yerel yönetimler düzeyinde kentsel politikaların oluşum, gelişme ve gerçekleşme süreçleri, merkezi ve yerel yönetimlerin içinde ve/veya dışında oluşan politik ve toplumsal süreçler, örgütlenme biçimleri bürokratik yapılanmanın bu süreçler üzerindeki etkileri tartışılmakla, belediye, imar ve planlama hukukunun gelişimi, uygulamada karşılaşılan sorunlar ve sınırları yerel yönetimlerin akçalı sorunlarına ilişkin olarak kamu ve devlet malları kuramları çerçevesinde yapılan tartışmalar yanısıra yerel yönetimlerin akçalı sorunlarını aşmak için oluşturulan modeller, kentsel alanlarda taşınmazların vergilendirilmesi vb. konular işlenmektedir.

Özetle, yukarıda sunulan programla, yeni ana bilim dalı çerçevesinde, yerel yönetimler, kentleşme hukuku, kentsel kamu ekonomisi, kentsel politika analizi ve kentsel proje üretimi alanlarında uzmanlaşmış elemanlar yetiştirilmesi amaçlanmaktadır.

Kaynaklar

Abrams, C. (1966) *Man's Struggle For Shelter In An Urbanizing World*; M. I. T Press, Camb. Mass.

Bademli, R. Kalkay, N. (1978), *Eğitim Programı Üzerine*, ODTÜ, Mimeo.

Bademli, R. Akışık, S., (1979), *Planlama Eğitim Programını Geliştirme Seminerleri*, ODTÜ, Ankara.

Bulamir, M., Ersoy, M., Evyapan, A., (1976), *ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Politikası ve Eğitim Programı Taslağı*, ODTÜ, Mimeo.

Ersoy, M., (1976), *Şehir Planlama Eğitimiyle İlgili Görüşler Anketi Sonuçları*, ODTÜ, Mimeo.

Mimarlık Fakültesi Öğrenci Derneği, (1979), *Eğitim ve Şehir ve Bölge Planlama Bölümünün Eğitim Programı Hakkında Görüşler*, ODTÜ, Mimeo.

Tekeli, I., (1970), *ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Eğitiminin On Yıla Yaklaşan Deneysel Değerlendirilmesi* üstüne, ODTÜ, Mimeo.

Tekeli, I., (1980), *Planlama Eğitim Programını Geliştirme Önerileri-1.*, ODTÜ, Ankara.

Sosyal Bilimler Enstitüsü - İnönü Bulvarı ODTÜ 06531 Ankara
Tel : (312) 210 11 14 - (312) 210 10 00 / 2054 - 2055 - 2059
Fax : (312) 210 11 14

SIYASÎ VE İDARÎ YAPININ KENT PLANLAMASINA VE KENT PLANÇISINA ETKİLERİ

Ruşen KELEŞ

Prof. Ruşen Keleş
Ankara Üniversitesi Siyasal
Bilgiler Fakültesi ve Hukuk.
Halen kent ve çevre bilimleri
kürsüsünün başkanlığını
yapmaktadır.
O.D.T.Ü. TODAİE ve Gazi
Üniversitesinde ders ver-
mektedir.

Şehir Plancıları Odası İzmir Şubesi tarafından düzenlenen ve Prof. Dr. Ruşen Keleş'in konuk olarak katıldığı "Türkiye'de 18. Dünya Şehircilik Günü'nde Siyasi ve İdari Yapının Kent Planlamasına ve Kent Plançısına Etkileri" Konulu Söyleşi 8 Kasım 1994 tarihinde gerçekleştirildi.

Şehir Plancıları Odası İzmir Şubesi Başkanı A. Tuncay Karaçorlu'nun açılış konuşması ile başlayan ve değişik alanlarda çalışan kent plançılarının, öğrencilerin ve konukların katılımı ile gerçekleştirilen söyleşiyi aynen yayınlıyoruz.

*Planlamayı,
Kent
Planlamayı
etkileyen herşey,
Kent Plançısını
da etkiler...
Taki o Kent
Plançısı çok
Duyarsız bir
insan olsun.
Mesleğinde ve
etrafında olup
bitenlerden hiç
etkilenmeyen bir
yaradılıştaki
olsun. Böyle
kimselere biz
konuşma dilinde
"duyarsız"
insanlar
diyoruz. Oysa,
bildiğimiz
bildiğimiz
kadarıyla,
Kent Plançılarını
çok duyarlı
insanlardır.*

Bu yıl bana zor bir görev verdi Tuncay Bey. Dünya Şehircilik Günü etkinlikleri çerçevesinde siyasi ve idari yapının kent planlamasına ve kent plançısına etkisi diye. Ben düşündüm neler söyleyebilirim bu konuda, bu başlık altında bazı notlar aldım.

Önce siyasi ve idari yapının kent planlaması ve kent plançılığı üzerindeki etkisi gibi bir konuyu inceledim, yöntem ile ilgili bir iki soru aklıma geliyor. Onlarla ilgili saptamaları hemen yapmak doğru olur.

Birincisi, planlamayı, kent planlamayı etkileyen herşey, kent plançısını da etkiler. Bu doğaldır. Dolayısıyla konuyu, daraltmış oluyorum. Kent planlaması ve kent plançısına etkiler diye daraltmış oluyorum. Çünkü birşey eğer kent planlamasını, etkiliyorsa kent plançısını da etkiliyor. Ta ki o kent plançısı çok duyarsız bir insan olsun. Mesleğinde ve etrafında olup bitenlerden hiç etkilenmeyen bir yaradılıştaki olsun. Böyle kimselere biz konuşma dilinde "duyarsız" insanlar diyoruz. Oysa, bildiğimiz kadarıyla, kent plançılarını çok duyarlı insanlardır. Birinci notka bu. İkincisi siyasi ve idari yapının kent planlaması ve kent plançılığı üzerindeki etkileriyle ilgili.

Burada yöntemle ilgili olarak şunu da söylemek gerekir. Siyasi ve İdari yapılar, bağımsız olan değişkenler değildir. Bunlar, toplumsal ve ekonomik yapıyla bağımlı olarak oluşmakta olan bağımlı değişkenlerdir. Bir de bunun dikkate alınması gerekir.

Üçüncü olarak, bağımlılık ilişkisinin idari ve siyasi yapının ekonomik ve toplumsal yapıyla bağlantısı

şeklinde anlaşılması gerekmektedir; aynı zamanda, zaman içerisinde bir bağımlılık söz konusudur. Bugünkü siyasi ve idari yapılar geçmişteki idari ve siyasi yapılar ile bir bütünlük, devamlılık, bir süreklilik içersindedirler. Onların ürünüdürler, diyebiliriz. Bu bağımlılık ilişkilerini belirttikten sonra, yöntemle ilgisi açısından nüfus artışı ve kentleşme üzerinde bir iki söz söylemek istiyorum.

Bütün sorunlarımız çoğu kez karşılaştığımız yapısal sorunlardan doğuyor. Büyük bir kısmı orada düğümleniyor. Nüfusumuz çok hızla artıyor. Nüfus ortalama %2,5-ile 2 arasında değişmiş, 35 yıl içerisinde. Nüfus genel olarak hızla artıyor. Ayrıca, kentli nüfus çok hızlı artıyor. Bugün kentli nüfusumuz 35 milyon olmuştur. 30 yıllık bir zaman dilimine bakarsanız, bunun 7 milyondan 35 milyona çıktığını görürsünüz. Genel nüfus artıyor ama, kentli nüfus çok daha büyük hızla artıyor. Anakentlerin nüfusuna baktığımızda, son 35 yıl içerisinde bunun da 3.5 milyondan 25 milyona yükselmiş olduğunu görüyoruz. Ve bu hız devam ederse, kent planlaması mesleği için ve kent planlaması için sorunun ne kadar büyük olduğu daha iyi ortaya çıkıyor. Eğer gecekonduda da bunun bir işlevi ise, gecekonduda yaşayan nüfus da aynı zaman dilimi içerisinde 1,2 milyondan 12,5 milyona yükselmiş oluyor.

Bütün bunlar, beraberinde gecekonduda ulaşım gibi, birtakım kentsel sorunların da hem çeşitlenmesine, hem de boyutlarının geniş ölçüde büyümesine yol açıyor.

daha önemli olanı, ekonomik bunalımın Türkiye'de bir takım değerlerimizde de yozlaşmaya, bir değer bunalımına yol açmakta olmasındır.

Bu genel gözlemleri kısaca yaptıktan sonra, kent plancıları için belirleyici olan birtakım değişikliklere dikkatinizi çekebilmek için başka bazı gözlemler daha yapmak istiyorum. Bunlardan biri ekonomik bunalımlardır. İkincisi, siyasal yapı üzerinde bazı gözlemler. Üçüncüsü de yönetim yapımız üzerinde bazı kısa gözlemler. Sonra da kent planlaması ve kent plancısı için bazı sonuçlar çıkarmaya çalışacağım.

Türkiye ekonomik bunalımdan hiç kurtulamıyor. Bunun kent plancıları ve kent planlama mesleğini etkilemediği pek söylenemez. Bunalım her zaman var olmuştur. Ama 1980'den sonraki ekonomik bunalım, bugün karşı karşıya bulunduğumuz enflasyon oranını dikkate alırsanız, ekonominin her alanında kendisini duyumsatıyor. Aslında, bu bunalıma 1980 yılında 24 Ocak kararları adı verilen kararlar ile çözüm bulunmaya çalışıldı. Fakat bunalım büyüyerek devam etti. 1994 yılında 5 Nisan kararları devam eden ve büyüyen bunalıma çözüm bulmak için alınmış olan "kemer sıkma" kararları olarak adlandırılabilir. Bu 14 yıllık süre içerisinde süregelen ekonomik bunalımı, düzenlemeye çalışanlar önce sivil yönetimlerdir.

1980 24 Ocak kararlarını alan sivil bir iktidar, Süleyman Demirel'in başbakan olduğu bir hükümet; sonra bir askerî yönetim; sonra bir yarı-askerî yönetim; sonra yeniden sivil yönetim. Niteliği ister askerî, ister yarı askerî, ister sivil olsun; hepsi ekonomik bunalıma çözüm arama çabalarına girişiyorlar. Ama hiçbiri bunun altından çıkamıyor. Demek ki bazı

yapısal nedenler var. Bu bunalımın bizim açımızdan önemli yanı, kimleri nasıl etkilediğidir. Bu, tüketicileri etkiliyor. Konut alıcısını etkiliyor. Konut yapımcısını etkiliyor. Kent plancısını da, dar gelirlileri de etkiliyor. Kent plancıları da, her zaman dar gelirli insanlar olarak, bundan elbette etkileniyorlar. Ve ekonomik bunalım, zaman zaman kişisel bunalımlara dönüşmektedir. Ayrıca, bazı toplumsal bunalımlar da bundan kaynaklanıyor. Son günlerde çok sık gördüğümüz gibi üniversite öğretim üyeleri sokağa dökülüyor. Bu nedir? Ekonomik bunalımın kişisel ve toplumsal bunalıma dönüştüğünün göstergesidir. Bunu doğal karşılamak mümkün değil. Ama daha önemli olanı, ekonomik bunalımın Türkiye'de bir takım değerlerimizde de yozlaşmaya, bir değer bunalımına yol açmakta olmasındır. Bir değer yozlaşması ile karşı karşıya bulunuyoruz. Bir örnek şudur: kent değerlerimizi ve çevre değerlerimizi, alınıp satılabilecek bir meta haline indirgeyen bir dünya görüşünün ekonomik bunalımın toplumsal bunalıma ve ordan da değerlerimiz ile ilgili bir bunalıma dönüşmekte olduğu şeklinde yorumlamak eğilimindeyim.

Herşey parayla alınıp satılabilir anlayışı yerleşmektedir. 1980'lerin ortasında yabancılara toprak satmak konusu gündeme gelmiştir. Bunun için yasa çıkartılmıştır. Biraz incelediğiniz zaman şunu görüyorsunuz: Eğer yabancılar bankada döviz hesabı açtıysa, Türkiye'ye döviz kazandırıyorlarsa, onlara karşılıksız olarak toprak satabilirsiniz. Sevda tepesi İstanbul'da böyle satıldı. Değer yozlaşması ve bunalımı o tarihlerde başlayan bir süreçtir diye algılamak eğilimindeyim. Bu, devlet adamlarını, siyaset adamlarını da etkiliyor. Değer bunalımı onlara da yansıyor. Atatürk sahip olduğu çiftliklerini 1937 yılında Hazineye bağışlamıştır. Ve Bakanlar Kuruluna yazdığı mektupla "mal ve mülk bana rahatsızlık veriyor. Bundan rahatsızlık duyuyorum. İnsanın asıl mutluluğu sahip olduğu toprakta değil, manevi değerlerdedir" demiştir. Halbuki benim incelemeye çalıştığım, yaptığım gözlemleri kapsayan 1980-94 arasında, devlet ve siyaset adamlarımız

Atatürk'ün 1937'de söylemiş olduğu sözlerin tam tersi yönde bir takım değerlere sahip olmaya başladılar. Kendilerinden Hazineye, devlete, ne verebileceklerinin değil, fakat oradan kendi mal varlıklarına ne aktarabileceklerinin kaygısı içersine girdiler. Bu da, bir değer bunalımıdır.

Gelelim siyasal yapı üzerindeki gözlemlere. Dünya koşulları 1980'li yıllarda geniş ölçüde değişmiştir. Ekonomik bakımdan değişmiştir. İdeolojik bakımdan değişmiştir. Rejimler geniş ölçüde değişmiştir. Komünist rejimler yıkılmıştır. Komünist rejimlerin çöküşü ve dünyada bu bağlamda esen rügârlar Türkiye'yi de etkilemekten geri kalmadı. İdeolojik olarak Türkiyeyi etkiledi. Dünyadaki dış dinamikler, değişiklikler aynı zamanda stratejik olarak ta ülkemizi etkiledi. Çünkü, Türkiye kuzeyinden ve doğusundan artık bir askeri tehdit altında olmadığı kamısıyla dış politikasını ve stratejik planlarını değiştirmek gereksinmesini duydu. İdeolojik nitelikteki değişiklikler iç dinamikler şekline dönüşmüştür. Bunlara birkaç örnek verebilirim. Önce, siyasal yapı üzerindeki değişiklikleri kısaca özetlemeye çalışıyorum.

Plan düşüncesinden ve plan disiplini- ninden Türkiye adım adım uzaklaşmıştır. Üç yıl önce burada, Dünya Şehircilik Günü'nde, Atatürk Kültür Merkezi'nde yaptığım konuşmada buna değinmiştim. Yani, ülke liberalleşiyorsa böyle bir dünya görüşünü ve sistemini benimsemeyi bir tercih olarak karar altına almışsa, merkezî plan ilk vazgeçilecek şeydir. Türkiye planlı bir ülke. 5 yıllık kalkınma planları hazırlıyorsunuz. Bunlar kağıt üzerinde kalmaktadır. Yalnız ülke çapındaki planlama etkinlikleri değil, bizim bölge planlarımız da zaten fiilen ortadan kalkmıştır.

Ama, kent planlarımızda da kent planlamasıyla meşgul olan yönetim kademelerimizde de, hatta bilim çevrelerinde bile plana karşı tavırların filizlendiği dönem 1980 sonrasıdır. Birçok bilim adamlarımız, "bırakalım bu planları, bunlar modernist yaklaşımlardır. Çünkü, yapıyoruz duvarlara asılıyor. Ve orada kalıyorlar. Böyle plan yapmaktansa, hiç yapma-

mak daha iyidir" şeklinde görüş değiştirmişlerdir, koşullanmışlardır adeta. Bu, dünyadaki oluşumların, değişimlerin ve Türkiye'ye yansımalarının sonuçları olarak görünmektedir bana. Çünkü Dünya Bankası da, Türkiye gibi ülkelere, İngilizcede adı "deregulation" olan "kuralsızlığı" önermektedir. Her türlü kuraldan uzaklaşacaksınız. Plan da bir kural olduğuna göre, bundan da uzaklaşmak gerekir. Çünkü liberalizm herşeyi en iyi şekilde çözer. Demek, ki, birinci gözlem siyasal planda, plan düşüncesinden ve plan disiplininin uzaklaşma şeklinde bir sonuçla karşı karşıya olmamızdır.

İkincisi, devletin küçültülmesi sloganıdır. Şimdi hangi siyaset adamını dinleseniz, hangi devlet adamını dinleseniz sanki başka iş kalmamış gibi, devleti küçülteceğiz diyorlar. İkinci cumhuriyetçiler de bunu istediler. Devletin küçültülmesi, devletin ekonomik yaşamdan elini ayağını tümüyle çekmesi anlamına gelmemelidir. Kastettikleri şey, devletin yatırımcı olarak, denetleyici olarak ekonomideki egemenlik alanını, etkinlik alanını daraltmak ve boşalan alanı özel sektöre devretmektir. Çünkü, dünyadaki liberal akımlar, bunun böyle olmasını gerektiriyor. Hatta eski Doğudan çözülen devletlerin hepsi, kraldan daha çok kralcı olmuşlardır. Hepsi özelleştirmeyi, devletin küçülmesini gündemlerine almışlardır. Çok kısa bir sürede bir kısmı yanlış bir yola girdiklerinin farkına vardılar. Bunu gösteren örnekler var. Devletin küçülmesi aslında, plancılar açısından belediyelerin güçlenmesi büyümesi olsa çok zararlı olmayabilir. 14 Ekimdeki İ.T.O. Yerel Yönetim toplantısında; ben" devlet küçülüyor, bari belediye büyüsün" dedim Bazı belediyeciler sakın dediler. Sonra yemek yerken "hoca biz yanlış mı anladık. Belediyedeki aşırı istihdam, kayırmalar v.s. belediyeler daha da büyütülürse, atlından kalkamayız" bunun dediler. Benim söylemek istediğim o "altından kalkamayız" değil. Elbette ki kayırılan bir takım kimseler ile 700 kişinin altından kalkabileceği belirli bir belediye etkinliğini 300 kişinin yapması herhangi bir şekilde savunulamaz. Bu, rasyonel olamaz. Benim kastettiğim, belediyenin planla-

Devletin küçülmesi aslında, plancılar açısından belediyelerin güçlenmesi büyümesi olsa çok zararlı olmayabilir.

mada olsun, ekonomide olsun, yönetimde olsun etkinliğinin arttırılması, kamu hizmetini daha iyi yapmasıdır. Çünkü onu özelleştirdiğiniz zaman, gelir dağılımı dengesizliklerinin çok keskin çizgiler ile ortada olduğu bir ülkede, kamu hizmetlerinden kimin ne ölçüde ve kaçaya yararlanacağını denetlemek güçleşecektir.

Öbürü de özelleştirme sloganıdır. Her ne pahasına olursa olsun bunun belediyelere, yerel düzeye yansımalarının toplumun yoksul kesimleri için nasıl sonuçlanacağı merak edilebilir. Kısaca eski söylem, yahut demokratik sol söylem, 1980 sonrasında yoksullaşmıştır. Artık kendini solcu diye tanımlayanlar, solcu parti, demokratik parti, demokratik sol parti denilen partiler bile, kendi felsefelerini dayandıracak temeller arıyorlar. Eskiden kullandıkları kavramlar kendilerine yetmiyor.

Burhan Bey o toplantıda, aslında belki kendi partisinin ve güncel olan söylemin biraz tersi sayılabilecek bir şekilde dedi ki "devlet sağlık ve eğitim hizmetlerini kendisi görüyor. Türkiyede belediye olarak bunları bize versinler, biz daha iyi yaparız". Belediyelerin görev alanlarını genişletmek için birçok belediye başkanları, bazı siyasetçiler, bazı bilim adamları bu görüşü savunuyorlar. Burhan Bey de onu söyledi. Ama ondan sonra şunu da ekledi ve dedi ki "Bize versinler, biz özelleştirelim". Yani, alıp kendisi yapmayacak. Belediye de özelleştirecek. O zaman sayın belediye başkanına kimse sormadı" ne zahmet; devlet kendisi özelleştirir onu, size verip sizin özelleştirmeniz, birtakım maliyet faktörlerini de ekler." Amaç özelleştirme olacaksa birtakım devlet hizmetlerinin belediyeye geçmesinin hiç anlamı yoktur.

Siyasi bakımdan dünya çapındaki değişiklikler ve bunların Türkiye'ye yansıyan biçimleri bunlar. Gelelim yönetim yapısına,

İdari yapı üzerinde bazı gözlemler yapılabilir. 1980 sonrasında Türkiye'de askeri yönetimler gittikten sonra da askeri yönetim devam etti. Askeri yönetim derken, kastettiğim, onların koymuş olduğu kuralların

varlığını sürdürmekte olması, bugün bile sürdürmekte olmasıdır. Anayasa değişiklikleri üzerinde bütün siyasi partiler anlaştıklarına göre, burda yeni birşey söylemiyorum. İşte askeri yönetimin ve yarı askeri yönetimlerin yaptıkları iş, Türkiye'de devleti toplumun önüne koymak olmuştur. Bu, devlet felsefecisi Hegel'in anlayışıdır. Oysa, devlet toplum için vardır. Siyaset bilimindeki en son gelişmeler bunların böyle algılanmaları gerektiğini gösteriyor. Devlet toplumdaki birtakım siyasal güçlere dayanarak yönetimi siyasi parti ve hükümet dediğimiz bazı kardoların eline veriyor. Ama hizmet edilmesi gereken en son amaç insanlardır, toplumun kendisidir. Askeri yönetim bunu anlayamadı göremedi ya da görmezlikten geldi:

Dolayısıyla, halkın yönetimi dediğimiz yerel yönetimlerin belediyenin de içinde bulunduğu kurumların özerkliği geniş ölçüde çığnendi. Ve bu devam etti. Sivil merkezi yönetimler de, yerel yönetimleri fırsat buldukça kemiriyorlar.

Böylece merkezle, yerel yönetim arasındaki denge, merkezin lehine giderek bozulmaktadır. Bu, plancılar için ve kent plancılığı için büyük bir tehlikedir. Kent plancılığını ve kent plancılarını etkileyen yönetsel yapı özelliklerinden en önemlisi de bence bu. Oysa, başka ülkeler özellikle Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi ülkeleri farklı doğrultularda bir takım girişimler içerisindedir. Yerel nitelikteki bütün hizmetleri belediyeler yapacak. Devletin el atması savunulamaz diyorlar. Yerel hizmetler halka en yakın olan yönetim birimlerince yerine getirilmelidir diyorlar.

1980 sonrasında yönetim yapısı bakımından ikinci önemli değişiklik bürokrasiyi azaltma isteğidir. Bürokrasiyi azaltmak adı altında bütün kuralları kaldırır hale geldik biz. Bu yanlıştır. Bürokrasiyi azaltmak, aslında bürokrasinin bir başka anlamı olan kırtasiyeciliği azaltmaktır. Yazçızcilik diyorlar buna. Yani gereksiz kağıt, yazışma vs bunların azaltılmasıdır. Formalitelerin azaltılmasıdır. Yoksa, bürokrasi devlet çarkını çevirmek için ihtiyaç duyduğumuz, gerekli olan, çok

sağlam, akli başında, bilgili, yetenekli kadrolarla donatılması gerekli birşeydir.

Plancılar da bürokrasinin bir parçasını oluşturmaktadırlar. 1980 sonrasında devlet bürokrasisinde ve yerel bürokraside yetenekliler gitmiş yerlerini çoğunlukla yetersiz olanlar almıştır. Yerel yönetimlerde görevli değerli arkadaşlarımı bunun dışında tutuyorum.

Kuralsızlık kuralların azaltılması bir diğer konudur. Kuralları azalttığınız zaman, bunu sonsuza götürdüğünüz zaman hatta götürmeden bile nelerle karşılaşacağınızı size Emlak Bankası olayı göstermiştir. Bu bağlamda, yani kuralları azaltmak, bürokrasiyi azaltmak adı altında, plancılık mesleğini en yakından ilgilendiren şöyle değişiklikler yönetim yapımızda karşımıza çıktı:

Yeminli özel bürolar. Nedir yeminli özel büro? Yeminli özel teknik büronun yapmakta olduğu, yapmak görevi kendisine verilen iş, belediye adı verilen kurumun yapması gereken bir iştir. Yanlış hesap Bağdattan döner diye bir söz vardır. Yeminli özel bürolar, onlarla ilgili yasa çıktıktan kısa bir süre sonra, ölüme mahkum edilmişlerdir. Ölü doğmuş çocuklar gibi olmuşlardır. Zaten bir kısmını da serbest mühendislik ve mimarlık bürolarında olduğu gibi, Anayasa Mahkemesi, kamu görevlerini, kamu otoriteleri, kamu kuruluşları görür gerekçesi ile iptal etmiştir. Yeminli teknik bürolar, aslında, özelleştirme salgınının sonucudur.

İslah imar planları hakkında, plancı arkadaşlarımızdan, kimseden, ben, "aman ne kadar güzel bir kavram ve kurum getirildi. Planlamanın kalitesi yükseltildi" dediğini duymadım. İslah imar planlarının büyük kentlerde olsun öteki yerlerde olsun, plancıların başına bir dert olduğunu ve plan kavramını yozlaştırdığını ise herkesten duydum. Aranızda farklı bir görüşe sahip arkadaşımız olursa, bunu öğrenmek isterim, bilmeyi çok isterim.

Bütün bunlar liberalleşmeyi sonsuza kadar götürme konusunda verilmiş önyargılı birtakım kararların sonuçları olarak bana görünüyor.

Gecekondular ve imar afları bu açıdan görülmesi gerekli şeylerdir. 2981 sayılı yasa getirmiştir ıslah imar planlarını. Bu özelleştirmenin en güzel örneklerinden biridir. Af getirmiştir. Daha sonra onu tamamlayan 1986'da ve daha sonraki yıllarda çıkan gecekondular yasalarıyla birlikte topluma zarar verilmiştir.

Bu dönemde, yönetim yapımızda plancıları etkileyen, plancıları etkilemesi sözkonusu olan bir başka değişiklik İmar ve İskan Bakanlığı'nın Türkiye'de bu işlerin yukardan politikasını çizecek olan bir bakanlığın, kaldırılmış olmasıdır. İmar ve İskan Bakanlığı, Bayındırlık Bakanlığına indirgenmiştir. Ona irca edilmiştir. Kolu kanadı budanmış bir bakanlık oldu. Planlama ile herhangi bir ilgisi kalmamıştır. Bayındırlık Bakanlığı bugün, karayolları ile devlet su işleri ile ve büyük yatırımlarla, ihalelerle, devlet yapıları ile ilgilenen bir bakanlık.

Oysa Türkiye'de bir Kentleşme Konut Bakanlığına gereksinme vardır. Bir Yerel Yönetimler Bakanlığına da vardır. Belediyelerin, içerisinde çalışacakları, yürütecekleri işlerin genel çerçevesini politikasını çizecek olan bir bakanlık bulunmalıdır. Bu bakanlığın kaldırılması da büyük bir hatadır ve kent plancılığını olumsuz bir etmen olarak etkilemiştir. Bunu da kendi düşüncelerim olarak dikkatlerinizde sunuyorum.

Bir Konut Bakanlığının bulunması Türkiye'de konut politikasının genel çizgilerini, genel doğrultularını belirleyecekti. Oysa, böyle birşey yok bugün. Toplu Konut İdaresi toplu konunun finanse edilmesi için elinde belirli bir kaynak bulunan ve bunu nasıl kullanacağını belirlemek ile görevli olan bir yer... Oysa, bunu da iyi yapamıyor Toplu Konut İdaresi bugün kooperatifler ile ters düşmüş, toplu konut kooperatiflerinin üst kuruluşları ile ters düşmüş bir yönetimdir. Bu devlet kuruluşu çarşaf çarşaf ilanlar vererek savurganlık yapmaktadır. Ayrıca üzerine olmayan yerel yönetim kitapları yayımlamaktadır. Her idare Türkiye Cumhuriyetinde yasanın kendisine vermiş olduğu görevleri yerine getirir. Toplu konut işlerini daha iyi

yönetim yapımızda plancıları etkileyen, plancıları etkilemesi sözkonusu olan bir başka değişiklik İmar ve İskan Bakanlığının Türkiye'de bu işlerin yukardan politikasını çizecek olan bir bakanlığın, kaldırılmış, olmasıdır.

yapmakla görevli bir idarenin yerel yönetim reformuna ilişkin kitaplar yayımlaması elbette yararlı bir iştir. Ama, o idarenin yapacağı bir iş değildir. Onun sahibinin başka yerler olması gerekir.

Yönetim yapımızla ilgili, kent plancılığını ve kent plancılarını etkileyen, etkileyebilecek olan birtakım değişikliklerden ve olaylardan söz ediyorum.

Son bir konu da belediye sayısının gereksiz yere artmasıdır. Değerli arkadaşlar; 1980'de 1500 olan belediye sayısı, 1994'de 2715'e yükselmiştir. 3000 dersiniz, %100 bir artış vardır. Acaba küçük küçük belediyeler yaratmak, köyleri belediye adıyla başka şekillerde örgütlendirmek yurttaş ne kazandırıyor? Bu belediyelerin sınırları içinde yaşayan, gerçekte köylü olan vatandaş kentli yurttaş haline getiriyor mu? Onun kent ve çevre bilincini yükseltiyor mu? Köyken belediye haline gelen bu kuruluşun gelir kaynakları orada yaşayan insanlara medenî bir takım hizmetleri yüksek kalitede sunabilecek bir yerel yönetim birimi haline getiriyor mu bu yerleri? Hayır. Biliyorsunuz; il belediyeleri var, ilçe belediyeleri var. Bir de il ve ilçe merkezlerinin dışında kalan belediyeler var. Belde diyorlar bunlara. Yanlış. Belde ne demek? İl belediyeleri de beldedir. İlçe belediyeleri de beldedir. Belde bir kent demektir. Belediye de oranın yönetimi demektir. Ona, il ve ilçe merkezi olmayan belediyeyi anlatmak için o ismi yanlış olarak takmışlardır.

Önemli olan; ismin yanlışlığı değil, yapılan olayın, atılan adımın yanlışlığıdır. Belediye sayısını bu kadar arttırmakla, zaten hiçbir zaman yeterli gelire sahip olmayan, ve gelirinin büyük bir çoğunluğunu devletten alan belediyelerin sayısını arttırmakla, pastadan herbir belediyeye düşen dilimi yarıya indirmiş oluyorsunuz. Belediyeler de yaptıkları şeyi daha yetersiz yapıyorlar. Niçin? O yöredeki insanların oyunu alabilmek için tamamen siyasi amaçlarla arttırılıyor yanlış olarak belediye sayısı. Bu yoldan dönülmesi gerekiyor. Belediyelerin nasıl kurulacağı objektif bir takım ölçütleri olan teknik bir olaydır. Bunun politize edilmesinin çok büyük

sakıncaları olduğunu görüyoruz. Yalnız belediye değil il, ilçe sayıları da arttırılıyor. Sanki bakkal dükkanı açıyor gibi bunları çoğaltıyoruz.

Yönetimle ilgili olarak plancılar açısından önem taşıyan galiba bir konu daha var.

Belediyelerin planlama ve imar yetkilerinin, merkezle yerel yönetimler arasındaki paylaşımındaki dengesizlik merkez lehine büyüyor dedim. Bunlardan bir tanesi Özel Çevre Koruma Bölgesi adı verilen kuruluştur. KHK o yöredeki bütün belediyelerin planlama ve imar yetkilerini bu kuruma vermiştir.

İkincisi de GAP İdaresidir ki, ilgili KHK birçok ilin planlama yetkisini bir merkezi idare kuruluşu olan GAP İdaresi Başkanlığına vermiştir. Bunun merkezi Ankarada'dır.

Bunlardan birisi için Anayasa Mahkemesine bir siyasi partimiz, başvurmuştur. Yerinden yönetim ilkesine aykırıdır bu Belediyelerin yetkisini alıyorsunuz, merkezi idareye veriyorsunuz diye. Ne yazık ki Anayasa Mahkemesi bunun mümkün olduğunu belirtmiş ve anayasaya aykırılık bulunmamıştır burada. Ama buna benzer bir olayda 1987 yılında, bildiğiniz gibi, 3394 sayılı yasa ile büyükşehir belediyeleri dahil olmak üzere, Türkiye'deki bütün belediyelerin ada ve parsel bazına kadar imar planlarını yapma ve yaptırma yetkilerini başbakanın isteği üzerine Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'na veren yasayı Anayasa Mahkemesi Anayasaya aykırı bularak iptal etti. Özel Çevre Koruma Kurumu'na verilen yetkiler ile GAP bölgesinin imar ve planlama yetkilerinin merkeze alınması bu kuruluşlara verilmesi arasında nitelik bakımından hiç bir fark yok.

Ekonomi üzerinde bazı gözlemler yaptık. Siyasal yapı üzerinde bazı gözlemler yaptık. Zaman olarak ta aşağı yukarı 80 sonrası ile sınırladık. Acaba, bunlar planlama mesleği üzerinde, kent plancıları üzerinde ne gibi etkiler yapıyor. Bu etkilerden bir kısmını olumlu etkiler olarak da değerlendirebiliriz. Olaya tek yönlü bakmayalım. Belli bir birikim sağladığımız açıktır.

Belediyelerin planlama ve imar yetkilerinin, merkezle yerel yönetimler arasındaki paylaşımındaki dengesizlik merkez lehine büyüyor

Türkiye'de son 30 yıl içinde planlama mesleğinin kalitesinin yükseldiğini görüyoruz. En azından şu Şehircilik Günlerini alınız. Dünya Şehircilik Günlerini. Ben 1980'den beri, bunların hemen hemen hepsine katıldım. Konuşmalar yaptık, sonra kitapları yayımlandı, okuduk. Bunlardan bir kısmı plancılık eğitimi ile ilgiliydi: Bir kısmı, bu yıl olduğu gibi mesleğin kendisi ile ilgiliydi. Bir yıl anakentlerin yönetimi ele alındı. Bir yıl arsa ve toprak konusu, bir yıl koruma konuları ele alındı. Trabzondakinde kıyılar ele alındı. Birinde, turizm ele alındı. Bunların herbirine 40-,50-,60 plancı katılmaktadır. Çok değerli katkılar yapacak bir plancılar ordusu geniş ölçüde yetişti. Bu sevindirici bir şeydir. Tabii yönetim yapımızdaki gelişmeler, okullarımızın açılması ve kadroların oluşturulması sonuçlarını vermiştir. diye düşünülebilir. Meslek kuruluşları etkinliklerde bulunuyorlar. Bu arada Şehir Plancıları Odası kurulmadan Mimarlar Odası sahip çıkıyordu konulara. Şimdi gene o sahip çıkmaya devam ediyor; ama Şehir Plancıları kendi bağımsızlıklarını geniş ölçüde ilan ettiler. Sonra dünyaya açıldı artık kent plancıları. Başka ülkelerde çalışan, başarıyla iş yapan kent plancılarımız var. Bu etkileşim çok önemlidir. Başka ülkelerde plan yapma teknikleri neyse, bunları arkadaşlarımız teknolojinin sağladığı olanaklar çerçevesinde yerine getiriyorlar. Bunları ben olumlu gelişmeler olarak görüyorum.

Ancak, olumsuz olan etkiler, siyasal, yönetsel yapıdaki ve ekonomideki olumsuz gelişmeler, tutumlardaki olumsuz etkiler daha fazla. Onları da şöyle bir kaç nokta etrafında toplayabilirim:

Acaba bütün bu gelişmeler plancıların işini güçleştiriyor mu? Kolaylaştırıyor mu? Nüfus artışı, kentleşme hızı, belediye sayısının artışı gibi değişkenlerin planlama işini geniş ölçüde zorlaştırdığını kabul edersiniz.

Acaba belediye sayısının artması, başka bir açıdan bakarsınız plancılar için iş alanlarını açmıyor mu? Daha iyi değil mi? diye düşünülebilir. Plancılar için ne kadar çok belediye olursa o kadar çok istihdam alanı yaratılmış olacağı için, İller Bankasından daha

çok işler alınacağı için, kendileri açısından lehte bir durum değil midir? sorusu sorulabilir. Çoğunluğun öyle düşünmediğini zannediyorum ben. Çünkü meslek etiği diye birşey vardır. Şehir Plancıları Odası'nın üye sayısı 2500'e yaklaşıyor. Meslek değerlerini kişisel çıkarlara üstün tutacak nitelikte kimselerdir, diye düşünüyorum. Ama yeminli özel teknik büroları biliyorsunuz. Onları getiren kişi bir harita mühendisiydi. Bazı odalar hiç şikayetçi olmamışlardır bu bürolardan. O günlerde benim çok dikkatimi çekmişti bu.

Diğer bir konu, toprak satışı. Toprak satışına imkan veren düzenlemeler siyasal yapı değişikliklerine bağlı olarak yönetim yapımızdaki, planlamayı ve plancıları olumsuz yönde etkileyebilecek olan bir gelişmedir diye düşünüyorum. Bu yanlış birşeydir zaten.

Belediye meclislerinin yapısı bir başka faktördür. Belediye meclislerinin üyelerinden herkes şikayetçi. Bunlara planı anlatmak ne mümkün? Belediye meclis üyeleri var mı yoksa aranızda? Kendilerinden özür diliyorum varsa. Herkes böyle değil şüphesiz. Çoğunlukla büyük yakınmalar vardır. Siyasette yozlaşmanın sonucudur bu. Çünkü önünüze getirilen liste bir veridir. Siz seçmiyorsunuz, başka örgütler seçiyor. Delegeler ve parti örgütleri iyi çalışmıyorlar. Siz de onları kabul etmek veya etmemek gibi iki şık karşısında kalıyorsunuz. Bunu değiştirmek gerekir. Yetki ve yetenek sahibi kimselerin siyasetteki başka kadrolarda olduğu gibi, belediye meclislerine de gelmesi plancıların çalışmasını ve planlama mesleğinin amaçlarına ulaşmasını güçleştirmeye kolaylaştırır.

Kaynak yetersizliği, idari yapıdaki yerel yönetim merkezi yönetim dengesizliğine bağlı olarak planlama mesleğini geniş ölçüde etkilemektedir. Belediye başkanlarının tutumlarını da etkilemektedir. İyi olanlar var, kötü olanlar var. Birçok belediye başkanları plancılar ile iletişim kuramıyorlar. Zannediyor ki, seçilmiş bir kişi olarak kendi söylediğinin dikte edilmesi işi kolaylaştırır. Çünkü o, seçmene karşı sorumludur. Fakat

Zannediyor ki, seçilmiş bir kişi olarak kendi söylediğinin dikte edilmesi işi kolaylaştırır. Çünkü o, seçmene karşı sorumludur. Fakat plancı meslek topluluğuna ve topluma karşı sorumludur.

Mahkemelerimiz bundan böyle kentine ve çevre değerlerine sahip çıkmak isteyen yurttaşların, sivil toplum örgütlerinin bu yoldaki başvurularını kabul etmekte ne kadar hoşgörülü davranacaklarını kestirmekte güçlük çekeceklerdir.

plancı meslek topluluğuna ve topluma karşı sorumludur. Bu sorumluluk sınırlarının çizilmesi benim basitleştirdiğim kadar da kolay değildir.

Meslek adamının niteliği de çok önemlidir. Demin 2500 gibi bir rakam zikrettim. Plancı sayısının acaba 2500'e gelmesi plancının niteliğinde ona koşut bir olumlu değişikliğin olduğu anlamına gelir mi? Bu, zorunlu olarak böyle değildir. Çünkü her alanda nitelik ve nicelik ters orantılı olan değişkenlerdir. Bir planlama okuluna sayılar arttıkça kalite düşer: 25 kişinin alınması gerekirken 60 kişi alınacak diye YÖK direktif verirse ne olur? Direktif verersen ancak 25 kişiyi daha iyi eğitilebilecek olan eğitim kadroları 60 kişiye elbette ki yeterli bir öğrenim olanağı sağlamayacaktır. YÖK yönetim yapımızın urlarından bir tanesidir.

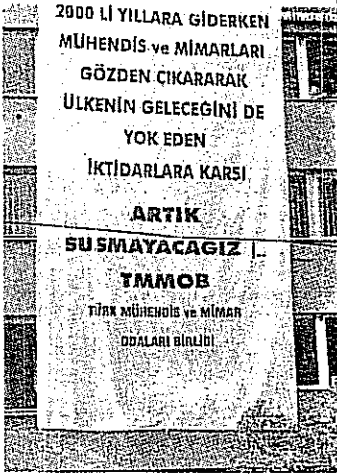
Biz tabii ki, bir demokratikleşme açığı ile karşı karşıyayız. Bu terimi dışardan aldım ben. (Democratic deficit) diyorlar. Nasıl bütçelerde açık varsa, demokrasiler de açık veriyor bazen. Bizim açığımız, hem genel demokratikleşme çabalarımızda; hem yerel yönetimlerdeki demokratikleşme çabalarımızda. Büyük bir açığın bulunduğu bir gerçektir. Çünkü, demokrasilerde ki bu tür açıkları halk kapatır. Demokratik yönetimleri halk ayakta tutar. Halk, bireyler bunların örgütleri, sivil toplum örgütleri ayakta tutar. Geçen yıl mayıs ayında yaptığımız toplantıda sivil toplum örgütlerinin rolünü tartıştık. Ve ben şöyle demiştim: Çok sevindiricidir ki bizim mahkemelerimiz kentine ve çevre değerlerine, planlama çalışmalarına sahip çıkmak isteyen kişileri koruyor. Aslında mevzuatımız çok elverişli değil, ama mahkemeler geniş yorum yapıyorlar. Yani bir Galleria olayında barolar, şehir plancıları biraraya gelip bir mücadele vermeye başlıyorlarsa mahkeme diyebilir ki "size ne oluyor. sizin bunda bir menfaatiniz yok". Orda Galleri'nin yapımından dolayı çevrede bir apartmanı bulunan bir vatandaş emlak sahibi, güneşi, ışığı, geçişi engellenecekse yani bir hakkı ondan zarara göreceksiniz bir menfaati zarar göreceksiniz başvurularınızı kabul eder, ama başka durumlarda etmez, etmeyebilir. Ama etmiştir, mahkeme.

İzmir'de etmiştir. Başka yerlerde de etmiştir. Geniş bir yorum yaparak, o kentte yaşayan kimselerin kentlerle ilgili konulardaki başvurularını kabul etmiştir. Çünkü birey olarak bizim kentin tümü üzerinde bir menfaatimiz kişisel, meşru, doğrudan ve güncel olduğu görüşü giderek yaygınlık kazanmaktadır.

Türkiye'de çevre ve kent bilinçlenmesine koşut olarak mahkemeler hazır bu yola girmişken, buna sevinmek gerekirdi. Halbuki bir milletvekili bir kaç ay önce parlamantoya bir yasa önerisi getirmiştir. Şu ibareyi çıkarıyor yasadan bakın. Çevre tarihi ve kültürel değerlerin korunması, imar uygulamaları gibi kamu yararını yakından ilgilendiren konular da da yurttaş yargıya başvurabilir. Çünkü buna dayanarak kişiler, sivil toplum örgütleri, odalar idareyi güç durumda bırakıyorlar diye bir öneride bulundu. Ve ne yazık ki bu yasa önerisini meclise getiren bir sosyal demokrat milletvekili idi arkadaşlar. Ve partisi de onu uyarmadı nedense. Ve bu kabul edildi. Ama sevindiricidir ki sosyal demokrat partide kalmadı. Ayrıldı, bulunması gereken bir partiye girdi ve o partinin liderinin elini öperek törenle "ihtida" etti. Din değiştirenlere "ihtida etti" denir, bilirsiniz. O da bir anlamda din değiştirdi. Arada, olan oldu. Yasa değişmiştir. 18 Haziran tarihinde Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Mahkemelerimiz bundan böyle kentine ve çevre değerlerine sahip çıkmak isteyen yurttaşların, sivil toplum örgütlerinin bu yoldaki başvurularını kabul etmekte ne kadar hoşgörülü davranacaklarını kestirmekte güçlük çekeceklerdir. Bu nedenle sivil toplum örgütlerine, plancı odalarına, barolara, başka çevre derneklerine, gönüllü bütün kuruluşlara ve kişiler olarak bizlere plancılık sıfatımız üstümüzde olmasa bile çok büyük görevlerin düştüğünü kabul etmemiz gerekir.

Benim size Dünya Şehircilik Gününde Türkiyedeki ekonomik, siyasal, yönetsel gelişmelerin ışığı altında plancıların, plancılık mesleğinin nasıl etkilediği konusunda söyleyebileceğim şu anda bunlardan ibaret. Beni ilgi ile izlediğiniz için size teşekkür ediyorum.

Berker Ertuna, 1970 yılında ODTÜ Makina Mühendisliği Bölümü'nden BS, 1976'da Endüstri Mühendisliği Bölümü'nden MS derecesiyle mezun oldu. 1988'den bu yana özel sektörde kenti için ulaşımı konusunda serbest danışmanlık görevini sürdürmektedir.

Şehir Plancılarının yalnızca sessiz kalarak değil, bazen emek ve becerileriyle de olumsuzluğa katkıda bulunmuş oldukları somut örnekleriyle ortadadır.

Geçenlerde masamın başında çalışırken dışarıdan kulağıma bir uğultu ulaştı. Nedenini öğrenmek için pencereye yöneldim. Sesler, TMMOB Genel Merkezi önünde toplanmış bir gruptan yükseliyordu. Televizyon kameraları önünde bir konuşma yapıldı, alkışlandı ve bir süre sonra da topluluk dağıldı.

Penceremizin hemen altındaki topluluğun kolay gözlenen bir niteliği yanımdakiler ile birlikte benim de hemen dikkatimi çekti. Yaş ortalaması en az 35-40 dolayındaydı. Teknik eleman olmaktan çok, omuzlarına çoluk çocuğun geçim derdi abanmış ana ve babalar olma özellikleri ağır basıyordu.

Eğer kendilerine yönelmiş olsa,televizyon kameralarının önünde görüntü ve söz önceliği kapmak için itişip ellerinde bordrolar sallayarak "kira ve çocuğun okul gideri şu kadar... Peynirin, etin fiyatı bu kadar. Bu parayla geçinilir mi?" diye bağırışlar mıydı, acaba?.. Sanmıyorum... Kendi çehre ve kimliklerinin sansasyon haberciliğine meze olmasına gururları elvermezdi. Toplumda her kesimin farklı bir işlevi ve imajı vardı. Acılı ve kanlı "reality show"lara parmak sırtacak haber görüntüleri için kameralar önünde ağlaşmak ve hatta başkentin göbeğinde sille tokat dövülmek vasıfsız memurların, işçilerin, emeklilerin kaderi ve toplumsal işleviydi. En seçkin eğitim ve mesleklerin sahibi olarak kendilerinden artık bu duruma da düşmeleri herhalde beklenemezdi.

Şu anda TMMOB binasının ön cephesinde üç kat yüksekliğinde bir bez afiş dalgalanıyor. Üzerinde şunlar yazılı: "2000'li yıllara giderken mühendis ve mimarları gözden çıkararak ülkenin geleceğini de yok eden iktidarlara karşı artık susmayacağız - TMMOB".

Acaba bu afiş ne zaman indirilecek? Acaba iktidarın ne tür bir yaklaşımı teknik elemanların gözden çıkarılmadığının (dolayısıyla gelecekte endişe edilmemesi gerektiğinin) işareti sayılacak?

Afişteki "ülke geleceği" tamlamasının olumluluk yükü taşıdığı belli. Ancak olumlu bir ülke geleceği ile Türk mühendis ve mimarlarının maddi varlığı arasındaki bağlantı iddiasının dayanağı belirsiz. 70 yıl önce Cumhuriyet kurulurken Türk teknik eleman bulunamaması ve yabancıların kullanılmaya mecbur kalınması, ülkenin geleceği konusunda karamsarlık nedeni olmamıştır. Bugün ise Türk teknik elemanlarının sayısı, kara kuvvetlerinin mevcuduna yakındır. Ancak bu olgu, ülkenin geleceğinden bizzat kendilerinin

"AFİŞ"YE AFİŞE ...

Berker ERTUNA

bile endişe etmesini engelleyememektedir. Dolayısıyla, teknik elemanların uyruğu ile kantitatif durumlarının, olumlu bir ülke geleceği açısından belirleyici olup olmadığı tartışmalıdır.

Yine afişte yer alan "artık susmayacağız" ifadesi de anlamlıdır. Türk teknik elemanlarını gözden çıkarmakla ülke geleceğini de yoketmeye yöneldiği iddia edilen iktidarlara karşı geçmişte susulmuş olduğu itirafı, belirli koşullarda yine susulacağı mesajını da içermiş olmaktadır.

Belirli koşullarda susma zorunluluğu ile karşılaşılması örneği çok görülmüş ve anlaşılabilir bir durumdur. Böyle bir zorunluğa boyun eğmenin yaratacağı acıyı önlemek için başvurulan yaygın bir davranış biçimide vardır. Duymamaya, görmemeye ve böylelikle bir tepki verme yükümlülüğünden de kaçınmaya çalışmak... bu dahi anlaşılabilir bir durumdur. Ama duymaya, görmeye ve bir şeyler söylemeye çalışını kendi vicdanı azabının kaynağı gibi görüp karşısında yer almak, ne saygın ne de anlaşılabilir bir davranış değildir.

Aslında geçmişte herkes susmamıştır. büyük çoğunluğun susmuş olmasının (ve içlerinde bazılarının susmakla da yetinmeyip susmayanlara karşı iktidarların yanında saf tutmasının) en azından sözkonusu büyük çoğunluğa da bir şey kazandırmamış olduğu görülmektedir. Bir "toplu susma pazarlığı" sonucunda yeni bir uzlaşma dönemine girilmesinin, ülkenin ki bir tarafa, kendi geleceği için dahi ne kadar doğru olacağını her birey ve meslek örgütü bu deneyim ışığında tartışmalıdır.

.....

Şehir plancılarına beş yıl önce de yine bu dergide seslenmiş aktardığım somut konularda kendilerini hiç olmazsa duymaya ve görmeye çağırmıştım. Aynı konular, görünümleri nelçen ve sayıları artan örneklerle bugün de gündemde. Ne var ki, bazılarına ilişkin sorunlar, aradan geçen beş yıl içerisindeki uygulamalarla daha da ağırlaşmış bulunuyor. Bu uygulamalarda ise şehir plancılarının yalnızca sessiz kalarak değil, bazen emek ve becerileriyle de olumsuzluğa katkıda bulunmuş oldukları somut örnekleriyle ortadadır.

Şehir plancılarının bir özeleştirisi süreci başlatmalarını dilerim.

ANKARA'DA ATATÜRK BULVARI ÜZERİNE PROJELENDİRİLEN KATLI KAVŞAKLARIN MANTIĞINA BİR BAKIŞ

Hülagü KAPLAN

ÖNSÖZ

Kentsel ulaşım planlaması alanında çalışanlar önce kent bütününlü kavrayarak, sorunları tanımlarlar. Ulaşım'da bugünkü yetersizlikleri, sıkışıklıkları ve gereksinimleri bugün için değil, geleceğe yönelik olasılık ve yönere göre değerlendirerek, palyatif değil, kentin geleceğini olumlu yönde etkileyecek kalıcı kararlarla değerlendirirler. Kentsel ulaşım çözümleri için yükledikleri sorumluluk, ulaşımı kapalı bir sistem olarak görmemeyi, kent sistemi içinde değerlendirmeyi gerektirir. Böyle bir sistem içinde asıl amacın kentliye daha iyi kentsel yaşam koşulları sağlamak olduğunu, kentle ilgili diğer çözümlerle olduğu gibi, ulaşım çözümlerinin de bu amaca yönelmesi gerektiğini bilirler. Kentin sorunları ve geleceğe yönelik düzenlemeler ile uğraşan her teknik eleman gibi, kentsel ulaşım alanında çalışanlar da kent'e kentliye karşı olan sorumluluklarının farkında olmak durumundadırlar. Bu sorumluluk kentin geleceğine yönelik çalışmalarda sorunlara çözüm ararken, projelerde teknikleri ve teknolojik gelişmeleri uygularken kentin geçmişine, kültürüne, kentsel değerlerine sahip çıkma ve bu değerleri daha da zenginleştirmenin yollarını da aramanın ön koşuludur.

Kentsel ulaşım sorunlarına çözüm arayanlar eğer kendilerini bu sorumluluktan bağımsız tutarak, proje geliştiriyor iseler, bu projelerin teknik temelini olduğu kadar, etik (ahkali) temelini de sorgulanması gerekir.

Bu yazıda açık anlaşılabilirliği sağlamak amacı ile, ulaşım tekniği dilinden kaçınılarak, yalın bir dil kullanılmıştır.

ANKARA VE ATATÜRK BULVARININ ANLAMI

Yaşadığımız kent Ankara, öyle bir kent ki,

Umutun beşiği olmuş Ulus'a
Yoksunluktan, mazlumluktan Kurtuluşa'ta.

Kasabadan 'Başkent' leşmiş
Ülke için, gelişme için,
Simgeleşmiş.

Bir silkinişin damgaları vurulmuş
Bozkırın ortasına
Çağdaşlaşma işlenmiş
Yeşili, anıtları, yapıları, yaşamı ile,
Kent mekanlarına.
Heyhat,
Gelişme bir kendini yadsımamıdır ki
Karşıtlığı işler
Kaba yamalarla
Kent mekanlarına
Kültüre, kimliğe yönelik,
Tersine bir süreç içinde, bir dönüşüm
Başkentlikten kasabalığa,
Yeşilden betona,
Yitip gidene yaşamdır
Yitirilmemesi gereken mekanlarla.

Bir kent'te kentsel mekanların kalitesini ve bu mekanlardaki yaşam kalitesini arttırırken, bu mekanların kültürel değerlerine de sahip çıkmak gerekmektedir. Kültür mirası kavramı gelişmiş ülkeler kentlerinde gelişmeyi yönlendiren önemli bir kavramdır. Örneğin, Ankara'da Hacıbayram Camii Çevre Düzenlemesi bu kavrama bağlı olarak, Ulus Projesi çerçevesinde kent kültürüne sahip çıkmanın bir sonucudur. Bu tür projelerde ulaşım düzenlemeleri mekan, ölçek kullanım ve gereksinim olarak, bu kavramı da içeren bir anlayışla ele alınmaktadır. Ankara Kalesi için de geçerli olan bu kavram aynı biçimde Atatürk Bulvarı için de geçerlidir.

Atatürk Bulvarı için alınacak her türlü planlama ve ulaşım kararı bulvarın içerdiği, kentin kültürel kimliğini yansıtan mekan dizgesindeki kimlik öğeleri ve anlamları ile ters düşmemek durumundadır.

Bu kimliği sarmalayan ve Bulvarın günlük yaşamını belirleyen kullanım ve aktiviteler belirli bir uygunluk düzeyine erişmiştir. Bulvarın kuzeyden-güney'e doğu ve batısı özellikle Kızılay ve Bakanlıklar'da birbirini tamamlayacak biçimde yer almaktadır. İster ticaret, bu arada alışveriş, ister bürolar, bakanlık, eğitim ve diğer kurum ve kuruluş yapısal kullanımları olsun, birbirlerinden ayrı

tutulmaktan çok, birbirleri ile daha sıkı ilişki gereksinimi göstermektedir. Bu ise, Bulvarı üzerindeki taşıt trafiğini daha da artırarak, hızlı akan ve kıyılarından karşılıklı geçişi zorlaştıran bir nehir sistemi gibi değil, Bulvarın iki tarafındaki kullanım ve aktivitelerin birbirleri ile daha rahat ilişkilendiren, boy-lamında sürekli bağlayıcı bir mekan olarak görme anlayışını gerektirmektedir. Aksi halde, Bulvar bir ayırıcı işlevini görerek, merkezin canlılığını yitirmesine de yol açabilecektir.

Böyle duygu ve anlam yüklü, kuşaklararası bir kültür mirası, aynı zamanda canlı bir iş alanı olan Bulvar, üzerinde alınacak herhangi bir planlama veya yapılanma kararında özen gösterilmesi, titizlenilmesi gereken bir mekandır (bkz. Şekil 1).

Bulvar bugün her ne kadar kuzeyden-güney'e parçalı görünse de, tarih içindeki kültürel süreç birleştirici rol oynamaktadır. Öncelikle, bu mekânın, daha doğrusu mekânlar dizgesinin bütünlüğü görülebilmelidir. Bulvarın temel gelişim süreci de kuzeyde Ulustan, güney'e önce Yenişehir'e (Kızılay) ve bunu izleyerek Çankaya yönündedir.

Tabii, Bulvarın örgülenme şeması, içerdiği mekânların kullanım ve aktivite

ilişkileri, Jansen planının yetersiz kalması ile birlikte kaçan imar ipinin ucuna takılarak ye-tersizliğe sürüklenmiş ve her defasında bu ye-tersizliği düzeltmek için yapılan girişimler Bulvar'a getirdiği olumsuzluklardan çok olum-suzluklar yüklemiştir. Artık, yetersizliği gerçek boyutları ile saptama zamanı gelmiştir. Ancak, bunu yaparken kendi varlığını tahrib etmeye yönelen bir tutuma girmekten de kaçınmak gerekmektedir. Kent-sel ulaşmada bu açıdan bakmak ve Bulvardaki ulaşım mekân ve sistemlerini yeniden düzenleme çabasında ulaşımın Bulvar için ne-denselliğini araştırmak uygun olacaktır.

Halbuki, anlaşılabilirliği kadarı ile, Ankara Büyükşehir Belediyesi Bulvara çok dar görüşlü bir açıdan bakmayı, tamamen bir taşıt koridoru olarak değerlendirmeyi yeğlemiştir. Bilindiği kadarı ile Şehir Plancıları Odası Büyükşehir Belediyesine başvurarak, Bulvar üzerinde Kavaklıdere ve İnönü Meydanları için hazırlanan katlı kavşak, daha uygun deymi ile düzey ayrımı geçişli kavşak projelerini bilgi edinmek amacı ile istemiş ve cevap alamamıştır. Bu projelerin böyle niye saklı, gizli tutulmaları gerektiği hususu akla belli soruları getirmektedir.

Bu kapsamda şu sorulara cevap aramak gerekmektedir.

i. Atatürk Bulvarının kısaca katlı diyebileceğimiz bu kavşaklar ile düzenlemesi ulaşım açısından tek seçenek midir?

ii. Böyle bir düzenlemedeki proje anlayışı Ankara'nın yürürlükteki Ulaşım Ana Planı ve Yapısal Planı ile uyumlu mudur?

iii. Bu projelerin uygulanması sonunda Ankara'nın kentsel değerlerine, kimliğine nasıl bir katkı umulmaktadır?

iv. Ankara'da yaşayanlara, bu bulvarı ve çevresini sürekli kullananlara, çevre'ye bu proje uygulamaları ile ne tür yararlar getirileceği düşünülmektedir?

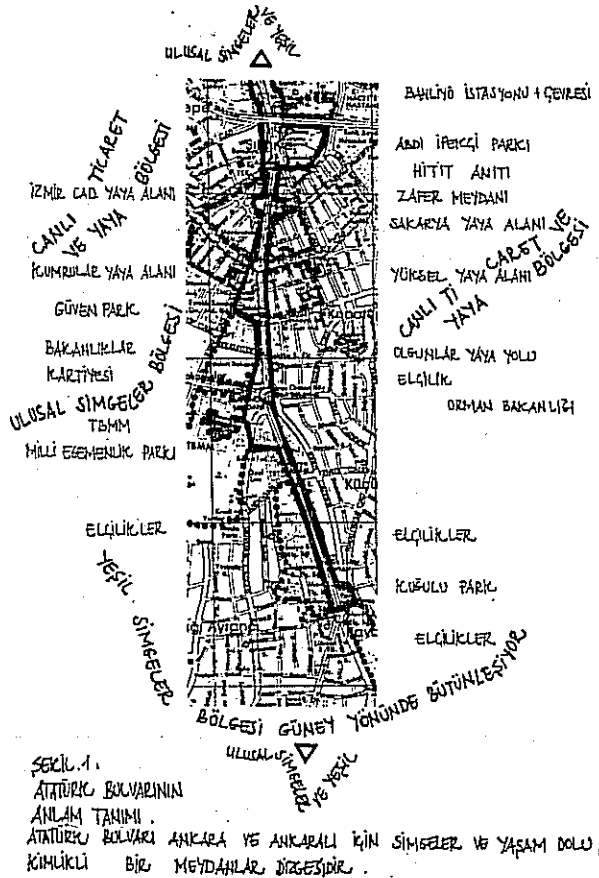
v. Değişen dünya koşullarında ve gelişmiş ülkeler deneyimleri ile karşılaştırıldığında, bu tür projelerin kentsel yaşam geçerliliği ne kadardır?

İRDELEME

Bu yazıda öncelikle ve ağırlıklı olarak, ulaşım teknikleri ile de ilgisinden dolayı, yukarıdaki birinci soru üzerinde durulacaktır.

Birinci soru teknik olarak rahatça anlaşılır bir sorudur. Öncelikle, Ankara ulaşımında türel ayırım'a, yolculuk-üretim cezbetme ilişkilerine ve buradan yolculuk atamasına bakmakta yarar vardır.

1990 verilerine göre Ankara'daki toplam 324, 496 taşıtın 216, 516'sı binek taşıttır (özel ve resmi, her çeşit binek taşıtı). Aynı

yıl için 6.166 otobüs ve 9.335 minibüs söz konusudur. 1992 istatistiklerine göre her gün 140.000 kadar binek taşıtı trafiğe çıkmakta ve bu taşıtlar ile yapılan günlük toplam yolculuklar 560.000 dolayında olmaktadır. Bu ise, günlük toplam taşıtlı yolculukların %16.44'ünü oluşturmaktadır. Buna karşılık EGO ve Halk otobüsleri ile yapılan yolculuk toplamı 1.200.000 dolayında olup, günlük toplam yolculukların %35.3'ünü sağlamaktadır. Yolculukların %29.4 ise minibüslerle yapılmakta, geri kalanı da %11.8 servis taşıtları ile olmak üzere diğer taşıtlar ile yapılmaktadır (5).

ŞEKİL 2:
NE YAPILMAK
İSTENİYOR ...
KENT BULVARI MI
MERKEZİ KESEN
HIZ YOLU MU ...

(+) KOTTA KATTA
İNŞETİNGİ MEYDANINI
GEÇİŞ ÇEVRESİNDEKİ
SİMESEL YAPILARA
NASIL BİR ÜNÜM
SAĞLAYACAK ...
KAVŞAK ÇEVRESİ
KAPASİTESİNİ AŞAN
TAŞIT TRAFİĞİ
NERELERE VE NASIL
DAĞILACAK ...
KENTLİ İÇİN ZATEN
FİLEN DARALTILMIŞ
MEKANLAR VE ..
BURALARI KULLANAN
LAR İÇİN NE
DÜŞÜNÜLMELİDİR ...

KATLI KAVŞAK DÜZENLEMELERİ
İLE TAŞIT TRAFİĞİ ARTTIRILAN
BULVARDA SİHİYE MEYDANI
VE ÇEVRESİNİ NASIL BİR
GELECEK BEKLIYOR ...

YA ZAFET MEYDANI VE
ZAFET PARKINI ...

YA KIZILAY (HÜBERNET)
MEYDANINI ... GÖVNEPARK'I ...

ATATÜRK BULVARINI, SÜBÜCÜ
GÖLÜF KONUSUNUN DARALMASI,
ÇEVRESİEL DÜZTÜNME,
POTANSİYEL TRAFİK ÇATIŞMASI
OLANUKLARINA RAĞMEN,
BULVARA SADECE BİR TAŞIT YOLU
(KUVVİ ENGÖRÜLEZEL, ANILARALI
NIN GEZİNTİ ALANINI DARALTA
ÇHC BİGİMDE, KENT MERKEZİ
NİN TAM İÇİNDEN GEÇEN BİR
ERİŞME KONTROLLÜ YOL'A
DÖNÜDÖRME ÇABASI ACABA

KAVAKLIDERE KATLI KAVŞAKI TEKNİK
ÇÖZÜMLEMELERİ NASIL TERCİH EDİLDİ
RAMPALARI ÖNERİLEBİLMEKTE ... YERİN KULLANILAN AÇIK VE YEŞİL ALAN
LARIN KİMLİK, GÖRÜCÜLÜ, GÖRSEL OLUMSUZLUK, KAKSİYA GEÇİ İÇİN
DEĞERLENDİRMELERİ YAPILDI İSE, BU KAVŞAĞA NASIL KARAR VERİLDİ ...
YAPILMAK İSTENEN, ANCAK TAM AÇIKLANIMIN DÜZENLEMELERE
SORULAR

Yolculuklar taşıtlı ve yaya yolculukları olarak ayrıldığında, %70 dolayında taşıtlı yolculuğa karşılık, yaya yolculukları da hiç de küçümsenmeyecek bir %30 dolayında paya sahiptir. Her ne kadar yaya yolculukları genel olarak yüksek yoğunluklu konut alanlarında daha fazla yapılmakta iseler de, Atatürk Bulvarı ve çevresinde, özellikle çalışma ve eğitim amaçlı üretim-cezbetme ilişkisi dışında, bunlara ek yolculukların önemli bir bölümü bu çevrede yaya olarak yapılmaktadır. Bu durumu çalışma saatlerinde, herhangi bir gün Bulvar üzerinde gözlemek kabildir.

Taşıtların karışığı kaza oranları Ankara

için yüksek olup, kaza ile biten taşıt-yaya çatışmaları ve bu kapsamda potansiyel çatışmalar, benzer nüfusa sahip Avrupa kentlerinden çok yüksektir. Özellikle yayalarca yoğun olarak kullanılan kesimlerde, bu potansiyel hem yaya hem de sürücü için bir rahatsızlık ve tedirginlik unsurudur.

Ulaşım sistemlerinin temel işlevlerine bakıldığında iki temel işlev ayırdeedilebilir.

Bunlar:

i. hareket,

ii. erişme

işlevleridir. Bu iki işlev arasındaki eşgüdüm sağlanarak, bunların çatışmasına neden olunmaması gerekmektedir. Burada yolların kademelendirilmesi ve kademeler arasında eşgüdümün sağlanması sözkonusudur.

Bir yolun veya kavşağın yeniden düzenlenmesi bu iki işlev ile şu temel noktaları da gözönüne almak durumundadır:

i. Bir yol veya kavşakta tüm taşıtların eşdeğerliğinin benimsenmesi mantiki olmayan, haksız ve gerçeğe ters, yanlış bir anlayıştır. Böyle bir anakronik değerlendirme ile düzenleme artan maliyetleri ve yolculuk süresini bu yol'da yolculuk yapan herkese yüklemiş olur.

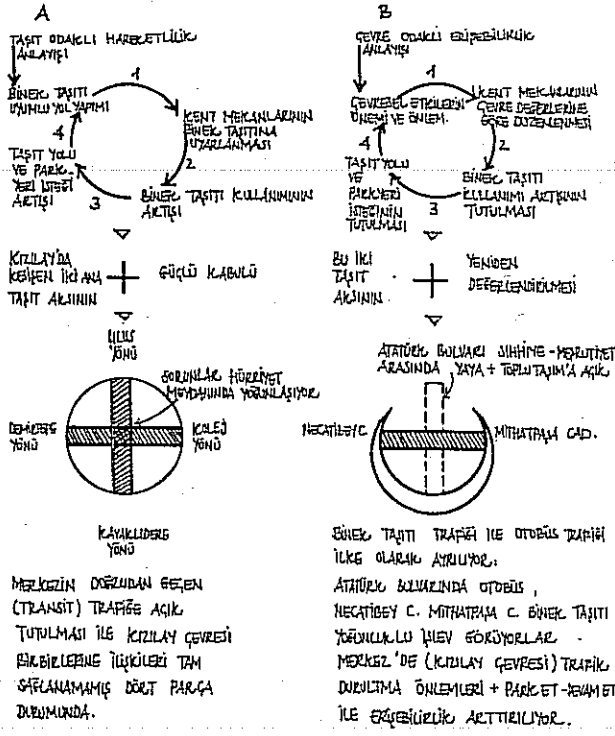
2. Ulaşımın, özellikle taşıtlı yolculuk ulaşımının ana amacı insanları taşımaktır, yoksa 'taşıtların taşınması' değildir. Taşıtlar, ulaşabilme amacına yönelik birer araçtır ve taşıtın kendisi bir amaç olamaz. Ayrıca, daha da ötesi, verilen bir miktar ve nitelikteki ulaştırmayı en az sayıda taşıt ile gerçekleştirmek, kuramsal yönden, her zaman arzu edilen bir hedefdir.

3. Dinamik kapasitesi, yararlanma kapasitesi ve doluluk oranları gibi temel ölçüt yönlerinden, minibüs gibi ara-toplu taşıma binek taşıtıdan, otobüs; minibüsten daha üstün görülmelidir.

5. Bu üstünlük kentli ve yerel yönetim açısından, daha ekonomi sağlaması, ulaşım için gereken kentsel yüzeylere daha az gereksinim göstermesi gibi nedenlerle de sözkonusudur.

6. Yine bu sistemlerin kişi (yolcu) -km temelinde, kent'e ve kentliye yan etkileri çok daha az olumsuzluk gösterir. Bu olumsuzluklardan çevre kalitesine ilişkin olumsuzluklar benzin ile işletilen motorlardan, elektrik ile işletilen motorlara (HRS-ARS vb.) geçildiğinde çok daha azalır.

Yolculuk üretimi - cezbetme ilişkileri, aktivite merkezleri, seçenek koridor gibi kavramlar değerlendirilmeksizin, çevre etkileri gözetilmeksizin, binek taşıtı odaklı atama yapılarak, yol ağı ve bu ağdaki yol ve kavşak

ŞEKİL 3 : TAŞIT HAREKETLİLİĞİ (A) VE ÇEVRE EDİLEBİLİRLİĞİ (B) TEMEL ANLAYIŞLARININ KIZILAY ÇEVRESİ İÇİN TANIMLANMASI (A) YORLUMU BULVARIN HIZ YOLUNA DÖNÜŞTÜRÜLMESİNE PARALELDİR.

nitelikleri belirlendiğinde, her yeni düzenleme bir başka düzenlemeyi, belli bir süre sonra gerektirir. "Her açılan yolu trafik doldurur" ulaşım mühendisliğinin bilinen bir aksiyomudur. Katlı kavşak yetersiz duruma gelir, daha fazla yol ve otopark isteği ortaya çıkar ve sorun kısa - dönemde çözüldüğü sanılırken, uzun - dönemde, çözülmesi çok daha güç bir duruma girer. Bulvarı bir taşıt koridoru olarak gören bu anlayış Şekil. 2'de tanımlanmaktadır.

Kentsel ulaşım teknikleri yönünden, sorun incelenirken önce hareketliliğe göre mi, yoksa erişebilirliğe göre mi çözüm aranmaktadır, buna karar verilmelidir. İkinci olarak, ulaşım ile çevre kullanım ve aktivitelerin etkileşimi ve çevre değerleri gözönüne alınmalıdır. Birinci seçeneğe göre, binek taşıtlarının günlük kullanımını özendirilen yaklaşım ile, çevre etkileşimi üzerinde duran yaklaşımın somalaştırılması ve bu yaklaşımların herbirinin Kızılay (Hürriyet) Meydanı nirengi noktası alınarak, Ankara'nın iki önemli aksına göre gösterilmesi Şekil. 3'de yapılmaktadır. Görüleceği gibi, Bulvara daha fazla lastik tekerlekli motorlu taşıtlı yükleyen, binek taşıtlarının günlük kullanımını özendirilen bir anlayış Ankara'nın bu iki önemli aksının

haçvari durumunu güçlendirmektedir.

İşte, Atatürk Bulvarı üzerine rampalı geçişler ile, kalı kavşaklar getirmek, Bulvarı bir çeşit kısmen erişime kontrollü yol durumuna getirecek ve Bulvar çevresindeki karşılıklı aktivite kullanımları parçalayacak biçimde, haçvari gelişmeyi güçlendirecektir.

Teknik seçeneklerin temelindeki iki kavramsal seçenek yukarıda belirtildiğine göre, Bulvardaki ulaşım sorunlarının temelinde daha açık olarak inilebilir.

Ana sorun trafik sıkışıklığı olarak görülmektedir. Peki bunun nedenleri nelerdir? Bu nedenlerin başlıcaları şunlardır:

1. Kentin yayılması. Yeni konut alanları mevcut kent dışına kaymakta, ancak konut alanları ile birlikte çalışma alanları, aktivite merkezleri de gerçekleşmediğinden, yeni konut alanlarından merkeze yolculuklar günlük git-gel (düzgün) yolculuklar olarak ortaya çıkmaktadır. Sonuçta, artan binek taşıtlı sahipliğinin ve binek taşıtlı kullanımının da etkisi ile merkeze taşıtlı girişi isteği fazla-laşmakta ve bu istek istem olarak mevcut akslar üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Bu durum özellikle güneyden OR-AN, Yıldız'dan, güneybatıdan Eskişehir Yolu çevresi, Çayyolu'ndan iki ana arter'e olan yükleri arttırmakta ve kesişme genel alanı İnönü Meydanında oluşmaktadır.

2. Günlük yolculuklarda binek taşıtlarının kullanılmasının kısıtlanması bir yana, bu kullanım özendirilmektedir.

3. Mekan kısıtı. Mevcut kentsel ulaşım mekanlarının ve donatılarının bu artışa ayarlanabilmesi çeşitli kısıtlardan dolayı yetersizlik göstermektedir.

Eğer aynı temel anlayış sürdürülür ise, giderek sıkışıklık tıkanıklığa, tıkanıklık, kilitlenmeye dönüşecektir. Gelişmiş ülkelerin kentsel ulaşım ağı deseninin genelde ızgara desen olduğu kentler için son zamanlarda kullandığı deyim olan ızgara kilitlenme (gridlock) kaçınılmaz duruma gelecektir.

Sorunun getirdiği ek sorunlar ise şunlardır:

1. Trafik akımındaki herhangi bir duraksama (kaza, yol çalışması, teknik altyapı çalışması, protokol geçişi vb.) sıkışıklığı, katlı kavşaklar yapılsa da aniden yükselterek tıkanıklık durumuna getirecektir. Bu ise hem sürücüye hem de yolcuya zaman kaybı, stres demektir. Böyle bir durumdaki sürücü için "trafik canavarı olmayın" demek, kaybettiği zamanı telafi etmek isteyen sürücünün içinde bulunduğu ortamı yetersiz değerlendirmek anlamı taşıyacaktır.

2. Toplu taşıma etki. Daha etken gelişebilme olanağı toplu taşıma taşıtları için

kısıtlanabilecektir. Bu özellikle projelendir-
melerin otobüs öncelikleri gibi öncelikli uy-
gulamaları içermediği durum ve kesimlerde ar-
tacaktır.

3. Kaza artışı. Hız yollarında zincirleme,
diğer yollarda tek birimler temelinde kaza
olasılıkları söz konusudur.

4. Ara kademelerde ve bir kademenin belli
kesimlerinde taşıt -yaya çatışması artışı ortaya
çıkabilecektir. Bu son durum açık olarak
Atatürk bulvarının Kızılay kesiminde beklen-
melidir.

5. Hava kalitesine etki. CO, CO2, NOx,
kurşun vb. emisyon ve partikül atıklar, as-
best (toz) artan taşıt trafiği ile artma
eğilimine girecektir.

6. Gürültü. Özellikle (+) kotta katlı
kavşaklar istenmeyen ses olan gürültüyü
arttıracaktır.

7. Enerji kullanımı. Binek taşıtlarının pet-
rol bağımlılığı gözönüne alındığında taşıt do-
luluk oranı/ enerji sarfiyatı artacak, bu da pet-
role olan bağımlılığı arttıracaktır. Böylece,
katlı kavşak projeleri binek taşıtın kul-
lanımını özendiren anlayış kapsamında ulusal
enerji açığına olumsuz değer yükleyecektir.

8. Kendisine toplu taşıma seçeneği sunul-
mayan binek taşıt kullanıcılarının petrol sar-

fiyatı ile, diğer bakım, onarım ve işletme
masrafları da, toplam binek taşıt kullanımı/
ulaşım yararı temelinde artacaktır.

9. Merkez işlevlerinde değişiklikler söz
konusu olacak ve merkezdeki büro, ticaret vb.
kullanımların her an merkezi bırakma
olasılıkları firma temelinde artacaktır.

Kaldığı, Bulvarı ulaşılabilir yönünden
güçlendirecek, Büyükşehir Belediyesinin sahi-
bi olduğu iki raylı sistem projesinin yapım
işleri sürmektedir. Ulaşım Ana Planı
çerçevesinde, raylı sistemlerin diğer ayakları
da kesin projeleri elde edilip, yapıma duru-
mundadır (bkz. Şekil. 4). Kıt olan mali
kaynakları biran önce gerçekleştirilerek Anka-
ra'nın büyük bir kesimine hizmet vermek
üzere büyük kapasiteli ve yüksek doluluk
oranlı yatırımların tamamlanmasına hasret-
mek yerine, genelde doluluk oranı çok düşük
taşıtların kullanacağı karayolu işleri yapımına
harcamak ne derece uygundur. Özellikle, ken-
tin daha dar gelirli ve orta gelirli kesimleri
biran önce raylı sistemlerin gerçekleşmesini
beklerken, belki de borçlanma yolu ile, bu
kesimlerin üzerine ek külfet getirmek ve ni-
metli ulaşım sorununu bu kesimler kadar ra-
hatsız biçimde hissetmeyen çok küçük bir ke-
sime aktarmak sözkonusu ise, bu doğru olur
mu?..

Yerel yönetimin Ankara'ya daha kaliteli
bir yaşam düzeyi sunmak için öncelikle ya-
pabileceği bazı ulaşım hizmetleri
sözkonusudur. Bunların başlıcaları şunlardır:

1. Aydınlatması tamamlanmamış
kavşakları aydınlatmak. Trafik kaza olasılığı
yüksek olan kavşakları ve kesimleri kanalla-
ma vb. ile düzenlemek.

2. 'Protokol Yolu' uygulamasını Bulvar-
dan kaldırarak, yeniden düzenlemek.

3. Dar ve yayayı zorunlu olarak platform'a
yönlendiren kaldırımları genişletmek.

4. Yaya alanlarındaki kullanım ra-
hatsızlıklarını gidermek.

5. Otoparkların kapasitesinde kul-
lanılmasını sağlamak.

6. Merkez'de parkmetre düzenlemelerini ve
kullanımını sağlamak.

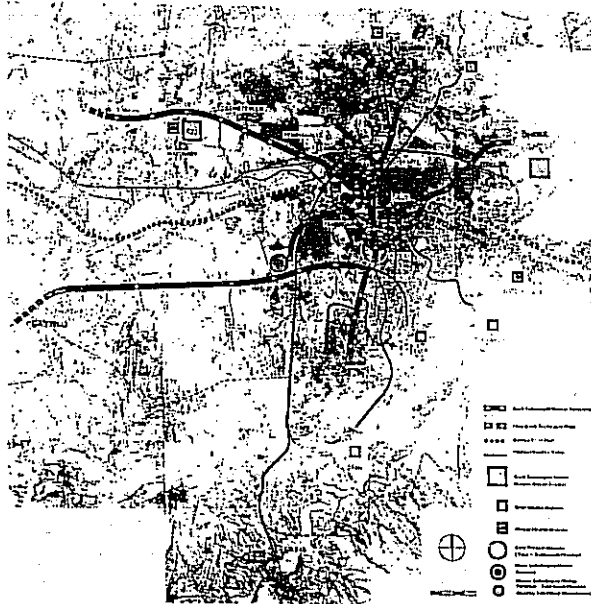
7. Ulaşım Ana Planı'na göre otobüs
öncelikli düzenlemelere başlamak.

8. Otobüs işletim, hat ve duraklarını daha
etkin ve kullanışlı duruma getirmek.

9. Eksoz gazı ve gürültü ölçümlerinin
yapılmasını, önlemler alınmasını sağlayarak,
Ankara'nın sağlığına katkıda bulunmak.

10. Trafik sıkışıklığının söz konusu
olduğu yerlerde alan temelinde önlem
alınmasını sağlayacak projelere başlamak.

Bu son sözü edilen husus Bulvarı bir tür
hız yoluna çevirme anlayışına karşı açılabilir.

ŞEKLİ 4.
ANKARA KENTSEL ULAŞIM ANA PLANINA GÖRE 2015
YILI RAYLI SİSTEMLER, OTOBÜS ÖNCELİKLİ YOLLAR VE
DİĞER ÖNEMLİ ULAŞIM ÖGELERİNİ GÖSTEREN SEMA.
Kaynak: Ankara Kentsel Ulaşım Çalışması, cilt 5: reviz edilmiş gösterimi.

Kentel ARS (Metro) şubeleri (merkezden): Hızlı Raylı Sistem (ANKARA) şubeleri:
1° Aşama: Batıkent 3° ve 4° Aşama: 1° Aşama: Aşot - Dikimevi
2° Aşama: Çayyolu Keçiören ve Dikimevi Diğer şubeleri: Etiler, Sıhhiye-Önderler, Hacıhalı.

Önce kentiçi merkezden geçen bu tür yol seçeneğinin ulaşımclar tarafından benimsenen bir seçenek olmadığını söyleyelim (bkz. (1), (8), (12), (14), (16), (18), (19), (21), (26), (29), (31), (34), (40), (41), (42), (45), (48), (51))

İkinci olarak bu tür projelerin ülkemizde daha önce de gündeme geldiğini ve büyük

çerçevede Avrupa ülkelerinde erişme kontrollü yolların artışının sınırlandırıldığını, İsviçre'nin 'Ekolojik paso' uygulamasına geçtiğini, diğer ülkelerin de benzer önlemler alarak, çevre-dostu projeleri yürürlüğe koyduğunu belirtmektedir.

Avrupa'da yapılan Avrupa Topluluğu ülkelerini kapsayan geniş çaplı bir anket trafik tıkanıklığından bıkan Avrupalıların, kent merkezlerinde binek taşıtı girişinin kısıtlanmasını büyük çoğunlukla istediklerini ve toplu taşım'a oy verdiklerini ortaya koymuştur (30).

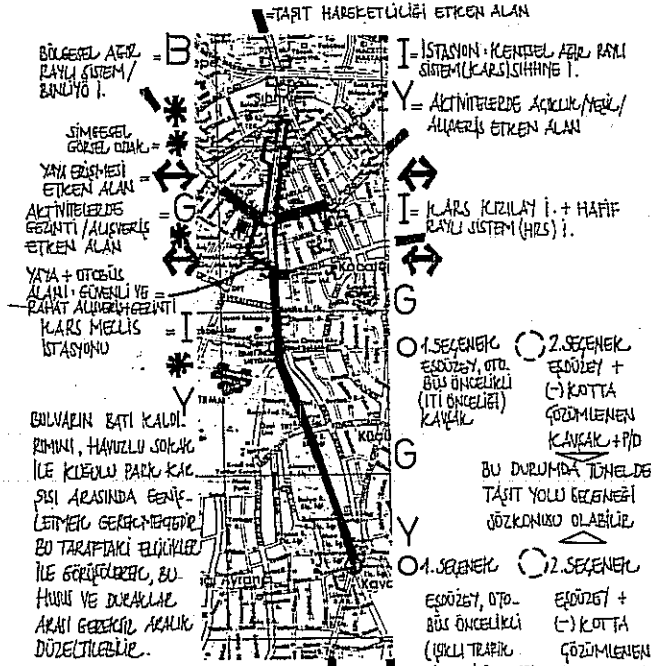
Kentiçi erişme kontrollü yol ve katlı kavşak yapımı konusunda, başta karayolu mühendisliği uzmanları olmak üzere, ulaşımcların büyük tereddütleri vardır. Bu tür projeleri kendi kentlerinde denemiş olan ülkelerde bu tereddüt red'de gitmektedir (bkz. (8), (12), (23), (24), (25), (29), (32), (33), (39), (41), (42)).

İslam Başkentleri ve Kentleri Örgütü (OICC) danışmanı A. Muhsen Hussain, gelişmekte olan ülkelerin kentsel ulaşım sorunlarını çözmelerinin bir ön koşulunun, geleneksel binek taşıtı odaklı ulaşım planlamasından, dolayısı ile taşıt hareketliliği, kentiçi, erişme kontrollü yol anlayışından ayrılmak olduğunu bildirmektedir. (28).

Bahreyn gibi küçük bir Arap Emirliğinden, ulaşımca Al Sabah trafik durultma önlemlerinin önemi üzerinde durmaktadır (2).

Trafik sıklığının söz konusu olduğu yerler için alan ölçeğinde alınabilecek, trafik durultma yöntemleri konusunda ülkemizde, kuramsal düzeyde de olsa irdelemeler yapılmaktadır (örneğin, bkz. (1), (31)). Uzun bir süre böklemeye gerek göstermeksizin, daha kısa dönemde sonuçları alınabilecek bu düzenlemeler hem ulaşım sistemleri düzenleme ve yönetimi (Transportation systems management = TSM), hem de çevresel trafik yönetimi anlayışları kapsamında, pek çok ülkede uygulanmaktadır. Taşıt odaklı hareketlilik, buna uygun, daha fazla yol ve katlı kavşak yapımının kentlerine getirdiği olumsuzlukları, 'deneyerek' anlayan ve ulaşım düzenlemelerini kentlerinin iyileştirilmesi ve kentlinin yaşam kalitesinin yükseltilmesi ile birlikte ele almayı 'öğrenen' gelişmiş ülkelerin bu deneyim ve öğrenimlerini ülkemizde hem ulaşım alanında çalışan teknik kademeler, hem de yerel yönetimler incelemektedir.

Bir yolun taşıt kapasitesinin yanında çevresel kapasitesinin de olduğu unutulmamalıdır (Örneğin bkz. (13), (27) (35)). Ulaşım seçenekleri değerlendirilirken, bu çevresel kapasitenin de ne olduğu ortaya konmalıdır.

tepki aldığını belirtelim (bazı örnekler için bkz. (20), (22), (43)).

Ayrıca Büyükşehir statüsü kazanmış kentlerde belediyelerin böyle projelere itibar etmediğini de belirtmekte yarar var. Londra'da en önemli yerel yönetimlerden biri olan Westminster, plan ve projelerinde böyle bir anlayışa tüm kapıları kapamıştır (bkz. (49), (50)).

Viyanan'ın 1981'deki belediye başkanı bu tür projelerin temelinde anlayış olan 'hareketlilik' karşı şunları söylemektedir: "sınırsız olarak birey hareketliliği... bir illüzyondur... gelecek toplu taşım'a ait olup, toplu taşım'a bu gereksinim kentin yenilenmesinin itici gücünü oluşturacaktır" (kaynakça (37) sayfa 34).

Batisse (11) Birleşmiş Milletler'in Avrupa Ekonomik Komisyonunun karayolundan, demiryoluna bir kayışı öngördüğünü ve bu

Bunun da ötesinde, kentsel ulaşım gereksinimi ve düzenlemelerinin artık kentsel ekolojik yaklaşımlar çerçevesinde irdelenmesi sözkonusudur (Örneği bkz. 36).

Yukarıda belirtilen trafik durultma önlemlerinden, yol kullanımını ücretlendirme yöntemleri, yurtdışında bir çok kentte olduğu gibi, Hong Kong ve Singapur gibi Uzak Doğu kentlerinde "yol'da elektronik ücretlendirme" yi içermektedir (17, 31, 47). Şekil 6 ve 7, bu yöntemin bu iki kentteki uygulamasından alınmıştır.

Tekrar Ankara'ya döndüğümüzde, Atatürk Bulvarının "Kent Omurgası" niteliğinin Bulvarı da kapsayan bu kentsel tasarım yarışması için vurgulandığını (4), Bulvarın imge değerlerinin yitirilmemesi gerektiğini (10), Bulvarın Ankaralı için aynı zamanda bir gezinti alanı işlevini gördüğünü (46) bizzat Büyükşehir Belediyesinin yarışma Şartnamesinden okumak mümkündür. Dileriz, kendi şartnamesini yerel yönetim de yeniden okur ve bu tür alanlarda öngörülecek projelerinde, 1990'dan 1993'e, Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumlarının, dört yıllık sentezinin vardığı şu sonucu da göz önüne alır:

"Kent ana nazım planına refere edilmesi

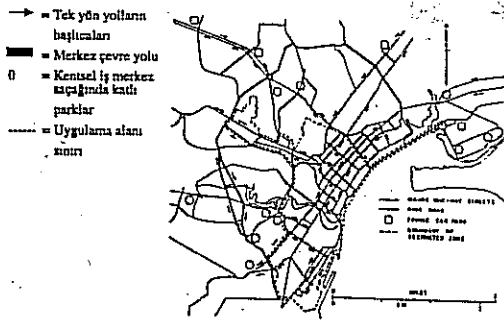
zorunlu olan... büyük projeler, paylaşımlı ve katılımlı olmalı, kentin ortak hedeflerinde birleşmelidir (15)".

Yukarıda sorulan sorulardan 2.'sine cevap yine olumsuz olmaktadır. Bu projeler ne Ankara Ulaşım Ana Planı, ne de Yapısal plan ile uyumlu değildir (7). Kaldı ki, Atatürk Bulvarının bu projelere konu kesimleri Çankaya Belediyesi sınırları içindedir ve bu belediyenin de bu konuda ne düşündüğü sorulmalıdır.

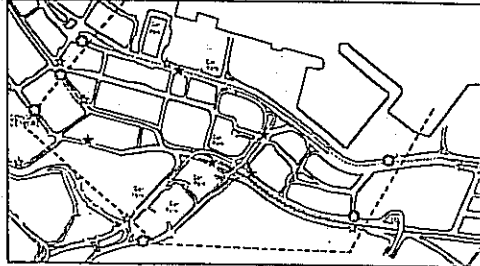
3. Soruya cevap, yukarıdaki değerlendirmeler çerçevesinde Ankara'nın kentsel değerlerine, kimliğine olumsuz bir katkının bu projelerin gerçekleşmesi ile yapılacağı yönündedir.

4. Soruya cevap, yarardan çok zarar getirileceğini ortaya koyar. Kısa - dönemde binek taşıtı ile Çankaya - Ulus arasında yolculuk yapanlar kazanacak, ancak belli bir süre sonra bu kazanç daha çok zarara dönüşebilecektir. Bugün Ankara'da 300.000'den az olan binek taşıtı sayısının 2015 için 672.000 olarak kestirildiğini (3) binek taşıtı hem kredi mekanizması yöntemleri ile, hem de, bu tür projelerle yerel yönetim eli ile özendirmek, ulaşım mekanlarında dolaşacak taşıt sayısını bu sayının da üzerine çıkaracaktır. Peki bu taşıtların sahipleri taşıtlarını nerelerde park edeceklerdir? Bu projelerin uygulanmasından sonra eskiden olduğu gibi, yeniden Hürriyet Meydanına, ayrıca Sıhhiye'ye katlı kavşak önerileri de gündeme gelmeyecek midir? Bu yükün inşaatı, bağlantı yolları nasıl çözülecektir? Bu tür kavşakların yer aldığı kesimlerde yaya için karşıya geçişler. Bulvarı alışveriş, iş, gezinti vb. amaçlar için kullanılanların hangi geçiş ve kullanım olumsuzlukları ile karşı karşıya kalacakları ne kadar ve nasıl araştırılmıştır? Çevre kalitesinin düşme eğilimine girmesi ile ticaret ne tür bir eğilim içine girecektir? Bütün bunlar cevap beklemektedir.

5. Soru kapsamında, yukarıda ulaşım düzenlemelerinde 'eskimiş' anlayış ve tekniklerin nasıl geçerliliklerini yitirdikleri, yeni anlayışların ve tekniklerin uygulanmaya başlandığı konusunda bazı başlık niteliğinde saptamalarda bulunulmuştur. Her şeyden önemlisi kıt kaynakların kullanılmasının sabit ulaşım alt yapılanmasının ne kadar bu söylenenler çerçevesinde bazı seçenok öneriler geliştirilebilir. Bu konu Şekil. 5'te, başlıkları ile gösterilmektedir. Buna göre Sıhhiye Meydanı - Meşrutiyet Caddesi arasında kalan Bulvar kesimi yaya + toplu taşıma alanı olarak düzenlenebilir. Bu alandan itibaren Kavaklıdere Meydanına kadar olan kesimde de buna uygun düzenlemeler yaparak, Atatürk Bulvarının meydanlar dizgesi mekan-

Şekil. 6 : Singapur'da, kentsel iş merkezine taşıt girişlerinin izin'e bağlanması, ücretlendirme'nin uygulandığı alan.

Şekil. 7 : Hong Kong'da, kentsel iş merkezini içli yolların kullanımının elektronik sistem ile ücretlendirilmesi yönteminin uygulandığı alan.

sal niteliği güçlendirilebilir.

Şekil. 5, İsmet İnönü ve Kavaklıdere Meydanları için (-) kotta kavşak çözümlerinin de sözkonusu olabileceğini içermektedir. Alta kavşak katı + tünelde karayolu teknolojik olarak mümkündür ve bu çözümlere üstteki eşdüzey mekanların bütünleşmesini en az olumsuzlukla etkileyebilecektir.

Bu öneri ile kentsel merkez saçağında parke - devam et sistemi çerçevesinde otopark düzenlemeleri ve bu sistemin merkez çekirdeğine girmesi düşünülmelidir.

SONUÇ:

Öngörülen bu projelerde teknolojiyi kullanmanın mantığına inilmeksizin, bugün için 'eldeki', 'bilinen' teknolojiyi kullanmak eğiliminin sözkonusu olduğu anlaşılmaktadır. Teknolojik seçeneklerin olduğu bir ortamda, Bulvarın işlevsel bir yol kademesinden (ana arter) çok bir 'bulvar' anlamına göre çözümler önem kazanmaktadır.

Öncelikle belediye bu projeleri tartışmaya açmalı, katılımı sağlamalıdır.

Bulvarın içinden geçtiği kentsel merkez çekirdeğinin bütünlüğünü sağlayan bir ulaşım anlayışı ile, Ankaranın Türkiye'nin sadece yönetsel değil aynı zamanda simgeler yüklü mekanlar ile dolu başkenti olduğu vurgulanmalı, bunun karşısı gerçekleştirilecek, çekirdek aktivite ve kullanımları parçalanarak, kente ve kentliye karşı bir ulaşım suçu yerel yönetim eli ile işlenmemelidir.

Hem yerel yönetim, hem de Kültür Bakanlığı bu alanın bir kültürel miras alanı olduğunun farkına vararak, Dünya Kültür ve Tabiat Mirasının Korunması Sözleşmesi'nin ilgili maddesine dayanarak, Atatürk Bulvarının bu kesimini "Kültürel Miras" alanı olarak ilan etme yönünde girişimde bulunmalıdır.

Büyükşehir belediyesinin sık sık kullandığı bir ifadeyi kullanarak, son sözü şöyleyim:

"Bu kent hepimizin"!

KAYNAKÇA

Not: Ankara Büyükşehir Belediyesi, 'ABB' olarak kısaltılmıştır.

(1) Acar, İ.H. (1992) Kentiçi Trafik Sorunlarının Hafifletilmesinde Güncel Yöntemler ve Talep Yöntemi 4, Toplu Taşıma Kongresinde sunulan bildiri, Kongre Kitabı ss. 109 - 126, ABB EGO, Ankara.

(2) Al Sabah, A.N.A. (1993) Traffic Calming: Bahrain's Experience, Organization of Islamic Capitals and Cities Fifth Seminar:

Road Safety and Accident Prevention, 23 sayfa bildiri, Ankara.

(3) ABB EGO - KANADA KONSORSİYUMU - KUTLUTAŞ (1987) Ankara Kentsel Ulaşım Çalışması.

Cilt 1: Ulaşım Yapısı

Cilt 2: Ulaşım Konut Anketi

Cilt 5: Ulaşım Ana Planı

(4) ABB (1993) Güzel Ankara Projesi Omurgası Kuzey Bölümü Kentsel Tasarım Yarışma Kitabı, Ankara.

(5) ABB (1993) Road Safety and Studies for Prevention of Traffic Accidents in Ankara, İslam Başkentleri ve Kentleri Örgütü (OICC) tarafından düzenlenen Yol Güvenliği ve Trafik Kazalarının Önlenmesi Semineri'nde sunulan bildiri, Ankara.

(6) ABB (1993) Kente Karşı Suç Paneli I. Konuşmalar Kitapçığı, Ankara

(7) ABB (1993) Ankara Ulaşım Ana Planı, Ankara

(8) Antoniou, Jim (1971) Environmental Management - Planning for Traffic, Mc Graw Hill, Londra.

(9) Aydın, C. (1992) Metro Kazısı Nedeniyle Uygulanan Yeni Trafik Düzeninin Değerlendirilmesi ve Gelecekteki Toplu Taşıma Uygulamalarına Katkıların İrdelenmesi, 4. Toplu Taşıma Kongresinde -sunulan bildiri. Kongre kitabı ss. 45-62, ABB EGO, Ankara.

(10) Ateş, T. (1991) Türkiye'de Kentsel Peyzaj ve Kent Omurgası, (4). Kaynakça içinde, ss. 65-67.

(11) Batisse, F. (1990) European Transit & the Environment, Mass Transit, Eylül Ekim sayısı, ss. 45-48.

(12) Bor, W. (1972) The Making of Cities, Leonard Hill, Londra.

(13) Brown, G.R. (1982) Visual Intrusion Impact of Residential Traffic, Transportation Engineering Journal - ASCE, sayı 5, ss. 468-481.

(14) Çelik, F. (1991) Kentiçi Trafik Sıkışıklığı ve Optimum Kavşak Kapasitesi, 3. Toplu Taşıma Kongresinde sunulan bildiri, Kongre kitabı ss. 291-297, ABB EGO, Ankara.

(15) Çubuk, M. (1994) Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumları 1990-1991-1992-1993 Sonuçları Üzerine Sentez Denemesi, MSÜ İstanbul.

(16) Daniels, P.W., Warnes, A.M. (1980) Movement in Cities, Methuen and Co. Ltd., Londra.

(17) Dawson, J.A.L., Catling I. (1986) Electronic Road : Pricing in Hong Kong,

Transportation Research - A, sayı 2, ss. 129-134.

(18) DPT (1991) Kentiçi Ulaşım - VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı ÖK Raporu, Ankara.

(19) Edwards, J.D. (der.) (1992) Transportation Planning Handbook, Prentice Hall, New Jersey.

(20) EGE Mimarlık (1992) Kazıklı Yol... EGE Mimarlık sayı. 2, ss. 31-32.

(21) Elkin, T., Mc Laren, Ld., Hillman M. (1991) Reviving the City, Friends of the Earth, Londra.

(22) Gürsel, Y. (1989) İçinden Otoyol Geçen Tarih, Mimarlık sayı. 1, ss. 42-43.

(23) Highway Research Board (1969) Transportation and Community Values, HRB SP No. 105; Washington D.C.

(24) Highway Research Borad (1974) Geometric Highway and Culvert Design, TRB R. 518, Washington D.C.

(25) Hobbs, F.D. (1974) Traffic Planning & Engineering, Pergamon Press, Oxford.

(26) Homburger, W.S., Kell, J.H. (1981) Fundamentals of Traffic Engineering, Berkeley, Kaliforniya.

(27) Hopkinson, R.G. (1927) The Evaluation of Visual Intrusion in Transport Situations, Traffic Engineering and Control, sayı, 11, ss. 387-395.

(28) Hussain, A.M. (1993) Integrated Road Safety Programmes in developing Cities, Organization of Islamic Capitals and Cities Fifth Seminar: Road Safety and Accident Prevention, 26 sayfa bildiri, Ankara.

(29) Jones, P.M. (1989) The Restraint of Road in Urban Areas, Transport Studies Unit, University of Oxford, Oxford.

(30) IRJ (1991) Transit Surveys, International Railway Journal, sayı 11, s. 33

(31) Kaplan, H. (1992) Büyük Kentlerimizde Trafik Rahatlatma Önlemleri, Trafik Bütünleştirilmesi ve Toplu Taşıım Sistemlerinin Yeri, 4. Toplu Taşıım Kongresinde sunulan bildiri, Kongre kitabı, ss. 63-96, ABB EGO, Ankara.

(32) Keudel, W. (1992) Büyük Şehirlerdeki Ulaşım Problemleri, 4. Toplu Taşıım Kongresinde sunulan bildiri, Kongre kitabı ss. 303-314, ABB EGO, Ankara.

(33) Khisty, J.C. (1990) Transportaiton Engineering, Prentice Hall, New Jersey.

(34) Menteş, G. (1992) Ankara Kenti Ulaşımı Hakkında Düşünceler Üzerine, Türkiye Mühendislik Haberleri, Şubat - Mart sayısı, ss. 8-18.

(35) Morlok, E.K. (1978) Introduction to Transportation Engineering and Planning, McGraw - Hill, New York.

(36) Naess, P. (1992) How Feasible are Environmental Measures in Urban Development? United Nations Seventh Conference on Urban and Regional Research: Urban Ecology, ss 403-424, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Ankara.

(37) Newman, P. Kenworth, J.R. (1989) Gasoline Consumption and Cities, JAPA Journal sayı, 1, ss. 24-37.

(38) O'Flaherty, C.A. (1983) Highway and Traffic (Volume 1), Edward Arnold, Londra.

(39) Oglesby, C.H. Hick, R.G. (1982) Highway Engineering, John Wiley & Sons, New York.

(40) Ozer, M. (1991) F. Çelik Bildirisi üzerine tartışma, 3. Toplu Taşıım Kongresi, Kongre Kitabı sayfa 299, ABB EGO, Ankara.

(41) Pearce, D., Nash, C. (1973) The Evaluation of Motorway Schemes: A Case Study - Southampton, Urban Studies, sayı 10, ss. 129-143.

(42) Robinson, J. (1971) Highways and Our Environment, McGraw Hill, New York.

(43) Robinson, J. (1986) Beyoğlu Otoyol Plan, Mimarlık sayı 2, ss. 20-21.

(44) Smith, M.J. Vd. (1994) A Comparison of the Network Effects of Four Road-User Charging Systems, Traffic Engineering and Control, Mayıs sayısı, ss. 311-315.

(45) Stone, T. (1971) Beyond The Automobile - Reshaping the Transportation Environment, Prentice Hall, New Jersey.

(46) Tankut, G. (1991) Ankara Kent Omurgası - Tarihsel Evrim, (4). Kaynakça içinde, ss. 56-60.

(47) Traffic Engineering and Control New (1994) Electronic Road Pricing, Traffic Engineering and Control, Haziran sayısı, ss. 390-392.

(48) Yayla, N. (1991) M. Özdirim Bildirisinin Tartışması. 3. Toplu Taşıım Kongresi, Kongre Kitabı ss. 142-144, ABB EGO- Ankara.

(49) Westminster City Council (1994) Transport Policies and Programme 1995/96, Londra.

(50) Westminster City Council (1994) Unitary Development Plan, Londra.

(51) Whyte, W.H. (1988) City: Rediscovering The Centre, Double Day, New York.

18. DÜNYA ŞEHİRCİLİK GÜNÜNÜN ARDINDAN

Her yıl bir konu çerçevesinde ve değişik kentlerde düzenlenen Dünya Şehircilik Günü Kollokyumu bu yıl 7-8-9 Kasım günlerinde Ankara'da yapıldı.

"Şehircilik Mesleği İle İlgili Görevler, Yetkiler ve Nitelikler"ın tartışıldığı kollokyuma katılım yüksekti. Üniversiteler, meslek odaları, kamu kurumları ve yabancı uzmanların bilimsel ve teknik bildiriilerinin yanı sıra, sergiler, öğrenci yarışmaları, teknik gezilerin yer aldığı kollokyumda son gün bir de panel yapıldı.

Toplantılarda, ülkemizdeki imar planlama sürecinin yetersizliği sık sık dile getirildi. ODTÜ Öğretim Üyesi Prof.Dr. İlhan Tekeli "Şehir Plancısının Utangaç Olmayan Talepleri" başlıklı bildirisi de, bugünkü iklyüzü İmar düzenini aşmak için şehir plancısının, yetki ve kaynak kullandığı güçlü bir planlama sistemini talep etmesinin gerekliliğini söyledi.

Odamızın sözcüleri de ülkemizde sayıları 2000'i aşan nitelikli şehir plancısı olduğunu, eğilimle kazandıkları nitelikleri yetersiz İmar planlama sisteminde ortaya koymadıklarını, bu potansiyelden artık yararlanmak gerekliliğini belirterek, "şehir plancıları artık konuk sanatçı olmak istemiyorlar" dediler.

Geçen yıllarda Dünya Şehircilik Günü Daimi Komitesi ile Şehir Plancıları Odası arasında yaşanan bazı sorunlar bu yıl da yaşandı. Dünya Şehircilik Günü Toplantılarına iki farklı bakışı ortaya koyan iki konukla, Dünya Şehircilik Günü Daimi Komitesi Genel Koordinatörü-Mehmet Çubuk ve Şehir Plancıları Odası Eski Genel Başkanı Cengiz Türksay ile "ADA "Kentliyim" Dergisi'nin yaptığı söyleşi, kendilerinin izleriyle yayınlanıyor.

Mehmet Çubuk ile Söyleşi

- Dünya Şehircilik Günü'nün amacı nedir? Türkiye'de Dünya Şehircilik Günü Komitesi nasıl oluşturuldu?

45 yıldan beri dünyada 55 ülkede Dünya Şehircilik Günü Milli Komitesi var. Dünya Şehircilik Günü Türkiye Milli Komitesi Prof.Dr.Kemal Ahmet Aru'yu başkan seçmiş. Aru da, Mehmet Ali Handan ve Prof.Dr.Akif Okur'u komitenin üyesi tayin etmiş. Komite 1977 yılına kadar bu konuda hiçbir eylem yapmamış.

1975-77 arasında icradan sorumlu genel sekreter oldum ve Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Şehircilik Araştırma Enstitüsü bünyesindeki yönetim kurulu üyeleri bu komiteyi oluşturdu ki üyeleri değişikçe komite de bir değişkenlik kazanıyor.

Haftalık etkinliklere dönüşen "Gün"ün iki önemli hedefi var. Birisi ülke içerisindeki şehircilikle ilgili, planlamayla ilgili tüm konuların sahiplerini, öğretim kadrosunu bir yıl içinde yapmış oldukları çalışmaların bir muhasebesini yapmak üzere sorgulamak. İkincisi, uluslararası anlamda aynı güne karşılık gelen esenleşme telgrafı ile her ülkeyi aynı anda harekete geçirmek, ülkelerde şehirciliği gerçekten tartışılır bir ortama taşımak.

- Komite sadece bu "Gün"ü kutlamak için mi oluşturuldu? Daha geniş bir perspektife oturtmak için düşünceler var mı?

Komite sadece çok temelde gelecek yıl çalışılacak konularla ilgili bir onay verir. Bu bir bayraktır. Ancak herhangi bir yere resmen bağlı olmaması nedeniyle bu görevi alır almaz ait olduğum üniversiteye taşıdım. Şehircilik enstitüsü yönetmeliği içine ilgili bir madde eklendi. Aynı zamanda enstitünün şehircilik araştırmalarıyla ilgili faaliyetleriyle bütünleşti.

Türkiyede bu konudaki insanlardan yararlanması için ilan ediyorum. Bir yıl sonra bir muhasebe yapılıyor. Bu birikim bir şekilde

yayına dönüştürülüyor.

- Komitenin çalışma biçimi nedir?

Komite Mimar Sinan Üniversitesinin Rektörlüğüne bağlı bir otonom birim şeklinde görülmektedir. Şehircilik Araştırma Enstitüsü bünyesindeki potansiyelden yararlanmaktadır. Ben icradan sorumlu başkanayım. Kemal Ahmet bey şeref başkanı. Sonuçta böyle bir sistemin içerisinde bir çeşit danışma kurulu gibi kabul edebileceğimiz Enstitünün yönetim kurulunu oluşturan üç kişiyle, bölümün yönetim kadrosunu oluşturan kişiler üyelerini oluşturmaktadır.

- Şehir Plancıları Odası-komite ilişkileri neydi, ne olabilir?

Şahsımın ve komitenin bir kaç üyesinin insiyatifinde olan bir olay değildir ve Selman Ergüden beyin başkanı olduğu dönemden 4-5 dönem öncesine kadar Plancılar Odasıyla işbirliği yapmaya çalışmışımdır. Sonra anlayamadığım birtakım kopukluklar olmuştur. Aramızda hoş olmayan tartışmalara girilmiştir. "Şehir Plancıları Odası olarak biz bunun sahibiyiz" gibi. Böyle birşey yok. Üniversitenin çatısı altında, teminatı altında uluslararası bir bayrağı tutma olayıdır.

Değişik şehirlerde ve üniversitelerde düzenlenerek halkı şehirciliğe yaklaştırmak ve şehircilik yaşamını uygulamakla görevi yerine getirilmektedir. Bir de kişisel olanaklarım sonucunda buraya uluslararası değerinde insanlar çağırılmıştır. Bu insanlara para pul ödeyerek getirmek mümkün değil. Bu ilişkiler sonucunda gelmişlerdir. Bu da uluslararası nitelik kazandırmıştır.

Üniversiteli genç nesle çalışmalarını yayınlamak, bir bilimsel podyumda sunmak fırsatı verilmektedir. Ben en çok bu yönüyle bu işi tasvip ediyorum. Yine benim finanse ettiğim araştırma öğrenci yarışmasının bu sene yedincisi yapılacak. Bunu meslek odası yıllardan beri yapamazdı.

- Şehircilik Gününün konusunun belirlenme süreci nasıldır?

Ben bu konuyu genellikle söylemeye çalışıyorum. Yani bu bende oluşuyor. Bu yaratıcı güç benim şahsımda saklı. Sonra bu konuların bir iki tanesi bir sene sonraki kollokyumu yapmak üzere küçük komiteyle başta Kemal Aru, bölümdeki profesör arkadaşlar ve yönetim kurulu ile tartışılıyor. Bir bakıyorum ki olumlu oluyor. Delege gibi, üye gibi gibi kabul ettiğim Ahmet Uzel, İlhan Tekeli ve Özcan Altaban var. Böyle bir toplantıya hepsi geldiği zaman bu toplantının bitiminde bir sonraki konuyu tartışma olanağı da doğuyor. O konu şekillenince de ondan sonrasını yürütmek ben icradan sorumlu kişi olduğuma göre bana düşüyor.

Şu anda turizm konusunu ilan ettik, olabirliğini gördüm ve komiteye getirdim. Bu sırada da dünyada turizm planlamasıyla çok yakından ilgili bir insan oldum ve olayları da çok yakından takip ediyorum. Side Projesini yapmamızdan bu yana neredeyse 20 küsur yıl geçti. Türkiye'deki turizm fiziki planlamasında gelinen bir nokta var ve Türkiye'de turizmde gelinen bir nokta var. Dünyada artık turizm, sürdürülebilirlik kavramı içerisinde tartışılmaya başlandı.

Bütün bunlar yapılırken buradaki bilim komitesi ve işbirliği yapacağımız düzenleme komitesi belirleniyor.

- Bilim komitesi değişen bir komite mi?

Tabii. Her seferinde değişiyor. Yani üniversitelerden talip kişiler oluyor. Bilim komitesi gelen bildirimleri değerlendiriyor, girer ya da girmez diye. Genelde konu tesbit edilmiş olduktan sonra onlara veriliyor. Asıl düzenleme komitesi ortaya çıktıktan sonra bu kez oturum şekli ortaya konuluyor. Alışıl gelmiş bir düzenimiz var.

- Dünya Şehircilik Günü'nde 1994 yılı için şehircilerin yetkileri gibi bir konu belirleniyor. Şehircilik mesleğinin örgütlü yapısı ŞPO'dur. Geçen yıl bu konu belirlendiğinde hemen odayla böyle bir ilişkiye geçildi mi? Ya da zaten konu birlikte mi saptanmıştı?

Onlarla bu işi erteledik hep. Geçen yıl Bursa'da Gazi Üniversitesi ile konuşmuştuk. Orhan Bey'lerle bu işi bu sene yapabileceğimizi gördük. Ve düzenleme komitesinin Ankara ayağını oluşturduk. Bakanlıklarla ve yetkililerle hemen temasa geçtiler. Öyle olmasaydı programın üzerinde ŞPO'nun adı olmazdı.

- ŞPO'nun ilk gün katılımında çok etkin bir biçimde yer almadığımız için çekiliyoruz yaklaşımları oldu.

Başkanın böyle açıklaması beni üzdü. Ben böyle bir tartışmaya girmek istemiyorum. Yani buradaki arkadaşlar bu ilişkiyi kurmuşlardır,

kurmaları gerekiyor. Sonuçta "açılış konuşmalarının içerisinde, önünde, arkasında ismim olsun olmasın" gibi bir tartışmadan ötürü bir show, biçim olayından dolayı tavır koymak istemişler. Fakat ben Remzi Bey'le konuştum. "Biz faaliyete katılmaktan asla çekinmedik, ama böyle bir burukluğumuzu da ifade etmek istedik" dedi. Dolayısıyla Odayla işbirliği için çalışılmış, görüşülmüş, Oda turlar düzenledi, sergiler açtı, gösteriler yaptı. Son ana kadar geldi, katıldı. Kendisine bir oturum başkanlığını yapması teklifim de oldu. Madem ki beraber yapıyoruz, doğal olması lazım.

Ve zamanı da geldi. 20. Toplantı, 4. Dönem Kongre toplantısıdır ve ben diyorum ki; bu protokolü yapacağız. Ben bunun sekreteryasını Oda'ya taşıyacağım. 20. Kongre demek 20 yıldır oluşan iskeletin bozulmadan orada yürütmesi demek.

Sekreteryasını şu anda M.S.Ü. Rektörlüğüne bağlı birim olarak Şehir Bölge Planlama Bölümü yürütüyor.

Biz bunu devrettiğimiz zaman getirilecek bir yenilik varsa tekrar tartışılır. Ama bu sistemin bozulmasını istemem ben. Oda bilimsel komiteyi kurarken elbette bizim yaptığımız gibi üniversitelerden davet yapacak, yani ben de oradayım. Ben buna lanet olsun deyip de elimin tersiyle itip, arkamı dönüp gitmiyorum. Ben 20 sene Türkiye'ye hiçkimsenin vermediği bir imkanı getiriyorum. Bu gençler hergün gelip, kitapları soruyorlar ve o kitapları ben çoğaltamıyorum. Demek ki kitapları Odaya miras gibi bıraktığımda Oda bunları, yeniden değerlendirmek durumunda kalacaktır.

Bakın ben şimdi daha rahat diyorum ki 4. kongre dönemi ciddidir. O kongreyi birlikte yaparak, sonunda da el sıkışarak sekreteryayı artık Odaya devredeceğimizi söyledim. Bakın bu hizmetin, faaliyetin sürdürülmesi için gerekli motor gücümüz demek ki Odanın bünyesinde çıkıyor ortaya.

Cengiz Türksoy ile Söyleşi

- Dünya Şehircilik Günü Türkiye Daimi Komitesi ile Şehir Plancıları Odası arasında, uzunca bir zamandır yaşanan sorunlar var. Anlaşmazlığın nedenleri nelerdir?

Tek cümleyle özetlemek gerekirse; sorunların kaynağı, Komite'nin demokratik olmayan yapılanmasının sağladığı olanakla "tek karar verici" konumunda olan sayın M. Çubuk'un tutum ve davranışlarıdır.

1992 yılında Şehir Plancıları Odası Yönetim Kurulu'nda göreve gelişimizi izleyen günlerde Komite'den sayın M. Çubuk imzalı bir yazı aldık. Yazıda, 1992 yılı Dünya Şehircilik Günü kutlamaları için ŞPO İstanbul Şubesi'nin öteki kişi ve kuruluşlar gibi "görevlendirilmiş" olduğu

bildiriliyordu. 6235 sayılı Yasaya dayalı olarak kurulmuş, özerk ve bağımsız bir kuruluş olan odamızı İstanbul'da temsil etmekle görevli olan şubemizin merkez Yönetim Kurulu dışındaki bir kurum ya da kişi tarafından görevlendirilmesi sözkonusu olamayacağı için konu hakkında İstanbul Şubesi'nden bilgi istedik, yanlılık yoktu.

Bu yaklaşım, örgütlenme anlayışımızla; Türkiye'deki şehir plancılarının tek yasal örgütü olarak nitelediğimiz Şehir Plancıları Odası'nın konumuyla temelden çelişiyordu. Komite'ye gönderdiğimiz bir yazı ile kendilerini uyardık ve ŞPO Yönetim Kurulu Kararı olmadıkça Oda'yı temsilen hiçkimsenin Dünya Şehircilik Günü etkinliklerine katılamayacağını bildirdik. Ancak bu gelişmeler öncesinde, Komite'nin bağ kurduğu ve bazı görevleri üstlenmiş olduğunu öğrendiğimiz İstanbul Şubesi'ni de güç durumunda bırakmamak için Şube Yönetim Kurulu'nu etkinliklerin düzenlenmesi çalışmalarına katılmakla görevlendirdik.

Şube adına çalışmalara katılan arkadaşlarımız Komite'nin işleyişi ve kendilerine karşı takınılan tavırla ilgili olarak sürekli yakınıyorlardı. Başlıca yakıma konusu, Komite adına çalışmaları yürüten sayın M.Çubuk'un buyurgan tavrıydı. O kadar ki; arkadaşlarımızın ŞPO adına yönelttikleri hiçbir eleştiri ve öneri dikkate alınmıyor; bütün çalışmalar sayın M.Çubuk'un mutlak egemenliğinde sürdürülüyordu. "Demokratik meslek kuruluşu" olarak nitelenen Oda'mızın bu tür bir çalışma anlayışını kabul etmesi sözkonusu olamazdı. Bu nedenle de aldığımız bir Yönetim Kurulu kararı ile sürdürülen çalışmalardan çekildik ve kararımızı hem Komite'ye hem de İstanbul Şubesi'ne bildirdik.

Eleştirilerim sayın M.Çubuk'un kişiliğine yönelik değildir. Komite'nin demokratik olmayan yapılanması sürdükçe, sayın M.Çubuk'un yerinde kim olsa aynı biçimde eleştiri alacaktır. Çünkü ona bu tek karar verici konumunu kazandıran Komite'nin yapılanmasıdır.

- Yıllardır düzenlenen Dünya Şehircilik Günü etkinliklerinde ŞPO hiç sorun çıkarmadan görev almış. Geçmişte bu tür anlaşmazlıklar olmuyor muydu?

1978 yılından beri Dünya Şehircilik Günü etkinliklerini izliyorum. Düzenlemede herhangi bir görev almadığım için bu tür anlaşmazlıkların olup olmadığını bilmiyorum.

Bugün Türkiye'de yaklaşık 2700 şehir plancısı var. Kendilerine "plancı mimar" ünvanı yakıştırarak, şehir plancısı olduklarını iddia edenler, kuşkusuz bu sayının dışındadır. Dünya Şehircilik Günü etkinliklerinin ilk düzenlendiği 1977 yılında ülkemizdeki şehir plancısı sayısı, sanırım 200 bile değildi. ŞPO üye sayısı da bu dolaydaydı. Nicelik olarak son

derece küçük, nitelik olarak da toplumda heniz kendine ait bir yer edinememiş olan şehir plancıları topluluğu, mesleğimiz adına başkalarının söz söylediği; ahkam kestiği platformlarda bulunmayı bile bir kazanım olarak niteliyordu.

O yıllarda kamuoyunun da gündeminde olmayan kent planlama, planlı kentleşme konularının tartışıldığı; bu konularla ilgili kişi ve kuruluş temsilcilerinin biraraya geldiği bu tür etkinlikler çok önemseniyordu. Bu bağlamda, Komite'nin; daha doğru bir deyişle Komite adına sayın M.Çubuk'un çabalarıyla, her yıl Dünya Şehircilik Günü'nde toplantılar düzenlenmesinin gelenekselleşmiş olması çok anlamlı bir gelişme olarak nitelenmelidir. Sayın M.Çubuk'un bu yolda harcadığı emek,zaman ve çaba her zaman takdirle anılacaktır. Ancak, bu takdir sayın M.Çubuk'un yıllar öncesinin verdiği alışkanlıklar ve Komite'nin demokratik olmayan yapısının sağladığı olanakla "tek karar verici" konumunu sürdürmesine göz yummanızı gerektirmez.

Ülkemizde yeni bir meslek alanı olmakla birlikte şehir plancılığı, bugün bağımsız bir meslek alanı olarak topluma kendisini kabul ettirmiş; şehir plancılarının tek yasal örgütü olan ŞPO artık "rüştünü ispatlamış" ve ülkemizde şehir plancısı bulunmadığı yıllarda kent planlama adına yaptırılan imar planlarını "emaneten",hazırlayan mimarların bu alandan çekilmelerigerektiğini savunan anlayışlar yaygınlaşmıştır. Bu koşullarda, geçmişteki bütün olumlu hizmetlerine karşın, ne bir üniversite bünyesinde oluşturulmuş Komite'nin ne de o Komite adına çalışan sayın M.Çubuk'un buyurgan yaklaşımları kabul edilebilir.

Bu düşüncelerle, 1993 yılı Dünya Şehircilik Günü etkinlikleriyle ilgili çalışmalara Oda'mız hiçbir biçimde katılmamaya karar vermişti.

- Bundan sonrası için neler öneriyorsunuz?

Benim somut önerim şudur: Dünya Şehircilik Günü Türkiye Daimi Komitesi, Türkiye'de şehir planlama eğitimi veren tüm öğretim kurumlarının; şehircilik enstitülerinin ve Şehir Plancıları Odası'nın demokratik kurallar işletilerek seçilmiş temsilcilerinden oluşmalı; oluşan bu komite, kendi hazırlayacağı ve oybirliği ile kabul edilecek bir statüye bağlı olarak çalışacak yapılanmaya kavuşturulmalıdır. Ancak o zaman kişisel inisiyatiflere dayalı buyurgan çalışma anlayışından uzaklaşılabilir ve bundan sonra çok daha verimli çalışmalar yürütülebilir; bugün sözü edilen, ama gerçekte başarısız olan, şehircilik adına bir yıl içinde gerçekleştirilen çalışmaların yıllık "mühasebesi" yapılabilir.

TÜRKİYE'DE KONUT VE YERLEŞİM SORUNLARI SEMPOZYUMU

(21 - 22 Ekim / Ankara)

Kenan ÖZDEMİR

Başbakanlık Toplu Konut İdaresi, kuruluşundan bu yana geçen 10 yılı değerlendirmek amacıyla Ankara'da bir sempozyum düzenlemiştir. 2 gün süren ve 5 oturumda 5 bildirinin sunulduğu ve tartışıldığı sempozyum Toplu Konut İdaresi Başkanı Yiğit Gülöksüz'ün konuşmasıyla açılmış, açılışta Başbakan Yardımcısı Murat Karayalçın ile Şehircilikten Sorumlu Devlet Bakanı Salih Sümer de birer konuşma yapmışlardır.

Yiğit Gülöksüz konuşmasında, Toplu Konut üretiminde kalite ve paylaşım sorunlarına değinmiş, işi ehline bırakmak için müşavirlik firmalarını devreye soktuklarını belirtmiştir. 1994 yılı içinde 2910 konutun Güneydoğuda inşaatlarına başlanıldığını, ayrıca yine Güneydoğuda bir kısmı gecekonduya alternatif nüve konut şeklinde olmak üzere 10.000 konutluk yeni bir projenin başlatıldığını ve bunun için 50 milyon dolarlık Dünya Bankası kredisinin sağlanmakta olduğunu belirtmiştir.

Toplu Konut İdaresi Ataköy konutlarının satılarak 3000 konutun üretimine başlanması örneğinde olduğu gibi, satışlarda eşitlikçi ve kaynak yaratıcı bir sistem geliştirerek devletle halk arasında güvene dayalı bir şeyler yapmaya çalışmaktadır. Bu doğrultuda düşük gelir gruplarına yönelik küçük ve ucuz projeler üzerinde çalışmaktadır. Ayrıca büyük kentlerdeki tarihi stok ve gecekondular başta olmak üzere mevcut konut stoğunun değerlendirilmesi ile yapı tasarruf sisteminin kurulması hedeflenmiştir. (yapı tasarruf sistemi yönetmeliği başbakanlığa sunuş aşamasına getirilmiştir.)

Açılış konuşmalarından sonra bildirilerin sunulduğu ve tartışıldığı oturumlara geçilmiştir. 1. oturumda konut sorununun niteliğinde son 10 yılda meydana gelen gelişmeler ve bu gelişimi belirleyen faktörler konusu çerçevesinde Prof.Dr. Ali Türel bildirisini sunmuştur. Bildiride özette şu konular vurgulanmıştır.

"Sanayileşmiş ülkelerde devletin, ekonomide doğrudan üretim ve dağıtım ile ilgili rolünün azaltılması, buna karşılık piyasaların etkin işleyişini sağlayacak düzenlemelerin yapılması şeklinde özelleşebilecek yaklaşımın en önemli uygulama alanlarından biri konut sektörü olmuştur. Kamu kuruluşlarının mülkiyetindeki kiralık sosyal konutların büyük bölümü

öncelikle içinde oturanlara indirimli fiyatlarla satılmıştır:

"1990 yılından itibaren sosyalist ülkelerdeki rejim değişikliğinin ardından çoğu merkezi hükümetlerin mülkiyetinde olan konut stokunun özelleştirilmesi, bakım onarımı için gerekli kaynakların bulunması, bu ülkelerde piyasa mekanizması içinde faaliyet gösterecek konut finansman kurumlarının yaratılması, satış amaçlı konut yapımcılığının geliştirilmesi, taşınmazlar üzerinde mülkiyet haklarının tescili gibi konular üzerinde son yıllarda tartışma ve çalışmalar yoğunlaşmıştır.

"Gelişmekte olan ülkelerde kiralık sosyal konutların toplam konut stoğu içindeki payının çok küçük olması nedeniyle konutta özelleştirme önemli bir gündem maddesi olmamıştır. Ancak devletin konut sunumundaki rolü ve yürürlükteki sübvansiyon mekanizmalarının konut üretim üzerindeki etkinlik ve gelir dağılım etkileri, özellikle Dünya Bankası kredilerinin kullanılması söz konusu olduğunda irdelenen konular olmuştur."

Tartışmalar bölümünde Raci Bademli konut üretim sürecindeki 4 aşamaya (yer seçimi ve arsa sorunu, teknik altyapının sağlanması, konutun inşaatı ve sosyal altyapı ve yaşamın örgütlenmesi) dikkat çekerek konut sorunun sadece bina yapımıyla sınırlı olmadığını belirtmiştir.

"Konut alanlarının yer seçimi nazım plan kararlarına aykırı, parça parça, kararı olmayan yerlerde spekülatif amaçlı olmuş, bu durum özel sektörün arsa ele geçirme yarışma ve mücavir alanlardaki kamu mülklerini zilyetlik çerçevesince yağmalanmasına dönüşmüştür. Kamu, planlı, arsa sunumuna gitmek yerine özel sektörü değerlendirmeye kalkıyor. Kamu, konuta açılmaması gereken alanları konuta açmayı arsa sunumuna katkı gibi algılıyor. Bu dar görüşlü çıkarıcı yaklaşımın maliyetini hepimiz ödüyoruz. Arsa Ofisi aynı spekülatif mantıkla hareket etmektedir. Ancak bu karmaşada kentsel rantları geriye almanın mekanizmaları da yoktur."

Bülent Şeriver de toplu konutun son 10 yılını bir bankacı gözüyle (kendi deyimiyle tutucu, pratik, somut sonuçlara ulaşmayı hedefleyen acımasız, duygusuz) değerlendirmiş ve bugünkü kurumsal yapılarda, sermaye ve para

Kenan Özdemir 1984 yılında ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümünden mezun oldu. Halen Toplu Konut İdaresinde şehir plancısı olarak çalışmaktadır.

Şehircilik
Bakanlığı'nın
kurulmadığı,
tasarınması devletin
konut sorununa
"şahsi baktığı"
tablosu bütün
tartışmacılarca
ile getirilmiştir,

piyasasında, yasa ve mevzuatta, özel konut bankalarında yeniliğe gidilmesi gerektiğini söylemiştir.

Doç. Dr. Sema Erder İstanbul örneklerinde yola çıkarak gecekondu türü konut ediminin ticarileştiğini, ölçek ve nitelik değiştirdiğini ve kent hukuku dışı bir süreçle "kent toprakları" üretildiğini belirterek, ne yoksulların eski yoksul, ne de kamu görevlilerinin eski kamu görevlisi olduğu, arazi mafyası ile ilişkilendirerek anlatmıştır.

2. Oturumda Devletin konut sorununa bakışı ve müdahale biçimleri (1984-94) başlığı altında Doç. Dr. Can Hamamcı sunduğu bildiride konuyu yasal çerçeveden ele alıp, 2984'ün kronolojik gelişimini anlatmış ve toplu konut uygulamalarına bütçeden kaynak ayrılması yerine fon konut uygulamalarına bütçeden kaynak ayrılması yerine fon uygulaması getirilmesini ve genel olarak 2984'ü bir çerçeve yasa olarak olumlu bulduğunu belirtmiştir.

Tartışmacılardan Refet Erim, devletin TKKOİ'ni (Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi) konut, sorunun çözmek için değil, inşaat sektörünün canlandırmak için kurduğunu, nitekim 1995 bütçesinde devletin TOKİ'le ayırdığı ödeneğin 1 milyon TL olması konut fonundaki paraların gaspedilmesi olarak değerlendirmiştir. (Fonda biriken para 60 Trilyondur). 1987'ye kadarki dönem TKKOİ'nin altın dönemidir. Bu dönemde 150 bin konut finanse edilmiştir. 1992-94 arasında kredilendirilen konut sayısı 20.000 civarındadır. TOKİ yönetiminde kooperatiflerin de söz hakkı olmalıdır."

Türkiye'deki büyük müteahhit kuruluşların temsilen (ki bu rakam yaklaşık 75'dir) konuşan Yılmaz Güner, yurtdışından Türk firmalarının yaptığı işlerin %70'nin konut olduğunu, ancak bu firmaların aslında altıyapı, baraj, liman vb. konularda deneyimli olduğunu, yurt dışında ise gelişmiş teknolojileri inceleyerek konutçu olduklarını ve 150.000 işçi çalıştırdıklarını söylemiştir.

Arsa Ofisi adına Gn. Müdür Nadir Nadi Ünal, devletin arsa üretim politikasında öncelikle kamu arazilerinin değerlendirilmesini hedeflediğini, ancak aslında umulduğu kadar kamu arazisi olmadığını, olanların da ya işgalli veya ihtilafli olduğunu Sultanbeyli ve Ümraniye örnekleriyle anlatmıştır.

Deha Sezer, devletin konut sorununa bakışını ve müdahalesini bir hukukçu olarak değerlendirmiştir. "Devletin müdahalesi 2985 sayılı esnek çerçeve yasa bağlamında, toplu konut yapımı ve kooperatif örgütlenmesinin özendirilmesi ve toplu konut yapımı ve kooperatif örgütlenmesini özendirilmesi ve toplu konut alanlarına açılmasında bir yenilik olarak TOKİ'nin yetkili kılınması şeklinde olmuştur.

Prof. İlhan Tekeli konuşmasında devletin nelere müdahale edip nelere müdahale etmediğine dikkat çekerek etik açıdan devletin politikasını eleştirmiştir. 1. günün sonunda toplu konut üretimine aslında kamu desteğinin yeterli miktarda olmadığı, kamunun arsa ve yerleşme politikasıyla bütünleşen kentleşme ve konut politikasının olmadığı ve buna bağlı olarak hala Şehircilik Bakanlığı'nın kurulmadığı, kısacası devletin konut sorununa "şaşı baktığı" tablosu bütün tartışmacılarda dile getirilmiştir,

II. gün "Globalleşen dünyada kentsel gelişme dinamik-

leri ve bu dinamikler çerçevesinde önerilebilecek konut politikaları" başlıklı bildirisinde Oğuz Işık, öncelikle globalleşme sürecine ilişkin bir dizi önerme yapmakta, ardından bu sürecin kentlerin konumlarını belirleyen ilişkiler yumağı üzerindeki etkilerini tartışmaktadır.

"2000'li yıllara giderken Türkiye'nin konut sorununu çözmeye biçimlerinin uluslararası bir model oluşturma olanağı var mıdır?" sorusuna yanıt arayan Y. Doç. Dr. İhsan Bilgin ve Y. Doç. Dr. Mehmet Karabören bildirisinde "konut sorunu" temasının evrensel olarak sürekli gündemde kalacağını vurgulamışlardır.

Şule Özükren de, "Devletin konut sorununun çözümü için müdahale aracı olarak Toplu Konut İdaresi" değerlendirmesinde TOKİ'nin kuruluş gerekçelerini ve 10 yıllık uygulamalarını, ilgili mevzuat ile kendisine verilen işlevi nasıl ve ne ölçüde yerine getirebildiğini araştırmıştır.

"İdarenin üstlenmiş olduğu bu önemli işlevi ne ölçüde yerine getirebildiğinin değerlendirilmesi amaçlandığında ise konunun idarenin kurumsal özellikleri ile ilişkilendirilmesi gerekecektir. TOKİ'nin soruna müdahale etme amacı ile yönettiği fonun oluşturulma biçimi bu ilişkilendirmenin en önemli gerekçesini oluşturmaktadır. Bilindiği gibi Toplu Konut Fonu kamu eliyle oluşturulan bir kaynaktır. Bu tür kaynaklar özellikle ekonomik kriz dönemlerinde başka sektörlerle aktarılabilir. Nitekim ülkemizdeki 10 yıllık uygulama da bu doğrultuda bir değişimi ortaya başlanmış ve sonunda fonun tamamının genel bütçeye aktarılması nedeniyle TOKİ, gerekli kaynağın büyük bölümünü genel bütçeden talep eden bir konuma gelmiştir.

Bir diğer ilişkilendirme gerekçesi ise; Toplu Konut İdaresinin yapılanma özelliklerinden kaynaklanmaktadır. TOKİ, Başbakanlığa, dolayısıyla merkezi yönetime bağlı bir kurumdur. Bu bağlamda toplumun gerek kullanıcı, gerekse girişimci veya üretici olarak hemen hemen her kesimini barınak olmasının ötesinde bir yatırım kanalı olarak da ilgilendiren ekonominin bu en önemli sektörüne müdahale edebilme olanağı; devletin yürütme gücünü elinde bulunduran hükümet için TOKİ aracılığıyla elde tutulan bir güç olma özelliğini de taşımaktadır.

İdare, 1987 yılından itibaren kendi arsaları üzerinde konut üretimini organize etmeye başlamıştır. İlk örnekler, özellikle üretilen konut gibi ve büyüklüğü açısından üst gelir gruplarının hedeflediğini, göstermektedir. Bu tür konutların son yıllarda piyasa değerleri üzerinde satılmaya çalışılması, yapılan hatanın onarılması yönünde rasyonel bir davranış olarak değerlendirilebilir. İdare, önemli sayılabilecek bir arsa stoğuna ulaşmış, geliştirdiği yeni modelleri yeni yeni uygulamaya aktarmaya çalışmaktadır. Bu noktada tartışılması gereken konu bu modellerin gerçek gereksinim sahiplerine yönelik olarak uygulanabilme şansının ne ölçüde doğrudan İdarenin elinde olduğudur. "Uygulamayı değerlendirirken gelişmelerden TOKİ'nin ne ölçüde sorumlu tutabileceği konusunda tartışma gündemindeki yerini almaktadır. Yapılacak tartışma; büyük bir olasılıkla idarenin yönetsel sürekliliğinin sağlanmasının önemini, belki de yeniden yapılanılmasının gerekliliğini ortaya çıkaracaktır."

ÖRGÜTLEŞMİŞ BİR AD: TEOMAN ÖZTÜRK

Bülent TANIK

Teoman Öztürk ve TMMOB... Bir ad ve bir örgüt bu kadar bütünleşirse buna örgütlenmiş bir ad demek hata sayılmamalı.

Yetmişlerde yedi dönem başkanlığını yaptığı TMMOB ile Teoman Öztürk'ü ayırmak, ayrı anmak mümkün mü? Bu yüzden değil mi; gazeteler onbeş yıl aradan sonra, dün, "TMMOB Başkanı Teoman Öztürk dedi ki" diye başlamadılar mı?

12 Eylül karanlığını aşmaya yaşı yetmeyenler için yazıyorum, Yoksa onu anlatmaya gerek yok!

O yetmişlerin öne kattığı ve ardı sıra güvenle yürüdüğü, yolundan kuşku duyulmayanlarından. Dal gibi bir delikanlı iken omuzladığı görevi, dağ gibi bir halk önderi olarak devredene dek hem kendini hem de örgütünü büyüttü, büyüttü..!

Mühendis ve mimar hareketi O'nunla yakaladığı özgüveni ve iç bütünlüğünü, O'nun önderliğinde dışa açtı. Başka toplumsal kesimlerle, emekçilerle, halkla buluştu. Teknik elemanlar işbölümü çemberini kırıp "uzay'a" açıldı. Mühendislik ve mimarlık ayaklarını sağlam bastırarak politik özünü tanımaya başladı. Bilim ve teknolojinin ülke, bölge ve hatta evren sorunları ile bu kadar iç içe olduğu, mühendislerin cam kulelerde yaşadığı o dönemde en yoğun tartışıldı. Mesleğin çıkarlarını korumanın, ülke ve halkın çıkarlarını korumak ile ne kadar da çok bağdaşık, ne kadar çok bağdaşık olduğu anlaşıldı... TMMOB, yirmi yıl biriktirdiği meslek deneyimini "halkın hizmetine" sunacağı siyasal hamura, O'nun usta elleriyle kattı.

O en acılı anında rolünün gereğini eksiksiz yerine getiren, sancısını sezdirmeyen bir baş aktördü. Yaptırım gücünü arttırmak ve duygusallığını gizlemek için bilerek sesini kalınlaştırdı.

Teoman Öztürk toplulukların "büyük" sorunları ile ilgilenip, "yorulma" gibi bir hakkı kendine hiç tanımadı. Üstelik yığınların yanısıra, ulaşabildiği herkesin tekil sorunlarının ayrıntısını yaşayan özenli bir ağabeydi.

Bu halkın yetiştirdiği özel ve güzel insanlardan biri Teoman Öztürk dünyanın neresinde olursa olsun insana yapılan kötü uygulamayı, işkenceyi teninin ta derinliklerinde duyumsadı. Vücudunun bunca yaralı, bunca yıpranmış olması bundadır.

İnanıyorum ki Teoman Öztürk'ün yaydığı insan sevgisi ve özveri örneği hiç yaralanmayacak.

KENDİ ÖLÜMÜNE "SEBEBİYET" VERMEK

Çapa tıp reanimasyon kliniği
Formika kapıda onsezinci sıra
Gazlı kalemle kayıtlı
TEOMAN ÖZTÜRK.

Dudakta ıslatılmış bir parmak
Silliverir bir sürtüşte.
Bellî belirsiz gölgesi kalır
Mürekkebin.

Bekleyen kadınlar
"O öldü" der. Biri
Aşağı indirdiler çoktaan
Belki de götürdüler!

Zayıflamış bedeni
Cansız.
Evrendeki tüm acıların
Ve ateşin
İzlerini taşıyor...
Anısı
Güneşe çarpan bir yıldız
Yanarak
Ve yakarak.

Yüz yıl yaşayacağım derken
En az
Olur mu böyle yapmak!
Kendi ölümüne
"Sebebiyet" vermek,
Ellisinde!

22 Ağustos 1994, Ankara
Bülent Tanik

Aşağıda adlarını yayınladığımız Odamız üyesi, meslektaşlarımıza, 5 Ocak 1995 tarihinde ODTÜ Mimarlık Amfisi'nde yapılan bir törenle "Meslekte 25 Yıl Hizmet Ödülleri" verilmiştir.

ODA ÜYE NO

Esat TURAK (1)	(2) İlhan TEKELİ
A. İrem ACAROĞLU (3)	(5) Özer ÖRÜKLÜ
Tuğrul AKÇURA* (6)	(7) A. Murat GERMEN
Tansı ŞENYAPILI (8)	(9) Sevgi AKTÜRE
Gönül TANKUT (10)	(11) Baykan GÜNAY
Gündüz BARLAS (12)	(14) Gürkan ERTAŞ
A. Lütfi ÖNCEL (15)	(17) Ali TÜREL
M. Erkal SERİM (18)	(19) Doğan ÖZÜT
Tamer GÖK (20)	(21) Ayşe Nihal KURTEKİN
F. Tuba GÜNAY (22)	(23) Birsen ARPAT
M.Gülümser KOCABİYOĞLU (24)	(26) Tarık OKYAY*
Kemal ÖZERBAS (29)	(30) Aykut HOKKACI
Ülkü KALKAVAN (36)	(37) Hayri ERİŞ
Ö. Faruk SEVER (38)	(40) Osman Y. ARMANGİL
Ersin GÜNEYLİ (43)	(47) Mehmet ÇUBUK
Leyla ERSON (48)	(49) Cemal ARKON
Safa GÜRMAN (53)	(54) Zühtü CAN
Selman ERGÜDEN (55)	(57) Özer SARIMANOĞLU
A. Rasim GÜLER (58)	(62) Cemal ATAHAN
Vildan OKYAY (61)	(71) Güntürkün BÜKÜLMEZ
M. Kaya YASINOK (77)	(80) Erhan ORHAN
Gül KAYAMAN (173)	(218) A. Semra ONGAN
R. Raci BADEMLİ (219)	(225) Metin KATI
Ayla DAMALI (225)	(302) Oya ERİŞEN
Özcan ALTABAN (304)	(981) Aron ANGEL
Orhan KUNTAY (1043)	

* Saygıyla anıyoruz.

TMMOB

ŞEHİR PLANCILARI ODASI

Odamız Üyesi Olarak, Şehir Planlama Mesleğine 25 Yılı Aşan Katkılarınızdan Dolayı, Teşekkür Ederiz.

18. Dönem
Merkez Yönetim Kurulu